

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

Pars IV. De Exornatione Argumentationum, ubi de Ornatu, de Tropis,
Figuris, Collocatione, Oratione numerosa, de triplici dicendi charastere,
seu stylo secundùm ordinem Capitum lib. 3. in Cap. Soario. ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](#)

PARS QUARTA.

DE EXORNATIONE ARGUMENTATIONIS PER TROPOS ET FIGURAS

SEU DE ELOCUTIONE ORA- TORIA.

Hac orator oratore non solum est ex-
cellentior , sed nec orator dici re-
potest. si eâ destituatur; licet enim am-
plè & copiosè res à se inventas deducat, tamen
fermo ejus à Philosophi disensu, à sribentis
historia, vel epistola non differet, si ornatus
destitutus sit troporum, & figurarum. Ora-
tio non solum amplius & copiosus est ser-
mo, sed & ornatus: hæc ejus præcipua diffe-
rentia est. Unde & Tiro in hoc potissimum
labore occupandus, ut ornatus loqui discat,
nunquam alias neglectum hunc compensa-
turus. Invenire ingenii exculti est, disponere
judicij præmaturi , utrumque Philosophia
perficit ; Eloquentiæ Tironi hæc interim

Ma-

Magistri diligentia suggerit & suppeditat.
Verum in elocutione ut praestans sit, hic ei
enitendum est. Qua etiam ex causa in hujus
partis expositione prolixior ero, ut obscuri-
ora libri tertii apud Soarium loca, clariora
fiant, & pluribus exemplis illustratz, praxim
juventuti reddat faciliorem.

CYPRIANI SOARII.

LIBER III.

Est autem (in genere loquendo) eloqui;
rem aliquā mente conceptam verbis ex-
primere Oratoriè vero eloqui, est rem inventam
& dispositam cum ornatu verborum & senten-
tiarum explicare. Unde elocutio potissi-
mum consistit in ornatu troporum & figu-
rarum simul cum numero oratorio. Inde cō-
surgit aliquod dicendi genus ex tribus illis
c. si libri hujus. Tria vero ad elocutionem
consequendam præscribuntur media, r. ars,
id est, præcepta quædā circa tropos, figuræ
& numerum oratorium. 2. Exercitatio. 3. Imita-
tio, ad primum inserviet fusior libri hujus
explanatio; ad secundum frequens exemplo-
rum fabrica; ad tertium sedula troporum &
figurarum in Auctorum expositione ob-
servatio. Quare explicatâ v. g. parte oratio-
nis in Cicerone indicâdi erunt tropi, figuræ
verborū, & sententiæ, incisa mēbra, pe-
riodi, junctura &c, quod etiam in aliorum
auctorum prælectione fieri poterit, Ad ho-
rum

¶72 *De Exhortatione Argumentationis
rum facilitatem exempla infra ponend
subservient.*

*N*ra verò dum dicit Cyprianus Soarius eloqui est omnia quæ mente conceperis & intellige, omnia quæ judicasti esse aptam proferantur: omnes enim ineptæ, quæ occurserunt cogitationes & rationes, promi non debent. Dum verò dicit: promere, id est, pandere & manifestare, intellige sine voce & gestu, alioqui elocutio pronuntiationem in se continet, & sic non erunt quinque partes Eloquentiæ, quod est contra c. 7. lib. I. Nisi dicas ab authore elocationem hinc esse definitam, prout vulgariter accipitur, non oratoriæ, ut indicant verba, quæ sequuntur, & ad audientes proferre, quod sine voce fieri nequit. Carterum quid elocutio oratoria sit, jam exactè definitivit c. 7. lib. I. Eloquens autem non innani solum verborum bracteâ sibi plaudet (hoc enim loquaculorum est) sed necesse est, ut simul argumenta afferat, quibus intellectum convincat; ut autem libenter, & cum gustu audiatur, rebus & verbis delectandus est auditor. Ut verò dictione persuadeat, qui finis est Oratoris, voluntatem movere & impellere debet, quod amplificando efficitur. Unde liber primus de Inventione presupponitur ad perfectum oratorem formandum; ad incipientem verò sufficit elocutio, sicut ad Tironem pictoriæ artis satis est, principio res ab alio æri incisas illuminare: nam & hic Eloquentiæ Tironi materiam illuminandam tropis & figuris offert ipse Magister.

Qut

C A P U T II.

Qua in Elocutione spectanda sint?

Quod ante omnia in Elocutione obser-
vandum est velut fundamentum, est hoc, ut
latinè loquatur Latinus orator, id est, ut lati- Dicendū
latinè
nis verbis, & latina syntaxi, ac phrasī utatur;
neque enim linguae confundendae sunt, uti
faciunt in lingua Germanica scioli quidam,
immissentes verba Italica, Gallica, Latina. v.
g. gratulren/ resolviren/ pariren/ respecti-
ren/ parlren/ avisren/ pardonren/ ar-
chibuzren/&c. quasi verè propria deessent,
quibus uti possent. Sic item faciunt sectarii
nostrī temporis, latinis scriptis Hebræas,
Chaldæas, Græcasque dictiones ad ostenta-
tionem peritiæ immissentes. Aliud foret si
verba latina non suppeterent, tum Græcis
locus dari posset, nō tamen sine venia petita,
quemadmodum fecit Tiberius Cæsar ad Se-
natum Romanum loquens, priusquam vo-
cem græcam monopolium proferret; liberè
tamen uti possumus, quæ usu jam recepta
sunt, uti sunt egigramma, prosodia, chyra-
gra, prodagra, hypotheca pro pignore, bap-
tismus, Eucharistia, Rhetorica &c.

Alterum est, ut *planè* dicat, id est, clare, & *plane*
dilucidè, hoc enim per plantum hic significa-
ri potest ex sequentibus, ubi dicitur: sed de-
ratione puri, dilucidique sermonis non est
&c. ubi purum, ad puram latitudinem, diluci-
dum ad planum refertur. Et verò quod ob-
scrum est, & obscurè dicitur, tantundem est,

acti

ac si non diceretur aut scriberetur, quia ali
gente vel audiente non intelligitur. Quia
causa D. Hyeronimus cum Persium legen
nec intelligeret, in ignem conjectit, cum
jus sibi utilitatem videret nullam.

Tertium est, ut non sit contentus simpli
verborum cortice, sed ornatum addat oratio
ni, & splendorem. Est autem hic duplex, unu
consistit in usu vocum, quae minus vulgari
& in familiari alloquio usurpatæ, ut hunc h
cere, cogitare, studere, pro his enim elegan
tius ponitur: operari, moliri, mente volvere,
versari, literis operam dare. Alter in Tropo
sum & figurarum usu. Ad priorem servit no
titia synonymorum & phrasum, quas colle
git Ald. Manutius, Buchlerus, Schonslede
rii, que ex Cicerone, & aliis probatis authori
bus. Itē variatio thematis ejusdem per regu
las syntaxeos minus communes, ut venit do
ctum literas, vel docendarum literarum et
cōgō, pro eo quod dicetet, venit ut doceret lite
ras. Item particulae Tursellini, proverbia, cō
parationes naturales & historicæ, ut vigilare
ad Cleanthis lucernam, oleum & operā per
dere, lepore timidior, asino pigrior, saxo du
tor, Thersite deformior, Tulho eloquentior,
alter Cræsus, alter Tullius &c. Et huic qui
dem ornati operam dedisse oportuerat in
syntaxi & Poësi, hic per metrorum ex uno in
aliud genus, ibi per solutæ, variationem. Si ta
men id prætermissū est, non inutile foret anni
initio dictare multas ejusdem rei significa
tiones, phrases, proverbia, elegantias synta
cticas,

Eticas, comparationes historicas, quibus habitis rem eandem vertant, atque aliter proferant. Item posset idem thema per varia garnitum genera inflecti, faciet enim hoc, & ad notitiam metri renovandam, & ad copiam elegantiamque verborum comparandam. Proverbiorum alphabetum habet P. Masen in Palæstra Styli l.3 c.5. Indiculus autem Historicus ex Theatro Ravissi collectus materialm suggesteret comparisonum. Juvabit hæc docentem legisse P. Masen, in Palæst. Styli l.2. c.1. & 2 P. Balbinum in Quæsitis orationibus parte 1. à quæsito 12. usque ad 15.

Ad alterum verò ornatum, qui in tropis & figuris consistit, acquirendum, juvabit, i. dilucida & distincta figurarum notitia, deinde verò exemplorum copia ab ipsis Tironibus lectione vel cogitatione conquisita. Hinc rectè sit, quod in poëtica facultate liber tertius Rhetoricæ explanetur, qui etiam principio Rhetoricæ ante alios explicandus erit, tūm verò exercenda juventus in exemplis troporum & figurarum, quorum aliqua priùs lecta imaginationem & facilitatem dabunt ad alia excogitanda, quæ primū quidem inconnexa ac disparata fieri possunt, posteriūs verò in utrum aliquem discursum referri, ut infra exemplum docebit. Insipici hic poterit, atque ad imitandum proponi P. Pompeii progym. 2. P. Masen. Palæst. Styli l.2.c.5.

Quat.

Quartum est, ut ornat⁹ accomodet⁹ ad rem, quæ tractatur, ut enim alio habitu vestiendus Princeps, alio Nobilis, alio Civis, sic & alio dicendi genere & charactere effe-renda materia una præ alia: & sicut non omnia plena gemmis & ligulis esse oportet, licet hæc ornamenta sint, ita nec omnia verbis exquisitis, tropis & figuris splendescere debent, at suo loco & tempore & subiecto. Quare præ oculis habendum c. 51. lib. 3.

Vitia Elocutionis.

Contra primum ex requisitis ad bonam elo-cutionem, peccant ii, qui peregrina vocabu-la latinæ dictiōni immiscent. v. g. Burla stu-dentorum, cum tempore finstere noctis, gal-satum tuerat mit geigen/sauten & harphis, hujusmodi sunt, posta, pistola, liberia, hal-a-partia, quietantia, Burgimagister pro Consul-le, Sculetus pro Judice, fagotum, Aetna, compagna, cataphractura, regimentū, salva-Guardia, Gavalerus, authoritativus, grobia-nus, guerra pro rixa, pinta, bibale, &c. lancea & gaza jam usu recepta sunt: audientiam ha-bet Cicero. His accensendi, qui contra leges syntaxeos, & Grammaticæ latinæ loquuntur, ut sunt, qui Græcorum regulis utuntur. v. g. certare parati, turbidum vel liquidum aëra, ludentem Orpheus, vel Amphiona. Qui vero barbarismos aut solæcismos committunt, hic prorsus rejiciendi sunt, cujusmodi est ille, qui scripsit. Salutem amicabilem & cordi-alenti,

alem, admodum doctissime Domine Lands-
manne. Ascepi vestram litteram, quā ad me
misistis de Roma per Turnerum aliquem, qui
quomodo vocabatur, jā super hoc non co-
gito; valde latatus sum in corde meo, sed do-
lebat mihi, quod nullae in ea erant novitates.
Lætificavit me tamen iterū liber intitulatus
de Mirabilibus super se, quem mihi & uno
Compatriotæ meo misistis, & postquam li-
brum legi hinc inde, vidi, quod esset metricò
& prosaicè compilatus, & multum in eo
Græcum, quod ego non scio legere rectè,
speculavi quidem supra, etiam brillam meam
apposui, sed non tanxi, donec juvasset me
meus servitor: enim filios meos non admitto
discere Græcum, quia postea erunt superbi,
quod plū sciunt, quam ego. Sed vos estis
homo doctrinalis, in jure bene peritus, &
habetis bonam practicam, & in Theologia,
& sacra Biblia bonum fundamentū, & itaq;
opto vobis, ut doctrina vestra in mundo no-
tificetur, & ideo dixi ad meos filios, ut vos ro-
tā vitā respectarent & venerarent, nam este
magister, qui est doctus excellenter in Roma-
na civitate, vadit cum magna gravitate, in
Philosophia graduatus, in Theologia quali-
ficatus, de his subtiliter disputavit, & multos
syllogismos formavit in Baroco & Celarent,
ita ut omnes admirarent. Ergo debetis eum
honorare, atque reverenter salutare. Com-
mendo vos Domino Deo, & sitis fortis sicut
leo, pulcher sicut Absolon, prudens sicut Sa-
lomon, dives sicut Assuerus, Poëticalis sicut

M

Ho-

Homerus, & sanctus Joannes Baptista à Deo
vobis impetrat ista. Datum ex Bononia in
utopia.

Contra latinitatem delinquent & ii, quae
verba quidem latina usurpant, & Latino-
rum more construunt, sed phrasim sequun-
tur vulgarem. v. g. aperias mihi unum in
fidibus; si non fregisti pauperem in bis
quando jaculabantur ex partibus hostes, qui
ecciderant in provinciam. Sic scripsit qui-
dam. Debitam servitutem semper à pa-
te ante. Non potui me satis mirari, quod
tuus filius sit nequaquam in pelle, ego non
vellem esse in cute illius. Semper sedet
ad cerevisiam, & cerevisia illi statim in ca-
put ascendit, libros interim permittit ja-
cere; si ego ipsi aliquid dico, facit se mihi
inutilem, licet ego bene cum ipso pu-
cem, Non debetis mihi habere pro malo,
quod verum scribam, ad me enim ambula-
scribere, quomodo res cum filiis vestris
eant. Sed in altero habete bonam speran-
tiā, Magister laudat eum, & dicit, quod
plus sciat quam panem comedere. Mu-
tum condiscipuli tenent de illo, quando an-
te illum vadunt, omnes accipiunt pileum an-
te illum, & cum reverentia salutant: quod
cum ego semel viderem, ita fui lætus, quod
saltavi præ gaudio. Volui & ego semel ex-
perimentum accipere, quam valde doctus
esset, interrogavi eum: unde dicitur Mavors,
& dixit, quod quasi Mares vorans: unde
Mercurius, & dixit, quasi mercatorum curi-

us, quia habet curam pro eis. Quomodo jus habet in genitivo, & respondit: quando justiam significat habet juris, quando autem ius sculum, habet iutis, & allegavit Horatium in uno passu. Jus juris mando, jus juris in libus pando. Ego vellem collum meum dare, si alius ita mihi respondisset. Ista pro hac vice, alias plus scribam.

Ad puram latinitatem offendunt & illi, qui verba non accipiunt in propria significacione. v. g. sperare pro timere dolorem, promitto tibi quod te puniam, pro minor tibi; antiquus homo, pro sene, senex querens pro annola; delere candelam pro extinguere; qui nubere, viro; ducere, fæminæ attribuunt. Accuratum de vocum proprietate texuit catalogum P. Maesen in Palæst. Styli l. 2. c. 2. §. 2.

Contra claritatem delinquent, qui sensum & rem significandā verbis involvunt, omittendo circumstantias ad rei intellectum necessarias; ordinem præposterum in personis, locis & temporibus notando; amphibologiam & ambiguitatem sermonis non evitando; quis enim intelligat? authorne cædis Clodius, an Milo, si dicam: audio Milonem occidisse Clodium? quis colliget? Pyrrhus, an Romani victores futuri sint, si oraculum dicat; affirmo Æacidem Romanos vincere posse. vel exiguum vidi leporem jugulare molossum. Item si sermo non incidatur scribendo, vel pronuntiando, ideo enim obscurumer at oraculum: ibis, redibis, nunquā

peribis. Et illud : si omnes consenserint, ego non ero contrarius. Obscuritatem etiam inventunt, qui longâ nimis verborum serie concatenatis utuntur periodis : nam priusquam sententia cum periodo, sensusque finiatur, jam priorum ægrè, ac forsitan nullo modo recordatur, quod sensus nimirū protractus sit. Eodem vitio laborant, qui ut doctrinæ, ac multiplicis sibi eruditioñis famā pariant, de industria obscuritatem affectant, implentes orationē perpetuis allegoriis, aut continua allusionibus ad fabulas, & antiquitates; quæ auditori ad quem dicunt, nec quidem per umbram cognitæ sunt. Hujusmodi est illud: *Inde de Ælopi puteo asinus? Lamiæ turres*
primùm videbantur ejus dicta; at postquam
ad scamna productus est, non Hieram qui-
dem fecimus, sed statim ac mappa missa est,
qui Scipione militarior audiebat, visus est fi-
cultneus, micas infercire, & peponem cordis
locu habere. Ubi per lineam eandem diu ser-
ram reciprocavimus, tandem ille licet Istro
fallacior, Hypobrychium irrespirabile acce-
pit. Quibus ultimis ex Græco periculum irre-
medicable dicere voluit. Orationem inte-
gram huic fragmento similem require apud
Causinum l. 2. c. 19. Allegoricam obscurita-
tem habet illud: Ludibriis ignaviæ torrentes
exundant, & humanitatis multiformibus of-
ficiis retentabant, & fama rumorum nutrix
maligna dispersit: Item hoc: Hyeme vero hu-
mus crustata frigoribus, & tanquam leviga-
ta, ideoque labilis, incessum præcipitantem

E
C
apud
Causinum
de Eloq.
l.2,c.10.

im-

impellit ; & patulæ valles per spatia plena
glacie perfida , vorant nonnunquam transe-
entes. Hæc ex Ammiano refert Causinus &
improbat l.z. c.8. Obscuritatem autem inven-
hant, quia frequens vocis in aliena significa-
tione acceptio, multiplicem exigit in auditore
reflexionem , aliisque intentum distrahit ab
iis, quæ tum dicuntur , & sua multiplicitate
confundunt. Hinc P.Lauxmin in praxiora-
tor. c.9. quæst. 2. eos qui claram & apertam
orationem existimant esse rudem & simpli-
cem ; illam autem eruditam ac ingeniosam,
quæ habeat sensus abstrusos , qui non nisi à
doctis intelligantur , contra lumen rationis
pugnare affirmat; irrationabile enim est, velle
loqui cum aliquo , à quo intelligi, aut nolis,
aut non possis. Creato mundo mox Deus lu-
cem creavit; ut fieret aspectabilis hæc mundi
formositas, sine qua fuisset, tanquam creatus
non esset. Removeat Orator tenebras, quas
congestæ inducunt allegoriæ , aut eruditio-
nes; quibus orationem quidem exornat, sed
audientem onerat & fatigat assidua reflexio-
ne & consideratione. Nolo audito loqua-
tur apocalypses, mysteria & ænigmata. Hæc
sacræ scripturæ propria sint, eò quod nolit
Deus arcana sua cuilibet patere (neque enim
margaritæ projiciendæ ante porcos) cùm nec
homines secretas artes, & sensa cuilibet ma-
nifestent. Orator verò cùm persuadere velit,
loqui necesse habet, ut intelligatur, absq; de-
fatigatione & rædio auditoris. vide Causin. l.
z. c.28. Denique obscuritatem sectantur, qui

propositionem non faciunt , orationes
non partiuntur , ac ipsa argumenta , ora-
tionisque partes disertâ transitione non di-
stinguunt ; non enim intelligunt auditores
quid dicturus sit , quid antè , quid jam sit pro-
baturus .

Contra Ornatum delinquent primò
qui verbis quidem latinis utuntur , sed sim-
plicibus , vulgaribus , & communi ul-
tritis (culinaria vocamus) rem suam ex-
ponunt : Hujusmodi exemplum ex Cice-
tore refert Causinus l. 2. c. II. nam illi
hic ad balneas accessit , ad hunc postea di-
xit ; hic tuus servus me pulsavit , postea di-
xit hic illi , considerabo : pòst ille convi-
tium fecit , & magis magisque præsentibus
multis clamavit . Hoc modo scripsit & il-
le : Valde miror vos venerabilis vir , qua-
re mihi non scribitis , & tamen scribitis a-
liis , qui non scribunt vobis ità sæpe , sicut
ego scribo vobis : si estis inimicus meus ,
quod non vultis mihi scribere , tunc scri-
batis mihi tamen , quare non scribitis , cùm
ego semper scribo vobis , quamvis scio
quod non eritis mihi rescribere . Verum-
tamen oro vos præcordialiter , quod velitis
mihi tamen scribere ; & quando semel scrip-
sistis mihi , tunc ego volo vobis decies
scribere , quia libenter scribo amicis meis ,
& velo me exercitare in scribendo , ita ut
possum eleganter epistolas scribere . Ego
non possum cogitare , quid est in causa , quod
mihi non scribitis , & tamen velle liben-
tius

tiùs vestras literas legere, quām mel cōmēdere. Hæc, & priora superiùs ideo retuli, ut juventuti p̄ælecta & explosa horrifīnt; interim autem stimulentur ad nitorem Tullianum, quem lectione, & imitatione affequā possunt. Hic quoque monendi adolescentes, ne sacræ scripturæ phrasim, sicut & aliorum divino spiritu afflatorum virorum, ut Thomæ de Kempis, contemnant. Hi enim libri non sunt scripti ad ediscendam eloquentiam, sed veritatem & sapientiam, ideoque hæc in iis quæri debet, non stylus & elocutio oratoria. Simplici charactere utitur Spiritus sanctus, ne homines cortice verborum delectati nucleus arripere negligant, interim latent gemmæ in conchyli deformi, & aurum argentumque in veenis terrestribus. Cavendum est inquit Augustinus de doctrina Christiana l. 4. cap. 14. ne divinis gravibusque sententiis dum additur numerus, pondus detrahatur; quod si numerus detrahit, quid ni ornatus? jacet enim sensus in oratione, in qua verba laudantur inquit Quintilianus l. 8. in proæmio. Senec epist. 4. Quæ veritati operam dat oratio incomposita debet esse, & simplex. Exempla styli humilis refert Causinus l. 2. c. II. in fine ex S. Francisco &c.

2. Contra ornatum delinquunt, qui nitorem quidē verborum & phrasium sectantur, sed tropos & figuræ negligunt, quibus potissimum efflorescere debet oratio, ut distinguatur ab ea, quam Philosophus aut scri-

ptores alii consciunt Hic verò defectus inde nascitur, tūm quod eas ignorent, tūm quod usum earum habeant nullum. Indè proujam suprà monui, per quām utile est terrii libri explanationem præmittere ante libri primi, vel secundi expositionem, ut ante omnia notitiam figurarum & troporum habeant; deinde verò exemplis allatis usum patefacere, ac demum imponere, ut exempla alia ipsi ex se afferant, quæ primūm quidem libera & connexa esse poterunt, nē eorum defectum patiantur nondum exercitati; tūm verò assignari potest materia certa, circa quam non tantūm exempla exprimant, sed & discursum forment continuum (cujus rei exemplum infra dabo) hoc enim, & judicium excusat juventutis & ingenium, simulque ornatum parat eloquentiæ.

In quartum, id est aptitudinem peccant, qui ornatum rebus & personis non accommodant, verūm rem quamvis omnigeno eruditiois apparatu, ac verborum flore exornant, & vestiunt: tumere omnia & turgere metaphoris, & allegoriis, inflatiōnia figuris necesse habent, alioqui se in ornatorum numerū referendos non existimant. Ecce enim, & stylo sese efferunt in unius Veris desiderio. Resurge florida florum mater Flora! rosata, quæ vel purpureis innocentis Adonis crux verecundum tinxit ad ruborem, vel castum telluris uber, decidua lactis nive albicanem coloravit ad candorem, explica, retexe; jam jam calvescenti vertici annulatam

EUS

turus virentis cincinni seu cæsariem , seu
torquem, argenteo roris vellere gravidum ,
incircina, aut intorque: age sis speciosum A-
pollinis collusorē hyacinthum, augusta Re-
gum nomina sua saphyrino livore ad ambrā-
tem, ad floridam vitam resuscita, stellatā suā
formē victimam, narcissi defunctam animā
reciproante odoris halitu rex anima: ex
cordato liliacei bulbi triangulo, in perpen-
diculari scapi smaragdo eburnea torna lilia,
inter nativa labyrinthorum peristromata ,
floreo discolorum colorum penicillo, gau-
dentis naturā vultum effigia, atque volumē
amœnitatum omnium, in quo tota in florē
contracta polorum legatur formositas pan-
dere, proferre, exordiare. Ne verò soli in a-
more duces oculi venustā, quā oblectentur
habeant speciē, huc huc dulces aurium titilla-
trices, canorā nemorū sirenē; pars implica-
ta frondiū àplexibus, pars explicata campis
patētibus, advolatē, bifidum rostrelli cornū
in omnigena modulamina depectite, discri-
minate, diverberate: jam vocis supremum ar-
tificii fugā concendite, jam in descensu mæ-
stum singultum trahite, jā sonos minutatim
scindite, in canora puncta distinguite, modu-
lorum argutias in cincinnulos concinnate ,
ductum celerrimè spiritum veluti pennis in
sublime librate; mox aut ad ima devolvite ,
aut retrorsū à medio cursu reprehēdite, pror-
sum versum antē expectatum premite, sistite,
revocate, circumagite velut turbinem, nē rā
ore & rostro, quām torno vibratum rotun-

M s

datum-

datumque percipiamus. Consulite hīc dulcedinis satietati duritate blandissimā, vocem improvisā demissione introrsum flectite exultantem cantūs hilaritatem fractis identidem numeris, quasi māestriā temperate, sonum denique illidite, implicate, suspendite, variate, producite, suspiriis, trepidatione, tremulis, modulatione, concentu, plenē, graviter, acutē. Adesto igitur Chloris, tædet enim humum algentem pruinoso paludamento investitam, in niveos floccos explicatam amplius intueri. Adeste volucres, piget enim rigidissimo Boreæ flatu strepentem audire. &c. Ubi amabò in universo Cicerone condensata hujusmodi troporum, selectorumq; verborum farrago? an Tullius tam nitidè excolere orationem suam non valuit, valuit equidem, at non voluit: hoc enim est obumbrare dictionem, quam oportet esse dilucidam, hoc fucū est facere auditotibus, hoc illinire stibio eloquentiæ faciē, quæ cupit esse nativa, artemq; habere ac dcorem, sed ut neque ars appareat, neq; decor studiose quæsitus sit. Verborum cura inquit Quintilianns l. 9. c. 3. in fine, derogat affectibus fidem, & ubiunque ars ostentatur, veritas abesse videtur & in principio dicit: quod si cut verborum exornationes vulgaris sermonis fastidium levant; ità suā copiā satiant, & sicut si quis parcè iis utitur, sunt condimēto; ità qui nimium affectaverit, ipsam illam gracia in varietatis amittit. Omne quippe nimis verticue in vitium. Sed nimirum pueri sunt hi

in g

in eloquentiæ palæstra, quibus ut luxus arri-
det in vestitu, in cibo dulciaria, sic in oratione
luxuries. Prudentibus ostentatio hæc esse vi-
detur & affectatio, quæ non potest non dis-
plicere, nec æstimationem parit, sed animi le-
vitatem & exilitatem judicii, atque artis indi-
cat. Qui narratiunculas rerum viles, inquit
Causinus l.2. c.11. verbis Juliani loquens, &
contemptas, orationis suavitate ornare atq;
expolire student, aliquando magis ridiculi
sunt, quam qui in tornando milio operam
ponunt, & opellarum fabricati minutias,
quasi verus ille Myrmecides audent adversus Phidiam (dico ego Ciceronem) ope-
rum majestate præstantissimū decertare. Ita
ibi capite autē nono amplius hoc genus lo-
quendi exagitat, ubi stylum hunc affectatum
taxat fusiū in Ennadio. Inter alia sic ait:
At dices: pulchræ sunt metaphoræ; sed &
pulchrorum modus est. Melleæ sunt; & mel-
lis suavitas affert satietatem. Gemmeæ
sunt; distinguant igitur opus non obruant
&c. Addo judicium Lyricorum hoc sæculo
principis, ex præfatione ad vanitatem mun-
di nu. II. Certum videri, dari etiam studiis
contrarios, qui suam musam non amant, nisi
eam instar Zenobiæ grandibus gemmis one-
rent, laborantemque & prægravatam in tri-
umpho ducant Aureliano. Sed an non sit bi-
um, & cerussa, & timiditas animali, & forma
naturalis attrita pariunt fastidium? eni-
tendum tamen Vati, subdit numero se-
quenti: ut quæ profundit, inter elabo-
rata censeantur, quæ elaboravit, profusa

videantur. ita ille. Sed hoc artis est, artem
ipsam dissimulare. Denique concludo cum
Quintil. l.12. c.10. Falluntur plurimum, qui
vitiosum, aut corruptum dicendi genus,
quod aut verborum licentia resultat, aut pu-
erilibus sententiolis lascivit, aut immodico
tumore turgescit; aut inanibus jocis bacel-
latur, aut easuris, si leviter excutiantur, flocu-
lis nitet, aut præcipitia pro sublimibus habet
aut specie libertatis insanit, magis existimant
populare arque plausibile. Sic ille. Hæc pro-
lixius adnotare placuit ad detegendum mul-
torum hæc ætate fastum, & errorem in co-
menda exquisitè nimis oratione. Cæterum
incipientibus largissimè hæc styli luxuries
indulgeri potest, ut copiam sibi, facilitatem
que comparent, quam ætatis progressu sine
difficultate attemperabunt assidua M. Tulu-
lli lectione, & imitatione. Unde prælegi
poterunt, aut etiam ad imitandum proponi
Styli luxuriantis exempla ex Nucleo
Rhetorico Sultzbachii edito parte 3. aut in
defectu hujus, ea quæ ex Ennodio
refert Causinus l.2. c.9. maximè
autem c.21.

* *

CA:

C A P U T III.

De Ornatu.

Quatuor ad Elocutionem orationam re-
quisivit Soarius cap. præcedenti; sed duorum
priorum notitiā jam præsupponit ex Gram-
maticæ institutionibus : ad Rhetoricæ verò
doctrinam solum spectare, ut Orator com-
bibat dicere ornatae, &c., ad id quod agitur ap-
tè. Hoc ut assequatur de utroque imposte-
rum acturus est. Et de ornatu quidem ab hoc
capite usque ad caput si. ad ornatum enim
spectant tropi, figuræ, collocatio verborum,
& numerus oratorius. Abhinc autem tractat
de adaptando, & conformando ornatu ad
materiam, prout majorem vel minorem exi-
git. Et præsenti quidem capite docet, quid
requiratur ad ornatum in genere, & univer-
saliter acceptum, nempe gravitas, suavitas,
eruditio &c. nam hæc non sunt *singulorum*
articulorum, id est, non est opus ut hæc in
qualibet orationis parte, aut qualibet perio-
do reperiatur, sed sparsim & hinc inde dif-
fusa per orationem, in una v.g. parte erudi-
tio, in altera suavitas &c. Universim igitur
solum requiruntur, eò quod vividam faciant
orationem, & succo plenam, eamque variis
velut coloribus distinguant, & exornent, ut
picturam aliquam : sinè his autem exucca,
straminea, & insipida, lurida & deformis ma-
ner. Est autem oratio gravis, qua levitatena
in

190 *De Exornatione Argumentat.*

in rebus & verbis fugit; ut sunt argumenta parvi momenti, acuminella puerilia, lusincola in verbis fugit; ut sunt argumenta parvum momenti, acuminella puerilia, lusincola in verbis, affectatae figurae &c. *Suavis* quæ regatas, verba lenia, non aspera, fluxum non hiulcum, sed lenem, modumque proponendis res in vias artificiosum sectatur. *Erudita* est, qua historias, fabulas, antiquitates &c. involvit, quod uno aliquando verbo fieri potest v.g. cornicum oculos configere, ubi allusio est ad proverbium. *Liberalis* est, quando nec in rebus retexendis, nec verbis est parcus orator, non utendo semper stylo arguto, & inciso, sed etiam circumscripto. *Admirabilis* est, quando res novæ, ac rarae recensentur, aut antiquæ inexpectato ac novo modo propounderunt, quod etiam acumina, ac inventiones ingeniosæ pertinent. *Polita* est, quando tropis, ac figuris exculta, & non ex tempore fusa, sed accurate elaborata, & limata est. *Sensu dolores* habet, quando affectibus suo loco & tempore accommodatis animatur. Est enim hebes illa oratio ut *Quintil.* ait l. 8. c. 3. in qua nihil est acuminis; sordida, in qua nullus nitor, nullus sermonis cultus & elegantia; sterilis & jejuna, quam nulla dicendi libertas & copia eloquentiae ornat & dilatat, qualis imperitorum est arte carentium; subtristis qua nihil habet lætum, nihil floridum, quo capit auditorem, ingrata, quæ nihil sua vitatis, & jucunditatis præsefert. *Vilis* denique, in qua nihil dicitur accurate. Ut autem constet,

qua-

tum prædictis virtutibus implenda sit , nè plus vel minus in earum usu peccetur , prius prævidendum , quod genus dicendi convient materiæ quam tractamus : an genus tenue, an mediocre, an sublime, de quibus cap. 15. Universim autem hoc attendendum, quid quam maximè placeat Auditoribus, ad quos dicturi sumus. In quo tamen ipso cayendum , nè quid nimis, nè satietatem, & fastidium ipsa rerum dulcedine pariamus. Hoc innititur verbis illis : *Genus igitur dicendi eligendum est &c.* Ex dictis colliges necessariam esse Oratori suppœctilem, & copiam rerum, ac verborum; debet enim & res, & verba affectare, gravia, erudita, suavia. &c. Verborum copia nascitur inter alia ex rerum copia , ut enim inquit Horatius in arte.

Verba que, prævisam rem, non invita sequentur.

Rerum autem copia lectione, & annotatione ex libris, qui res & sententias graves, eruditas, suaves & admirabiles continent , ut est Seneca, Plinius uterque, Plutarchus, Florus &c. Hic de modo legendi & excerptendi Tironibus dicenda aliqua ex P. Francisco Satchino, qui libellum hac super re edidit. ex P. latio Eloquentiæ, exercitatione 1. lect.

6. P. Balbino, Quæsito 6. Maser,
in Palæst. Styli à cap. 4.

CA-

C A P U T I V .

De Ornati Orationis.

Priori capite dictum est de ornatu in genere, qui consistit in rebus, & verbis : hic jam de ornatu magis in particulari agere aggreditur, qui in solis verbis consistit. Possunt autem verba considerari dupliciter, vel quodlibet seorsim & secundum se; vel prout coniunctum cum aliis sensum, & constructione efficit. Hæc vocantur conjuncta, & continuata, illa vero simplicia. De verbis coniunctis agit incipiendo à tropis sermonis c. 17. usque ad numerum oratorium. De ornatu autem qui est in verbis singulis, & seorsim acceptis ab hoc capite usque ad allegoriam; verba enim seorsim & secundum se considerata, aut sunt propria, id est in propria significatione accepta, aut *translata*, id est à propria significacione in aliam traducta, unde dum agendum est de ornatu in verbis singulis, de utrisque dicendum est. Et primò quidem de iis, quæ in propria significatione accipiuntur, quorum aliqua illam habent unam cum rebus natam, alia vero posterius, & de novo acceptam, alia denique penitus amiserunt, & hæc vocantur prisca & inusitata, sicut priora dicuntur Nova & Novata. De his omnibus tractabit hic Auctor, & i. de iis, quæ priam & veterem significationem tinent.

2.de

2. de iis, quæ illam perdiderunt. 3. de verbis novis; denique de verbis translatis.

C A P U T . V.

De Verbis simplicibus.

Verba simplicia (id est quæ secundum seorsim considerantur , non composita & conjuncta cum aliis in constructione) aliqua naturâ suâ sunt consonantiora , id est majorē sonum habent ; alia grandiora , id est , majorē significationem ; alia nitidiora , id est pulchriora & gratiōra quoad sonum & significationē. Consonantiora sunt , moliti , triumphare , luctari , obsecundare , quām facere , vincere , concurrere , parere . Item Orator , Imperator , Numen , quām eloquens , Cæsar , Deus . Sic consonantiū est , si dicas , dominatrix animi cupiditas , quām si dominam dicas ; regnatorem Asiæ , sonum habet majorem , quām si dixisset Virgilius , Regem Asiæ . Fiant autem vocabula consonantiora ob certas vocales v.g.a.o.u.& concursum consonantium , ut patet ex illo Virgilii :

Luctantes ventos , tempestatesq; sonoras .

Tale est illud , cui etiam longitudo syllabarum , & dictionum sonum auget :

Conturbabantur Constantinopolitani

Innumerabilibus sollicitudinibus.

Grandiora sunt sacrilegus , immanis , trucidare , quām fur , magnus , occidere ; plus enim significant : nam per hoc grandiora distin-

N guar-

194 *De Extractione Argumentis.*
guuntur à consonantioribus, quod ampliorē & maiore in habeant *significationem*, & non tantum *sonum*. Unde huc referuntur superlativi pro positivis usurpati, ut Cicero prelege Manilia: quanquam mihi frequens spectus vester multò jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus est visus. Item *composita* pro simplicibus accepta, permovere, excruciare, pertractare, promovere, cruciare, tractare. *Nitida* sunt, bos sus, sentina respectu horū, vacca, porca claca; habent enim asperum, distortum, & ingratum sonum: hac de causa infra c. 33. certa junctura verborū requiritur; ut enim syllabae literis melius sonantibus clariores sunt, id verba e syllabis magis vocalia, & quod plus quamque spiritu (in pronunciando) habet, et pulchrior: & quod facit syllabarum, idem verborum quoque inter se copulatio, & junctura, ut aliud alii junctum melius sonet. Sed de hac suo loco. Cæterum universim de verborum delectu loquendo optima ex simplicibus sunt, quæ aut maximè exclamant, aut sono sunt jucundissima, v.g. Tu tu mihi fratre op̄ratiſſimum, me fratri amantissimo reddid sti. Verum notandum hīc: quod, quemadmodum non quævis vestis cuilibet corpori habilis (neq; enim gigantis veste induendus pumilio, v.g. Saulis loricā David pusillus) ita nec quævis verba grandia, aut consonantia quocunq; loco usurpanda materia modo concernenda, & aptanda sunt, ita ut rebus parvis non accommodentur gran-

grandia, vel consonantiora; rebus autem magnis non vilia, & humilia: quod enim suō loco magnificentum, ad rem exilem applicatum, tumidum erit, & fastosè inflatum; & sicut in oratione nitida humilius verbum, est velut macula, ita à sermone tenui sublime, nitidum-pue discordat, ut si voces Jovem regulum, vel Imperatorem Dominum, Rebus accommodata sunt hæc verba:

Africa terribili tremet horrida terra tumultu.

Quippe rem grandem sonoris, & gravibus verbis expressit. Rectè & ille cursum fluentis aquæ descripsit in hunc modum: scaturientis aquæ venam uberiorem, si libero, faciliq; alveo sinas excurrere, manante jugi fontis perennitate, ut est ejus natura mollis, & lubrica, per immensas camporum declivitates, fluit unda volubilis, elabiturque longissim è, aperte enim celeritatem fluentis aquæ decursumq; repræsentat oratio. Excellit hoc in genere Virgilius; sic enim ille:

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum:

Indè ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes

Haud mora prosiluere suis, ferit æthera clamor.

Ubi vides œulis quodammodo cursum equi, tubæque sonum, ac militum concursum acceleratum subiici. Idem alibi tumultum ac viri gravis adventum accommodatè sic expressit:

196 *De Extractione Argumentat.*

Jamque faces, & saxa volant, furor armi
ministrat.

Tum pietate gravem ac meritis , si foris
virum quem
Conspexere, silent , arrestisque auribus
adstant.

Monosyllabum quem in fine positum, vi-
tiosum non est, sed ad gravitatem exponen-
dam positum, sicut in illo : *procumbit humi-*
bos. Quæ vox non tam rem dicit, quam oculis
exhibit. Ex eodem Poëta suavissimum fertur
illud esse:

Discite justitiam moniti , & non temne-
re divos.

Furiosissimum illud :

Flectere si neque superos , acheronta
movebo.

Eodem artificio elaboratum est hoc in
fulminis descriptione.

lacerataque nubes.

Succubens boat horrendum , & cava
nubila solvens

Fracta fragor , crepitusque caduca toni-
trua torquens.

In qua crepitus , & fragor fulminis expri-
mitur asperitate verborum: fracta fragor, cri-
pitus. Tale est illud Ennii:

At tuba terribilem sonitum taratantara
dixit.

Notandum 2. sordidis & turpibus in ho-
nesta oratione , seu ad honestos non esse lo-
cum:

cum : vir enim honestus, & gravis esse debet
Orator, non scurra aut levis : talem autem
animum significant scurrilia & fæda verba ;
talis enim vir, qualis ejus oratio. Indè fædita-
tes illæ Tibulli, Propertii, Nasonis &c. Sunt
autem sordida, & turpia non solùm, quæ ca-
stirati contraria, sed & quæ bonis moribus,
& honestati repugnant: quò casu , si earum
mentionem fieri sit necesse , priùs venia pe-
tenda, aut circumscriptione utendū. Sic pro
inquinato vocabulo, quò usus est Martialis,
Cicero melius expressit per detractionem
confecti, consumptique cibi: & ille, qui dixit,
facere ea quæ edentes, & bibentes cogit ne-
cessitas. Nolo dici, inquit Causinus l.7. c.14.
morte Africani castrata in esse rempublicam.
Nolo stercus curiæ dici Glauciam, quamvis
sit simile, tamen est utrobius deformis co-
gitatio similitudinis.

C A P U T VI.

De Verbis inusitatibus.

Verba inusitata sunt, quæ amplius in usu
non sunt, sed exoleverunt, ac vetustate suâ
rubiginem contraxerunt ut ferram ; qualia
sunt illa Plautina: olli prò illi, vorsus prò ver-
sus præpositione, Induperator pro Impera-
tor, linquere, pro relinquere, potis est pro po-
test, oppidè pro valde, pauperare pro paupe-
rem facere, ipsissimus apluda , pro furfure;
empfitare titilivitio, id est, filo puxido, bovi-

N ;

nasi

nari pro tergi versari, assulatim pro minutum, pappare pro comedere, dispatescere pro palam facere, missiculare literas, pro frequenter mittere, adjutare, spicere, amasso, averrare, hypobrychium irrespitabile, pro extremo periculo, in quo omnis emergendi spei adempta sit: substillum pro aëre nubilo, in quo stillat, salpictæ pro tubis &c. Vide Eilhardi Lubini antiquarium. Hæc & his similia Oratori cavenda sunt, quod non intelligentur hoc tempore. Quis enim intellexerit hoc? Confluges campum inhumigant, hi altum ocrim (id est collem) ascendunt, & florrem antlabant (id est bibebant) liberi ex chacesiis. Item hæc: Leviso mnemitis sonorinas imagines adfatur, nō umbrantur somno populi. Talia sunt apud Accium & Nævium illa: Vagent rusantes sylvas sextam tesseras: non hercle apluda est hodie, quām tu nequior, bilbit amphora: buttubata, concipilasti item illa: buccularum cumlatione sacrifices, & quæ ex reconditis trahit aruspicina pugis, plaseos, polimina, fendicas, magmenta proficias. Pluta vide in antiquarii, contra Ceronem, oratione apud Causinum l.2 c.19. Simili oratione usus magno omnium riu Causidicus fertur apud Gellium; is enim cùm significare vellat in opere, miseroque victu vivere quempiam, & panem esitare furfureum, vinumque eructum, & fætidum potare: hic inquit, Eques Ronianus apludam edit, & flocces bibit. Aspicerunt omnes qui aderant, alias alium tristiori primū, &

198

bato vultu quidnam illud verbi utriusq; fo-
ret, requirentes, mox in risum soluti omnes,
quasi nescio quid Tuscè aut Gallicè dixisset.
Alter cùm adversarius causam deferri postu-
laret, rogo Prætor, inquit, subveni, quoniam
nsque nos bovinator hic demoratur; atque
id voce magnâ ter, quaterque inclamavit bo-
vinator. Commurmuratio facta est à pleris-
que, qui aderant, quasi monstrum verbi ad-
mitantibus; at ille, non enim, inquit, Luciliū
legistis, qui tergiversatorem, bovinatorem
dixit? His inter alia documentum dat Causi-
nus ex Phavorino, & Seneca; vivemoribus
præteritis, loquere verbis præsentibus. Poë-
tis hæc liberiora, ut patet ex Virgilio, quibus
etiam verba illa, & locutiones, quæ propriæ
Poëticæ sunt, relinquenda, ut sunt patrony-
mica, Christiades, Christicolæ, Romulides,
Anchisiades &c. & illa Amiani: cùm primū
aurora surgeret, universaq; videre poteram,
armis stillantibus coruscabant, ac ferreus e-
quitatus campos opplebat, & colles. Item A-
puleii: ut primū tenebris adjectis dies inal-
bebat, & candidum solis currictum cuncta
collustrabat &c. Fac pedes inquit Causinus.
2.c.8. quid sunt isti nisi carmina, eaq; prætu-
mida, & ubi Poëta ephithesis densior aut
verbis tumidior? Hac ex causa taxat stylū Si-
donii, & Ennodii. Prioris exemplum affert
hoc. Jam sol adulterus roscide noctis hu-
morem radio crescente sorbuerat, besti-
alium, rigidarumque nationum corda

N 4

COE

200 *De Exornatione argumentat.*
cornea, fibræq; glaciales intepuerant, cū
sermonis Celtici squamam depositura nobil-
itas, nunc oratorio stylo, nunc camænali-
bus modis imhuitur. Posterioris hoc: Inte-
rea, dum anceps esset fortuna certaminis, &
pennatæ mortes sibi æthera vendicarent,
tellus concita tremuit concussione cornipe-
dum. Excepit te sonipes litorum desideriis
inquietus, & lancearum imber cœlum ob-
texit. Addit unum ex Tertulliano. La-
rissæus ille heros, apud Rupicem, & sylvicolam,
& monstrorum eruditorem scrupel-
scholâ eruditus. Unde fas est colligere,
inter verba inusita reponendas esse non so-
las phrases poëticas, sed & epitheta, ut
horrisonus, roscidus &c. Nota tamen,
habere aliquando gratiam verbum Poë-
ticum, si raro, & suâ loco adhibeatur,
quod idem de obsoletis, & priscis intelli-
ge: ut sunt effari soboles, nuncupari
in referendis autem veteris juris formu-
lis, & sententiis omnino retinenda sunt
ut suspenduntur, capite ple-
ctuntor. Deus optimus
maximus &c.

CAPUT VII.

De Verbis novis.

Ut novitate rerum in vestitu, cibo, aliisq;
delectantur homines levissimi, sic & verbo-
rum. Ita Dionysius Tyrannus non conten-
tus communi vocabulo, virginem, expecta-
tivaram; columnam, validipotentem dice-
bat, quod hæc valida perduret, illa virum ex-
pectet. Murium verè Latibula, mysteria ap-
pellabat. Nec senioris judicii Alexarchus
qui inter alia verborum genima, gallum
manicinem vocabat, quod manè caneret. Ir-
repit hæc licentia in nostram quoq; ætatem,
quā sinè numero propè infelix verborū loli-
um suscrevit: ut sunt, bibale, gratiale, hono-
rarium, posta, arrestum indicere, voisare, stul-
tizare, gallizare, caluppare, compagnia, regi-
men pro legione, sacristia, facellanus, ca-
pacium, capucinus, calepodia, quadratus,
altista, trombonista, componista, braze-
ta, fagotum, viola gamba, tocca, nonna
pro moniali, robota, taxa &c. ut taceam, quæ
apud Philosophos, Medicos, Juristas, Theo-
logos quotidiana sunt, entia & entitates,
quæ passim excusat necessitas, & locutionis
proprietas. Cæterum hæc Oratori remis, ve-
lisque sunt fugienda, ut pote euiloquendum
cum Tullio, & alijs Romanæ linguae cultori-
bus,

bus, de quibus Mafen. in Palæst. Styli l.l.c. 6.
Quia tamen progressu temporis res nova
inventæ sunt, quarum notitiam cum lingua
latinæ Principes non habuerint, ut nomina
inderent, acceptanda sunt nova nomina ut:
typographia, tabacum, cerevisia, czoculata,
lyripium, bombarda, sclopus &c. idque in
rebus sacris, quam maximè ut: incarnatio,
passio, assumption, Trinitas, baptismus, missa
offertorium, Papa &c. Nam & Romanorum
florente lingua, nova aliqua efficta sunt, &
si iudicem hoc vixissent tempore, alia additum
fuissent. Vide P. Mafen. in Palæst. Styli l.l.c.
10. §. 5. ex P. Edm. Campiano. Tempore Ci-
ceronis, novæ voces erant favor & urbanus,
declamare primus dixit Cicero, obsequium
Terentius. materia non adeò usitatum aetate
Tullii, uti nec materiatus: piissimum autem
proflus inauditum. Fabricæ, musicæ, agriculturæ
nomina, à suis inventoribus inchoata.
Messala primus dixit reatum, Augustus mu-
nerarium. Armilistrium pro diribitorio, sicut
& armistitium jam recepta videntur. Potest
tamen evitari omnis in fingendis novis ne-
cessitas, si circumlocutione seu periphrasi ut-
tamur: ut si Calvinistam, aut Lutheranum vo-
ces, Calvini aut Lutheri sobolem, aut asse-
clam. Capucinum S. Francisci è tertio ordine
lectatorem. Papam, Christi in terris Vicari-
um, aut summum divinorum Præsulem. Vo-
fare, in tertia persona, aut plurali numero
honoris causâ aliquæ compellare &c. Quod
si tamen vulgari nomine rē explicare libeat,

Idipsum addi potest ad præmuniendas Audi-
toris aures, v.g. Religiosi, quos vulgus de ca-
pucio nominat. Clericus, quem à facelli vel
Capellæ ministerio vulgus indigitat. Ut cum
Philosophis loquar essentiam, ut à Jurisperi-
torum formulis non recedam, intabulatum
est, protocollatum est, dicam Græcè, quò me-
liùs dicam, anthropophagi, antipodes, &c.
*Porrò si nova fingenda sunt, fieri id potest uno ex
quatuor modis.*

*Primus est ad similitudinem vocabuli jam
recepti, sicut natum est syllaturit, id est, syl-
lam desiderat, ad similitudinem cœnaturit;*
sic nupturio, empturio, equizo ad similitudi-
nem agazo, galizo ad similitudinem patrizo.
*Sic lessito ad similitudinem mussito &c. ad si-
militudinem virescere, natum est crassescere,
ditescere, ad similitudinem laureatus, num-
matus, barbatus, pileatus, ocreatus, larvatus,
personatus; correspondentia ad similitudi-
nem audientia, quod habet Cicero,*

*Secundus est ad imitationem, quando sci-
licet vox nova formatur non ad similitudi-
nem alterius vocis (hoc eniin habet primus
modus) sed ipsius rei, quam significat; unde
huc spectant metaphoræ, quæ necessitatis
causâ fiunt, sic vestis sacerdotalis dicitur al-
ba, iris, arcus cœlestis, instrumentum musi-
cum, tuba marina, tormentum, fistula ænea,
propter similitudinem unius rei cum alte-
ra, sic aurum streperum, cœlestis color, &c.
Quanquam hæc vocabula non tam nova,
sunt, quam potius res ipsa, unde solùm aliam
significationem ad priorem acceperunt.*

Po₂

Potissimum igitur ad hunc modum referuntur onomatopæz, id est, voces quæ de novo singuntur ad similitudinem soni, quem res habet, ut sunt bombarda, bombus, coaxare, boare, sibilus, de quibus in onomatopæz pluribus.

Tertius modus fit inflexione, id est, derivatione unius vocis ab altera usitata v.g. Deus trinus, in personis, à voce tres, Trinitas, à voce trinus. Incarnatus à carne; Dominica, à Domino; Quadragesima à quadraginta; quadratus à quatuor; Nativitas à natus; passio à pati; humerale ab humero, manipulus à manu &c.

Quartus modus est adjunctione. Id est, compositione, quando scilicet duo usitata vocabula conjunguntur, & componuntur in unum, ut pyrobolus, multiloquium, cerevia, podagra, chiragra, typographus, tergiversari, collipendium, saxifragum, lucifuga, Noxilegus, duellum, funambulo, muscipula, paniperda, ceroplasta, iconoplasta, Leopolis, Neapolis. Sic incurvi cervicum pecus est apud Lucianum, sed durius effectum: quod oratori non permititur, né aures offendat. Quod si tamen rem se melius expressurum existimet, præmoneat auditorem, asperitatemque molliat petitâ veniâ. Poëticis tamen abstinendum, ut sunt mare velivolum, nigerum, terrificum, fluctivagum, multijugum, bellipotens. &c.

CA.

C A P U T VIII.

De Tropis seu verbis translatis.

Verba translata Tropi dicuntur, quos aliqui sic definiunt: *Tropus* est mutatio dictio-
nis ab eo loco, in quo propria est, in eum, quo
propria deest; sed male: quia Tropi non tan-
tum sunt *necessitatis causâ*, seu quando vox
propria deest, sed etiam *delectationis ornatus*,
& *veritatis causâ*, nè idem semper verbum
in orationis decursu ponatur. Melius igitur
definitur, quod sit: *Verbū vel sermonis à pro-
pria significatione in aliam cum virtute muta-
tio*. Unde ad rationem Tropi requiritur 1. ut
vox, aut *constructio* non accipiatur *in signifi-
catione* quam aliàs habet ex *institutione*, &
conventione hominum, seu *usu communis*,
& *vulgari*, sed *ponenda* est in *alia*, quam *ex se*
non habet. *Dixi in significatione*: non enim sa-
vis est, ut una vox ponatur pro alia, v. g. pa-
papyrus pro charta, janua pro porta; sed mu-
tanda est significatio in aliam. 2. requiritur,
ut quoties mutatur significatio, id fiat *cum*
virtute; non enim licet temerè *quid pro quo*
ponere, cœlum pro terra, terram pro sylva,
sylvam pro aqua: quis enim intellectu asse-
quetur, *quid velis?* *Fit autem cum virtute*,
quando fit aptè congruenter & convenien-
ter. Id est, quando est aliqua convenientia,
connexio, *relatio*, & *dependencia* inter illa
duo; si enim illa desit, non est ratio ac funda-
mentum.

206 *De Exornatione Argumentat.*

mentum , cur una vox ponatur pro altera
unde connexio illa est medium, per quod ab
uno extremo ad alterum fit transitus. Desu-
mitur autem Connexio illa ex locis Rheto-
ricis v. g. *Partium distributione*, *Genere*, &
forma , *Similitudine* , *Contrariis*, *Adjunctis*,
seu *Attributis*, *Antecedentibus*, *Consequen-
tibus*, *Causa* , *Effectu* & *Comparatione*. *Met-
aphora* fundatur in relatione similitudinis,
sicut & *Catachresis*, *Onomatopœja* & *Allego-
ria* ex parte; differunt tamen hi Tropi inter-
se quo admodum saltem, si non quoad rem, &
ex toto : nam in *Metaphora* debet esse simi-
litudo perfecta, & propria, in *Catachresi* minus
perfecta & minus propria , in *Onomatopœja*
est similitudo non rei unius cum altera,
quemadmodum fit in duabus prioribus,
sed similitudo vocis de novo factæ , cum sono
quem res naturaliter habet. v. g. mur-
mur, sibilus. In *Allegoria* autem est simi-
litudo non simplex , uti fit in *Metaphora*,
sed composita & multiplex , in quantum est
continuata metaphora , in quantum autem
etiam *contrarium* significat per *Ironiam*,
fundatur allegoria in loco *contrariorum*.
Synecdoche fundatur in partium distributio-
ne, genere & forma, antecedentibus & con-
sequentiibus: nam pars refertur ad totum, to-
tum ad partem , & unum cum altero conne-
ctitur ab eoque dependet: sive jam sint par-
tes physicae ut puppis , sive morales, ut unus
pro pluribus, sive metaphysicae, ut *Genus* &
for-

forma: *In Metonymia est relatio causæ ad effectum, adjuncti ad rem suam, seu accidentis ad substantiam.* In iisdem fundatur *Antonomasia*, sed excellentiori modo: debet enim effectus causæ vel attributū aliquod non simpliciter, sed per excellentiam rei convenire. *Metalepsis* eandem connexionem, & dependentiam requirit, quam habet Metonymia, sed alio modo: debet enim in Metonymia esse immediata, in Metalepsi mediata & per plura gradatim eundo. *Hyperbole* habet comparationem, dicit enim plus vel minus, quam sit in re. *Periphrasis* propter *multa & unum* (ponit enim multa verba pro uno) spectat ad adjuncta, sicut & *Hyperbaton* propter ordinis mutationem accidentalem. Hinc patet, rectè defendi posse *Tropos numero esse undecim*, idque non solâ authořitare Quintiliā, & Tulliū, qui eos posuerunt, sed etiam ratione: neque enim viri tam sapientes tropum aliquem affirmârunt esse temerè, sed habitâ ratione, & cognitâ distinctione, & differentiâ unius ab altero, qualem jam dedimus. Quare non est, quòd eos confundamus, unum ad alterum revocando, aut è numero troporum excludamus unum, alterumque cum P. Masen in Speculo imaginum verit. occul. 4. c. 2 qui præter Metaphoram, Synecdochen, Metonymiam, nullum alium agnoscit; Antonomasiā ad Metonymiā, sicut & Metalepsim reducit, Allegoriam verò, cùm est continuata similitudo ad Metaphoram, sicut & Catachresin dum vitiosa

RON

non est Onomatopæja & Hyberbaton, inquit ille, ac, si qui præterea configantur, nec locum quidem reperiunt. Authoritati scriptoris hujus oppono Cyprianum Soarium ab nivera Societate approbatum, & usui scholis nostris receptum, nec ineptè; cùm vestigiis Aristotelis, Ciceronis & Quintilian insistat. Assentiantur eidem Commentatorem in Virgilium, senecam Tragicum, Ciceronem ipsique sacrarum literarum interpretes, qui Tropos dictos contradistinguunt, dum minus perfectas v.g. audaces similitudinis translationes, dicunt Catachreses, non Metaphoras; continuatas aurem Allegorias vocant: remotas, & intermedias effectus cum caula connexiones, Metalepses appellant non Metonymias: quod autem alicui per excellentiā competit aut attribuitur, antonomastice dictum volunt; quod augendo vel minuendo veritatem excedit, Hyperbolice. Sentiant igitur hos tropos inter se distingui, non autem in paucos confundendos esse. Et vero si principio illi insistamus, cur non etiam locos Rhetoricos ponamus quatuor! omnia enim argumenta ad quatuor fontes reduci possunt: quia quod assertur argumentū, vel erit extrinsecum rei, de qua agitur, vel intrinsecum, idq; necessariō vel contingenter inhaerens. Quod si hoc ipse in locis non admittit in Palæst.orat.l.1 c.4. cur nos in tropis admittamus? Et cur plures verborum figuræ per adjectionem statuit, cùm omnes ad unam repetitionem revocari valeant? Cuc*item*

item plures argumentationum species, cùm ad syllogismum vel enthymema reduci possint cæteræ. Quod si autem aliis atq; aliis modus reperiendi sufficit ad faciendam figurarum primi generis distinctionem, & aliis atq; aliis concludendi modus, ad separandas argumentationum formas, etiam diversitas Troporum assignata sufficiet, cum aliis in uno sit translationis modus, quām in alio, prout ipse faterur, dum eos diversas troporum proprietates & affectiones appellat, quas in numero locorum sufficere ad pluralitatem agnoscit. Conformius igitur non solum claritatí, cui adversatur confusio, sed authoritati, & rationi penè diversum translationis modum eos sperabimus, neque à via trita redemus, veterum doctrinam castigaturi.

Verū difficultas est non parva, Onomatopæjam, Hyperbaton, & Periphrasim in troporum numero retinére, quod in illis verba non mutent significationem propriam in alienam. Nam in Onomatopæja vox priùs nullam habuit significationem, cùm de novo fingatur, & sic non transferitur à propria in alienam. Hyperbaton autem ordinem duntaxat verborum mutat, non significationem. In Periphrasi vero solum verba multa pro uno ponuntur in sustamen significatione, non aliena. Quod ad Onomatopæjam attinet, respondet Quintilianus l. 9. c. 1. nomen de novo factum non transferri quidem à significatione, quam habuit, sed ab illa quam habere po-

tuisset; nam pro rugitu poteramus dicere vocem leonis. Addo ego Onomatopajan transferre significationem naturalem soni quam res ex se habet independenter ab institutione & beneplacito hominum, ad artificialem, quæ ei per nominis fictionem nascitur. Quod Hyperbaton concernit, dici potest, mutari significationem *quoad modum* licet non *quoad substantiam*; alio enim modo verba significant, quam velint syntaxe leges, quippe alio ordine collocandæ forent voces, si legitima syntaxis observaretur. Periphrasis autem verè est tropus: nam licet singula verba seorsim sumpta significationem non mutent, simul tamen sumpta, id est tota constructio vel periodus transfertur ad significandum: id, quod unâ voce dici posset. v. g. nox. Responderi etiam potest, duplicum esse tropum perfectum & imperfectum. Perfectus est, cui nihil deest, quod requiritur in definitione tropi, ut est 1. propria significatio, usus pro aliena, 3. cum virtute & gratia: Imperfectus autem est, cui aliquid horum trium de- est. Jam igitur, quia Onomatopaja primum non habet, licet ei alia non desint, erit tropus sed imperfectus. Hyperbaton autem, quia non habet secundum, transfert tamen cum virtute ipsum ordinem naturalem significandi in artificialem (gratiam enim & ornatum affert orationi hæc transpositio) inde erit similiter tropus, sed imperfectus.

C A P U T IX.

De Metaphora.

Metaphora Latine Translatio dicitur per Antonomasiam , est enim excellentissimus Troporum omnium. Non sit autem solius necessitatis causa , quando scilicet deest verbum proprium, ut cum dicimus : flos lactis, pes sedis, navis templi; pavo oculatus in cava, oculi vel gemmæ in vitibus, fluctus segatum, medulla arborum, radix montis, folium in libris &c. Sed etiam cum habemus proprium, translatum tamen melius, elegantiùs & significantiùs rem exprimit , ut eburnei dentes, labra rosea , nasus aquilinus pro aduncō &c. Sic rem exornare verbis, & sententiis, & telum manu fugit, melius rem exprimit, quam si dicas, rem bene proferre, vel telum è manu mistere. Hinc Metaphora magnopere facit non solum ad copiam verborum, sed etiam ad ornatum , & sublimitatem orationis. Definitur Metaphora, quod sit similitudo ad unum verbum contracta : fusiūs autem sic : cum nomen aut verbum propter similitudinem transfertur ex eo loco, in quo proprium est, in eum, in quo proprium deest, aut translatum proprio melius est. Ubi notanda particula similitudo : hæc enim ratio & fundamentum hujus tropi est , quod fiat cum virtute, & est differentia, per quam ab

aliis distinguitur, qui etiam transferunt à propria significatione in alienam. Distinguitur autem similitudo Locus Rheticus, à Metaphora Tropo, quod in similitudine semper unum cum altero conferatur, & ideo utrumque nomen expressè ponatur ; & quidem si expressa, & aperta sit similitudo, additur, sicut, velut &c. Si implicita & occulta, apponitur utrumque nomen, & quod alicui confertur, & cui confertur. In Metaphora autem non confertur unum alteri, neque utriusque nomen ponitur saltem in recto & æqualiter, sed unum dicitur esse alterū, proprio, quod ei competit, vel competere potest, nomine omisso, & altero, cui illud simile est, applicato. Hinc non est metaphora si dicam : oratio ejus est in elle dulcior, licet omittatur ; sicut, sed comparatio Grammatica, unum enim confertur cum altero, non autem unum dicitur esse alterum, vel ponitur pro altero, Idem est si dicam : Militia est vita hominis super terram ; adolescentia est flos ætatis, non est Metaphora, sed definitio per similitudinem occultam. Cujus ratio ulterior est ; quia ad metaphoram non satis est, ut omittatur sicut, velut, sed etiam unum debet ponere loco alterius ; hoc enim ad rationem tropi requiritur ; hic autem non ponitur unum loco alterius, sed ad aliud, quippe utrumque in recto & æqualiter ponitur : quare, ut foret Metaphora, dicendum esset sine addito *Militia hominis*, omissâ *vita* : & *flos ætatis*, omissâ *adolescentiâ*. Ex eadem causa non est

est metaphora si dicas: Petrus est alter Hercules, alter Cicero, alter Virgilius, ingenio non inferior Aristotele, lupo voracior; est enim hic Comparatio satis expressa. Ex dictis collige quid de illis & similibus sentiendum sit; butyrum manè est aurum, meridie argentum, vesperi plumbum; vinum est adolescentiæ flamma, libido est animorum venenum &c. non enim simile ponitur *loco alterius*, sed *ad alterum*, quod est contra definitionem tropi, qui requirit, ut unum ponatur loco alterius, dum autem aliquid loco alterius est, seu vices alterius agit, locumque tenet, necesse est ut alterum absit, enjus locum tenens est. Ex dictis collige modum faciendi metaphoram (idem de Allegoria, Catachresi &c.) esse hunc. 1. quære cui res illa per nomen significata sit similis. 2. omissa similitudinis declaratione pone nomen illius rei, cui hæc est similis, loco nominis hujus. Idem hoc notasse juvabit, ut deprehendas, an hoc vel illud vocabulum metaphoricè, an metonymicè, an synecdochicè accipiatur? quære nimirum, cur v.g. hæc vox pro ista ponitur? cur aquilinus nasus pro adunco ponitur? & causam invenies similitudinem, quæ cum sit propria, & perfecta, metaphoram esse affirmabis. Si quæras cur puppis pro nave ponatur; ales pro aquila? causam invenies, quia puppis est pars navis, aquila species, seu pars generi subjecta, & synecdochen esse coniunctas. Si quæras, cur mors fit pallida? causam

O. 3

depre-

deprehendes, quod faciat pallidos ; & est
metonymiam (in qua effectus pro causa po-
nitur) intelliges. Idem est de aliis tropis, &
corum speciebus ; quarum differentias si be-
ne perspectas habueris, facilè dignoscet, quod
quid sit referendum.

C A P U T X.

Quotuplex sit translatio ?

Metaphora, seu translatio antonomastici
dicta, quia fieri potest modis quatuor, statui-
tur esse quadruplicem. *Primus modus* est cùm
ab animato transfertur significatio ad anima-
tum propter similitudinem, quæ inter illa est.
Dicitur autem hic animal seu animatum (nam
animal hinc latè sumitur pro eo, quod habet
animam) quidquid vivit, seu vitâ rationali,
ut homo, Angelus, Deus ; seu sensitivâ ut
brutum, seu vegetativâ tantum ut arbor, flos,
herba, radix, & quidquid crescit propriè,
non accepto augmentatione ab extrinseco, sicut
mons, aut lapis. Exempla ad illustrandum &
facilitandum tironibus hunc tropum adjun-
go complura, quod in aliis tropis similiter
eadem ex causa præstabo, ut juvenes inter-
legendum authores facilè tropicas locutio-
nes dignoscant, & alias ex se facere norint.
Hoc itaque primo modo Cato Philosopho-
rum Deus dictus est. Sicut & Augustus Ca-
esar à Virgilio Ecloga I.

O Me.

O Melibæ, Deus nobis hæc otia fecit ,
Namque erit ille mihi semper Deus.

Et Cicero 2.de Orator. in qua (argu-
mentorum dispositione) tu mihi semper De-
us videri soles. Sicutiam homo homini Deus
dicitur, & homo homini lupus, & loquax ra-
na, mutus, piscis; fæminæ garrulæ, anseres aut
hirundines, innocens ovicula; cantor, chori
luscinia; astutus, vulpes compellatur. Ita fu-
rem dicemus Mercurium & Cacum; juve-
nem gratosum, Ganymedem; senem trucē ,
Saturnum; sagam, Circem, aut Medæam; ve-
tulam, Hecubam; fortē, Herculem &c. Ita
pinguem, Catullus appellavit porcum uni-
brum; & nos passim pigrum, pecus Arcadi-
cum, seu asinum nominamus; sicut & mor-
dacem, invidumque, canem. Huc pertinet
ad gubernacula, ad clavum sedere; hoc enim
a nautis ad Reipubl. Moderatores transfer-
tur. Sed creberrimæ sunt, quæ a sensibus
ad intellectum , aut ab uno sensu ad alium
transferuntur. Sic sentire pro judicare accipi-
tur; videre pro intelligere; olfacere, odorari
re pro advertere, degustare orationis suavira-
tem, vel primoribus libris degustare , id est,
obiter cognoscere, rem tangere, concoque-
re, devorare injuriam , sapere multū ,
virtutem nec de facie quidem nōsse refri-
care præteritum dolorem , abligurire bo-
na. Cicero in Pisonem. Pompejus in-
quit non gustaverat istam tuam Philo-
sophiam. Sic oculus mentis , intellectus;

126 *De Exornatione Argumentationis*
conceptus, partus ingenii ; cæcum judici-
um &c.

Secundus modus est, quando ab inanimatis
transfertur significatio ad similiter inani-
mata ; cuiusmodi sunt : res ad votum flu-
unt, agnosco veteris litoris flaminas ; licet
enim litor, odium & his similia sint in re ani-
mata , ipsa tamen non sunt animata. Sic
etiam dicimus fulmen vel flumen Eloquen-
tiae, oratio dulcis , orationis torrens, mare
verborum, gutta vel mica consilii , aut ju-
dicii non est in te. Item terrena cogitatio,
stramineum acumen , tristitiae nubes , cu-
rarum fluctus, terra æstu ardet, radii rota-
rum, mare vitreum , aqua crystallina , sol
aureus, imber igneus pro deciduis in incen-
dio flammis ; Thessala Tempe vel paradi-
sus , pro loco amœno ; tempora nubila,
vinculum adamantinum, stellæ gemmæ cœli;
flores stellæ vel gemmæ telluris ; nix tacita-
rum vellus aquarum ; palæstra literaria,
resarcire damna, bellorum turbines, fun-
damentum pacis , rudera urbium , cada-
vera.

Tertius modus est, quando ab inanimato
ad animatum transfertur significatio. Hoc
modo D. Thomas Aquinas est sol Theolo-
gorum, sicut Virgilius Poëtarum. Sic Livius
de Græcia : Quò cecidisti flos ille terrarum,
sol & sal gentium ; accipitur autem hic Græ-
cia pro Græcis per metonym. continens
pro contento. Virgil. incenditque animum
dictis. Caput serenum , vino somnoque

sepultus, spirare iminas, à vento enim transfertur ad hominem: attonitus, id est, percussus, à tonitru ductâ similitudine; fulmen belli Scipio. Appion. Polyhistor à Tiberio dictus est mundi cymbalum ob garrulitatem. Sic Elius pertinax, quod multis calamitatibus exerceretur, dicebatur fortunæ pila. Huc pertinet expolire animum, dissuere amicitiam, homo lutulentus, pro sordidus, animo cadere, capitis nives apud Horatium pro canitie, excolare ingenium, culti mores, fulcrum civitatis, columna Ecclesiæ, homo plumbeus, ferreus &c.

Quartus modus est, quando ab animato ad inanimatum transfertur significatio; ut, divina virtus, divinum ingenium, angelica virtus, angelica puritas, diabolicum ingenium, brutum fulmen, cæca nox, calamitas hominum, strages vel clades; calamitas enim propriè significat calamos segetis grandine quassos. Strages autem est arborum cæsarum, & stratarum; clades vero dicitur, cum tempestate arborum rami sunt fracti. Hæc Civilitas, quæ ab hoste nondum capta est, est Virgo stylus floridus, radix montis, sol oculus mundi, flos panis, flos lactis, maris placidi vultus, iratum mare, inhospitalis Caucasus. Pindarus pluviam vocavit filiam nubis. Quæ cœli lachryma etiam dici potest, quo pacto dicimus cœlum flet, tristatur &c. Hoc modo signa in Zodiaco sua nomina acceperunt: Aries, taurus, gemini, cancer, leo &c. Habent enim similitudinem cum his quorum nomi-

na sortita sunt. Sic etiam vinum dicimus sanguinem terræ, vel sanguinem uvæ, lachrymum &c. Habet hic modus miram gratiam, misericordièque animos afficit, si rebus inanimatis actum aliquem, v.g. affectum vel vocem, aut vitam tribuamus. v.g. Saxa & parietes loquuntur opera tua, scamna testantur, & clamant segnitiem tuam. Virgilius.

Progredimur portu, terræque urbe que recedunt.

Sic scriptura. Vox sanguinis (Abel) clamat de terra ad me: montes exultaverunt arietes & colles &c. Cœli enarrant gloriam Dei. Flumina plaudent manu, & colles exultabunt &c. Inebriabo sagittas meas sanguine: quot homines non devoravit gladius hostilis: Oseæ 9. arca & torcular non pascet eos, & mustum mentietur eis Isaiæ 14. Ejula, porta, clama civitas &c. Cicero pro Marcello: parietes, medius fidius, ut mihi videtur, hujus curiæ tibi gratias agere videntur. Virgilius: respondent omnia sylvæ. Quamvis autem illustrissimus Trogus sit Metaphora, habet tamen suas labes, quibus inquinatur, & vitia, quæ proinde Oratori cavenda sunt. Primum est *Dissimilitudo*, id est, quando primâ fronte apparet major dissimilitudo & discovenientia, quam convenientia, & similitudo: tunc enim, cum similitudo lateat, non declarat, sed obscurat intellectum audientis, ideoque placere non potest, cum interim metaphora ideo assumatur, quod rem clarius aut significans exprimat. Errabis itaque si dicas:

ad cui-

ad caudam orationis venio, mactare aliquem
beneficiis , lapis doloris cor meum affigit,
naves in mari ambulant , tempus, aut diem
hodiernum combussit , inaratos habet mo-
res,id est, incultos. Dies ad umbilicum est. Ex
cordis centro , mare hydropicum, caseus si-
gillum ventriculi est, epistomium intelligen-
tiæ , Medicus ægrorum Consul, animus est
succus corporis. Corpus est theca vel vagina
animæ,cancer est sartor; baculis verborum te-
cædam, aves in aëre natant. Tale est illud En-
nii : ingentes cœli fornices, fornix enim exi-
guum quid respectu cœli, & non habet circu-
lari seu sphæram , rectis enim surgit lateri-
bus,cælum autem sphæricum est.

Alterum est si similitudo sit longè petita", id
est à rebus minùs notis & obviis; si enim sit
ducta à rebus abstrusis non intelligetur: un-
desi coram rudibus dicas , pigrum animal
haud,mulierem sirenā, verrumnum,aut Cy-
cladā insulam mobilem, Deum esse & .
male feceris nisi explicationem adjungas.
Meliùs itaque dixeris pigrum afnum,mulie-
rem arundinem,Deum rerum omnium fon-
tem. Sic vitiosum est si dicas: Syrtim patrimo-
nii, charybdim bonorum , hæc enim non
sunt passim nota ; meliùs igitur scopulum &
voraginem posueris,hæc enim visa sunt plu-
ribus.

Tertium est, si similitudo sit humilis, id est,
viliis,& abjecta,ut si perspicax ingenium aci-
culæ conferas; si solem dicas mundi candes-
tam, pluviam cæli urinam , doctum septena-
tum

220   *De Exornatione Argumentat.*
rum artium candelabrum, solem scutetum
siderum, aut pistorem matutinæ lucis, nivem
sputum solis, Consulem aurigam civitatis,
parochum animarum opilionem, B. Virgi-
nem tectum Sedalium, Deum sigulum ho-
minis, salutare, multâ salute conipuere, aut
plenis buccis salutem propinare, ex toto cor-
dis lyripi: pio, butyro lætitia perfundi, prò lar-
tari. Hic tamen adverte, si res sit despiciari
habenda, posse usurpari vilis similitudinem,
v.g. fileas tu rana, tu musca, tu pulex, grille
&c. Sic Assyrii vocabant Hebræos mures
è cavernis prodeentes ex contemptu, & Mi-
phiboseth Regis filius se canem mortuum
humilitate: quô ramen casu præter metapho-
ram est simul hyperbole de qua infra. Ad-
hibetur etiam subinde viliis similitudo, quia
sublimior & melior sæpe non occurrit, aut
aliis est ignota, aut non ita ad captum zu-
ditoribus exprimit. Sic Christus se vocavit
tulum saginatum, pastorem, ostium, prædica-
tores autem canes; quia rem ad captum ru-
dium, quibus loquebatur, explicare cupie-
bat. Et universim notandum est in scriptura
Christum aut Deum non ostentare voluisse,
aut docere eloquentiam, sed veritatem, quæ
amat esse nuda, & aperta, ideoque non mi-
randum viles in scriptura sæpe, ac plebejas
similitudines reperiri. Quemadmodum au-
tem oratoria similitudo non potest esse vili-
nissimum, ita nec assumenda audax, & inslo-
lens.

Quartum itaque vitium est, si modus in
affi-

assimilatione non teneatur, oportet enim metaphoram, ut grata sit, esse moderatam, modestam, & verecundam; nam sicut dum vilis est, rem facit contemptibilem, v.g. Consul est pastor populi, ita si nimia sit, præsumptionē sapit, & violentia est: quis enim ferat si pulicem, camelum; aut muscam elephantum efficias. Hinc vitio laborant istæ: venti per campos equitant, verbis in me jaculatus est, campos pacis sustulit, & belli montes induxit. Barbam calceare. Xerxes Persarum Jupiter, vultures sepulchra animata, murium latibula mysteria, plebis ver adolescentes, cultus tonsorius præest civitati, id est, rapax, audito tibicinem Boream. Ex hoc capite P. Causinus l.z. c. 8. & 9. reprehendit Sidonium Apollinarem & Ennodium, quod elatis, & inflatis nimium usi sint metaphoris Poëtarum more. Scilicet ubi Cicero dixit languit juventus, Sidonius habet, mussitat juvenum nostrorum calcea generositas; ubi Cicero terram aut herbas arescere; Ennodus, cui si votivi negentur afflatus, fatiscat ut terra, cui cælo nihil liquitur, nec venas suas bibuli humoris infundit. Plura si libet, require locum jam citatum. Ego addam exemplum epistolæ Prædicantis heterodoxi, ut barbâ & collari, sic stylo intumescentis.

Epistola gratulatoria de recuperata valetudine.

Pinguissimo lætitiae butyro perfusus fui,
postquam per meatum canales aurum hausi
Dominum Compatrem furcâ convalescen-

tio

222 *De Exornatione Argumentat.*

tiæ simum morborum ex stabulo sui corporis ejecisse, & pristinam valetudinem in conclave suorum viscerum scopis pharmaceuticis bene purgatum, & mundatum, reduxisse. Quocirca & ego omnes quadrigas & jugales mei pectoris educam, & multa plausta gratiarum ad magnum Jehovam transmittam, simulque fores illius malleo orationis fortiter pulsabo, ut supremus ille textor telam sanitatis, & vitæ, Domini Compatri non ad ulnas, verùm etiam ad multas orgias annorum extendere dignetur.

Responsoria.

Quos amcna ingenii tui tempe pinguissimo doctrinæ simo stercoreata genuerunt flores, fideli memoriæ recludam, & conservabo canistro : enim verò medius fidius, dum dispensator tuus (tuum epistolas exarandi instrumentum, tanquam bonum eorum, quæ in agro mentis tuæ florent, promum condum indigitatum volo (eos mihi in ore literarum tuarum manifestos allegavit, tantum me admirationum nubifragium! ut corporis navis, vitæ Navarchus stuporis imbre, usque ad summum repleretur, & vix non naufragium patiendo anima Nauclerum corporis evomuerit, & locuu Libitinæ cedere impestrâit. Etenim pol æde pol! haud aliter autem possum, quam in Vulcania sapientie incude novam in illa ceu Jovis cerebro Palladæm fabricatam è summis cœli fornicibus ad terræ

terræ pavimentum rursum esse delapsam.

Vides centonem ex ineptis, incongruis, vilibus, & insolentibus metaphoris consumatum, quas vitium esse jam patet ex dictis. Sed & hoc vitium advertendum est, quod monet auctor, quod nimis frequentes & condensatae sint, nimis enim manifestè apparet ornatæ affectatio, atque ostentatio contra ea, quæ supra c. 2. dicta sunt. Hac etiam ex causa damnantur Ennodii exempla, quæ loco citato affert Causinus. Talis est illa Mecenatis apud eundem c. 5. ubi stylum perilemexagitat. Quid purius amne, silvisque ripâ comantibus, vide, ut alveum lintribus arent, versoq; vado remittant hortos: quid si quis fæmina cirro crispat, & labris columbatur, incipitque suspirans, ut cervice laxa feratur? nemo tyranni itremediabilis factio rimantur epulas, lagenæque tendant domos, & saepe mortem exigunt &c. Num statim hæc cum legeris inquit Seneca epist. II. 4 hoc tibi occurret, hunc esse qui solutis tunicis in urbe semper incesserit, ita ille. Datur tamen locus frequentibus metaphoris atque allegoriis in genere demonstrativo, ubi stylus requiritur floridus, eò quod oratio non tam ad probandum, vel persuadendum, quam ad delectandum componatur similitudine autem mirificè capiantur animi; vitanda tamen est obscuritas & affectatio.

Appendix

Appendix ad caput 10.

Exempla metaphoræ ex sacris literis.

Confert troporum notitia non solum ad eloquentiam, sed etiam ad scripturæ sacræ sensum indagandum, & cognoscendum. Tropis enim ut plurimum usus Spiritus Sanctus, tum ad res intellectum nostrum excendentes melius declarandas, tum ad obvelanda mysteria, quæ passim nota esse non voluit, nè margaritæ projicerentur ante porcos gentiles scilicet & improbos, tū ut multiplici eorum expositione Doctorum, & SS. Patrum ingenia exercerentur, ac multiplex eruditio sacra, ex multiplici expositione emanaret. Hujus verò cognitio cum sit utilissima iis præsertim, qui ad Ecclesiasticum statum aspirant, vel conciones audiunt, adjungam in sequentibus aliqua ex sacris litteris exempla, ut ignorantium casset admiratio in scripturæ sacræ lectione vel audizione, & ut viam habent ad plura per se investiganda & cognoscenda. Et metaphoram quidem quod attinet, ejus usus est frequentissimus in sacra Scriptura. Sic enim Christus vocatur Leo de tribu Juda, petra, lapis angularis, lapis abscissus sine manibus, via, ostium, lux mundi, vitis vera, pastor, panis vita, in sanctissimo Eucharistia Sacramento, & ipsa Sacramenta persimilitudinem in sua materia referunt visibiliter, quod gratia facit, & operatur in anima invig

invisibiliter. v.g. aqua in baptismo, oleū in extrema unctione, panis species in Eucharistia: nam sicut aqua lavat à sordibus corpus, ita gratia baptismalis à sordibus peccati, præser-tim originalis, abluit animam; & sicut oleum expeditos reddit Athletas ad pugnam; sic gra-tia in extrema unctione collata reddit animam agileni ad pugnandum contra dæmonem, in agone quam maximè infestantem. Et si-cut panis vitam quidem non restituit, sed con-servat & confortat, ita Eucharistia gra-tiam per peccatum mortale ablatam (per se loquendo) non reddit quidem (ad hoc enim requiritur absolutio in Sacramento pœnitenti-æ) sed animam in bono solidat, & in bono con-servat. Per metaphoram etiam intelli-genda est Scriptura, dum Deo tribuit corpus aut partes corporis v. g. aures, os, manus, pe-des, & actiones harum partium, ut respicere, videre, silere, loqui, odorari sacrificium, audire gemitus, & orationem, item vigilare, dormire, accedere, recedere longè, abesse: & affectus ho-minis ut irasci, lætari, dolere, pœnitere, obli-visci, recordari &c. nihil enim horum propriæ Deo convenit, sed similitudine ab homine de-sumpta explicari necesse habent. Sic Spiritus S. apparuit in igne, in vento, in forma colum-bæ, ipse tamen propriæ ignis non est, neccolumba: sed sicut ignis illuminat & accendit, si-cut columba mitis est, & sinè felle, ita Spiritus S. sic Ecclesia dicitur Civitas supra monte po-sita, mons Sion, Jerusalem &c. Apostoli pis-ctores hominum, lux mundi, sal terræ, ver-

bum Dei semen, falsi doctores lupi rapaces,
timidi autem canes non valentes latrare: sic
Herodes appellatur vulpes, Pharisæi genimi-
na viperarum, sepulchra dealbata &c. Hisce
sufficiat tanquam digito viam monstrâisse.
Universim autem hæc servatur lex. i. Inqui-
ritur an propriè seu in propria significatione
vox accipi possit absque errore in fide, aut ve-
ritate: quod si non possit, inquiratur ulterius,
cur hæc vox adhibetur pro altera, vel hæc
res alteram referat, & repræsentet? & depre-
hendetur convenientia v. g. & relatio simili-
tudinis, & constabit esse metaphoram. Quod
si autem sit convenientia effectus, vel partis,
& totius, &c. erit Synecdoche, vel Metony-
mia, vel alius tropus pro diversitate connexi-
onis de qua suprà dictum est c. 8. & 9. Unde
metaphora est in istis: vituli multi & tauri
pingues obsederunt me: item puella non est
mortua, sed dormit; quia importatur similitu-
do in propositionis explicatione, nam milites
qui Christuni patientem exagitabant, erant
petulantes sicut vituli, & feroce sicut tauri
impinguati, & incrassati, obsederuntq; illum,
sicut urbs obsideri solet, & circumdari, scili-
cket arctè & undique; & sicut qui dormit, fa-
cile excitatur, ut ad se redeat, ita Christo ac
Deo facile est mortuum vivificare, vi-
tæque ac sensui restituere.

C. M.

CAPUT II.

De Syneccdoche.

Vocis hujus derivationem Scaliger libro de causis linguae latinæ hanc facit. *Eos* significat totum & partes esse simul. Ex significat exceptam qualitatem, aut aliud à parte & totū attributum. *δέχεσθαι* significat ipsum modum. Sed quidquid sit de vocis origine, significatio illius hæc est, quod sit comprehensio & intellectio, comprehendit enim totum partem, genus, speciem, materiam, formam, &c. atque unum ex altero intelligitur, & colligitur propter connexionem quam habent inter se. Clarius sic definiri potest: *Est translatione ponens significationem unius conjuncti vel quasi conjuncti, pro significatione alterius conjuncti, vel quasi conjuncti:* nam pars & totum sibi conjuncta sunt vel physicè, ut puppis cum navi, vel moraliter, ut unus, vel plures in exercitu, vel civitate, vel metaphysicè, ut genus, & species. Materia & forma conjunguntur sibi itidem physicè. Antecedentia vero & Consequentia sibi non conjunguntur, non enim sunt unita sibi invicem, sunt tamen necessaria inter se connexa, non autem contingenter ut sit in causa, & effectu. Unde dixi *quasi conjuncti*. Ex dictis patet *variis modis fieri posse tropum istum.*

218 De Exornatione Argumentat.

Primus est quando significatio partis accipitur pro significatione totius v. g. tectum, vel limen pro domo, mœnia pro urbe, Virgilius.

Talibus incusat, gressumque ad mœnia tendit.

Axis pro curru, idem Georg. 3. volat vi fervidus axis. Ovidius rotam pro curru posuit in illo: si rota defuerit, tu pede carpe viam. Anima pars hominis, prototo; sic Heracitus: anima sicca sapientissima, & Persius: o curvæ in terras animæ. Cicero: vos meæ charissimæ animæ sapissime ad me scribite. Virgilius corpus pro toto cervo posuit I. Æneid.

Nec prius absistit, quam septem ingentia victor

corpora funda humi.

Et in communis sermone loquimur: ista est pia, bona anima, de pio & bono homine; ponitur & paries pro domo apud Horatium.

Num tua res agitur, paries dum proximus ardet.

Ponitur & hora pro toto tempore, vel die. Virgilius nunquam te crastina fallit hora, & cras pro futuro tempore. Horatius quid sit futurum cras, fuge querere. Genes. 31. vultus Laban non erat erga Jacobum, sicut heri, & nudius tertius; id est tempore praeterito. etiam dies & nox pro omni tempore ponitur v.g.

Noctes

Noctes, atque dies patet atri janua
Ditis.

In scriptura saera s̄epissimē anima pro toto homine ponitur ut I. Petr. 3. Octo animæ salvæ factæ sunt per aquam, Joan. 4. petivit animæ suæ mori, &c. & vicissim caro prototo homine. v. g. omnis caro cor ruperat viam suam Gen. 6. Verbum caro factum est Joan. 1. videbit omnis caro salutare Dei Luc. 3. ps. 136. qui dat escam omni carni. Per hunc modum accipitur sanguis pro toto homine v. g. Mat. 27. peccavi prodens sanguinem justum. Item caput, cor, linguam, oculum, &c. accipimus pro toto. Post avaritiam coreorum ambulat, à lingua injusta, falsa, mendaci custodi me, oculum malignum, vel nequam longè fac à me: Hoc modo explicatur: Deus est natus, passus, mortuus, id est, Christus, qui est compositum ex natura divina & humana, ideoque pars hujus compositi est natura divina: sic Act. 20. Deus acquisivit Ecclesiam sanguine suo. Id est, Christus qui simul est Deus. Deitas enim sanguinem fundere non potuit. Intelligitur etiam ex parte totum, quando initium rei nominatur prototo. v. g. Oremus Pater noster, cantemus Magnificat, Te Deum laudamus. Sic Cicero ad Atticum, quod scribis, temagis delectari, ô Tite, si quid ego: hic ponitur initium libri de senectute. Sic Virgil Eclog.

Hæc nos : formosum Corydon ardebat
Alexin,

Hæc eadem docuit , cujum pecus ? an
Melibæi?

Pro hæc fistula nos docuit eclogam secun-
dam & tertiam. Sic & juris utriusque leges
citantur verbis initialibus , & libri scriptura
nonnulli apud Hebræos.

*Secundus modus est , quando unus ponit
tur pro pluribus.* sic Virgil, eclog. i. aut Ara-
tim Parthus bibet , id est , Parthi. Cicero
pro Flacco : Phryx plagis solet fieri melior.
Pro Phryges. Varro l. i. c. 2. Romanus
sedendo vincit, id est Romani. Martialis
venit & epoto Sormata pastus equo , ubi &
totum ponitur pro parte , equus pro sanguine
equi , & Sarmata pro Sarmatis. Sic dicimus
Turca timetur in Ungaria , Cæsar conscribit
militem, hostis imminent urbi , boni Civis
erit defendere civitatem. Sic Oratores &
Historici unum sæpè alloquendo , omnes al-
loqui censentur. v.g. Cicero : divitiae
opportunæ sunt, ut utare ; opes , ut colare
honores ut laudare. Salustius in Catilina.
Quod si Regum , atque Imperatorum animi
virtus in pace ita , ut in bello valeret , & quabi-
lius atq; constantius se saceres humanæ haberet,
neq; aliud aliò ferri, neque mutari, ac misceri
omnia cerneret. Ipsa etiam Scriptura in uno
alios intelligit, ut alloquendo unum aliis id
dictum velit. ps. 8. quid est homo , quod
memor es ejus Rom. 9. ô homo , tu quis es ,
qui

qui audeas &c. ps. 78. panem fortium comedit
vir, id est viri. Isa. 8. Ciconia in cœlo cognovit
tempus suum, & turtur, & grus, & hirundo
observant tempus adventus sui. Joël. 1. Resi-
duum ericæ comedit locusta &c. Placet hic
audire Augustinum lib. 2. de Exod. Extendit
inquit Aaron manum super aquam. Ægypti
& eduxit ranas, & educta est rana, & operuit
terram. Repetitio à plurali ad singularem nu-
merum traxæ est : nam undique rana pro
multitudine ranarum positum est. Nescio,
quo autem modo per loquendi consuetudi-
nem imbutis sensibus hominum, sæpe plus
videtur, quod singulariter, quam quod plura-
liter dicitur, cum dicitur verbi causâ : est illie
miles, quam sunt illic milites, ita ille. Ad hunc
modum spectat dum numerus certus pro in-
certo & indefinito ponitur: v.g. & terque qua-
terque beati. Non mihi si linguae centum sint,
oraque centum : lectio lecta placet, decies
repet ita placebit. Præstat millies mori, quam
Deum vel levissime offendere, & sexcenta
alia. ps. 118. Septies in die laudem dixi tibi.
Prover. 24. septies cadit justus. 1. Reg. 18. per-
cussit Saul mille, & David decem millia. id est,
plures multò, quam Saul. Daniel, millia
&c. Huc respiciunt Poëtæ, quando singula-
rem ponunt pro plurali, aut contrà, quomo-
do & scriptura loquitur : attendite popule
meus legem meam.

Tertius modus est, quando forma metaphysica, id est, species (quæ est pars generi subjecti in essendo & prædicando) ponitur pro genere, quod est totum quoddam, ut videre est supra l.l.c. 17. sic una species ligni ponitur pro ligno in genere apud Poëtas; & ventus certus, pro vento simpliciter. v. g. Aenei. i. sectaque intexunt abierte costas. Aenei: 2. dare classibus Austros, & Aeneid: 1. Numinorum in patriam loca fœta furentibus Austris; sic usurpant & nomen Boreæ, Aquilonis, Noti &c. prout ratio fert carminis: etiam quoad genus Grammaticale. Respicit interdum nomen generale Poëta. Huc etiam spectat dum pro frigore vehementi pono Sarmaticum, pro vino ponó Creticum, Massicum, Flernum, Pontum pro quovis mari, quo sensu & illud accipitur: Tirrenum navigat æquor. Seneca, longo sagax loco tenetur Umber, ubi Umber ponitur pro quovis cane venatico. Et ultima Thule, pro quo vis loco remoto, quomodo accipitur & illud ultra Garamantas & Indos. Sic etiam panis in Scriptura ponitur pro edulio generali sumpto, panem nostrum quotidianum dabo nobis hodie. & Gen. 3. in sudore vultus tui comedes panem tuum. 1. Reg. 14. non gustavit omnis populus panem. Item ponitur vir, pro quovis homine. ps. 1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum. ps. 31. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum. Jere. 17, v. 7. benedictus vir qui

con-

confidit in Domino. Huc referunt nonnulli locutiones illas quibus justum vocamus Ari-
stidem, rigidum Catonem, Crœsum divitem,
Medeam vel Circum pro saga, Tanaquil pro
uxore marito dominante. Sed advertendum,
& distinguendum est : si hæc & similia nomi-
na individuum significantia (nam individu-
um & speciem oratores hīc pro eodem ad-
mittimus) ponantur pro certo aliquo , & in
particulari ac determinatè accepto, non pos-
sunt hīc habere locum , tunc enim non po-
nuntur pro genere, si autem pro pluribus po-
nantur, admitti possunt. Hinc non est hujus
loci si dicat cum Pompejo, Lucullum esse
Xerxem togatum, quia individuum ponitur
pro individuo; seu singulari homine, est autem
si dicas :

Irus & est subitò, qui modò Cræsus erat.

Accipiendo Irum pro paupere quocunq;, & Cræsum pro divite in genere , non autem particulari, & singulari aliquo. Idem est si di-
cas. Semper habe Piladem aliquem, qui curet Orestem. Hoc modo accipiendum illud Ci-
ceronis pro Cælio : Ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omnes-
que eos qui hæc ex minimis tanta fecerunt. Et Agrariâ secundâ. Cùm haberet hæc Resp. Lu-
cinos, Catalinos, Acidinos, homines non so-
lùm honoribus populi , rebusque gestis, ve-
rùm etiam patientiâ paupertatis ornatos , &
cùm erant Catones, Philippi, Lælii &c. Juve-
nal. satyr. 2.

Ubi Curii pro frugalibus, & bacchanalibus pro geniali vita in genere accipitur. Cæterum si individui significatio accipiatur pro alterius, & singulariis pro singulari, erit metaphora, quia fundatum, & ratio, cur Petrus v. g. pauper vocetur Iesus est, quia est similis Iesu, ideoque translatio nominis sit propter similitudinem. Quanquam & in præcedentibus (dum scilicet singulare accipitur pro generali) prius est similitudo, quæ supponitur, cum vox singularis pro plurali ponitur, & sic convenient metaphoræ, & synecdoche. Idem dicendum de adjectivis v. g. Achilleum argumentum, labor Herculeus, est enim metaphora propter similitudinem fortitudinis, & synecdoche propter translationem vocis ab uno ad omnes generatim.

Quartus modus est, quando materia aliquis rei seu compositi, & concreti pro tota re, seu composto toto ponitur. v. g. adigit per pectora ferrum, quomodo & chalybs apud Poëtas acepitur pro gladio, tabulæ pro legibus, quas Deus Moysi, & Numa Pompilius Romanis proposuit in tabulis, quo casu est materia, in qua, non ex qua aliquid fit. Materiam autem in qua ad metonymiam reverent aliqui, ad continens pro contento, neque inepte, ut videbimus. Huc tamen referenda est materia, circa quam v. g. tu mihi carmen eris id est, materiæ carminis. Virgilius

us Aeneam & culicem cecinit, Ovidius nucem; sic loquimur, legi Virgili culicem, Ovidii nucem. Medeam vel Herculem Senecæ, Tobiam, Jobum &c. Virgilius Eccl. I.

Formosam resonare doces Amarilliida
sylvas.

Id est, carmen de Amaryllide. Plautus in milite gloriose, id est in comœdia de milite gloriose. Materia circa quam notatur in illo versu:

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus,
angulus, astra.

Artes enim circa hanc versantur. Materia etiamen ex qua frequenter adhibetur, ut comedere, vel bibere ex auro & argento, id est, vasis ex auro & argento fabrefactis. Matth. 10. nolite possidere aurum, neque argentum, neq; pecuniam in zonis vestris. Cicero Verr. 6. cum essent triclinia strata, argentumque expositum, id est, argentea supplex. Sic calamus, & avena ponitur pro fistula, ex quibus fit Virg. Ecclog. I.

Ludere quo vellem, calamo permisit
agresti.

Et:

Silvestrem tenui musam meditaris ave-
nâ.

Sic pinus pro navi, mediis si pinus in undis
naviget. Frumentum pro pane; uva pro vi-
no. Cæsar de bello Gallico. Suevi non mul-
tum frumento, sed maximam partem lacte vi-
vunt. Virgil. pocula miscuit uvis. Plantus Vul-
canum uornu conclusum gerit, id est, in

cor-

cornea laterna. Sic lignum accipitur, & lapus pro eo, quod factum est ex ligno vel lapide sic crux Christi dicitur lignum dulce. & Pet. 2. dicitur Christus tulisse peccata nostra in corpore suo super lignum. Ierem. 2. dicentes ligno pater meus es tu. & lapidi tu genuisti me. idola enim ex ligno & lapide facta erant Marc. 1. erat Joannes vestitus pilis camelorum, id est, veste confecta ex pilis. 2. Reg. 7. dicitur Arca posita in medio pellium, id est, in tabernaculis ex pellibus. Sic Habacuc 1. trepidabant pelles terrae madian. id est, tabernacula ex pellibus & homines in tabernaculis ubi simul continens & contentum est metonymiae species. Sic rostra appellabatur locutus ad Cutam Hostiliam, in quo Cicero peroravit, quia factus erat ex rostris navium. Virgil. ære ciere viros, id est tuba ex aere; ducati dicuntur aurei, quia ex auro. Sic purpura pisces est, cuius sanguine vestes imbuuntur, & inde ipsa vestis dicitur purpura. Idem est de murice, & de codice pro libro Genes. 18. ait Abraham: loquar ad Dominum cum sim pulvis & cinis.

Quintus modus oppositus primo, quando totum pro parte ponitur. v.g. fontem vel flumen babit, id est, partem, Virgil.

Aut Ararim Parthus biber, aut germania Tigrim.

Horatius, nec quid profundum Danubium bibunt. Sic aliis: pelagus ratis ipsa recepit; id est fluctus, qui sunt pars. Surgens a vertice pontus, id est procella, sic sylvam cædere dicimus, id est partem aliquam arborum: similiiter annus pro una anni pars sumitur apud

Vir.

Virgil. Eclo. 2. nunc formosissimus annus , id
est, ver. Sic dicimus bovem vel vitulum hodie
comedi, id est, partem; fui in Petri domo id est
in parte domus, betulis vel funibus illum ce-
cidit, id est, partibus è betula : ibi jacet Petrus
mortuus: id est corpus illius. Similiter jam Im-
perator est sepultus. Sic homo dicitur morta-
lis, corruptibilis, pulvis, non secundum totū ,
sed secundum unam partem : sic etiam dicitur
intelligens, audieus, videns &c. licet sola ani-
ma intelligat, uideat, videat. Et faver ratio in-
quit Cornelius à Lapide in 2. Cor. 4. v. 16. quia
tota sensatio est in anima : cùm enim oculo
videamus, aure audimus, manu tangimus, ipsa
visio, auditio, & tactus perceptio non est in o-
culo, aure, manu, sed in anima; non enim cor-
pus, sed anima est, quæ per oculum videt, per
aures audit, sentitque per manum; ita ille. Sic
ergo toti aliquid attribuitur ratione partis a-
licujus sibi amicabiliter unitæ , ut & hinc ami-
corum omnia sint communia. Per hun-
modum aliquid s̄pē Christo tribuitur, quod
ei non competit , nisi secundum unam par-
tem v. g. naturam divinam vel humanam .
Joan. 6. quid si videritis filium hominis af-
fendentem cō ubi erat prius. Joan. 8. ante-
quam Abraham fieret ego sum. Matth. 18. u-
bi duo vel tres. &c, ibi sum in medio eorum.
Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum omnibus
diebus &c. quæ omnia. Secundum naturam
divinam intelli genda sunt. Secundum huma-
nam vero dum dico : Christus est natus, esu-
rit, fatigatus est, passus est, descendit ad

238   *De Exhortatione Argumentat.*
in feros. Joan. 20. ait Magdalena: Tulerunt
Do[n]num meum, id est corpus domini mei,
sic Luc. 16. dicitur dives esse in ferno sepultus
& Lazarus in sinu Abrahæ, secundum ani-
mam. Huc referendum est illud ps. 72. su-
ffragellatus tota die, id est, parte diei, eâ tamen
vehementiâ, ut si tota die me flagellassent,
plus non potuissent, Matth. 12. sicut enim Jo-
nas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus
noctibus. sic erit filius hominis in corde terra
tribus diebus, & tribus noctibus. Ubi pars diei:
& noctis accipienda est; falsum est enim
Christum totis tribus noctibus, & diebus in
sepulchro fuisse.

Sextus modus oppositus est secundo, &
intelligit ex pluribus unum, v.g. adigit perpe-
tua ferrum: pectora, pro pectus ponitur
Virgil. & rabie fera corda tument, cum sibylla
unum tantum cor fuerit, quam locutionem
postea adhibet idem in Charonte nauta in-
fernali. Hoc sensu Apostoli dicuntur pro-
ditores, perfidi, licet unus Judas, Thomas, aut
Petrus fuerit: quo modo saepe crimen unius
derivatur in omnes v.g. Rhetores sunt hellu-
ones, eò quod unus hujusmodi reperiatur
Matth. 27. dicitur Latrones exprobasse
Christo, cùm Lucas c. 23. dicat unū solū ex-
probasse, alterum autem pro Christo locutū
fuisse. Igitur ex pluribus unus intelligendus est.
Sic Joan. 6. v. 45. dicit scriptum esse in Prophe-
tis, cùm solum Isaiam intelligat. Cicero l.
Offic. quam quidem ad rem nos ut vide-
mur, magnum adjumentum attulimus ho-
minibus nostris. 2. Officij; sequitur ut haec

officiorum genera prolequamur. Hic modus loquendi Ciceroni familiarissimus est, uti & viris Principibus v. g. Nos Leopoldus Dei gratiâ Rom. Imp. mandamus, volumus : ubi valet Hebræorum regula ; quæ dignitatem significant, ea pluraliter usurpantur ad ampliorem honorem. Indè sit ut unum alloquentes, honoris causâ dicamus, audite vos, facite &c.

Septimus modus est oppositus tertio , cum ex genere speciem, ipsi subjectam partem, intelligimus. Sic Virgil. Eclo. 9.

*Insere Daphni pyros, carpent tua poma
Nepotes.*

Quomodo è pyro poma decerpit? pomum generici quemvis fructum significat ab arbore prægnatum, & hîc pro specie pyrorum ponitur. Sic fruges consumere nati, id est, panem : & ipse panis genus cùm sit respectu hordeacei, avenacei &c. tamen pro sigilino accipitur passim : sic etiam mortalis pro homine , cùm reliqua etiam animalia moriantur. Cicero : exire urbe Consul hostem jubet, ubi Consul pro Cicerone, hostis pro Catilina ponitur. Est & in milite virtus, id est, Fortitudo. Seneca act. 3. in Thyeste, præda dum propior fuit, id est, aper : sic Pergama apud Poëras pro Troja ponitur , cùm vox illa lingua Jonica generatim quamvis arcem significet. Cicero 2. Catil. perdidimus hominem, id est, Catilinam. Virgil. hinc te Reginæ ad limina perfer. Reginæ id est, Didonis. Idem Ænei. 6. quæ scelerum facies è Virgo, id est, Sybilla. Et pro Cerbero posuit: custode sepulcro. Aeneid;

invadunt urbem, id est Trojanum, vino somnoque sepultam. Sic B. Virgo dicitur mulier. Quid mihi & tibi est mulier Joan. 2. Et Mulier ecce filius tuus Joan. 19. Inquit Deus filium suum factum ex muliere. Galat. 4. Sic Christus se vocat filium hominis communiter. Gen. 3. Eva appellata est mater omnium viventium, id est, hominum non autem aliorum, Sic Biblia scripturam sacram significant; cum Graecè librum quemcunque. Si quis vestrum infirmatur, comedat oarus, id est certam speciem olerum, quæ est brassica. Marc. 16. prædicate Evangelium omni creaturæ, id est, homini. Amos 3. Non est malum in civitate, quod non fecit Dominus, malum pro afflictione & calamitate accipitur, non autem pro peccato. Sic Joan. 15. Sinè nihil potestis facere, intellige nihil boni. Joan. 12. Cum exaltatus fuero omnia traham ad me, id est, omnes justos. Matth. 10. Odio eritis omnibus hominibus, id est, multis, aut compluribus: Exod. 9. omnia animalia Aegypti mortua esse dicuntur, cum tamen Pharaon non multò post eduxerit equos, & currus contra Israelitas, unde per omnia intelligenda sunt multa, vel omnia quæ erant in agro. ps. 104. Nolite tangere Christos meos, tangere generica vox pro verberare ponitur. Sic infernus locum quemcunque infra nos significat, accipitur tamen communiter pro loco damnatorum. Idem est de voce inferi, quæ pulchrum, limb. Patrum in scriptura significat, & etiam rogum damnatorum. Et cum

damon

dæmon quemvis angelum significet, jam accipitur pro malo angelo. Per hunc modum saepe generatim insinuamus ea, quæ vel non decet honestatis causâ specificè exprimere, uti sunt naturæ necessitates, vel quæ non volimus esse cuivis manifesta, sed arcana latere cupimus, v.g. malâ morte mortuus, male se gerit, peccavit cum aliqua, vitium aut flagitium illi obtulit: &c. Joan. 6. Arguet mundum de peccato, multi explicant de Luxuria, hoc enim vitium Apostolus non vult nominari. Gen. 37. accusavit Joseph fratres suos apud Patrem criminе pessimo.

Octavus modus est, cum ex antecedentibus consequentia intelliguntur, v.g. sudant quando vorant, frigescunt quando laborant; id est, sunt ad vorandum impigri, ad laborandum desides. Jam hirundines redeunt, ciconiæ a-volant, id est, appropinquat ver, in stat autumnus; pecora domum redeunt, meridies est, aut vesper. Gallus jam tertio cantavit, hoc est, jam delucescit, bursa plicata est, arca aranearum telis obducta, pro eo quod dicimus, nihil est intus. Jam Petrus est sepultus dicimus, quando ignorantî dicimus esse mortuum; idem significamus dum asserimus: illum in terra dudum putrescere: si pronunciemus illum convalescere, colligimus infirmum fuisse. Hic miles nulli prælio interfuit, hostem non vidit, à tergo accepit vulnera &c, significamus imperitum esse & timendum, ut qui in fuga vulnus acceperit. Sic dum dicimus hic vidit Papam, forum S.

Q

Mar-

Marci , indicamus illum Romæ, ac Veneti
fuisse. Generalis Suedicus visâ ex monte Br
nensi arce, hodie ajebat in hac culina (specie
enim culinæ referebat) cœnabimus, affirmat
volens, te hodie adhuc eâ potiturum, sed tu
fus fuit. Hujusmodi sunt illa Virgilii.

*Et jam summa procul villatum culm
na fumant*

*Majoresque cadunt altis de montibus
umbræ,*

*Fecerat exiguae jam sol atissimus um
bras &c,*

Eiusdem est : fuimus Troës, prò non am
plius sumus ; fuit Ilium, pro non amplius esse ;
sic dicimus jam vixit , pro mortuus est, pœ
fuit , & nos laudemque decusque gessimus,
nos quoque florimus. Jugurtha ductus est in
triumphum , vel ad pedes Romani ducis ja
cuit, pro devictus est: jam se primò pectit, la
vat &c. pro jam primò surrexit ; profundus
cantharum inspexit, pro multūm babit ; ne
vinum hodie vidi, pro non bibi; Petrus ancil
læ, non novi hominem, pro nil habeo cum illo
commercii. Tale est illud :

*Hunc mihi si tuleris nequam scelerate
libellum*

Effodient corvi lumen utrumque tibi.

*Id est: suspendēris in patibulo. Sic B. Vi
go pudicè , quoniam virum non cognosco,
Et Christus : Non novi vos , nescio vos, pro
nihil mihi vobiscum est. I. Reg. 4. Terga ver*

tūt Israēl. Genes. 46. Joseph quoque ponit manus suas super oculos tuos. Sic dicimus: jam clausit oculos, id est, mortuus est. Ex allatis exemplis collige non tantum ex antecedentibus consequentia intelligi, sed etiam ex consequentibus antecedentia. Sed

Queres, ubinam sit Tropus in illo Virgilii: aratra jugo referunt suspensa juvenci. Ratio dubii esse potest, quia cūm synecdoche tropus sermonis non sit, debet in uno verbo consistere. Resp. esse in vero o referunt, cætera vero addi propter sensum, non propter translationem significationis: ex hoc enim, quod aratra referunt boves, colligitur, quod vespere sit præ inquis, aut meridies. Hæc eadem responsio notanda est pro aliis tropis, qui in uno verbo consistunt v.g. prata rident, metaphora est in solo verbo rident, alterum autem additur propter sensum & significationem, in eo tamen nulla est translatio à propria significatione in alienam. Sed ut ad prius exemplū redeamus, cur non dicitur esse synecdoche in voce juvenci? possunt enim intelligi fuisse vituli, qui jam sunt juvenci. Respondeo, etiam ex relatione aratri intelligi potest illius elatio, quod enim refertur, debet prius esse ablatum, sicut qui redit, debuit prius hic fuisse, & qui reddit, prius accepisse. At neque unum neque alterum voluit significare Poëta, neutrum enim facit ad mentem & sensum Poëtae illo loco; facit autem, si ex relatione intelligatur vicinus vesper.

C A P U T   X I I .

De Metonymia.

Hanc sic definit Cypr. Soarius: est Tropus in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo quod continet, id, quod continetur; vel rem è sigro intelligimus: unde sequitur, quod Metonymia genericè convniat cum synecdoche, quæstiam unum inteligit ex alio: differt tamen specificè per materiam, non secùs atque annulus ferreus & eti-
us, poculum aureum, argenteum & stanneum; habet enim res alias, quām habeat synecdoche. Verùm si quæratur ratio, cur non unum tropum faciant? cur hæ species rerum ad Metonymiam, illæ ad Synecdochēn refertantur? Difficile est assignare. Si antecedentia & consequentia (quæ aliqui ad Metalepsim ablegant) posita essent in Metonymia, illorum loco, continens & contentum substituta, dici posset ad synecdochēn referri, quæ sunt unum quid aliquomodo inter se, metonymiam verò, quæ non quidem quid unum sunt, inter se tamen connexa aliquo modo, id est vel contingenter vel necessario. Physicè quid unum sunt pars & totum, materia & forma. Metaphysicè genus & species, moraliter, unum & plures, continens & contentum. Connexionem autem aliquando physicam, aliquando moralem habent causa, & effectus, antecedens & consequens, possel-

sol,

or, & res possessa, signum & signatum, ali-
qua horum necessariam, aliqua contingentem
& ad placitū. P. Jacob. Masen in speculo Imag.
ocul. verit. l. 4. c. 2. Synecdoche attribuit, quæ
nexu substantiali inter se cohærent, ut pars &
totum: Metonymiæ verò quæ contingenter
sibi conjuncta sunt, ut continens cum re
contenta. Est qui quatuor solum causarum
genera ad metonymiam recipit, reliquis ad
synecdochē remissis. Unde materia, & for-
ma, species metonymiæ est. v. g. ferrum pro
gladio, item continens & contentum, conti-
nens enim est subjectum recipiens, seu mate-
ria in qua. Sic etiam possessor & res possessa
ad metonymiam spectat, quia possessor est
materia, & subjectum recipiens rem posses-
sam; signum autem, & signatum vel ad cau-
sam finalē pertinet, quia signum est prop-
ter signatum. v. g. hedera propter vinum sig-
nificantum: vel ad materialem, quia potest
signum esse forma accidentalis materiæ: v.
g. purpura & sceptrum sunt accidentalia sig-
na Regis, accidentia autem subjectantur in
materia. Quòd si tamen ulterius hīc quæra-
tur cur hæc, quæ subjiciuntur metonymiæ,
non subjiciantur synecdoche, & quæ huic
subjecta sunt, ad metonymiam referantur,
mutatis sedibus? aut cur quæ utrique subje-
cta sunt, non unum, eundemq; tropum con-
ficiant? cùm in hoc convenient, quòd unum
intelligant ex alio, seu unum ponant pro alio,
& aliunde P. Masen tropos multiplicari non
velit, rationem vix assignabunt, sed standum
erit authoritate. Si verò in hoc innitimus

authoritati, cur non in data specierum divisione, quam author ex Quintiliano primo post Ciceronem Magistro Oratorum dissimilis. Relictis igitur novis inventionibus antiqua exemplis illustremus ad tironum faciliorem eruditionem.

Prima Metonymia species est cum ex causa effectus intelligitur, seu causa pro effecto ponitur. Sive physica sit, sive moralis, v.g. nebulæ ascendunt, pro erit pluvia. Nil Martium musis, id est, bello cum literis. Livius vario Marte pugnatum est. Cicero pro Marcello. Quos amissimus! cives, eos Martis percudit, non ira victoriae. Terentius Cerere & Baccho frigeret Venus. Sic Nævius dixit: Coquus edit Neptunum, Venerem, Cererem, ubi per Neptunum pisculenta, per Venerem hortorum Praesidem olera, per Cererem panis significatur. Martialis: pellibus exiguis aetatur Livius ingens. id est, ejus libri. Sic dum libros legimus, dicimus cum mortuis loqui. *Luc. 16.* Habent Moysen & Prophetas. *Acto 15.* dicuntur Moyses & Prophetæ logi. Hec est mea manus, id est, scriptura. *Cicero 3.* Catil Lentulus agnovit manum suam. *Numer. II. v. 13.* Nunquid manus Domini abbreviata est, id est, potestas, ubi prius est metaphora / manus enim Deo attribuimus ad similitudinem hominis per manum operantis, cum metonymia. Habet piceas manus, elongos digitos, id est, furatur. Sic etiam brachium in scriptura accipitur tanquam instrumentalis causa; sic & oculus p. 33. Oculus Domini super rimentes eum. *Cicero.* Vitamus oculos

culos hominum, si linguas non possumus; ubi oculus pro conspectu, lingua pro obrectatione sumitur. Sicut & cùm dicimus. Lingua Italica, Gallica expedite loquitur, id est, idiomate, quod lingua exprimit. Sic intellige illud: si oculus tuus scandalizat te, erue, si pes, absconde. &c. effectus enim oculi lascivia, & impudicus aspectus, gressus, contactus tollendus & mortificandus, non autem ipsa causa videndi, ambulandi, tangendi. Marc. 16. Linguisloquentur novis, id est, sermonibus; Genes. II. Terra erat labii unius, id est, sermonis. act. 4. Cor credentium erat cor unum, & anima una, nimirum in sermone & actione. Levit. 26. Inducam super vos gladium, hoc est, bellum. Mich. 7. Iram Domini portabo, id est, poenam ex ira profectam. Universim hic nota illud Theologorum. Omnes affectus, qui Deo tribuuntur sunt effectus effectuum: pro quo est Damasc. I. I. de fide. c. 14. Iram Dei inquit & furorem intelligimus, odium & animadversionem contra malitiam: etenim nos voluntati nostra contraria odio habentes irascimur. Oblivionem vero & somnum & dormitionem intelligimus dilationem ultionis contra inimicos, & consueti auxilii ferendi tarditatem, ita ille. Unde facile intelligentur dicta Exod. 15 v. 7. Ezech. 7 v. 19. Joan. 3 v. 36. Rom. 3 v. 5. in quibus ira & furor Dei ponitur pro vindicta, condemnatione & poena. Item Genet. 6. v. 5. Jerem. 26. v. 13. I. Reg. 15. in quibus paenitentia Dei significat mutationem dicti aut facti, & recordatio ipsi tributa designat exhibitionem.

Q 4

pre-

348 De Exhortatione Argumentat.

promissorum aut petitorum. Sic Osee 4. Isai.
 49. dicitur Deus obliisci , hoc est auxilium
 suum subtrahere. Sic ps. 7. & alibi dicitur De-
 us, evigilare, expergisci , hoc est opem suam
 ferre. Dormire autem , cum differt, dis-
 mulat, negat. Sic etiam descendere & venire
 dicitur, quando presentiam suam operationes
 sua singulari demonstrat. Joel 2. Effundat
 spiritum meum super omnem carnem, id est
 dona & gratias Spiritus S. quo sensu etiam
 dixit Joan. 7. Non dum Spiritus S. erat datus
 1. Cor. 11. Qui manducat. & bibit indignè, ju-
 dicium sibi manducat, & bibit, id est, damna-
 tionem & poenam , quæ ad judicium sequi-
 tur. Sic peccatum , sicut & iniquitas sumunt
 propœna peccati. Levit. 5 & 22. v. 6. item
 pro victimâ , quæ offertur pro peccato,
 quo sensu dicuntur sacerdotes comedere
 peccata populi Osee 4. id est victimam. Si
 audire pro obedire accipitur. Joan. 10. Ova-
 mes, vocem meam audiunt. Cicero
 cum loquere, te adhibe in consilium, u
 audi. Aures habent & non audient, oculi
 habent & non videbunt. Sicut Agar ancilla
 & duo discipuli in Emmaus. Gen. 2. Deus ap-
 ruit oculus Agar, id est effecit , ut vide-
 tet fontem. Luc. 24. aperti sunt oculi co-
 rum, & cognoverunt eum in fractione pa-
 nis. Genet. 41. dixit Pharao ad Joseph, sine
 non attolleret quisquam manum suam , aut pa-
 dem suum; id est, nihil tentabit, faciet vena-
 vel pede: nempe manus habebunt & pedes
 & tamen nec palpabunt , nec canbulabunt

Levit.

Levit. 19. Opus mercenarii non pernoctabit tecum, id est, merces operis. ps. 120. Laborem manuum tuarum manducabis, id est, cibum labore manuum comparatum. Magnates comedunt sanguinem pauperum, id est, quæ sanguineo propè labore illi compararunt. Sic David 2. Reg. 23. Absit, ut bibam sanguinem istorum, id est, aquam pericolo sanguinis effundendi comparatam. Sic sol ponitur pro nigredine: Æthiopem multum monstrare in corpore solem. Item lux pro die, apud Virgil: vocat lux ultima victos. Sic bilis, pro ira accipitur, v.g. movere aliqui bilem, bilem alicui in nasum concire, gladius pro persecutione: non veni pacem mittere sed gladium. Venenum est mors hominis, id est, causa mortis. Uvæ pro vino, pocula miscuit uvis, Virgil. Nullum habet ingenium, nullam memoriam, id est, actum secundum & effectum non habet.

Altera Metonymia species est, effectum ponere pro causa, v.g. Tu mea voluptas, meæ deliciæ, meum gaudium, meus dolor &c. id est, causa doloris, voluptatis. &c. Sic Christus est pax nostra, vita nostra, resurrectionis nostra, salus nostra &c. id est, causa pacis, vitæ, &c. prudentia carnis mors est Rom. 8. id est, causa mortis. Quacunque die comederis, mortem morieris, id est, causa mortis in te erit. Deuter. 30. Ecce propone tibi hodie vitam, & mortem, bonum, & malum, id est, Legem ex cujus observatione vita & bonum sequitur. 3. Reg. 4.

Q 4

Mors

250   *De Exornatione Argumentat.*
mors est in olla, id est, venenum mortem cre-
ans. Gen.3. In sudore vultus tui come-
des panem tuum. In pane est Syncedoche, ge-
nus pro specie, in sudore verò metonymia,
pro labore vehementi, & molesto, quiete
causa sudoris. Proverb.13. Qui parcit vir-
ge, odit filium, pro causa odii, quæ est, alteri
non bene velle; non vult autem alteri bene
in futurum (quidquid sit de præsenti) qui
ipsum non corrigit, sed relinquit dissolutum.
Inter arma silent leges, id est, judices in tri-
bunalibus. Sic dicimus vinum colligunt,
id est, uvas. Emit sibi his nundinis pallium,
thoracem, id est, pannum ex quo fit pallium,
& thorax. Pallere pro timere posuit Hor-
tus.

Pindarici fontis qui non expalluit hu-
stus.

Hoc modo dicitur frigus iners, æstastor-
rida, studia melancholica, vel læta, vel utilia,
libri docti. Sic fides viva, amor cæcus, so-
licitus, præceps ira, stulta libido, lætum nun-
tium, vinum generosum, ebrium, podagri-
cum, calculosum, quia facit generosos, ebrios
&c. Evangelium salubre, dæmonium mu-
tum Luc.ii. Cicero pro Milone: Nequus
vobis tam salutarem hanc in judicando lite
ram, quam illam tristem dedisset, id est, po-
testatem absolvendi & condemnandi. Sa-
lutaris enim littera A, id est, absolvo, tristis C
id est, condemno, quibus Romani in judicis
sententiam ferebant. Huc pertinent illa-

sub-

substantiva, quæ à re abstracta & avulsa ,
pro ipsa tamen re, cuius effectus sunt, po-
nuntur: ut: ubi est illud scelus , qui me perdi-
dit, ubi scelus pro scelesto ponitur. Sic di-
cimus jam furtum est deprehensum , id est ,
fur. Sic Cicero victoriam insolentem &
superbam dixit pro victore. Et i. Verri-
na. Quas res luxuries in flagitiis , crudeli-
tas in suppliciis, avaritia in rapinis, superbia
in contumeliis efficere potuisset , &c. Sic
Christus dicitur maledictum , in quantum
maledictus erat omnis , qui pendet in ligno,
item opproprium hominum , & abjectio ple-
bis, item dicitur assumpsisse humanitatem ,
id est, humanam naturam , quam humanitas
iu abstracto concepta , & sumpta significat.
Qua ratione etiam hoc spectat ; salutari No-
bilitatem , id est, Nobiles ; Nobilitas enim
facit Nobiles: sicut captivitas captivos. Quâ
ex causa hujus quoque loci est : Captivam
duxit captivitatem Ephes.4. sic justitia pro
justo, circumcisio pro circumcisio in Scrip-
tura sumitur. Rom. 13. Unus est Domi-
nus, qui justificavit circumcisionem ex fid e ;
id est, circumcisos. Sic etiam dicimus est
ipsa pigritia, ipsa innocentia , ipsa simplicitas
&c. Justitia enim pigritia, innocentia facit
hominem esse justum, pigrum, innocentem;
qua vero facit formaliter & tanquam
forma , ut Philosophi dixerunt , hinc est
effectus in genere cause formalis. Quod
si tamen formam revoces ad materiam ,

Q 5

qua

quæ est species *Syn cedoches*, etiam pot erunt exempla dicta eò vocari. Vel dici potest formam quidem eò pertinere, effectum vero formæ esse hujus loci. Huc etiam spectant sequentia; ex porrigit frontem, id est hilari. Corrugat frontem, aut contrahit, hoc est, molestè fert. Attollit supercilium, id est, est arrogans, ponit supercilium, est humilis, inflat buccas, est superbus; omnes illum suscipiunt, id est, mirantur. Non permetteri sibi canos crescere, id est, non geret curas.

Tertia Metonymia Species est, continens ponere pro contento. v.g. vitrum vini ebibit, unam scutellam lactucae comedit, templum flevit, schola est docta vel pigra. Tella est Italia, Gallia, Roma, Senatus, &c. est aula, vel cœlo gratissimus. Sic l. 2. c. 17. Definitur prima ratiocinationis pars, propositio per quam locus ponitur, id est argumentum ex aliquo loco Rhetorico, in quo continetur, desumptum.

Divitis in mensam silvæ pelagique fruntur.

Id est feræ & pisces. Domus Austrica, pro Principibus Austriacis. Mundus toru in maligno positus est, mundus pro hominibus. Nolite portare sacculum neque param, id est, pecuniam, & res, quæ deferuntur in sacculo & pera. Luc. 12. Peccavi in ca- lum, id est, in Deum. Gen. 41. Consumet famæ terrani, id est, homines. Gen. 46. Omnis Ægyptus veniebat ad Joseph, id est,

Ægy

Ægyptii. Matt. II. Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaïda. id est, homines illarum civitatum, Judic. 4. Ceciderunt omnia castra Sisaræ, id est, milites in castris. Sic nos omnes in Adam peccavimus, quia voluntates nostræ moraliter continebantur in voluntate Adami, sic enim Deus statuerat, ut quidquid Adam fecerit, tanquam Caput, nos etiam censemur fecisse & voluisse, eo modo, quo quidquid vult Consul, censentur & Cives, vel le, Genes. 24. Effudit hydriam in canalem, id est, aquam. Virgil.

Ille impiger haust,
Spumantem pateram, & pleno se præ-
luit auro.

In patera est Metonymia, continentis pro contentio, in auro Syncedoche, ex materia res universa, nempe poculum aureum, in quo iterum est Metonymia continentis. Horatius. Adjecere bona paulò plus artis Athenæ. Cicer. Squalent municipia, affligantui Coloniæ, agri denique ipsi tam beneficium, tam salutarem, tam mansuetum Civem desiderant. Idem: Duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum, si se telo defenderit, interfici impunè voluerunt. Ubi tabulæ pro Legibus poruntur, quæ in tabulis scribebantur. Sic duæ tabulæ Moy-sis. Potest & contentum peni pro continentis. Sic Ecclesia dicitur templum, in quo Ecclesia, id est, congregatio fidelium congregatur. Sic Poëta: Vina coronavit, id est, crateres in quibus est vinum. Apponas caput, id est, pileum, timeo.

254   *De Exornatione Argumentat.*
timeo tenebras, id est, locum in quo sunt tene-
bræ.

Quarta Metonymia species est, ex possessione
intelligere rem possessam. Sic clamabant Ro-
mani. Hannibal ad portas, id est, ejus milites.
Cæsar habet victoriam. Marius maximal
copiae repressit. Sic dicitur; Pilatus Christum
flagellavit, Herodes Joannem occidit.
Reg. 18. percussit Saul mille, & David decem
millia. ps. 60. meus est Galaad, & meus est
Manasses, id est, Judæi è tribu Ephraim &
Manasse. Isa. 9. Verbum misit Dominus in
Jacob, id est, in terram, quam possidebant filii
Jacob Judæi. Numer. 24. v. 5. quam pulchra
tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Istræl.
Sic dicimus ibo ad B. Virginem, ad S. Jaco-
bum, S. Virum &c. id est, ad illius templum.
Item ibo ad Consulem, ad sutoriem, ad me-
um amicum, id est, ad ejus domum. Petrus
fuit apud me, id est domi meæ. Cicero
dixisti te apud M. Lepidum habitare velle.
Si frequenter habueris hospites, devorabunt
te, id est, res tuas. Actor. 9. Ego sum Iesus
quem tu persequeris, id est, cuius discipulos
persequeris, illi enim pertinebant ad Chri-
stum; hinc etiam quia fideles sunt membra
Christi corporis mystici ait, Matth. 25. Quod
uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et
quia superiores sunt Vicarii Dei, & Christi,
ideo ait: qui vos audit, me audit, qui vos sper-
nit, me spernit, Act. 5. non est mentitus homi-
nibus, sed Deo, id est, Spiritui S. ut ibidem
dicitur.

dicitur, & tamen Petro mentitus erat Ananias.
Hoc modo, & Legati Principum eundem re-
spectum merentur, & ordinem dignitatis, in
eundo, sedendo, concludendo. &c. Poteſt et-
iam res poſſeſſa pro poſſeſſore poni. v.g. Stul-
titiam patiuntur opes, id est, divites. Pro aris
& focis pugnandum, id est pro Deo & popu-
lo. Sceleratam intorſerat hastam, id est, scele-
ratus ipſe, a quo dicitur hasta ſcelerata.

Ultima Metonymia species est, ponere ſi-
gnūm pro re ſignata. v. g. Laurea noſtrā
honos, id est, laurea eſt inſigne Poēt̄rum, &
Oratorum.

Cicero. Cedant arma togæ, concedas
laurea lingua.

Virgil. illumque in ſceptra reponit, id
est, regno restituit. Idem,
Non illum populi fasces, non purpura
Regum
Flexit.

Non auferetur ſceptrum de Juda &c. Ci-
cero pro Roscio : plurimarum palmarum
homo, id est, victoriarum. Sic Medici di-
cunt, color & urina eſt ſana, id est, ſignum ſa-
nitatis. Sic nos loquimur : primâ lanugine
mentum veſtierat, id est, erat juvenis. Canos
tuos veſteror, id est, ſenectutem, cuius ſignum
ſunt cani capilli. Tubam elegit, id est, fa-
etus rubicen, calamum, & libros tractar,
non gladium, claves quærit, id est, potestatem
in alios, eſt raus, hoc eſt, ſtultus, ſtulti enim
ſolent radi, roſarium frequenter recitat, pro

et

256 *De Exornatione Argumenta.*
est devotus B. Virgini. Nunquid judex sine
causa gladium portat inquit S. Paulus. Sic
insigne suum habet virtus quælibet v. g. Ju-
stitia gladium, & bilancem, fortitudo colum-
nam, simplicitas columbam. Sic & Sancti
suo cum signo effinguntur. v. g. S. Cath-
rina cum rota. S. Agnes cum agnello. B.
Aloysius cum lilio, ut è signo res agnoscatur.
Hinc illæ locutiones: Malè pinxerunt
Christum, id est, ejus imaginem, & signum;
hæretici combusserunt Apostolos, id est, eo-
rum statuas. Milites S. Nicolao demesuer-
runt Caput, id est, ejus imagini. Virgil
aurato fulgebat Apolline puppis, id est, ima-
gine Apollinis. Huc referuntur insignia
Provinciarum. v. g. Leo Balthicus, micro
Pragam habuit, Aquila biceps vincit lilia;
sic inter alia de Leopoldo I. Roman. Imper-
vetustissimus Codex Clagenfurti repertus
P. Puegfeutner: Industriâ Turcam leniet.
Consilio suo hæreditabit Ungariam. Lu-
ctum induet. In Thraciæ finibus vibrabit
gladium: Luna fatigabitur compedibus: Ar-
chiducem Austriæ salutabit Sophia: pol-
alia: in diviso orientis imperio Aquila favet
Gallo. Lilia induentur Solymæ pur-
purâ.

C

CAPUT X.

De Antonomasia.

Antonomasia ponit aliquid pro nomine,
ita Cypri. Soarius, secutus Quintili. l.8.c.5.
Verum alii quoque Tropi ponunt aliquid
pro nomine, v. g. Metaphora vulpem pro
astuto. Syncedoche puppim pro navi; Me-
tonymia Cererem, pro pane, quæ igitur dif-
ferentia, & distinctio inter illos erit? si dicas
hic requiri nomen personæ, pro qua ponitur
aliud. contrà est: etiam Metaphora, Synec-
deche, & Metonymia potest ponere nomen
aliquid pro nomine personæ. Sic Christus,
dicendo Herodem vulpem, fecit Metapho-
ram. Præterea juxta aliquos est Antonoma-
sia si dicam de Leone, quod si terror ani-
malium, si pro Aquila ponam alitem, vel re-
ginam volucrum, si Romanam appellem Ur-
bem, uti tamen nulla est persona, neque in
prioribus nomen illum proprium. Si dicas
Antonomasiam ponere aliquid pro nomine,
quod ei per excellentiam convenit, & sic ab
aliis tropis distingui titulo excellentiæ; contrà
est illud, quod Quintil. lib. cit. adducit ex
Cicerone pro exemplo Antonomasia, qui
non multa petens, inquit ille, fortissimo viro
Senior Magister. Sic etiam ars dicendi po-
nitur pro Rhetotica. Studium Sapientia
pro Philosophia, & tamen nulla importatur
excellencia. Non parva igitur difficultas

R

in

258. *De Exornatione Argumentat.*
in data explicatione , quæ , ut expedi-
tur.

Nota 1. Nomen quod pro altero ponit-
tur , non debet illi aliunde soli convenire ,
tunc enim nulla fieret translatio à propria
significatione in alienam , quod ad tropum
requiritur : hinc non est Antonomasia , si
Deiparam vocem Matrem Dei ; licet ponan-
tur pro nomine Mariæ , hoc enim illi soli
competit aliunde , ideoque nulla est signifi-
cationis mutatio . Idem est si ponam pro Chri-
sto , Salvator mundi , neque enim alias est .
Hac ex causa , etiam hinc rejiciendæ definitio-
nes , quando ponuntur pro definito . v.g. an
bene dicendi pro Rhetorica , unum enim
idem significat , quod alterum ; & ideo pos-
sunt de se invicem prædicari & dici . Requi-
ritur itaque , ut nomen quod pro altero ponit-
tur , latius in significatione pateat , quam il-
lud , pro quo ponitur , ut sic uni attribuat
tanquam ipsi propriè & soli competet , sic
enim sit translatio vocis à significatione
communi ad singularem & particularem , &
quod pluribus convenit ex ratione sui signi-
ficati , ita ipsi applicatur , ac si ipsius proprium
esset , ipsique soli competeteret .

Nota 2. Requiri ad Antonomasiam ,
ut nomen generale , seu aliis commune ponan-
tur pro nomine singulare , seu aliquo in parti-
culari , quod Philosophi individuum vocant ,
nos nomen *proprium* vocabimus cum Gram-
maticis , prout opponitur nomini appellati-

vo

vo, & per maiusculam scribitur ; neque enim alia exempla reperi e est in probatis Autho-ribus, & præsertim in Quintiliano, neque aliâs foret distinctio à Synecdoche, quæ etiam ponit Genus , seu vocem aliis communem pro specie: jam verè erit si Antonomasia po- nat generale nomen pro individuo, non pro specie. Hinc ales pro Aquila positum non est Antonomasia, quia vox *Aquila* non uni sin-gulari, sed pluribus adhuc convenit, idem est si pro leone, ponam terror animalium.

Nota 3. Requiri rationem *excellentiâ* in illo singulari & individuo , seu ut ipsi præ aliis *specialiter conveniat* , debet enim esse causa cur nomen aliis commune, seu aliis eti- am conveniens ipsi soli attribuatur , & po-sito illo nomine ipse, non verò etiam alii in-telligentur. Et patet hoc ex communi tam sacrorum , quam profanorum authorum acceptione, qui affirmant antonomasticè dici Apostolum , pro Paulo , B. Virginem pro Deipara, Oratorem pro Cicerone, Philoso-phum pro Aristotele , Philosophum Roma-num pro Seneca, urbem pro Roma. Et amabo , cur est Antonomasia, si Urbem po-nam pro Metropoli, non est autem si pro in-feriori aliqua civitate vel oppido? si enim ve-niens Mantuâ dicam, fui in Urbe , facio tan-tum Synecdochē generis, quamvis nomen commune pro individuo, & singulari pro-prio ponatur. Si autem dicam intelligens Romam, quivis me Antonomasticè loqui affirmabit, eo quod Roma urbs sit per excel-

R 2

lentiam,

Ientiam, & urbs urbium. Sic si dicam Cæsar Turcam timeret, intelligendo ejus exercitum, facio Synecdochen, ex uno plures, vel Metonymiam ex possessore rem possessam aiciens. Si autem dicam Cæsar non vult facere pacem cum Turca, est Antonomasia, quia Turcarum Imperatorem (qui est inter Turcas excellentissimus) intelligo. Idem si dicam Hispanus pugnat cum Gallo, & Hispanus fecit pacem cum Gallo, in posterior enim tantum antonomasia est, quia hic solum ille, qui per excellentiam Hispanus est, & Gallus intelligitur, non in priori. Scripturæ sacræ interpres antonomastic dicta accipiunt, sequentia. Exod. 3. Ego sum qui sum. Nempe esse omnibus commune, soli Deo competit per excellentiam, quia est Ens entium. Ibidem Deus vocat terram promissionis, terram lacte & melle fluentem. Luc. 18. Nemo bonus nisi solus Deus. Sic passim Prophetæ: Hac dicit Dominus, ubi Deum intelligebant, qui per excellentiam, id est, per suum esse Dominus est, & bonus. Quo sensu accipitur illud: Tu solus Sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus. Nempe per suam essentiam, nos enim boni & sancti ac Domini sumus per participationem ab illo. Matth. 23. Patrem nolite vobis vocare super terram, nec vocemini Magistri, unus est enim Pater noster, qui est in celis, & unus Magister no-

ster Christus. Nempe per excellentiam, alio-
qui his titulis in humanis locus non esset. Huc
igitur spectant locutiones illæ, quibus dici-
mus: Rex Christianissimus, pro Rege Galliæ,
Rex Catholicus pro Rege Hispaniæ, Ponti-
fex pro Vicario Christi, licet hoc nomen
Pontificis etiam Episcopis commune sit, ut
patet ex Breviario. Poëta pro Virgilio, epi-
grammatographus pro Martiali, Senex pro
maxime sene in domo vel familia. Impius,
item & parricida, pro insigniter impio & cru-
deli, aliquo in particulari. Item Pelides, Pria-
mides, Anchisiades, pro Achille, Hectore, Æ-
nea, sunt enim hæc nomina pluribus commu-
nia in quantum vel fuerunt plures filii Pria-
mi, Pelei &c. vel saltem esse poterant, ac præ-
terea hi, pro quibus ponitur nomen actu, vel
potentia commune, applicatur illis, qui ex eo
genere fuerunt maxime insignes & celebres.
Horum tamen usum Quintilianus prohibet
Oratori, sunt enim propriè poëtica, sicut
omnia alia patronymica. Huc itidem refer su-
pta allatum Ciceronis ex Quintil. Fortissimus
vir, senior Magister, excellentem enim in for-
titudine, ac senectute fuisse putandum: aut
saltem per Hyperbolem hæc excellentia illis
ab Oratore attributa est, quo modo aliæ locu-
tiones antonomasticae exponi possunt, si in
rei veritate excellentia non deprehendatur,
dicendum enim erit, illam alicui attributam
esse per hyperbolem oratoribus usitatam
Ex dictis.

262 De Exornatione Argumentat.

Collige 1. Hanc claritatis causâ statui posse definitionem Antonomaliæ : Est *Tropus*, qui nomen aliis commune ponit pro nomine proprio & singulari propter excellentiam in eo significationis genere. Provenit autem illa excellentia aliquando à natura, ut quod Deus fit, quod bonus solus &c. vel studio, ingenio, ut Philosophus, Orator, postolus, à dignitate & potestate, ut Pontifex, à factis specialibus, ut Rex Catholicus, eversor Carthaginis : nam licet aliquaque Carthaginem everterint (milites) tam Scipio eminenter, tanquam Dux, & *thoꝝ*.

Collige 2. Antonomasiam distinguunt *Me-tonymia*, quia licet effectum ponat pro causa, dum dico Eversor Carthaginis, non tamen adiunxit cuiusvis effectus nomen, sed quod est aliis commune, & huic pro quo ponitur singulariter proprium propter excellentiam. A Synecdoche autem generis distinguitur, quia Synecdoche raro ponit nomen commune pro proprio & individuali, aut si ponit, non competit ei per excellentiam, ut i sit dum dico: perfer te ad limina Reginæ, intelligendo Didonem, & effare ò Virgo, id est Sybilla. Licet enim Dido & Sybilla nomina sint propria, tamen nomen commune eis per excellentiam non convenit, ut i sit dum dico: Beata Virgo Rex Catholicus.

Infer 3. non esse Antonomasiam si definitionem ponam pro definito , quia cum definitio non pateat latius suo definito , non est nomen commune aliis , sed soli definito proprium , adeoque non mutat significacionem e communi ad particularem transferendo. Non est igitur Antonomasia . Facultas dicendi , pro Rhetorica. Studium Sapientiae , pro Philosophia. Regina florum , pro Rosa. Regina Urbium pro Roma. Regina celi , pro B. Virgine , Princeps Eloquentiae pro Cicerone , Poëtarum Alpha &c. haec enim nomina non sunt aliis communia , sed ipsis solis propriè competunt , neque eis propter excellentiam attribuuntur , sed ipsam excellentiam super alios significant. Melius has definitiones spectata elocutionis formâ (nam secundum material definitiones vocantur) periphrases orationis dixeris , si non placet perfectas , saltem imperfetas . Quod si vero quis ex definitione solum genus accipiat , relata differentia v. g. habet hoc nempe Facultas illa , quod &c. (abi me de Rhetorica loqui , ex præmissis intelligi potest) tum quidem aderit nomen commune , sed deerit alterum quod ponatur pro altero , quod per excellentiam ei competit , quare ad Syneccodchem revocabitur , genus prospecie.

Infer 4. Non esse Antonomasiam ,

R 4

Ro-

Romulidæ ponam pro Romanis, Dardanida
pro Græcis, Cecropidæ pro Atheniensibus;
nam hæc non habent aliam significationem,
quæm hanc; ergo non transferuntur à propria
in alienam ; sed prorsus idem significant, &
unum in significando tam latè patet , quæm
alterum. Et quamvis unum etiam solum
particulari appellemv.g. Romulides pro Pom-
peo , adhuc tamen non erit Antonomalia,
quippe alterum deest ex requisitis , ut & attri-
buatur propter excellentiam , hoc autem hic
non sit,hæc enim nomina propter originem
Romulo, Dardano, Cecrope indita sunt, non
propter excellentiam ; unde ad Metonymia
speciem primam referuntur , sicut Ceres pro
pane, Bacchus pro vino. Quanquam nec
quidem referri posse videntur; si quidem non
transferuntur à propria significatione in a-
lienam,cum nihil aliud significent. Sed ha-
bent se ut epitheta ab aliquo derivata. v.g.
Trojanus à Troja, Romanus à Roma, Ca-
pitolum à capite. Nec obstat quod unum po-
natur pro alio: nam etiam candidus ponitur
pro albo, Ilium pro Troja, papyrus pro char-
ta, Batavus pro Hollandio, neq, sit ulla trans-
latio. Si tamen ex uno intelligas plures!, vel
nomen pluribus commune transferas ad
unum, v. g. Arpinas pro Cicerone , Cypris
pro Venere, Saturnia pro Junone, erit Sync-
doche generis , nisi per excellentiam hoc eis
at tribui assever , uti ad Herennium 4. Afri-
canus ponitur pro Scipione , rum enim erit
Anto-

antonomasia. Similiter discurrendum in his; Saturnius pro Jove, Cyllenius pro Mercurio, Cynthia pro Diana. Secùs verò si dicas: Bilbitanus olor, pro Martiali, Yates Sulmonensis, pro Ovidio; hoc enim nomen aliis non competit, sed illi soli pro quo ponitur, quare idem judicandum quod suprà de definitione.

Infer 5. non esse antonomasiam, si ponatur Cretenis pro mendaci, Siculus pro ingenioso, Scytha, Turca, Sarmata pro indomito, Leontinus, pro luxurioso, Arebas pro stolido, Thrax pro inhumano, Pygmæus pro brevi, Pœnus pro perfido, Asotus pro luxui dedito, Cares pro vilibus militibus, Hispanus pro gravi, Gallus pro levi &c. quia licet hæc à propria significatione in alienam transferantur, id tamen sit propter similitudinem v.g. morum & actionum, non autem propter excellentiam; ideo enim gravem vocamus Hispanum, quia similis est in gravitate Hispano; unde Metaphora erit, non antonomasia. Si tamen quis insigniter præ aliis esset v. g. gravis, mendax & perfidus, tum dicendo Cretem vel Pœnum, facerem Metaphoram & Antonomasiam simul: non secus ac dum pro Cicero pono: Pater patriæ, ubi est metaphora propter similitudinem, & antonomasia. Quia nomen commune pluribus (erant enim plures hoc titulo donati) ipsi per excellentiam competit.

Infer 6. Non esse Antonomasiam si dicam: sunt etiam nostra ætate Tullii, sunt Alexandri, sunt Marones, &c. quia hoc nomen eis nō

attribuitur propter excellentiam, imò potius nomen significans excellentem, attributus. Iis, qui non sunt tam excellentes. Id autem sit ideo, quia in eloquentia, fortitudine, carmine sunt similes, aliquo saltem modo Ciceroni, Alexandro &c. quare ad metaphoram revocari debent. Idem est si ponam Herculem pro forti, Cræsum pro divite. Irum pro paupere, Catonem pro severo, Sardanapalem pro mulieroso, Crassum pro locuplete, Ulysem pro vafro, Numam pro religioso, Phalaridem pro crudeli, Neronem pro tyranno, Moysen pro miseri, Polycrateum pro fortunato, Aristidem pro incorrupto, Phocionem pro justo, Milonem pro forti, & robusto, Dædolum pro artifice, Icarum pro audaci & temerario, Nestorem pro grandævo, Orestem pro insano, Tantalum pro sittente, Zoilum pro calumniatore, Epimenidem pro somnolento, Jobum pro patiente, Epicurum pro voluptuario, Curium pro frugali, Theristem prodiformi, Verrem pro fure, Thrasonem pro jactabundo &c. Cræsus enim dicitur aliquis, quia est similis Cræso in divitiis, Irus quia Irus similis, ideoque metaphora est. Aliud fore, si alicui insigniter, & præ aliis diviti, aut specialiter egeno attribuam vocem, dives, pauper, vel Cræsus, Irus, tum præter Metaphoram erit antonomasia, quippe præter similitudinem importabitur *excellens*, ratio differentialis antonomasie,

Nota dum Antonomasiam facio, non possum alterum nomen apponere pro quo illud

Iud pono v. g. Rex Hispaniae & Rex Catholici, tunc enim unum non ponitur pro altero, sed ad alterum, & sic est tantum epitheton, ita Quintilianus; si dicas, inquit: ille qui Carthaginem, & Numantiam evertit, antonomasia est, si adjeceris Scipio, appositum. Porro monitum de appositis, vide hic in authore.

C A P U T XIV.

De Onomatopaea.¹

Onomatopaea est fictio nominis, sicut prosopopaea fictio personæ: sicut autem non quæcunque fictio personæ ad rem est, ita neque fictio nominis; non enim quælibet fictio nominis novi est tropus, sed illa tantum, quæ sit cum virtute, id est cum gratia & ornamento, ad quod requiritur fundamentum, seu conexio unius rei cum altera, vel saltem vocis cum re, ut suprà expositum est. Unde non omnia nova vocabula, de quibus hoc l. 3. c. 7. agitur, sunt hujus loci, sed illa tantum quæ sunt secundo modo, nempe imitatione, id est, quando nova affectâ voce imitamus, & exprimimus sonum, quem res habet naturaliter: tunc enim vox naturalis, seu naturaliter significans, transfertur ad significationem artificiam, & quidem cum gratia & virtute, quod non sit in quacunque vocis fictione. Quare non pertinent huc syllaturit, mendacioquus, pierati cultrix pro ciconia, trisæclisenex pro Nestore, templifuga &c. Sed bombalio, murmur,

268   *De Exornatione Argumentat.*
mūr, sibilus, bombarda, taratantara pro voce
tubæ, fritinnire pro voce hirundinis, baubari
antiquum pro voce canis, fringutire pro vo-
ce, fringillæ, ulula pro bubone, cucullus, ren-
chizare, pitifare; hæc enim per artem sonum
naturæ exprimunt, & à natura ad artem trans-
ferunt, ut tropus dici queat, quod in priori-
bus non fit. Unde Onomatopæjam rectè sic
definiveris: *Est fictio nominis propriei similiudi-
nem vocis artificialis cum sono rei naturalis.* Di-
xi cum sono, non cum re, sic buccina à bucca &
cano non est hujus loci, quia est ad similitudi-
nem rei, non autem soni; sicut & upupa, ser-
pens. Avium & animalium voces proprias ex-
pressit Author carminis apud Beyerling in
theatro, Lit. A. fol. 449. ego brevius subjicio.
Pro utroque tamen præmoneo, non omnia
esse hujus tropi, sed illa tantum, quæ sunt ad
similitudinem soni naturalis efficta.

Ursi uncant, ululantque lupi, rugiuntque
leones,

Lynx fremit, atque elephas garrit, &
hinnit equus.

Frendet aper, glocitant corvi, vulpecula
gannit,

Balat ovis, vitulus blatrat atque caper.
Bos mugit, latratque canis, sus grunnit, a-
sellus

Oncat, &c in tepidis rana coaxat aquis.
Mus mintrat, catus glaucit, male sibilat an-
guis.

Sol

- Sollicito payidus vagit amore lepus.
Hunc aquilæ clangunt, & garritat anser a-
morem,
Hoc castus turtur, mæsta columba ge-
mit.
Hoc turdus trutilat, crepitatque ciconia,
sturnus
Pisitac, accipiter pipat, hirundo fritit.
Grus gruit, & corvus crocitat, plaucitque pâ-
lumbes,
Rauca cicada strepit, lenta titinnat a-
nas.
Graculus hoc frigilat, pupillat pavo, mi-
nurit
Passer, Zinzitulat regulus, atque me-
rops.
Cucurrit gallus, gallina gracillat eodem
Hoc canit omnis avis, bombillat omnis
apis.

Alauda cantus.

- Illa sum tereli, tereli, tire, tirtile tractim
Ingerminans, dulci circinat ore sonum.
Hæc volucris secat astra levis, dein tramite
verso
Ima petens, dis, di, di inquit alauda
vale.

C4-

C A P U T X V .

De Catachresi.

Catachresis idem est quod *abusio*, abusio
& abusus vitium est, virtum non est virtus,
tropus autem debet fieri cum *virtute*, itaque
Catachresis tropus non est. Hic primus assul-
tus est contra hunc tropum, sed facile ei resi-
stitur, si dicatur Catachresim esse *abusione*
respectu metaphoræ, non vero esse in se; me-
taphora enim ut dicitur c. 10. debet esse ve-
recunda, ut deducta in alienum locum, non
irruisse; atque ut precario non vi venisse vide-
atur; at hoc Catachresis non curat, audacior,
& liberior est, non expectat usque dum invi-
tetur spatiatum ad hortos, aut eò ducatur
(quod Virginum est, & pudicarum matro-
narum) offert se ultrò sine pudore (non ta-
men impudenter) hoc virorum est, & ho-
nestorum adolescentium. Unde patet posse
aliquid esse vitium uno respectu, non esse ta-
men alio; quod amplius declaro. Vitium est,
& oculorum abusio respectu Virginis, cir-
cumferre oculos omnem in partem fori, aut
irretortos tenere in viri gravis facie: quod
item dedecus est in adolescente ingenuo: At
minime vitium est, si matrona annis adulta,
aut vir id faciat. Simile quid cum Metaphora,
& Catachresi accidit, ac per hoc etiam ab au-
thore distinguuntur, quod nempe Catachre-
sis *similitudinem* admittat audaciorem, me-
taphoræ

taphora non item. Verum si definitio spectetur, adhuc aliam assignare facultas erit, habet enim Catachresis praeter similitudinem, propinquitatem; utitur enim non tantum verbo simili, sed etiam propinquu, quæ diversa sunt: simile enim est quod convenientiam habet aliquam, licet minus perfectam, propinquum autem, quod proxime ad alterum accedit, eique vicinum est. Sic micare & nitere, ædificare ligneum equum, & fabricare, ancillari, famulari, creare & facere molestiam sunt similia, non enim habent eandem significacionem, sed similem tantum, quia res non est eadem, sed similis: at cor, præcordia, pectus, & fibræ non est res eadem, neque similis, sed diversa, & dissimilis. Poëtae tamen & Oratores nonnunquam unum pro altero accipiunt, eò quod sibi vicina, propinqua, contermina, & confinia in re sint. Sie perlegere picturam pro aspicere, est aliquo modo simile respectu oculi, bibere, vel haurire auribus, quod bibere ore, equitare in arundine longa vel in asino, pro sedere in arundine, vel asino. At diversa sunt, & dissimilia magis, quam similia pater, & mater, aurum & argentum, pinus, quercus, alnus, carina & ratis, & tamen unum pro altero ponitur propter vicinitatem in re; nam matrimonium dicitur etiam materna hereditas, & matrimonium pro patris, & matrii cōjunctione; parricidium autem non tantum pro patris cæde, sed etiam pro matris, fratris & sororis, ut invenire est apud Florum, Ciceronem & alios. Quare similia hic concipienda sunt.

ut consanguinei in gradu remotiori, propinquorum vero ut affines solum, qui nihil habent ejusdem sanguinis, proxime tamen ad consanguineos accedunt. His positis sit ista Cataphræcos definitio. Est Tropus, qui vocem a propria significazione transfert in alienam, vel propter similitudinem minus perfectam (cavendicas imperfectam, non enim vitium est in se) ac minus propriam, vel propter viciniam unius rei cum altera. Differt a metaphora quod haec nullam propinquitatem admittat, sed solum similitudinem, & quidem perfectam, propriam & univocam; at Cataphræsis etiam analogam, minus propriam & perfectam. Exempla similitudinis minus propriae, quam plurima sunt etiam in sacris literis v.g. in corde terræ, in ore gladii, in ore sacci, Ps. 20. devorabit eos ignis, pro absumenti ps. 147. dat jumento panem suum, pro populo. Edificavit Deus ex costa mulierem, id est formavit, edificare enim est edes facere. Sic dicitur ps. 88. Misericordia edificari in celis, id est erigi. Horatius:

Serviet æternum qui parvo nesciet ut id est sine fine. Ut enim æternitas finem non habet, ita nec ejus servitium in hac vita. Sic Deuter. 15. serviet tibi in æternum. Sic pyxis cum propriè significet vasculum ex buxo, tamen accipitur pro vase cuiuscunque materiæ v.g. ex stanno, tilia, auro &c. faeto, quia similem formam habent. Sic cum Imperator olim propriè significaret dum exercitus, qui millia aliquot hostium cecidit.

cecidisset; jam omnibus Cæsaribus attribui-
tur ob similitudinem potentiae: idem est de-
voce *Cæsar*, quæ à Julio Cæsare originem ha-
bet, cui reliqui imperio similes. Sic catulus di-
citur pullus, aut filius leonis, pardi &c. cùm
proprium sit canum, ita cùm clepsydra pro-
priæ significet horologium ex aqua, (nigra e-
nim aquam significat, & aqua olim, non are-
na infundebatur) nunc accipitur prohorologio
quovis, seu arenâ, seu pulvere aureo, vel
plumbeo refertum sit. Sic Petrus mortuus,
dicitur homo propter similitudinem formæ
prioris. Tyrannus propriæ Rex olim, nunc
quisque crudelis dicitur, quia similis est Re-
gibus illis in crudelitate. Dominus propriæ
est, qui habet servum, subditos &c. jam quis-
que Domini aut Dominæ titulo vult hono-
rari propter similitudinem præcellentiae ali-
cujus. Per hunc abusum etiam vagatores,
& otiosi dicuntur studiosi; Monachi qui non
habitant in solitudine, divinis tamen vacant,
sicut illi. Rasura Cleri in vertice, corona, pro-
pter similitudinem in rotunditate cum cor-
ona, umbra in pictura (propriæ enim defe-
ctus lucis inibi non est) quo modo loquitur
scriptura de B. Virgine, quod Spiritus S. il-
lam obumbrârit. Sic dicimus habet brevem
memoriam, leve judicium, longum consi-
lium; altam fecit concionem, factus sum mi-
himet ipsi gravis. Gravitas enim, longi-
tudo &c. proprie rebus corporeis, & quan-
titatem habentibus competunt, sed analogi-
cè rebus spiritualibus attribuuntur. Huc

S

pertinet

274 *De Exornatione Argumentat.*
pertinet illud Ciceronis : gladius vaginâ v-
cius pro nudus. Item Terentii : hunc come-
dendum, & deridendum vobis propino, id est
offerò. Sic Seneca rostrum canis posuit pro
richtu ; sic dicimus ; Helluo librorum, spe devo-
ravit hanc dignitatem, fidibus vel tubâ canis
fracta facit carmina, vir gregis ipse caper. Et
corpore intemeratum virum, virginem appel-
lamus. Et poëta pronatura posuit aurigam n-
vis. Ovidius 1. Trist. eleg. 3.

Aurigani video vela dedisse rati.

Virgil. I. Aeneidos. Campos salis æterne
bant. Et æquor pro campo. Lucretius : plani
raptim petit æquora campi. Virgil. una omnes
fecere pedem, hoc est navi progressi sunt.

Formosum Pastor Corydon ~~arribat~~

Alexim

Id est amabat.

Exempla in quibus vicinum & propin-
quum sumitur pro proprio Matt. II. Cæci vi-
dent, claudi ambulant, surdi audiunt &c. id
est qui paulò ante & proximè erant claudi,
cæci, surdi. Sic etiam Simon leprosus in Evan-
gelio dicitur, cum quo Christus comedit, cum
tamen cum leprosis agere vetitum fuerit; sed
intellige qui proximè & nuper leprosus erat,
jam vero à lepra curatus per Christum. Sic la-
cramentum Corporis Christi dicitur Panis
Joan. 6. Qui manducat huc panem, vivet in
æternum, Panis inquam dicitur, eò quod ante
consecrationem panis fuerit, à vicino & pro-
pinquo. Sic in scriptura, infernus ponitur pro
limbo & pro sepulchro, sunt enim loco sibi
vici-

vicina & propinqua v.g. deduces canos meos
ad inferos, descendit ad inferos. Qua ratione
etiam Poëta, Africum pro Aquilone, Austrum
pro Zephyro, individuum pro individuo po-
nunt v.g. alnum, pinum pro quercu, sunt e-
nim cognata sibi atq; affinia. Sic etiam natrix,
anguis, serpens, hydrus pro eodem accipiun-
tur apud eosdem. Vide synonyma poëtica di-
versorum, nominatim P. Jacob. carmi-
ne colligata. Utitur scriptura sacra hoc eodem
modo, dum consanguineos vocat fratres, so-
rores. Sic Isaac dixit Rebeccam uxorem suam
sororem Gen. 26. quæ tamen cognata solùm
fuit ex Nachor fratre Abrahami patris sui.
Quo modo Christus dicitur habuisse fratres
v.g. Jacobum, Joannem, unde Matth. 12. Ma-
ter tua & fratres tui stant foris, cùm tamen
fuerit unigenitus. Accipitur etiam in scriptura
sacra saepius adorare pro venerari, eò quod
propinquum sit. v.g. 2. Reg. 24. adoravit Re-
gem prono vultu. Et saepius 3. Reg. 1 cùm ta-
men disat Christus dæmoni se tentanti Matth.
4. Dominum Deum tuum adorabis, quasi di-
cat non aliud, non dæmonem &c. Sic sensus
in corpore pro sensu ponitur, visus vel gu-
stus pro tactu. Hebr. 11. Enoch translatus est,
ne videret morte. Joan. 8. Non gustabit mor-
tem in æternum. Id est, tactu dolorem mortis
non sentiet. In his enim, & similibus, dum in-
dividuum pro individuo, species pro specie
ponitur, non est synecdoche, hujus enim est
ponere genus pro specie, vel individuo, &
contraria; non autem propinquum pro propin-

Sa

quo,

276   *De Exhortatione Argumentat.*
quo simile pro simili. In actis Anostol. dicitur
Petro dormienti , calcea te caligas tuas , ubi
calceare pro cingere ponitur , propinquum
pro proprio. Sic pro oculis naſus , & os pon-
tur. Antenam ipſi rapuit , ante ora parentis
est occisus , Item triclinium , cubile , hypocra-
tum &c. pro eodē sumi solent , incestus item
stuprum flagitium Æneid. 6.

Totamque incestat funere classem.
Hunc ego si potui tantum sperare do-
lorem.

Sperare pro expectare , qui enim sperat
huic proximum est ut expectet. Quod si spera-
re pro timere accipias , erit abusio vitiosa , non
rhetorica , sed ad Grammaticæ vitia relegan-
da. Quemadmodum & illud Horatii:

Atqui vultus erat , multa & præclarifi-
nantis.

Sed nota , non omne in vitiosam metapho-
ram esse Catachresin , neque enim similitudo
nimium distorta , & inepta esse debet. Ut lo-
est pistor lucis , pulsare Deum pre-
cibus , mactare aliquem
beneficiis.

* *

CA

CAPUT XVI.

De Metalepsi.

Hæc non jam *vicinum*, & *propinquum* pro proprio, sed *remotum* & *longinquum* ponit ; opus est enim, ut gradatim per plura eundo ab una significatione procedatur ad aliam. Unde definiri potest: quod sit *Tropus*, qui significationem remotam, & longinquam ponit pro propria. Pro exemplo communiter assertur illud Virgilii.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Ubi per aristas anni intelliguntur, hoc modo: ex aristis intelliguntur spicæ, ex spicis segetes, ex segetibus messes, ex messibus æstas, ex æstate annus. P. de Lacerda in Commentario Virgilii, nullam metalepsim agnoscit, facit enim hunc sensum: post aliquot regna, mirabor meas aristas. Id est, post aliquot annos mei regni mirabor aristas, id est, segetes tam pulchrè stantes in his agris. Verùm nos cum communi sensu Interpretum, & maxime Quintilianis sic reddimus: post aliquot annos mirabor mea regna. Ex quo etiam colligimus, quod synecdoche & Metonymia si mediata habent connexionem, aut relationem, huc ad Metalepsin sit referenda: nam in dato exemplo per synecdochē, & Metonymiam eundo proceditur, ut ex aristis anni intelligantur. Dum enim ex aristis spicæ

intelliguntur, est synecdoche partis protostituta, sicut etiam dum ex spicis segetes, & ex legibus messes. Dum autem ex messibus aetas intelligitur, est metonymia, contenti pro continente, dum ex aestate annus intelligitur, rursum pars pro toto accipitur. Distinguuntur nihilominus synecdoche & Metonymia. Metalepsi, quod illae unum accipient propter, quod cum eo immediatam habet connexionem; metalepsis autem contenta est quacunque mediata & longè dissita; seu synecdoche & Metonymia requirit, ut id priquo ponitur, sit illius pars vel totum, continens aut contentum, effectus aut causa. Anista autem non est pars anni, neque contentum, neque effectus, neque causa. Hinc redet separatur Metalepsis à synecdoche & Metonymia, metalepsis enim non ponit partem pro toto, neque contentum pro continente (arista enim non est pars anni, neque contentum) licet ad intelligentiam & explicationem illius necesse sit per illa ire, quod solum est implicite & occulte involvere synecdochem, aut Metonymiam atque subintelligere, non autem expressè & apertè exprimere. Affertur & illud ex Virgilio: speluncis addidit atris, ubi ater pro profundo ponitur; quod enim profundum est, luce destituitur; quod luce caret, tenebrosum est, quod tenebrosum, nigrum apparet. Ex quo exemplo liquet non semper intervenire connexionem effectus, & causæ, quam ratione tamen metalepsis ad metonymiam rejicitur à P. Maseo. Et vero fatendum est,

ut universim de antonomasia, catachresi &c. dicamus, quod sicut hi tropi habent distincta nomina ab antiquitate indita, sic etiam habere rationem aliquam specialem, ob quam distinguui valeant à Metaphora, Metonymia, & synecdoche. Ecur enim ab ipsis adversariis affectiones, attributa, & proprietates vocantur metaphoræ, synecdoches, & metonymiæ? cur non ipso metaphoræ v. g. nomine afficerentur? agnoscent sane fundamentaliter & reductivè, aut impropriè esse v. g. metaphoram, aut metonymiam in illis, non autem propriè & formaliter, ut Philosophicè loquar; eò quod forma, & modus in iis transferendi sit aliis, qui sufficit ad distinctionem, ut patet ex argumentationum speciebus, figuris & ipsa synecdoche, ac metonymia. Quod autem non omnes perfectè transferant vocem à propria in alienam, dicatur, esse tropos imperfectos, quemadmodum enthymema syllogismus imperfectus dicitur. Sed de hoc jam supra c. 8. ad exempla redeamus, quæ tamen per pauca sunt, quod obscuritatem, quæ orationis vitium est, afferant; vulgo dicitur: in campis est rusticorum panis, & pecunia; ac dum salutaris segeti pluvia cadit, aurum pluit; item industria serit agricola, dum linum serit, quæ omnia per plura eundo verificantur. Quale est & illud, jam illi dentes amplius non dolebunt, prò est mortuus. Et priusquam amicitiam tecum in eam, plures modii salis tecum mihi sunt absumenti. Sic ovum unicum pauperi illi divitiae erant, quia

ex ovo gallinam, ex gallina plura alia ova, & gallinas, tandem vitulum, bovem, & pecuniam sperabat. In Scriptura sacra plura suppetunt exempla, præsertim in Prophetis, qui obscurè locuti sunt, nè mysteria sacra patarent. Sic hebdomadæ Danielis pro annis postæ, quomodo etiam hebdomades de Antichristo intelliguntur, cùm hebdomas sit pars mediata & remora anni. Sic Christus est filius David mediantibus multis progenitoribus Christi; quomodo & nos filii Adæ dicimus. Sed de his scripturæ sacræ studiosi olim plura, nobis tropus rarissimus est. Porrò distinguitur metalepsis à sorite, quia soritas gradatim it per plura, ita ut singula expressè ponat, ac tandem ex illis facit illationem & consequiam, ut vocant Philosophi: at metalepsis non ponit illa plura expressè, neque aliquid infert.

C A P U T XVII.

De Allegoria.

Continuare Tropos allegoria assolet, inquit nonnemo, qui tropos & figuræ in carnem redegit. Exemplum ponit, absque & Cere & Baccho venus alget. Si hoc verum est, Allegoria erit, ubicunque disparatissimi tropi convenerint, v.g. in illo Ciceronis in Pison: unus ille dies (quo rediit ab ex illo Cicero) mihi quidem instar immortalitatis fuit (hyperbole) quo in patriam (ge-

(genus pro specie) veni; cùm Senatum (continens pro contento) egressum vidi, populumque universum (hyperbole) cùm mihi ipsa Roma (continens pro contentis nimis Romanis) propè sedibus convulsa (metaphora & hyperbole) ad contemplandum conservatorem suum (antonomasia) procedere visa est, quæ me ita accepit (pro excepit, vicinum & propinquum pro proprio) ut non modò omnium generum, ætatum (hyperbole) viri ac mulieres omnes, fortunæ, ac loci, sed etiam mœnia ipsa videbentur, & tecta urbis (pars pro toto) ac templo lætari: Ubi insignes metaphoræ sunt, quibus rebus inanimatis sensum ac vitam traxerunt. Verum nos cum Authore, ac plerisque aliis non nisi *continuatam Metaphoram* dicimus Allegoriam, & quidem solùm illam, quæ similitudinem in una, eademque re continuat. Unde allegoria non est in illo: Enni Poëta salve, qui mortalibus versus propinas flameos medullitus; nec in illo Catuli: tenuis sub artus flamma dimanat: sunt enim disparatae metaphoræ, atque ideo non habent specialem gratiam ac virtutem, quæ hic requiritur. Hinc monet Auctor, ut quo genere translationis (Metaphoram per antonomasiam intelligit juxta c. 10.) caperis, eodem finias; multi enim, cùm initium à tempestate sumperunt, incendio aut ruinâ finiunt, quæ est inconsequentia rerum fœdissima, ita ille. Triplicem metaphoram posuit Catullus carmine in Phaselum.

Neque ullius natantis imperum trahit
Nequissime præterire, sive palinulis
Opus foret volare, sive lincto.

Natare enim aquatilium est, ire terrestri-
um, volare avium. Smile est Horati. I. I.
Epist. I. Nemo adeò ferus est, qui non miti-
cere possit, si modò culturæ patientem ac-
commodeat aurem. Prima à brutis est, al-
tera à fructibus arborum; poma enim acerba
propriè mitescunt, terra ab agris. Continua
fuisset metaphora si dixisset: nemo adeò fe-
rus est, qui non mansuescere possit, si modò
doctrinæ &c. Sed Poëtis metrorum necessi-
tati, & entheo indulgendum est. Apud O-
ratores elegantissimas & frequentissimas est
invenire allegorias ex metaphoris continua-
tis, atque etiam orationes integras, ut in On-
tore Extemporaneo, Phœnix Eloquentia
&c. in quibus tamen hoc ipsum virtutis esse
oportet, ut ab eadem re similitudo ducatur
perpetuo; tunc enim præterquam quod in-
genium sapiat, etiam claritatem orationis af-
fert, cum contrà obscuretur oratio, si pluri-
mas habeat allegorias se se in sequentes, sed
à rebus diversis inductas, & affectionem,
atque ostentationem artis præsefert, ideoque
fastidium non gratiam parit. Ciceronem san-
tariūs, sed aptè placuerunt hujusmodi orna-
menta, ne nimirūm in vitium verteretur, ut
patet legenti ejus orationes. Duplicem an-
notavit Cyprianus, adde aliam ex orat. Pro
Quinctio, Ubi de criminum illatione & pro-
pulsione, sic: Ita fit ut ego, qui tela depelle-

re, & vulnerebus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum adversarius nullum rejecerit ; illis autem id tempus impugnandi detur, cum & vitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit ; & si qua in re, quod parati sunt facere, falsum crimen, quasi venenatum telum jecerint, medicinæ facienda locus non erit. Idein 3. de Orat. traducit clamosum Rhetorem nomine Coracem, id est corvum, hac allegoriâ Excludat pullos (id est discipulos) è nido suo (scholam intelligit) ut evolent pulli clamosi. Et pro Rosc. Hunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesque stimulat ac pungit, ut ebellatis, postular, idem Philipp. 4. Virtus est una altissimis defixa radicibus, quæ nunquam vi labefactari potest, nunquam dimoveri loco. Et 3. Cattil. Memoriâ vestrâ Quirites nostræ res alentur, sermonibus crescent, literarū monimentis veterascent, & corroborabuntur. Eiusdem est illa. Tardi est ingenii, rivulos consecuti, fontes rerum non videre. Huc pertinet illud : Tibi aras, tibi occas, tibi seris, tibi & metes. Virgilius de apum republika,

Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis

Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.

Ubi eleganter simile ducit ab hominū republica ad apes, manendo, atq; insistendo capte similitudini. Eiusdē est &c illud : argutos anser strepit inter olores; ubi per olores Cinnā & Varium

Varium Poëtam intelligit, per anserem vero
ineptum aliquem Poëtam. Eclogæ illius hu-
jusmodi allegoriarum tegumentis investita
sunt, & sub vili rerum, & personarum agre-
stium facie, illustria proflus decantat, ut vi-
dere est apud Commentatores. Aurelius Se-
renus Metropolitanus vitæ moralis actiones
in iisdem expressas affirmat. Sic enim in vetu-
sto codice habetur.

Ecloga I. Tyrere tu patulæ &c. Interlo-
cutores Melibæus & Tityrus amici : hoc est
stultus, & sapiens, de vita beata disputant.

*Vir stultus Melibæus erit, sit Tityrus
inde*

*Vir sapiens ; ambo regna beata ca-
nunt.*

*Ecloga II. Formosum pastor Corydon
&c.* Poëta Corydonem amantem Alexim
scribit, hoc est animam amantem corpus.

*Formosum corpus juvenis dicitur A-
lexis,*

*At Corydon anima est, quæ nimis illud
amat.*

Ecloga III. Dic mihi Damæta &c. Inter-
locutores Menalcas & Damætas, æmulicon-
certantes, & Palæmon Judex, hoc est caro
spiritus, & ratio.

*Est caro spiritui, contrarius, estque
Menalcas*

Ecloga IV. Sicelides Musæ &c. Poë-
ta solus in laudem Pollioñis & Salo-
nia

nint filii, hoc est in laudem Christi tunc ven-
turi.

Ecloga in hac quarta Augusti describi-
tur ætas,

Aurea quæ Christo jure dicanda ve-
nit.

Ecloga V. Cur non Mopſe boni &c. Inter-
locutores Menalcas, & Mopſus amici, Cæſa-
rem sub Daphnidis nomine deflentes, hoc est
subjugatorum sensuum conquæſtio de virtute
relicta.

Perdomiti sensus Mopſus sunt, atque
Menalcas,

Concordes certant dulcia verba lo-
qui.

Ecloga VI. Prima Syracusio &c. Poeta Sile-
ni cantilenam recitat ad Varum, de vita Epi-
curea, & mundi ortu, hoc est illustratîs viris
virtutem amplectentibus.

Purgati animis sublimes luce ni-
tenti.

Varum Silenus significare potes.

Ecloga VII. Forte sub arguta &c. Interlo-
cutores Melibæus, Corydon, Thyrſis hoc est:
Virtus, honor, gloria.

Est virtus Corydon, Thyrſis defertur
honori,

Gloria tum Daphnis, seu Melibæus
erit.

Ecloga VIII. Paſtorum Musam &c. Inter-
locutores Damon & Alphelibæus contenden-
tes, hoc est dæmones expulsi ē cælo, & beatî
cælo fruentes.

Ecloga

E cælo pulsus dæmon censembit
aptè
Sed cælum felix Alphesibæus ha-
bet.

Ecloga IX. Quò te Mœri pedes &c, In-
terlocutores Lycidas & Mœris amici, hoc est
intelligere & amare Deum, quæ duo sunt in
ceatis.

Notitia est Mœris ; Lycidas designata-
morem,

Divino in speculo quæ duo ritè ma-
nent.

Ecloga X. De insano Galli amore, hoc est
de superno cœlestis patriæ triumpho.

Cœlestis patriæ satis est complere tri-
umphum,

Quem castus Gallus , religiosus ha-
bet.

Hæc afferre placuit ad tollendam admi-
rationem eorum , qui multiplicem sensum
scripturæ sacræ, atque expositionem vatiam
loci ejusdem demirantur ; si enim Eclogæ
Virgili multipli cem habere possunt , quod
allegoriis involviæ sunt, quidni Spiritus S.
oracula per Prophetas iisdem allegoriis in-
voluta maximam autem lucem afferit carmen
hoc Bucolicum Virgili ad intelligentiam
Cantic Canticorum , quod vocem Pastoris
appellat Augustinus tom. 9. l. de pastoribus
cap. 15. carmen bucolicum aut Georgicum
plurimi interpretes apud Scherlogum Ante-
loquio 1. sect. 3. ut enim Poeta rerum agre-
stium similitudine adumbrat res sublimes,

itā Regum sapientissimus eodem involucro mysteria fidei , Synagogæ & Ecclesiæ exprimit. Atque ut Poëta interjicit nonnāquam aliqua Pastoribus altiora (sic enim Galli amores pastorum vocabulo integit, ut non semel prodat, se plus quam de Pastore loqui) itā Salomon intermisceret ea, quæ aulis, reginis, ornati regio &c. sint propria, quibus indicare cupit , aliud se cantare in aliis, quam rustica verba significant. Et est hoc ipsorum Oratorū documentum notatum hic ab Authore , ut allegoria apertis permisceatur verbis, nimirum interponendo voces rei , de qua agitur proprias, remque ipsam quæ involvitur similitudine in obliquo significantibus; quod nisi fiat, obscuratur oratio, uti patet ex Horatii lī. odā 14. quæ incipit. O navis referent in mare te novi fluctus. Ubi navem ejusque partes quas- fas pro repub. & civibus accipit , fluctus pro bellis civilibus, portum pro pace, sed si nè ullo adjecto horum vocabulorum. De Sacra Scripturæ allegoriis sic loquitur. D. Hieronymus ad Principium c. 19. Isaiæ. Moris est scriptrarum obscuris manifesta subnectere , & quod priùs sub ænigmatibus dixerint , aperiā voce proferre, ita illi. Rerum autem ignorantia inquit Augustinus lib. de Doctri. Christiana c. 16. facit obscuras Locutiones , cùm ignoramus vel animantium , vel herbarum naturas, aliarumve rerum quæ plerumque in scripturis similitudinis alicujus gratiā ponuntur, nam & de serpente , quod notum est, to-

tum

tum corpus pro capite objicere ferientibus,
quantum illustrat sensum illum, quo Dominus
jubet astutos esse, sicut serpentes &c. ita
Augustinus. Plenissima est allegoriis sacra pa-
gina; notæ sunt parabolæ, quæ in Dominicis
& festis leguntur, ut de semine, de vinea, de ar-
bore bona & fructu, de Pastore bono &c. Hæc
enim omnes allegoriam sapiunt. *Isaiæ 42. de*
Christo, calamum quassatum non conteret,
& linum fumigans non extinguet; *Ezech. 18.*
Patres vestri comedenterunt uvam acerbam,
& filiorum dentes obstupescunt. *Joan. 4. aqua*,
quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salien-
tis in vitam æternam. *Joan. 12.* Nisi granum
frumenti cadens in terram mortuum fuerit
&c. *Joan. 21.* Pasce agnos meos, pasce oves
meas. *Galat. 6.* quidquid homo seminaverit,
hoc etiam metet, quoniam qui seminat in car-
ne sua, de carne & metet corruptionem, qui
autem seminat in spiritu, de spiritu metet vi-
tam æternam. *Luc. 9.* Nemo mittens manu
suam ad aratum, & respiciens retro, aperte
regno Dei. *Matth. 18.* Si oculus tuus scandaliz-
zat te, erue eum & projice ab te, Scandaliza-
nos oculus noster inquit Bernardus in feli-
citate S. Michaelis, dum voluntas nostra aliam mi-
nus castam importunè ingerit intentionem
sed habemus super hoc salubre consilium Sal-
vatoris, erue eum, inquit, & projice ab te, ho-
autem fieri, si non consentias, si abjicias, si refi-
cas. Simili modo de manu, ac pede est intel-
gendum. Ita ille.

Ad allegoriam spectant proverbiatam sa-
cra, quam profana. Sacra sunt, Cantavimus
vobis, & non saltastis. Luc. 7. non alligatis os
bovi trituranti. 1. Timot. 5. ejice primum
trabem de oculo tuo. Luc. 6. Modicum fer-
mentum totam massam corruptit. Galat. 5.
Canis reversus ad vomitum. 2. Petr. 2. Ex-
colatis culicem, camelum autem deglutitis
&c. Vide proverbia Salomonis, Martini Del-
rii, & Novarini adagia sacra. Profana sunt;
alieno spectatur Mantica tergo. Omnes a-
dorant solem orientem, nemo occidentem.
Cicero pro Muræna. Intus intus inquam, est
equus Trojanus. id est, insidiæ sunt in urbe,
post abitum Catilinæ. Si claudio vicinus ha-
bitaveris, & ipse claudicare disces. Dat ve-
niā corvis, vexat censura columbas. Mali
corvi malum ovum, quo dicto Judices nota-
runt Coracem & Tysiam, ubi simul allusere
ad coracis (quod Græcè corvum significat)
nomen. Non procul à proprio stipite poma
cadunt. Esquilla non nascitur rosa. Nec
imbellem progenerant aquilæ columbam.
Sed de his vide alios v. g. Masen in pale-
stra styli, & in Speculo imaginum l. 6. c. 8.
ubi de symbolis Pythagoræ, quæ ad hunc lo-
cum pertinent. Hoc solum monitum teve-
lim, non omnia proverbia esse hujus loci, non
enim omnia sunt allegorica, seu veritatem sub
involucro similitudinis occultantia, sed ad a-
lios etiam tropos referuntur, aut nudæ sunt
gnomæ v.g. ex ungue leonē, potest huc refer-
ri, & simul ad metonymiā, in quantū ē signo
res panditur, & simul aliud notat quam verba

T

signifi-

290 *De Exornatione Argumentat.*
significant. At si dicas : sine Cerere & Baccho
friget Venus , est tantum Metonymia. Si
dicas quisquis suos patitur manes , nullus est
tropus, sed nuda veritas. Item ; quod dis-
fertur non aufertur , *Ænigmatum* hoc in
capite sit mentio, non tamen ideo, ut ab O-
rаторе configantur, & inducantur, (nec e-
nim obscuritatem admittit oratio ut poë-
ma) sed summum, ut relata & facta explicen-
tur. Tale est illud Virgilii : Dic quibus in
terris &c. Interrogantibus autem Virgilium
Grammaticis ut scribit Petrus Crinitus de
honesta disciplina. I. 3. c. 8. quid hic oc-
cultasset , jocando respondisse fertur, se
Grammaticis crucem fixisse , quâ se assidue
distorquerent. Expositiones diversas vide
apud Servium , & de la Certa nostrum in
hunc locum Virgilii communiter placet illa
de fonte, in quo cœlum appetet non esse la-
tius ulnis tribus. Majorem crucem facit
Rhetoribus illud Fabii : *in triclinio Cox,*
in cubiculo Nola; hujus enim explanationem
vel subterfugiunt ut Dæmon crucem , vel
distortam assignant, & absque fundamento,
eo quod neque Ambrosius Calepinus, neque
Erasmus inter adagia illius meminerit. Inve-
nitur tamen apud Victorium in appendice
castigationum Ciceroniarum ad Epi. 2. libti
ad Metellum, cuius sensus esse deberet, in tri-
clinio bibax (eo quod coam mensuræ ge-
nus uno spiritu exsiccat) in cubiculo (in quo
quia dormiendum , silentii usus est maxi-
mus) garrulus ac sonorus instar tintinnabuli.
Unde

Unde per hoc intemperantem seu bibulum ,
 & loquaculum notare volunt. Alius ait signi-
 ficare illum, qui tacet ubi loquendum , ubi
 loquendum est maximè v. g. inter edendum
 in triclinio, & loquitur ubi tacendum est v.g.
 in dormitorio. Manifestius est illud Ho-
 mero propositum de pediculis à nautis , vel
 ut alii referunt, à pescatoribus ; quæcunque
 cepimus, reliquimus, seu abjecimus, & quæ
 non cepimus nobiscum ferimus , quod cùm
 Homerus solvere nesciret, præ tristitia conta-
 buisse, & obiisse dicitur. Eruditum est illud
 Ausonii :

Huc adsit interpretē tuus
 Ænigmatum qui cognitor
 Fuit meorum, qui tibi
 Cadmi nigellas fillas
 Melonis albam paginam
 Notasque furvæ sepiæ
 Gnidiosque nodos prodidit.

Sensus est: Litteras Cadmi Phænicis in-
 ventum, papyrum Niloticam, (nam Nilus
 olim Melo dictus teste Servio in Georgic. &
 Æneid. 4.) & atramentum quod è sepiæ pis-
 cis succo conficiebatur, & calamos scripto-
 rios, è quibus Gnidici præ cæteris præsta-
 bant. Ità hoc ænigma explicat Politianus
 c. 39. Miscell. Tale est illud apud Suidam.
 Vir non vir, percussit non percussit , avem
 non avem, lapide non lapide, sedentem non
 sedentem. Id est: Eunuchus percussit vesper-
 tilionem punice, sedentem super ferula. Pin-
 que est illud de perna.

Nobile duco genus , magni de stirpe
Catonis ,
Una mihi soror est, plures licet esse pu-
tentur,
De fumo facies, sapientia per mare
traxit.

Hic perna dicitur nomen ducere à
familia Catonis , quæ dicta est Por-
cia , perna enim porci pars est ; una di-
citur esse ipius soror, quia licet porcus plu-
res habet pedes, binas tamen solùm habet
pernas, fumus ipsi colorem dat, & sal (quis se-
pientiae symbolum est) è mari eductus con-
divit. Ænigmatica fuerunt oracula Apolloni-
nis , ut cum Philippus iussus est pugnare at-
genteis lanceis, hoc est pecuniâ corrumpere
hostes, & Athenienses. Bello Persico de mu-
ris ligneis, hoc est, de navibus. Cræso ab A-
polline responsum datum, tum regno ejus im-
minere exitium, cum mulus in Persia rerum
potietur, hoc est Cyrus , qui quod ex Persia
obscuri generis (ut ait Justinus) patre Cam-
byse, & nobili matre Mandane Astyagis Me-
dorum Regis filia prognatus est , mulus ei-
dictus ab Apolline, mulus enim patre igno-
bili, nempe asino, matre generosa, hoc est
equa nascitur. Inveniuntur etiam in sacris
literis ænigmata, Ezech. 17. Fili hominis
propone ænigma , & narra parabolam ad
domum Israël , & dices ; hæc dicit Dominus Deus : Aquila grandis magnarum
alarum &c. Judic .14. proposuit Sam-
son jale : De comedente exivit cibus, & de-

forti egressa est dulcedo. 3. Reg.c.10. Regina
Sabæ venit tentare Salomonis sapientiam in
ænigmatibus : quæ verò illa fuerint in sacris
litteris non exprimitur, & nobis hæc delibâsse
ad aliquorum curiositatem sufficiat. Hoc so-
lùm adverte, non omnia spectare ad allego-
riam; sed sicut dictum est de adagiis, illa solùm,
quæ continuam habent similitudinem, nam
hoc de sera porcina, subula & corio : per tau-
rum porcus sequitur vestigia ferri : spectat ad
Synecdochen, in qua totum pro parte, & ma-
teria pro re universa ponitur. Pleraque sunt
quæ ad periphrasim referenda sunt, ut illud
Ausonii de literis , de perna , & sequens dè
corde,

Tolle caput corvi , Caput ovis , viscera
porci

Ista Deo sacres , inde beatus eris.

Vel: Dñnidum sphæræ, sphærām cum prin-
cipe Romæ

Postulat à nobis totius conditor or-
bis.

Ex dictis colliges 1. Allegoriam apud
Oratores apertis permiscendam esse verbis,
id est , adjectis propriis rei , de qua
agitur , ne in obscurum sermonem demigret,
qui ænigma dicitur. 2. Quo genere trans-
lationis cæptum est , eodem finiendum , id
est , continuandam esse similitudinem meta-
phoræ, defumendo verba rei, à qua incepimus.

T 3

Hinc

Hinc malè dices: grande discordiarum excitat
vit incendium , ex quo tot animarum milii
naufragium passa sunt. Hoc est monstrum illud
de quo Horarius in arte , amphora capi.
Institui currente rotā (figuli) cur urceus exis-

3. *Definiri posse allegoriam sic :* Est Tropus qui aliud verbis , aliud sensu ostendit per similitudinem perpetuam (occultam tamen) ac subinde etiam contrarium. *Dum autem contrarium ostendit,* est Ironia, species sub allegoria contenta; nam quemadmodum animal sub se continet hominem & brutum , ita allegoria metaphoram continuatam & Ironiam, atque inde sit, ut Ironia non sit distinctus tropus ab allegoria, sed unum cum eo tropum efficiat propter etiam allegoriæ particulam , ac etiam interim contrarium. *Hinc non sunt plures tropi sermonis, quam quatuor.* Et verò Ironia non differt intrinsecè ab allegoria, quia etiam aliud verbis , aliud sensu ostendit, ac interim contrarium : quod verò Ironia superaddidit pronunciandi modus : v.g. risus vel gestus , vel quodd contraria notitia habeatur de persona , vel de re, hoc verborum significationi non est intrinsecum sed extrinsecum.

Differt igitur solum extrinsecè , sed de hac jam pluribus.

* *
* *

CAR

C A P U T XVIII.

De Ironia.

Quid hæc sit ex jam dictis est manifestum ; nempe quèd sit allegoria , vel sermo contrarium significans cum illusione seu sarcasmo , quæ illusio & irrisio verbis , & eorum significationi non est intrinseca , sed superadditur . Fit autem hæc irrisio , vel gestu ludrico , vel risu , vel voce . Quando autem notum est Auditoribus , quòd res vel persona habeat contrarium , atque aliud quām dicimus , tum sine irrisione , voce , vel gestu facta serio pronunciari potest aliquid , sicutque cum eo majori gratia . quòd magis dissimulatur . v.g. Cicerò Verrinā ultimā , post Verri's injustitiam , & negligentiam in administratio-ne Siciliæ demonstratam exclamat . Ver- res homo sanctus , & diligens . Sic veteri verbo dicitur : Paulus est valde casnar , pro non valde senex , casnar enim senem apud veteres significabat . Item : Servus iste hoc ex-pedivit sat topper , prò non sat citò , topper enim priscis idem erat , quod citò . Idem pro Rabinio : Tarquinii superbissimi , atque cru-delissimi Regis ista sunt cruciatū carmina , quæ tu homo lenis ac popularis liben-tissimè commemoras , caput obnubito , arbori infelici suspendito . Pronuntiatione cognoscitur si dicas : ô lepidum caput , ô sci-um , ô urbanum hominem : videte amabò

T 4

pru-

296   *De Extractione Argumentat.*
prudentiam hominis. Næ iste mihi sit doctissi-
mum caput. O præclarum custodem ovium,
ut ajunt, lupum. *Personâ*, ut si parvum vocem
gigantem. Neronem mitissimum Imperato-
rem, caminarium albicantem, cretæ simili-
num, aut si de divite, sed avaro dicam: pauper-
rimus Irus est, sui inopia propediem ipsum
coget stipem querere. Si de vetula rugosa &
deformi dicam: pulcherrima Helena est, rosâ
gratiösior. De pigro vix pedes movente, volat
sicut sagitta, de voraci, abstemius est, semel in
die comedit, sed à manè usque ad noctem &c.
Rei naturâ, ut si defumanti jusculo, cuius gustu
labrum adussi, dicam: quam frigidum est! de
glacie: quam calida est. De saxe strato;
quam molle est hic cubare! de carbonibus igni-
tis, quam formosæ, gratæque rosæ! Quod
si res, aut persona ignota sit, potest adjici vox,
aut constructio, quam exponatur nos ironice
loqui. v. g. quam generosus miles, qui ad
conspectum hostis trepidat: o præclarum cu-
stodem ovium, ut ajunt. Est gratiösus, sicut
porcellus. Est velox sicut testudo. Es studio-
sus sed in poculis, non libris. Plaurus: is etiam
sapere memorat, malleum scilicet sapientio-
rem esse manubrio. Sic etiam dicere possumus:
Discipulus est scilicet supra Magistrum. Non
destituitur hoc tropo sacra pagina, quin prin-
cipio statim, post affectatam ab Adamo & Eva
divinitatem, ironice locutus est Deus ad pa-
rentes primos pellico indutos: Ecce Adam
quasi unus ex nobis, ita interpretatur Ru-
perg.

pertus. Credibile est & dæmonem ironice locutum, quando dixit. Nequaquam moriemini, sed eritis sicut dii scientes bonum & malum. 3. Reg. 18. cum sacrificuli Baal idolum suum invocarent, ut igne de cælo lapsi sacrificium consumeret, neque tamen veniret, illeudebat illis Elias dicens: Clamate vocem majori, Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut eerte dormit ut excitetur. Judic 10. cum Judæi malis premerentur, quod cultum veri Dei reliquissent, & idolis servivissent, ad Deum confugerunt, ut liberaret eos, quibus Deus ait: Ite & invocate Deos, quos elegistis, ipsi vos liberent. Ironia eum Sarcasmousa est quoque Michol filia Saulis, quando Davidi, quod coram arca saltasset, sic oblocuta est. Quam glriosus fuit hodie Rex Israel, dilcooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est quasi si nudetur unus de scurris. 2. Reg. 23. Ipse quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno Job. 2. uxor ejus sic miseriis oppressum alloquitur: adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere. Ubi benedicere pro maledicere accipitur, quemadmodum &c. 1. v. 5. nè forte pecaverint filii mei; & benixerunt Deo in cordibus suis Marc. 7. Dicit Christus Pharisæis: bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis. Nec ignorabant milites Ironiam, dicebant enim ad Christum Matt. 27. Ave Rex Judæorum,

T 5

& ex-

298   *De Exornatione Argumentat.*
& expuentes' in eum acceperunt arundinem
& l'percutiebant caput ejus.]

Dubitari potest hic 1. an non Ironia sit mendacium, cùm aliud verbis dicat, aliud in mente & sensu habeat. Respondeo Ironiam esse orationem falsam spectatis præcisè verbis, non tamen fallacem, quia non intendit decipere cùm non velit hoc significari quod verbosant. Sed neque mendax est, quia vi & beneficio tropi hujus verba habent illam significationē, quam Orator habet in mente, tali enim casu non habent communem, & ordinariam significationem', sed ab illa transferuntur ad contrariam, & sic non discrepant à mente Oratoris. Præterea mentiens intendit, ut verba ab audiente accipientur, sicut ordinariè sonant; at Orator hoc non intendit, sed ut in contrariam significationem trahantur, in eam nempe, quam ipse habet in mente.

Dubitari potest 2. an Ironia sit tropus sermonis, uti esse debet, cùm sit idem cum allegoria, quæ cum periphrasi, hyperbole, & hyperbato tropus est, non in uno verbo consistens, sed in pluribus, etiam in tota constructione. Cur vero esse non videatur, est, quia bellum, lucus, Parce &c. contrarium significant uno verbo. Bellum enim dicitur, quod sit minimè bellum, Lucas, quod minimè laeteat; Parce, quod minimæ parcant. Respondeo in his nullam esse Ironiam, ad hanc enim non est satis ut contrarium significet, sed præterea deberet habere significationem aliam pro-

propriam, à qua transferatur ad contrariam, alioqui Ironia non esset tropus, quia nil transferret: bellum autem non habet aliam significationem, quam propriam, neque lucus, neque Parcæ, unde ad Antiphrasim puram revocari debent, quæ non est semper tropus, nisi coincidat cum Ironia. Verum quid ad hæc? dum altus pro profundo, profundus pro alto accipitur v. g. cælumque profundum, pelagus altum. Item auri sacra fames, sacer moribus, sacer ignis pro execrandus, & novissimus pro primo, primus pro novissimo. Respondeo in his esse catachresim non Ironiam; cum enim altus & profundus sint correlativa, atque secundum rem idem (idem enim quod est altum, est etiam profundum, licet non eodem respectu, seu ut Philosophi loquuntur formaliter) accipitur vicinum & propinquum pro proprio. Similiter sacer & execrandus affinia sunt, & in hoc similia, quod cum cæremoniis sacris utrumque peragatur, sed unum in bonam, alterum in malam partem ac finem, Major difficultas oriri potest in allatis supra exemplis pro Ironia, quomodo non sit tropus, in uno tantum verbo: v. g. dicendo, ô mitissime Nero, ô præclare Imperator Ver-
tcs, verè homo sanctus & diligens &c. tum enim in sola voce, mitissimus, præclarus, san-
ctus diligens ironia esse videtur, relata verò adjici propter constructionem, non secus ad dūm dico latet segeres, ubi tropus est in sola voce latet: alterum adjicitur solum ad sensum, tanquam modisicatum. Responderi posse:

300 *De Exornatione Argumentat*
test : in Ironia requiri reliqua non tantum
ideo, ut sit perfectus sensus quoad syntaxin &
constructionem , sed etiam ideo , ut sit sensus
contrarius illi verbo, quod dicitur de aliquo;
ex eo enim quod addatur *santō vel diligēti*
Verres , intelligitur sensum in oratore esse
contrarium, quod si diceretur de Catone v.g.
jam intelligeretur nō esse contrarium sensum,
ei namque hoc vere conveniret.

C A P U T XXI.

De Periphrasi.

Periphrasis est Tropus , qui plurium ver-
borum significationem ponit pro significatio-
ne unius , atque ideo est tropus sermonis, &
dicitur *circumscrip̄io* , *circumlocutio* , *circui-*
tus loquendi. Utimur autem periphrasi
necessitatis causā , quando scilicet deest, aut
menti non occurrit vox , aut nomen propri-
um, v.g. pro ire in posta; Iter facere per dispo-
sitos variis in locis equos; pro musqueta, ma-
china bellica ad pilam plumbi minorem vi
pulveris pyrii emittendam , trajiciendumque
hostem confecta ; pro exhortatus est ; lati-
nè dicitur paternis facultatibus per juris di-
spositionem privatus, vel bonis paternis legi-
timâ cautione destitutus. Sic si nominare
nesciam hominem , vel domum, vel librum,
vel quid simile ad hoc denotandum utor
circum locutione v.g. est Senator, habet tales
& ta;

& tales vestes, tales capillos, talem statutam, faciem, nasum &c. affer hbrum qui jacet in tali loco, tam spissus est, in tali corio, formâ &c. Eas ad domum quæ in dextra fori parte est penultima, sub tali signo vel imagine v. g. rubro leone, aquila &c. Utimur 2. periphras honestatis causâ atq; decentiæ, quando scilicet rē nudè proferendo offendenderemus aures castas, aut honestas. Sic cùm A postolus non velit nominari luxuriam, melius dicitur fædissimum carnis vitium. Sic Virgilius & Poëtæ castiores, res venereas castè circumscribunt, & Historici etiam ea, quæ naturæ necessaria sunt, ut peragere illa illa quæ edentes & bibentes facere cogit necessitas, naturæ requisita peragere &c. Ità cùm porcum nominari horreant aures honestæ, dicere potes, animal cui grunnire proprium est, & cui anima pro sale data est, ut ajebat Chrysippus, nè computre seeret. 3. Adhibemus periphrasm ornatus, & elegantiæ solius causâ v. g. si quis dicat: is qui Pæderastim esse Socratem dixit stupidum, & mulierosum & bardum, quòd jugula concava non haberet, innuit Zopyrum: Qui dicebat Ciceronem nescire litteras, hic Cælestium indicat; qui manui in pugnum contractæ dialecticam, & eidem in digitos extractæ eloquentiam, similem esse asserébat, Zenonem Eleatem significat; sic pro Philosophia, Rhetorica, poni potest: **Facultati dat operam, quæ rerum**

302 *De Exornatione Argumentat.*
rerum naturalium parit cognitionem, quæ
benedicendi tribuit felicitatem. Sic Joannes
Evangelista dicitur discipulus quem dilige-
bat Jesus; vel Evangelista, qui super cœteros
altius divinæ generationis mysteria perspe-
xit. Sic David vir secundum cor Dei, Mo-
yses, prodigiorum in Ægypto coram Pharao-
ne parrator, atque Salvator populi ex servi-
tute Ægyptiorum. Sic Christus: Agnus Dei,
qui tollit peccata mundi, Matthæus, homo,
quem in telone Christus sedentem posse
vocavit. Ex his

Collige huc pertinere 1. Definitiones re-
rum, si ponantur, omisso eo nomine, quod
definitur; jam enim dixi suprà, non esse Anto-
nomiasiam, si illi propriè & non per excellen-
tiā competat ut est Salvator mundi, Dei in-
carnati genitrix, aut si illi soli conveniat, aliis
verò non sit commune, uti sunt hæc ipsa. 2.
Phrases & elegantiæ grammaticæ, non tamen
quæcunque, sed quæ rem circumscribunt, v.
g. audi hominem cui chari eloquii nectar
propinavit, gravique sententiarum motu sua-
da dedit fluitare, pro Eloquente. Author ad
Heren. l. 4, ponit hoc exemplum: Scipionis
providentia Carthaginis opes fregit, pro Sci-
pio Carthaginem fregit. Item vaticinia de re
vel persona v. g. de Antichristo in scriptura,
ipso tamen non nominato. 2. Thessel. 2. à v. 3:
Præterea ænigmata in quibus non est simili-
tudo continua, cuiusmodi est hoc de tabaco.

Non

Non bibor, ut bibar, & populorum po-
tus, & haud sum;

Mendax ab occiduis , nec tamen esca
fui-

Cum bibor ipsa sitis crescit , sum victima
vlugi ,

Torqueor, incidor, torreor, uror idem.
Quo capior, perdor, quo claudor , pellor
ab ore,

Nostraque mox difflat fercula, quisquis
amat.

Collige 2. Periphrasim fieri per locos Rhetoricos v.g. definitionem, partium enumerationem, adjuncta , antecedentia & consequentia, causas & effecta. Differt autem ab illis: quia loci solum dant *materiam* , periphrasis *formam*. Unde secundum rem periphrasis spectat ad locum aliquem, secundum elocutionem autem ad praesentem tropum.

Quares quomodo Periphrasis ab hypotyposi distinguitur? Respondeo, quia periphrasis est circumscriptio rei, hypotyposis autem descriptio. Seu in periphrasi illa multa verba ponuntur pro una voce, neque plus ad propositum, id est , ad fidem vel motum faciunt, quam si una vox posita esset; at vero in hypotyposi illa multa verba pro ipsis rebus ponuntur, & facere debent ad propositum, ad vim & efficaciam argumenti, quod una vox non facheret, plus enim facit, si ad vivum oculis subjiciam bellum circumstantias v.g. militum rabiem, cædem, damna, quam , si dicam fuit bellum.

Quæ

Quæres tuan non sit synecdoche simul in
illa periphrasi.

Et jam summa procul villarum culmina
fumant

Majoresque cadunt altis de montibus
umbræ.

Id est fit vesper. Respondeo affirmativè,
neque enim negari potest, sæpius tropos plu-
res in unum convenire posse, eorum tamen
manet distinctio penes diversitatem res-
ponsus.

C A P U T XX.

De Hyperbato.

Est tropus qui transfert verba ex loco &
sede naturali ac regulari, (quam exigunt re-
gulae syntaxeos) ad artificialem, id est prout
numerus oratorius aut Poëticus postulat.
Hic imperfectissimus troporum est, quia non
mutat significationem, seu non transfert à si-
gnificatione propria in alienam, sed tantum
modum & ordinem significandi mutat; quia
tamen hæc verborum immutatio est aliqua
translatio è loco proprio, & insuper sic cum
virtute, cum gratia & ornatu orationis (plu-
rimùm enim servit ad fluxum concinnum
orationis) inde inter tropos referri potuit
à Quintiliano quem hic author secutus
est. Fit autem duobus modis. i. *perversione*,
ubi ordo naturalis immutatur, ut nostra in
æde, variis de rebus mecum locutus est ille,
quo cū mihi magna est necessitudo; naturali-
ter enim in omni lingua hæc particulæ præponi
deside-

desiderant, cùm sint præpositiones. 2. Trajetione, quando non servatur regularis Grammaticæ ordo, ut nominativus præcedat, adjectivum substantivo conjungatur, verbum acti-
vum post se accusandi casum habeat &c. v.g. ad tuam verò laudem non modica faciebat vi-
ri illius commendatio &c. Elegans est illa tra-
jectio Ciceronis pro Marcello, ubi cùm di-
cere debuisset : Hodiernus dies attulit finem
diuturni silentii &c. sic loquitur : diuturni si-
lentii P.C. quo eram his temporibus usus &c.
Verùm hic

Nota 1. non esse verba nimis longè à sedis-
jicienda, quia obscuratur oratio, dum non po-
test commodè percipi, quorsum unumquod-
que spectet, & cum quo sensum faciat. Tale est
illud Virgilii l.1. Æneid.

Tres Notus, abreptas, in saxa latentia
torquet.

Saxa, vocant Itali, mediis quæ in fluvi-
bus aras.

Ubi verborum ordo est : Notus torquet
tres(naves) abreptas in saxa, quæ saxa latentia
in mediis fluvibus Itali vocant aras. Idem. l.1.
Georg.

Si varias pelagi volucres, & quæ Asia
circum

Dulcibus in stagnis riniantur prata Ca-
ystri,

Certatim argos humeris infundere ro-
res.

In cassum yides.

V

Or

Ordo est: si videoas varias volucres pelag
certatim infūdere largos rores humeris incas-
sum, quæ in stagnis duabus Cœstrum man-
tar circum Asiæ prata. Tale est illud:

Centum claves, claviger unus habebat, e-
rat qui:

Et:

Qui latas nares, est furiosus, habet.

Nota 2. non esse faciendam vocis unius
duas divisionem, quemadmodum poëta fi-
ciunt. v. g. meri nomenque diei. Et:

Hic sibi pañgendo versus, cere-compli-
nunt-brum.

Tale est illud Gracchi:

Præfractè oblatam stultum est, medi-
spernere cinam.

Ausonii, Matrique cida Nero. &: villa Lu-
cani mox poteres aco, pro Lucaniaco. Lu-
cretii.

Aut magis hainatis inter se perque plicati.
Proper plicatis. Et:

Stultus les sua mi calcaria viscitur obli-
Pro stultus miles obliviscitur sua calcara.
Hæc transeunt Poëtis ad strictum nimis nu-
merum seu pedum dimensionem habentibus.
Oratori tamen vitiosa sunt. Quòd si vox sit
composita ex iis, quæ etiamnum divisæ sunt in
usu, tum licebit v. g. Res antem publica. Sic
Cicero pro Marcello. Me certè in omnibus re-
bus satie, nostræque conjunctioni, amorigue
façurum, pro satisfacturum.

CAP

C A P U T   X X I .

De Hyperbole.

Hyperbole est Tropus, qui significationem maiorem mutat in minorem, vel minorem in maiorem. Hinc dupli modo fit, vel augendo re plus quam in se sit, vel deprimendo & minuendo; ut enim dantur virtus augmentia & minuentia, ut musca specie referat elephanti, & elephas speciem muscae, sic etiam dantur translationes hyperbolicae, quae rem dicendo efficiunt maiorem vel minorem. Minuendo factae sunt haec res est plumula levior, quid tibi cum musca illa, vel pulicet negotii? sic Cicero pro Milone. Mirabar tamen credi Popae ebriosorum confessionem servorum audiri, vulnus in latere, quod acus punctum videretur, pro iactu gladiatoris putari. Sic dicimus vix illum attigi, quando validè percussimus. 2. Reg. 9. cum Miphiboseth filius Jonathae ad mensam regiam à Davide invitaretur, dixit: quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei, Judith cap. 14. dicebant Assyrii de Judæis Bethulia egressis, quoniam egressi muræ de cavernis suis. 1. Reg. 24. ait David ad Saulem se persequentem. Quem persequeris Rex Israël, quem persequeris, canem mortuum persequeris, & pulicem unum. Matt. 11. venit Joannes neque manducans, neque bibens.

V 2

bens.

308 *De Exornatione Argumentat.*
bens. Id est, parum manducans, & bibens. Augendo fiunt istiusmodi: est stupidissimus, avarissimus, doctissimus, superbissimus, sceleratissimus &c. est ipsa pigritia, ipsa humanitas, ipsa castitas, ipsa innocentia &c. est stultitiae stultius, crassitiae crassior, deformitate deformior: sermo melle dulcior, animus glacie frigidior, passere salacior, tardior testudine, lepore timidor, Diana intactior, Venere formosior, Gratiis humanior, Phalaride, Nerone crudelior, Stentore clamosior, Timone inhumanior, Aristide incorruptior, Pygmæo brevior, Pœno perfidior, Scythæ asperior, Cretensi mendacior, Cyclope immanior. &c. Virgilius de Polyphæmo: ipse arduus, altaque pulsat sidera. & eclog. 3. Candidior cygnis, hederâ formosior albâ, & Æneid. 7. de Camilla.

Illa vel intactæ segetis per summa vole
laret

Gramina, nec teneras cursu læsisset aris
tas,

Vel mare per medium fluctu suspensa
tumenti

Ferret iter, celeres nec tingeret aquore
plantas.

Simile est illud: Nulla fides pietasque viris
qui castra sequuntur. id est, valde rara est in
milite fides & pietas. Tale est illud:

It cælo clamor, ferit aurea sydera clau-
mor.

Volat velocior Euris &c. Plautus in milite
glorioso: Tu legiones difflavisti spiritu, quasi
veno

ventus folia. Sic dicimus prius ex pumice a-
quam expresseris, quam ex isto nummum, vel
verbum. Sic Cicero pro Roscio jocatur
in Calvum, quod nè quidem ullum pilum
boni viri habeat. In Rullum vocat regnum
infinitum, quomodo nos dicimus, sunt infi-
nitii errores, pulices, millies aut centies te mo-
nui, id est, sèpè. Eleganter idem Verris Iatro-
cinia describit act. 7. in Verr. versabatur in Si-
cilia longo intervallo alter non Dionysius il-
le, non Phalaris, sed quoddam novum mon-
strum, ex vetere illa immanitate, quæ in iisdé
locis versata esse dicitur: non enim charyb-
dim tam infestam, neque scyllam nautis,
quam istum in eodem fredo fuisse arbitror:
hoc etiam iste infestior, quod multò se pluri-
bus & majoribus canibus succinxerat, Cy-
clops alter multò importunior. Idem pro le-
ge manil. Pompejus sèpius cum hoste con-
flxit, quām quisquam cum inimico concerta-
vit; plura bella gessit, quām cœteri legerunt.
Idem pro Cluentio: quod portentum Dii im-
mortales, quod tantum monstrum in ulla locis,
quod tam infestum scelus atque immi-
ne, atque unde natum esse dicamus: ubi por-
tentum pro portentoso, monstrum pro
monstroso, scelus pro scelerato ponitur. In
scriptura sacra dicitur. Oratio justi cælum pe-
netrat. Prædicate Evangelium omni Cœtu-
ræ. Inter superbos semper sunt jurgia, oportet
semper orare, peccatum meum contra
me est semper, id est, ut plurimum.
Rex in æternum vive, id est longissimo

tempore. Impossibile est divitem intrare in regnum cœlorum, & peccatum in Spiritum sanctum non remittitur, neque in præsenti, neque in futuro sæculo, quod enim difficile est in genete moris, hoc judicainus, aut saltem dicimus nobis impossibile: quo sensu & Petrus de lege veteri dicit, fuisse illam onus, quod neque nos, neque Patres nostri portare potuerunt. Joannes ita concludit Evangelium suum. Sunt & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros: apud eundem dicunt Judæi: Ecce totus mundus post eum abit. Et Totus mundus in maliguo positus est; eritis odio omnibus hominibus &c. Deuter. 1. dicuntur arbes usque in cœlum munitæ. Et Iudæa alibi dicitur, terra lacte & melle manans, id est, valde fæcunda, Metaphoram, & hyperbole complectunt sequentia. Helluo vel gorges patrimonii, divinum ingenium, Plato divinus, monumenta lugent, parietes gaudio gestiunt, volitat gloriæ cupiditate &c. Sineodoche vero cum hyperbole est in isto Juvenalis satyr. 2.

Ultra sauromatas fugere hinc libet, &
glacialem

Oceanum, quoties aliquid de moribus
audient,

Qui Curios simulant, & bacchanalia
vivunt.

Nota 1. Hyperbolam non esse emenium
per superjectionem, sed emeniem, quod
men-

mensuram in dicendo excedat, minuendo vel augendo, neque enim hyperbole est mendacium Theologicum aut Philosophicum, quia non loquitur contra mentem; hoc enim vult verba foris significare, & non amplius, quod habet in mente, neque potest prudenter velle aliud, si sibi credi vult: quis enim crediderit, urbes usque in cælum esse munitas, Joannem Baptistam neque manducisse, neque bibisse, & quæcumque alia relata sunt. Solum igitur vult dicere, valde esse multum in re, aut valde parum, & quia hoc sibi videtur difficile exprimere, supra rei veritatem aliquid ponit, non tamen contraria: & mercatorum more iniquum pretium ponit, ut æquum ferat, id est affirmat incredibilia, ut ad credibilia perveniat. Denique Christus, Evangelistæ & Prophetæ hyperbole usi non essent, si foret mendacium, aut ementiens superjectio. Unde D. Augustinus l. 16. de Civit. c. 21. explicans illud Genes. 13. Et faciam semen tuum tanquam arenam terræ, quod inquit ea locutione dictum est, quam Græci dicunt hyperbolæ, quæ utique tropica est, non propria, quo tamen modo ut cæteris tropis uti solere scripturam, nullus qui eam didicit ambigit. Ita ille. Idem tract. 124. in Joan. in fine exponens illud Joan. 21. sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitrios mundum capere eos, qui scribendi sunt liberos. Ubi hoc explicuissest non de spatio locorum, sed de capacitate legentium intelligendum esse, subdit. Quamvis salvâ rerum

312 De Exornatione Argumentat.
fide plerumque verba excedere videantur si-
dem: quod non sit, quando aliquid quod e-
rat obscurum, vel dubium, causâ & ratione
redditâ exponitur, sed quando id quod aper-
tum est, vel augetur, vel extenuatur, necta-
men à tramite significandæ veritatis erratur
quonia m sic verba rem, quæ indicatur exce-
dunt, ut voluntas loquentis, nec fallentis ap-
pareat, qui novit quo usq; credatur, à quo ul-
trâ quam credendum est, vel minuitur lo-
quendo aliquid, vel augetur. Hunc loquendi
modum Græco sermone non solum Græ-
cum, verum etiam Latinarum literarum Ma-
gistri Hyperbolēn vocant. Qui modus sicut
hoc loco, ita in nonnullis aliis divinis literis
invenitur, ut est: posuerunt in cælum os suum
pl. 72. Et: verticem capilli perambulantum
in delectis suis, & multa hujusmodi, quæ scri-
pturis sanctis non desunt, sicut alii tropi, hoc
est, locutionum modi, de quibus operosius
disputarem, nisi Evangelista terminante Eu-
angelium suum etiam ipse compelleret me
um terminare sermonem. Sic Romana Elo-
quentia doctor Augustinus.

Nota 2. non esse quid nimis agendum vel
minuendum, alioqui affectatio tropi appa-
rebit, & pro gratia fastidium pariet hyper-
bole, quale parint qui se nimium humiliant
Politici, aut extreme & per omnes superla-
tios sua alleviant.

PAR

PARÆNESIS

AD

ELOQUENTIÆ CANDIDATOS.

In qua præter figuræ pleraque troporum species exprimuntur,
exercitii scholastici ergo.

Quæ hactenus claritatis gratiâ diffusæ explicata sunt, possunt memoriæ causâ breviter ad præcepta Cypriani Soarii revocari, adjectâ ex his breviter explanatione, quæ ad definitionem v.g. troporum vel distinctionem, vel intelligentiam desiderari videntur. Hoc autem facto prædictorum doctrina exemplis inculcanda, imprimenda & exprimenda est; primò quidem singulorum seorsim, ut factum superius, tum insimul in discursu & argumento continuo, cuius paradigmâ subjicio, in quo cùm metáphoræ, & allegoriæ sint frequentissimæ, eæque per se manifestæ, eas annotare superfluum duxi.

Agendum Pieriis è collibus ad optatas autumni ferias nuper egressa studiosa pubes;

Tempus instat, quo Diana mittas amoenitas.

VS

1. Periphrasis.

2. Metonymy. ex possessore res possessa.

3. Catachresis pro di-

mittas vicinum

pro prior

ex causa

eu In-

rentore,

et ex

osessore

cs posseb-

a.

4

32. 33. Met
tony.quia facit
opulentos
& illu-
stres.14. 15. Sy-
necdochē
ex mate-
ria res u-
niverla.16. Synec-
dochē ex
uno plu-
res.17. Peri-
phrasis.18. Synec-
dochē ex
genera
species,
id est Jo-
vis cere-
bro.19. Anto-
nomasia
pro Ro-
ma.20. Meto-
nymy, sce-
lus pro
sceleratoira pro
irato.21. Peri-
phrasis.22. Ono-
matopæ-

ja.

Ar-

23. Synecdochē pars pro toto id est, pro
eloquentia.

24. Synecdoche ge- 316 De Exornatione Argumentat.

nus pro specie.

25. Hyperbole.

26. Sy-

nechoche

ex mate-

ria rostra-

tarum na-

yiam.

27. Auto-

nomaia.

28. Meto-

ny. conti-

nens pro

conten-

to,

29 Anto-

maia.

30. Me-

tonym.du-

plex.

31. Meto-

nym. tri-

plex ex li-

gnores-

figuata.

32. Ono-

matopæ-

ja.

33. Synec-

doche ex

pluribus

unus.

34. Peri-

phrasis

pro Elo-

quentia.

24 Artemilla suam, quā ad animalium mon-

25 nihil præstantius, cuivis instillare, differ-

26 ample atque ornare rationem suggestere, u-

gumenta suppeditare, loquendi agendio

dexteritatem transfundere apperit, quā si

26 prof rostris cum Tullio, sive pro Regum Ca-

sarumque adytes cum Asinio Polione, si-

27 nōtia.

28 29 sacris in exedris cum Gentium Doctore,

pro curia cum Græciæ Oratore, sag-

ten

togaque Consilia expromere, obscur-

illuminate sententiis, dubia solidare, inutilia

refellere, firmare vacillantes, dissidentes

componere, compescere perduelles, obli-

etantes sternere, obstinatos emollire possitis

31 ac valeatis, sine rubore purpuræ, sine fasciu-

formidine, sine metu buccinæ, cum totius

32 plebis admururatione. Et nè verbis for-

san meis fidem abrogetis, en ut ipsa affatu-

33 unumquemque dulcissimè. Adesto animi-

quisquis generosum natus sanguinem, ad

34 dicendi gloriam eniteris; adesto, nè metue

tibi me Ducem, tibi me formaticem fore, ni

diffide: ingenium illustrabo lumine. Ad ar-

gumentorum disquisitionem, judiciū ad or-

ationem, linguam ad verborum ornatum, la-

bra
reli

Tu
torp

diffi

ut t

vigi

con

pul

ti,

3

tib

de

mu

gl

m

de

m

m

g

ea

q

bra ad modos & numerum, manus denique, reliquumque corpus ad agendi venustatem.

35

Tu solum mæstum timorem exute, cum timore torpentem ignaviam, cum ignavia horrorem difficultatis, cum horrore laboris fugam,

36

ut te legere Tullium, volvere Demosthenem, vigilare ad Cleanthis lucernam, oleumque

37

consumere pigrat nunquam, sed scholarum pulveri immorari, atque immori sit voluptati. Ità furorum non ambige, quin

38

38

38

templa te suspicere, civilia regiaque subsellia

39

tibi assurgere, canos & impuberest tibi caput

40

deponere sis visurus, & post messes non

42

multas laboremque per brevem, amplissimam gloriæ messem sis collecturus.

Paradigma brevius.

35. Metonymia.

36. Metonymia.

37. Synecdoche ex

conse-
quentia

antece-
dens.

38. Meto-
ny. mul-
tiplex.

contin.

pro con-
tento.

39. Synec-
doche

pars pro
toto.

40. Meto-
nym. con-
tentum

pro conti-
nente.

41. Meta-
lepsis.

42. Cata-
chresis.

Ardentissimum sit licet, utilissimum ta-
men animi tempus adest, quo rusticus tecta
deserit, ferrum arripit, ut granum ante hye-
mem terræ omnium parenti mandatum, de-
metat, & in horreum deportet: hoc tempus
mille votis desideratum, quo flavescit in a-
gro Ceres, detondetur campus, verè lœtæ, ut
eas vocat Latinus Poëta, falcantur segetes,
quæ panis imò aurum sunt agrestis turbæ.

Has

Has ut colligat, brevibus non parcit viribus
quas alia resarcire nequit ratione, quam
bene cum susurro de monte frigidâ, aut so-
turigine competstri. Languenti medicina
una cum rerum ubertas, ut yisu delibata,
non flere (si credere fas est) compellat agrico-
lam. Sed pluviam me ciere Jovis creno quod
advertisis non ambigo.

En breviculum exemplar, in quo omni-
tropi: nam *ardentissimum* Metonymia est
contentum enim est ardens, nempe sol, non
ipsum tempus; sequitur Periphrasis: tempus
quo &c. pro aestate. *Rusticus* syncedocbe est
ex uno plures, & *recta*, ex parte totum, videlicet
domus, *ferrum* ex materia res universa,
granum ex uno plura. Parenti metaphora
mandatum catachresis, vicinum pro proprio
id est, commendatum, quanquam & hoc ca-
tachretice imp̄oprium est, similitudine im-
propria. Ut *granum demetar*: ex antecedenti-
bus consequentia, quod enim prius fuit gra-
num, jam est culmus, & spica. *Mille votis de-*
sideratum hyperbole. *Ceres* metonymia pro
frumento, ex causa effectus. detondetur me-
taphora. *Læta segetes* est metonymia, quia ro-
sticum faciunt lætum. *Latinus Poeta*, antono-
masia pro Virgilio. *panis & aurum* sunt, eis
Metalepsis duplex, vectæ enim domum, tum
trituratae, eventilatae, commolitaæ dant panem
rustico, & pecuniam, si vendantur. *brevi vi-*
res Catachresis, *resarcire* itidem catachresis
susurro Onomatopæja. *medicina* metapho-
ra: in fine flere pro ridere ponitur, ironia
neficio

nescio an satis congruā nisi per sequentia, in
quibus est allegoria clarius, reddatur.

Ad horum similitudinem alia atque alia
efformari possunt, tum ut troporum notitia
altius imprimatur, tum ut usus eorum com-
babitur. Speciatim aurem in allegoria operam
collocare est utilissimum tum ad copiam, tum
ad ornatum orationis, quod factu facillimum,
si similitudinem queras ejus rei, quam elo-
qui vis. v.g. assume horrum floridum, & ani-
mam ornatam virtutibus, vel orationem tro-
pis & figuris exultram, aut agricolam rus a-
rantem, ferentem, & hominem qui animum
virtutibus excolere vult, aut scientiam, aut bel-
lum describe in similitudinem tempestatis;
Tartarorum irruptionem in similitudine ex-
undarionis; studiorum cursum in similitudine
navigationis in mari &c. Hujusmodi orna-
menta creberimē reperire est, non tantum
apud uithores profanos sed & sanctos Patres.
Ita D. Chrysologus sermo 49. in hujus sæcu-
li mare tumens pompā elatum vertice, undo-
sum sectis, insciā fluctuans, clamosum liti-
bus, fremens irā, s̄avum perfidiā, peccatis nau-
fragum, impietate demersum misit pescatores
suos Christus. Ambro sius de pænitent. cap. 3.
Confessio tua pænitens medicina est, ipsa te
curat, nec patitur vulnus tuum pati putredi-
nem, sed mox ut ingemueris, superinducit in-
dē notabilem cicatricem. S. Augustinus l. 3.
de natura & gratia. c. ult. ò mens farcta para-
disus deliciarum, variis bonorum operum
virgulitis confita, variisque virtutum floribus

bni cd-

320   *De Exornatione Argumentat.*
purpurata, & suaviter cælesti gratiâ irrigata
hæc est fratres mei paraditus, in quo plantavi
lignum vitæ cælestis Sapientia &c.

C A P U T   XXII.

De Ornatu, qui est in verbis conjunctis.

Dixit suprà l. 3. c. 4. Cyprianus ornatum
orationis duplēm esse; in verbis singulis, &
in conjunctis seu continuatis, id est, uno seorsim
sumpto, verbo & in tota constructione,
seu in pluribus. Hinc egit primò de ornatu,
qui est in uno verbo, dum egit de simplici-
bus, quæ grandiora, sonantiora, nitidiora &c.
& de translatiis per metaphoram, Synedo-
chen &c. usque ad allegoriam exclusivè, &
quia ornatus, qui in allegoria, periphrasi, hy-
perbole & hyperbole est, tropicus est, cum re-
liquis tropis illum expedivit, licet sit in verbis
conjunctis. Nunc verò solùm agit de ornatu,
qui est in verbis conjunctis sine illa transla-
tione seu mutatione significationis, & hic
consistit in collocatione certa, & in modo
quodam ac forma verborum, collocatio e-
nim facit, ut non tantum suo ordine verba
ponantur, quem rei natura exigit, sed etiam
nè asper fiat concursus syllabarum; forma ve-
rò verborum superaddit gratiam orationi,
currat, & cadat ad aurium lenocinium. Illa
tollit asperitatem, hæc autem confert har-
moniam quandam & modulationem, que

ex numero Poëtico ; unde Oratori quoque certa syllabarum dimensio observanda est , de qua postea . c . 34 . & sequentibus , sicut & de collocatione primùm agit à capite 31 . Primum enim agendum erat de figuris verborum & sententiarum , quæ in ipsa collocatione , & numero oratorio implicantur & involvuntur , cùm post tropos præcipuum sint orationis ornamentum .

C A P U T XXIII.

De Figuris .

Figuratus loquendi modus est , quo communiter non utimur , ut patet ex figuris in Syntaxi positis . Unde figura definitur : Est confirmatio quedam , id est , forma , ratio , atque modus loquendi , quæ communiter non est in usu , seu quo vulgus in ordinario sermone plerumque non utitur . Dixi : plerumque , & communiter , nam sicut vulgus quandoque tropis utitur , ita & figuris , v.g. repetitione , traductione , interrogacione , optatione , & clamatione . Verum hoc facit beneficio eloquentiae naturalis aut artificialis auditu aliorum comparata . Hæc definitio convenit etiam locutionibus in Syntaxi selectioribus , elegantius & phrasibus . Item tropis ac figuris syntacticis & poëticis , à quibus tamen figura Rhetorica differre debet . Unde sic definit potest . Est eximus &

322 De Exornatione Argumentat,
elatus, supra communem loquendi modum,
qui rationem non tantum exornat (ut ele-
gantiæ, phrases, tropi) sed etiam animat:
Rhetorica enim figura (quod non facit Syn-
tactica vel Poëtica) animare atque vitam tri-
buere debet orationi, atque ideo vim, effica-
ciam, energiam, & impressionem quandam
habere debet, (ordinatur enim ad motum,
seu affectum, aliquando lenem, aliquando
vehementem, aliquando moderatum) in ver-
bis, aut in sensu & significatione verborum.
Si vim habet in verbis, est figura verborum,
Si in sensu & significatione, est figura senten-
tiarum. Quod à tropo differat figura pater
ex dictis, tropus enim communiter loquen-
do non anima orationem, sed tantum exor-
nat. Ac præterea tropus ita exornat, ut verba
accipiatis in significatione alia, quam verba
habeant; figura autem accipit verba in sua
sibique propria significatione. Accidit tamen
frequenter, ut in unam eandemque construc-
tionem & tropus & figura conveniat, ut si
verbum aliquod translatum repetam.
v. g. floret etiamnum, floret
Ecclesia.

CA

C A P U T XXIV.

De Generibus figurarum.

In qualibet oratione, seu constructione est reperire duo i. verba seu voces. 2. sensum, & significationem vocum. Unde duplex est figurarum genus, unum quod ex orationem affert vi verborum, & vocatur figura verborum, seu dictionum; alterum, quod ex orationem addit vi sensus, & significationis; & dicitur figura sensus, seu sententia: nam, quod hic notandum imperitis; sententia non accipitur hic pro gnomā aliqua, seu dicto, veritatem aliquam ad mores continentia, cuiusmodi est illud: *veritas odium parit; sequitur superbos ultor à tergo Deus. stultitia proprium est, aliorum vitia cernere, oblivisci suorum &c.* Sed pro eo, quod animi nostri sensum, mentem, & sententiam exprimit. Quod autem inter se differant, figura verborum, & sententiarum, patet ex eo, quod figura verborum tollatur, & destruatur, si verba mutentur in alia synonyma, aut affinia in significatione: at vero figura sententiarum manet mutatis etiam verbis; eò quod idem sensus animi exprimatur. Ut probat Author in exemplo. Stpius tamen coincidere possunt, quemadmodum diversi tropi, ita tropus, & figura, in eundem locum. Porro quotnam sint figuræ verborum, quot senten-

324 *De Exornatione Argumentat.*
tiarrum , difficile est statuere inter tam dis-
crepantes authorum opiniones , quorum ali-
qui aliquas recipiunt , quas alii rejiciunt , ut
legenti authores patebit , quasque aliqui figu-
ram sententiarum faciunt , alii ad verborum
figuram remittunt . Id ipsum in nominibus
figurarum quis reperiet , ut propè verum
sit , quot capita , tot sententiæ . Quare nil me-
lius author facere potuit , quam sequi con-
sum gravissimorum scriptorum , quales sunt
Aristoteles , Cicero , & Quintillianus , quorum
authoritati potissimum innititur , utte fron-
tispicium libri docebit . Quare temerè me
facturum putarem , si hac in re à doctrina
eius recederem , explodendo aliquas , aut in
unum confundendo non assignata distin-
ctione , ac differentiâ , quæ difficilis non erit ,
de plerisque saltem loquendo , si quis
earum definitionem & exempla
fuerit perscrutatus .

ca

C A P U T XXV.

Quot modis fiant figurae verborum.

Quemadmodum vestis pretiosa decorem homini confert, & ornamentum ; sic figura venustatem specialem orationi; ob quod etiam à Græcis figura dicitur, *schema*, id est, *habitus*, qui propriè primum corporis est, deinde ad animum transfertur. Sicut autem habitus, ac vestitus personæ primum incurrit in oculum, deinde in personam vertitur obtutus; si figura verborum priùs aures ferit, ac aures permeando, descendit ad animum, qui verborum ductu ad sensum & significationem progreditur. Quæ causa est, ut author priùs agat de figuris verborum ; deinde vero de figuris in sensu. Rectissimè autem, & ad captum, in tres dividit classes, omnem figurarum in verbis apparatus, dum ait, *tribus maximè, & pricipue* (quod addit propter ultimas aliquot v.g. correctionem, dubitationem) fieri modis. *Adjectione, detractione, similitudine.* Adjectione fit, quando idem verbum, seu *eadem vox* saepius ponitur : dico *eadem vox*, si enim alia adjiciatur, vel similis, non est figura per adjectionem. Detractione fit, quando vox ad constructionem syntacticè perfectam, necessaria, cmititur, semel, vel saepius. Unde sicut prior facit additionem Arithmeticis notam, ita hæc subtractionem. Similitudine

326 De Exornatione Argumentat.
fit, quando vox non jam eadem, sed simili-
tantum priori in syllabis, & litteris apponi-
tur. Hæc amplius patebunt exemplis in se-
quentibus.

C A P U T XXVI.

De figuris, quæ fiunt per adjectionem.

Omnis figura primi generis repetunt *idem* verbum: prima quidem in principio construc-
tionis, altera in fine illius, tertia in principio simul, & in fine, quarta seu conduplicatio, pro-
misca & ubicunque manente tamen eadem significatione vocis; Traductio etiam ubi-
cunque sed cum variatione, & mutatione significationis aliquali, vel totali. Polyptoton cum mutatione casuum. Synonymia eandem significationem repetit, mutatis verbis; polyndeton eandem conjunctionem. Gradatio vocem priorem repetit, cum aliquo as-
censu vel descensu ad ulteriora. Omnes igitur figuræ primi generis dici possunt re-
petitio: hoc tamen nomen soli primæfiguræ attribuitur per excellentiam, & Autonomiasiam, sicut nomen translationis metaphoræ: est enim hæc figura inter illas princeps; eò quod in principio reperatur. Unde definitur: est figura verborum, que idem verbum sapienter ponit in dictione, seu sermonis principio. Aliis dicitur anaphora, aliis epanaphora, aliis diplosis anaphorica, aliis parafasis, aliis aliter; sed hæc alibi legen- tem

tem non terreat, uti nec doctrinæ diversitas, quemadmodum præmonui. Mihi sane clarior, distinctior simul, & brevior divisio figurarum visa est nulla. Sed exemplis definitionem declaremus. Cicero pro lege Manilia. Agitur populi Rom. gloria, agitur salus socrorum, atque amicorum, &c. Author ad Herenn. lib 4. vobis istud attribuendum est, vobis gratia habenda, vobis res ista erit honori: &c. Scipio Carthaginem delevit, Scipio pacem peperit, Scipio civitatem servavit. Virgilius i. Aeneid. Tu mihi quodcunque hoc regni est, tu sceptra Jovemque concilias, tu das epulis accumbere divum. Cicero i. Catilin. Nihilae nocturnum præsidium palatii? nihil urbis vigilie? nihil timor populi? nihil consensus bonorum civium? nihil hic munitissimus habendi Senatus locus? nihil horum ora, vultusque moverunt? Duplex repetitio est in illo pro Roscio. Accusant ii, qui in fortunas hujus invaserunt, causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerunt: accusant ii, quibus occidi Patrem Sexti Rosci bono fuit, causam dicit is, cui non modo luctum mors Patris intulit, verum etiam egestatem: accusant ii, qui hunc ipsum jugulare summè cupierunt; causam dicit is, qui &c. Similis fieri potest in hunc modum: nemo præceptoris explanationem auscultat, nemo explanata recolit, nemo dictata excipit, nemo studiosè elaborat, audent tamen Rhetoris nomine gloriari.

328 *De Exornatione Argumentat.*
audient jactare se plurimum profecisse, simili-
lem repetitionem habet Psalmus 148. & 150.
ubi Laudate saepius ponitur in principio ver-
sus. Sicut & Benedicite in Canticō trium pue-
torum Daniel 3., Psal. 117. Dextera Domini
fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me.
2. Cor. 11., periculis ex genere, periculis ex
gentibus, periculis in solitudine, &c.

Conver-
sio.

Conversio, (aliij epistrophen, antistrophen
vocant) est figura, quae idem, aut eadem verba
repetit, in fine constructionis; est igitur con-
traria priori. Cicero in Agraria. Tu Rulle,
emes, quod voles; utrumque facies quam
voles. Idem lib. 4. ad Heren. Poenos populus
Rom. justitiam vicit, armis vicit, liberalitate vi-
cit. Idem, ex quo tempore concordia ci-
vitatis sublata est, fides sublata est, amicitia
sublata est. Idem in Lælio. Homo novus
erat, ingeniosus erat, doctus erat, bonis viris,
& studiosis amicus erat, in civitate primus
erat. Idem: nam cum istos, ut absolvant te,
rogas; ut pejerent, rogas, ut existimationem
negligant, rogas, ut leges populi Rom. tu et li-
bidini largiantur, rogas. Huc pertinet illud
Pauli 2. Cor. 11. Hebrei sunt, & ego. Israëli
sunt, & ego. Semen Abrahæ sunt, & ego; Mi-
nistri Christi sunt (ut insipiens dico) & ego.
Etiam plura verba repeti possunt. Ut Martia-
lis lib. 2. epigr. 17.

Cap.

Capti tuam ! pudet heu ! sed capto, Ma-
xime cœnam :

Tu captas alias : jam sumus ergo pares.
Manè salutatum venio : tu diceris îsse
Manè salutatum : jam sumus ergo pares.
Sum comes ipse tuus , tumidique anteâm-
bulo Regis ;
Tu comes alterius : jam sumus ergo pa-
res.

Sic Psal. 117. omnes gentes circuierunt me,
& in nomine Domini quia ulti sum in eos.
circumdantes circumdederunt me, & in no-
mine Domini quia ulti sum in eos. &c. sic
Psalmus 135. in fine singulorum versiculoi-
rum repetit : quoniam in æternum miseri-
cordia ejus.

Complexio (aliis simplete, Rutilio Rufo Comple-
xo) dicitur ^{xio.} est figura, quæ idem verbum
sæpius in principio , & idem sæpius in fine re-
petit: inde complexio dicitur, quia & primam
& secundam complectitur : atque ideo repe-
titionem & conversionem habere debet : si
enim non habeat , complexio dici non po-
test. Unde in his non est exemplum hujus fi-
guræ:

Virgili. Eclog. 7.

Ambo florentes æstatibus , Arcades
ambo.

Ovidius 7. Fastor.

Qui bibit, indè furit : procul hinc disce-
dice, quæsis est.

Cura bona mentis: qui bibit indè furit.

Cicero in Verrem. multi & graves dolores inventi parentibus, & propinquis multi &c. in his eam, licet idem verbum, quod fuit in principio, ponatur in fine, non tamen est complexio: quia nulla repetitio, neque conversio: unde hæc ad conduplicationem remittit Cyprianus, qui citat allatum ex Ciccone exemplum inibi, & simile ponit ex eodem in fine. Hæc igitur Complexiones runt: ad Herenn. 4. quem Senatus damnarit, quem populus Romanus damnarit, quem omnium existimatio damnarit, eum vos sententiis vestris absolvetus! Pro Milone quis eos postulavit? Appius. quis eos produxit? Appius. Simile est. Quæris quid opes? quid honores conferat? studium. quæris quid eosdem conservet? studium. quæris quid adaugeat? studium. Paulus 2. Cor. 9. qui parcè seminat, parcè & metet, qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. in Cantico trium puerorum Daniel. 3. à versu 2. hæc figura quoque exprimitur.

Conduplicatio.

Conduplicatio est figura, quæ idem verbum sibi ponit, neque semper in fine, sed ubi cunq;: unde quando non est repetitio, neque conversio, neque utraque simul, seu complexio, & tamen a verbum sibi ponitur, est conduplicatio: aliis dicta epanalepsis, & epanodus: aliis anadiplosis, palilogia polylogia, &c. breviter ab authoro & clarè, est verborum geminatio. Varios illius modos ponit author, eosque exemplis illustrat, quibus ad

do sequentia. Cicero pro Marcello. vidimus-
tuam victoriam præliorum exitu termina-
tam , gladium vaginâ vacuum non vidimus
pro Milone: negat enim, negat ingratissimis civi-
bus fecisse, quæ fecisset, timidis & omnia cir-
cumspicientibus pericula non negat. pro syl-
la. fero ego te Torquate , jam dudum fero
&c. pro Marcello : totum hoc, quantumcun-
que est, (quod certè maximum est) totum est
inquam tuum. Et pro domo sua: sed excitatus
aliquando (dicam ipso audiente , quod sen-
si, & sentio) excitatus, inquam , aliquando
C. Pompeij nimium reconditus , & penitus
abstrusus dolor. Philipp. 4. non est, non est
vobis, Quirites , in eo hoste certamen , cum
quo aliqua pacis possit esse conditio. Plau-
tus, qui cavet ne decipiatur , vix cavet, cùm
etiam cavet.

Ovidius.

Si mihi quæ facie poterit te digna vi-
deri

Nulla futura tua est , nulla futura tua
est.

Idem

At senior postquam merces geminata sub
illis

Montibus inquit erant, & erant sub mon-
tibus illis,

Risit Atlantiades, & me mihi perfide pro-
dis

Me mihi prodis ait?

Virg.

332 *De Exornatione Argumentat.*
Virg. Ecl. 6.

Addit se sociam , timidisque supervenientem
Egle,

Egle Najadum pulcherrima.

Et Aeneid. I.

-- sequitur pulcherrimus Astur
Astur equo fidens, & versicoloribus armis
Propertius lib. 2.

-- eheu tu mihi certus eras!

Certus eras eheu! quavis nec sanguinea vita
Nobilis, & quamvis non ita dives eras:

Virgil. Ecl. 2.

Ah Corydon , Corydon quæ te dementia
cepit.

Ecl. 3.

Et longum formose vale, vale inquit Iola.
Aeneid. 4.

Sed moriamur ait , sic , sic juvat ire sub
umbras.

Alius.

Sed fugit interea, fugit irrevocabile tempus.
O!dives, dives, non omni tempore vives,
Apocal. 18. cecidit , cecidit Babylon illa
magna. Actor. 9. Saule, Saule quid me perse-
queris. Matth. 23. Jerusalem, Jerusalem, quæ
occidis Prophetas. Sic Christus saepius. A-
men, Amen dico vobis, & in cruce. Deus,
Deus meus, ut quid dereliquisti me? & David,
Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. &
Reg. 19. Fili mi Absolon! Absolon fili mi! quis
mihi dei! ut moriar pro te, fili mi Absolon!

Traductio est, quæ idem verbum repetit
cum aliqua distinctione , id est, diversitate
non

Tradu-
ctio.

non solorum casuum (hoc enim polyptoton facit) sed *significationis*, ita ut verbum seu vox, in alia, atque alia significatione accipiatur, ut patet in exemplis ab Authore allatis; ibi enim vita primum accipitur pro tempore, quo vivimus, deinde pro actu vivendi, denique pro anima quam virtute excollimus; si vero vitiis inficiamus, sceleratæ vitæ homines efficiuntur. Sic homo semel propriè accipitur pro natura humana, deinde pro humanitate & lenitate, qui est actus secundus, ut vocant Philosophi; qui enim humanitate caret, hunc nō hominē, sed belluam appellamus. Sicut autem homo ferus, non est homo, ita Ciceroni divitiae, non sunt divitiae, si conferantur cum virtutibus; unde semel illis tribuit significationem, quam vox habet, deinde tollit eandem. In reliquis exemplis per se patet mutari significationem. Ex quibus collige, & *Nota*: significationem hic mutari aliquando secundum *aliquid*, & aliqualiter; interdum vero ~~ex~~ toto & totaliter. Aliqualiter enim mutatur in prioribus tribus exemplis explicatis; totaliter, in posterioribus in Authore positis. Ad priorem modum refer sequentia. Aeneid. 5. intentaque brachia remis intenti expectant: prius enim intentus idem est quod extensus; posterius autem, quod attentus; quæ significatio affinis est priori non tamen eadem. Apud Lucilium: amici dum vivimus, vivamus, ubi postremo loco vivere idem est, quod simus læti. Cicero pro Cœlio: quis ignorat in ejusmodi domo, in qua libidines, omnia denique inaudita vitia versentur,

hic

334 De Tractatione seu deduct. &c.

hic servos non esse servos. ubi semel servus personam servi significet, altera vice officium. Idem ad Q Frat. Cato adolescens nullius consilii, sed tamen civis Romanus & Cato. Idem pro Sextio: ibidem Consules, si modis Consules erant. id est, nomen habebant, non rem, cuiusmodi sunt ista: Hæc mulier (Judith) non est mulier, quia fecit viriliter. Hæc virgo, non est virgo, quia virginitatem amicit. Hic studiosus, non est studiosus, quia non studet. Multi Oratores non sunt Oratores, id est, eloquentes. S. Barbara non fuit Barbara. Sic ille juvenis ex malo factus bonus dixit: ego non sum ego. apud S. Ambrosium lib. de pœnitent. c. 10. Macrobius lib. 2. saturnalia bellaria ea maximè sunt mellita, quæ melliti non sunt. Virgil. Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis: id est, excellens Musicus. Sic dicimus Joannes, manet Joannes, id est, gratiosus. Puer denique est puer, stultus manet stultus Joan. 2. Multi crediderunt in Iesum visis signis, ipse autem non credebat se eis, id est, committebat. Ad posteriorem modum refer sequentia. Unum te rogo, sic vive, nè sis dignus rogo. gaudeo quod miseris subsidium miseris; bellum minimè est bella m, in otio litterarum tibi nullum est otium, & dum semper est tempus, dicis nullum tibi esse tempus. quamquam hæc duo ad priorem classem magis spectare videntur. Sed hujus loci est, plus studies juri Coeorum, quam juri Doctorum: mundus non est mundus.

Tale

Tale est illud.

Quid facies facies Veneris , si veneris
antè.

Non sedeas, sed eas, nè pereas per eas.

Sic lusit ille.

Quis neget Aeneæ natum de stirpe Nero-
nem?

Sustulit hic Matrem, sustulit ille Patrem.

Et illud.

Mala mali malo , mala contulit omnia
mundo :

Et propter est, est, est, Dominus meus
mortuus est. Huc pertinent , quæ duplēm
habent significationem , vel ex se ut, canis
animal, & cano canis canere, vel ex translati-
one à propria in alienam significationem.v.
g.in hortis nullus sit licet flos, tu mihi tamen
in scholis es flos ; peccatores licet habeant
intellectum, tamen sunt sine intellectu, ubi ef-
fectus pro causa ponitur. Licet careas virtute,
tropos tamen facis cum virtute. Follis etiam
dum est inflatus, non est inflatus, id est, super-
bus. Ex se duplēm significationem habent.
In vita omne peccatum vita : quid gloriaris
nomine ducis , qui in hostem exercitum
nunquam ducis. Dum venis ad me manè, to-
tā die apud me mane: nomen habes regis, ni-
hil interim regis. Non quisquis debet, itatim
persolvere debet.

Polyptoton est, quando idem verbum sæ-
pius ponitur in diversis casibus : per casus
autem h̄ic etiam numeri, genera, personæ,

tem.

tempora , modi, &c. intelliguntur. Differt à præcedenti figura , quia hæc mutantū casus, illa verò significationem. Sepe tamen coincidunt , ut patet ex superioribus exemplis, in quibus non sola significatio mutatur, sed etiam casus. v.g. Mala mali mala mala contulit omnia mundo , omnes calu complexus est Poëta ille sic canens. Cùm vanitas sit vanitatis filia , Et vanitati vanitatem procreet. ô vanitas ! quid vanitate virius ! Cicero in Verrin. Ætnensis ager sic erat deformis atque horridus , ut in uberrima Siciliae parte Siciliam quæreremus. Idem pro Rosc. Ergo etiam si omnia , quæ dicenda sunt , liberè dixero, &c. in Vatinium factum esse ambitum omnes scitis , & vos hoc , scire omnes sciunt. Talem communicationem fecit Plautus. in Amphit. justam rem & facilem esse oratam à vobis volo, nam justè ab justis justus sum Orator datus : nam inusta ab justis impetrari non decet , justa autem ab inusta petere insipientia est. Ovidius. Cedere jussit aquam , jussa recessit aqua, & ille; nec sine sole suo lux, nec sine luce sua sol. & ; non venit è pota sæpe salute salus. Lucanus sic canit : infestisque obvia signis , signa , pares aquilas & pila minantia pilis, Littera littoribus contraria : figulusti gulum odit, homo homini lupus. Ex nihilo nihil, in nihilum nil posse inverti. sicibimus ibitis, ibunt. Quod fuit est, & erit. Cicero Philip. 3. Huic cedamus ? hujus conditiones audia-

audiamus? cum hoc pacem fieri credamus?
 Christianus Poëta. Mors mortis, morti mortem
 mors morte redemit. In quo metro sunt
 omnes casus. Ridiculum est illud Plauti. ve-
 rum aliquis aliqua aliquo modo, aliunde
 ab aliquo tibi spes est fore meam fortunam:
 Ovidius.

Tu quoque Pieridum studio, studiose te-
 neris.

Ingenioque faves, ingeniose meo.

Hinc patet derivata ab aliis, huc pertine-
 re, si cum primitivo ponantur, ut illud Cice-
 ronis, qui paulò ante interitum visus est in
 somnis, amicæ esse amictus amiculo. &c, ar-
 debat amore (Verres) illius hospitæ propter
 quam hospitiū jura violârat. &c. Plautus. ple-
 rique homines, quos, cùm nihil refert, pu-
 det; ubi pudendum est, ibi eos deserit pudor.

N. r. a, si diversa vocabula in diversis cas-
 busponantur, quale exemplum affert ultimo
 loco Cyprianus, est quidem casuum commu-
 tatio, sed non figura primi generis, nempe per
 adjectionem, quia non repetitur idem voca-
 bulum, sed aliud atq; aliud. Solùm igitur re-
 ductivè exemplum hujus loci est non per se.

Synonymia est, quando *idem* aliis atque
 aliis verbis dicitur: unde repetitur unum, i-
 demque verbum, non quoad vocem & so-
 num, sed *idem* quoad significacionem, &c sic
 adhuc jure aliquo locum inter figuræ primi
 generis sibi vendicat; quia *idem* verbum re-
 petit. Hujus figuræ exempla abundant in
 sacris & profanis, quare non est, quod ei-

Synony-
mia.

Y

immo-

immoremur, unum & alterum sufficiet.
Plautus. quicunque ubique sunt, qui tuēt,
qui que fururi sunt posthac stulti, stolidisfa-
cili fungi, bardiblenni, buccones, solus ei-
go omnes longè anteo, stultitiam & moribus
indoctis. Cicero post reditum. Mutum fo-
rum, elinguem curiam, tacitam & fractam
civitatem videbatis. Pro Milone: an vero
Judices, vos soli ignoratis, vos hospites in
hac urbe versamini? vestra peregrinantur
aures, neque in hoc per vagatio civitatis fer-
mone versantur &c. Virgil. l. 6. Aeneid. supe-
ratne & vescitur aurā Ætheriā, nec adhuc
crudelibus occubat umbris? Hic adverte, ut
illa, quæ subjiciuntur, aut plus dicant, aut
priora declarent, alioqui ut inutilia rejicie-
da sunt.

Polysyn- Polysyndeton *candem conjunctionem re-*
deton. *petit v. g. & genus, & proavos, & quæ non*
fecimus ipsi, vix ea nostra puto. Virgilius.
Unā Eurusque, Notusque ruunt, creberoque
*procellis Africus. & Aeneid. 6. fortè recen-
bat numerum, charosque nepotes, fataque*
fortunasque virūm, moreisque manusque.
Historicus decad. 3. lib. 8 somnus, & visum,
& epulæ, & scorta, & balnea, corpora atque
animos enervant. Orator. in Verrina 6. ne-
que privati, neque publici, neque sacritora
in Sicilia quidquam reliquisse. Et: me præ
cateris, & colit, & servat, & diligit & pro-
*Quintio: homo & in aliis causis exer-
citatus, & in hac multum, & sepe ver-
sus.*

G. 18.

Gradatio figura est, quæ possum prius verbum repetit in posteriori, & subsecente constructione cum aliquo progressu ad ultiorum sensum: Græcè climax dicitur, aliquibus incrementum, sed male, incrementum euim non consistit in verbis, sed in rebus, cum Quintiliano & aliis amplificationis modus sit, non figura, ideoque à re majori ad minorem, vel à minori ad majorem progressus, neque curat, utrum verbum prius possum repetatur in sequenti, quod in gradatione necessarium est; quæ etiam res prorsus æquales continet, ut patet in exemplo allato ab auctore, & in sequentibus. Hoc tamen negari non potest, gradationem cum incremento convenire posse; distinguuntur tamen, quod gradatio sit progressus verborum, incrementum autem rerum, & quidem majorum vel minorum non autem æqualium, Author. ad Herenn. lib. 4. ponit inter alia hoc exemplum. Imperium Græciæ fuit apud Athenienses; Atheniensium potiti sunt spartiatæ, Spartiatas superavere Thebani, Thebanos, Macedones vicerunt, qui ad imperium Græciæ brevi tempore adjunxerunt Asiam, bello subactam. Idem: nam quæ reliqua spes libertatis manet, si illis, & quodlibet, licet, & quod licet possunt, & quod possunt audent, & quod audent faciunt, & quod faciunt, vobis molestum non est. Cicero in Vatin. non magis pecuniarum repetundarum, quam majestatis: neq; majestatis, magis, quam Plautiæ legis: neque legis Plautio

340 De Extractione Argumentat.
gis quam ambitus ; neque ambitus magis
quam omnium legum judicia perierunt, l-
dem pro Quintio. Si debuisset: Sexte, peris-
ses, sed petisses statim, si non statim paulo
quidem post, si non paulo post, at aliquando,
Et pro Roscio. In urbe luxuries creatur, ex
luxuria existat avaritia necesse est, ex avaritia
erumpat audacia, unde omnia scelera & ma-
leficia gignuntur. Virgil. Ecl. 2.

Torva leæna lupum sequitur, lupus ipso
capellam.

Florentem cytisum sequitur lasciva ca-
pella,

Hunc in modum lusit alius.

Auro quid melius? jaspis quid jaspide vir-
tus.

Quid virtute? Deus quid Deitate? whil-
Notum est illud:

Aspide quid pejus? cenchris quid cenchii,
de? Dæmon,

Item

Dæmone quid? mulier, quid muliere?
nihil.

Item

Parva prius jacuit rectis scintilla favillis
Scintillam mora, flamma moras, incendia
flammas,

Ista secuta dedit rancos scintilla dolores,
Post visum, risum, post risum venit ad
usum.

Post usum tactum, post tactum venit ad
actum.

Post actum factum, post factum penitus
actum.

Sic Ausonius.

Res hominum fragilis alit, & regit & perimit sors;

Sors dubia, æternumque labans, quam blanda forer spes;

Spes nullo sinè fine ævo, cui terminus est mors;

Mors aida inferni regis, quam longa premit nox;

Nox sortita vices; remeaverit aurea cùm lux;

Lux dono concessa Deum, cui prævius est sol;

Sol cui nec furto Veneris latet omnipotens Mars.

Similes gradationes multas habet scriptura. Roman. 8. v. 29. nam quos præscivit, hos & prædestinavit; quos autem prædestinavit, hos & vocavit; & quos vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit. Rom. 5. v. 3. tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit. Jacobi 1. v. 44. unusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: deinde concupiscentia, cùm conceperit, parit peccatum; peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. 2. Petri 1. à v. 5. Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternita-

342 De Extractione Argumentat.
renitatis Charitatem. Notum est illud: in
principio erat verbum, & verbum erat apud
DEUM, & DEUS erat Verbum. Item Abra-
ham genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob.
Ex dictis collige gradationem fieri facile, si
considerentur, res à se invicem sequentes
aut pendentes. uti effectus & Consequētia
multa Demum.

Nota gradationem differre à sorite, quod
Sorites ab uno ad aliud progrediatur, ita ut
rāndem aliquid inferat & concludat, unde
debet habere particulam aliquam illativam,
ergo, igitur. Gradatio autem nil concludit,
sed solum connexionem declarat, & mani-
festat. A Metalepsī autem differt, quia Meta-
lepsis non ponit expressè illa multa, quæ ab
invicem dependent; dum tamen explicanda
est. tum opus est gradatione v.g. ex aristis in-
telligitur spica, ex spica messis, ex messi &
stas, ex state annus. Unde patet in Meta-
lepsī gradationem esse occultam, non aper-
tam, & expressam, nisi explicetur.

Hoc autem casu desinit esse Me-
talepsis, & fit gradatio.

ca

C A P U T XXVII.

De figuris que fiunt per destrationem.

Synecdoche est, cum vox aliqua omittitur, quæ tamen facile subintelligi potest, atque ideo vocatur intellectio, & subintellec^tio.

Differet ab Aposiopesi sententiarum figura, in qua non facile subintelligitur, quod omittitur; ac virtus ejus in sensu est, neque enim unum tantum, sed plura subintelliguntur verba sensum facientia. Differet à synecdoche tropo, quia tropus loco illius, quod omittit, ponit aliud. In syntaxi hæc figura dicitur *Eclipsis*, & cum ea convenit in hoc quod verbum ad plenam verborum Constructionem desideretur: distinguitur tamen in hoc, quod hæc simul afferre debeat ornametum conducens ad vim delectandi, persuadendi, affectandi, ad hoc enim figuræ Rhetoricae deservire debent. Unde notandum etiam pro reliquis figuris, quæ cum Grammaticis convenient, ut est *Zeugma*, posse eandem figuram diversimodè considerari, in quantum scilicet verbum requisitum deest, & in quantum hujus omissio affert ornamentum, & vim aliquam movet: priori modo consideratæ figuræ ad Grammaticam pertinent; posteriori autem modo ad Rhetoricam. Hoc prænotato, ad exempla ecce Synecdochæ, subintelligitur enim acceda-

344 *De Exortatione Argumentat.*

mu . Cōnicus, tantamne rē tam negligenter
agiet? subauditur oportet. Historicus: hic ego
subnascentem in me furorem cōprimere
tacere primum, meditari, quid irato reponer-
tem prudens: tum blandis compellare atque
rem ut gesta est exponere subintelligitur ex-
pi. Qui modus non tantum Historicis fami-
liaris est, sed & oratoribus in narratione,
Vulgaria sunt illa ; ibo ad D. Petri, quid mul-
tis , quid multa ? rectā ad me venit, subin-
tellige viā, comedit bubulam, laceravit bi-
bulam, quartanā laborat. Cæsar habet sex
millia , intelligitur militum, hæc Cicero, ita
ille, haec tenus ille. Quid jam ? omnibus has le-
eturis salutem. Virgil. Aeneid, 9.

Ecquis erit tecum Juvenis qui primus in
hostem ? (irruat) Etiam Christus hæc usus
Petrum curiosè (sciscitantem) repellens, quid
ad te ? tu me sequere. Et matri suæ vini mi-
raculum peten : dixit : quid mihi & tibi est
mulier ; subintellige, faciendum, quasi dice-
ret : tibi faciendum prius incumbit, ut aqua
adsit in hydriis, tum mihi incumbet (prout
convenimus) illam mutare in vinum. Unde
non est vox reprehendentis , sed momentis:
Christus enim domi prævidens defecatum vi-
ni fore in nuptiis, cum ea contulisse videret
alioqui ipsa miraculum primum petere non
fuerit ausa,

Diff.

Dissolutio est contraria Poly syndeto, o-
mittit enim Conjunctiones, quas illa figura
multiplicat. Dissolu-
tio.

Ferte citi flaminas, date tela, scandite
muros.

Martial. Frange toros, pere vina, rosas
cape, tingere nardo.

Frons oculi vultus &c. Aliter vocatur
Ajndeton.

Adjunctio est: cum vox, quæ sepiùs ponit
posset, & deberet vi Syntaxeos plenæ, non
nisi semel ponitur, in reliquis omittitur, &
subintelligitur; differt à Synecdoche, quæ
verbum, quod omittit, ne semel quidem
ponit. Virgil.

Trojugena interpres, Divum, qui nu-
mina Phœbi.

Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera
sentis.

Ubi verbum sentis ad omnes accusativos
subintelligitur.

Idem, Aeneas urbe, & sociis, & classe
relictâ:

Ubi relictâ ad alios ablativos addendum
erat. Notandum verbu m, quod in reliquis
desideratur, in principio ponitur, vocatur à
Grammaticis protozeugma, si in medio Me-
sozeugma, si in fine hypozeugma.

Disjunctio est, in qua nullum verbum o-
mittitur, omitti tamen potuisse,

Y s unde

Disjun-
ctio.

346 *De Exornatione Argumentationis*,
unde est contraria Adjunctioni. Non est au-
tem figura secundi generis, eò quod nihil
omittat: ponitur tamen inter illas, quia al-
ibi locus pro ea non erat commodior. Nam
poni non potuit inter figuras primi generis,
cùm non repetat *idem* verbum, sed aliud in
syllabis & significatione (si enim in signifi-
catione idem est, spectabit ad synonymia)
& aliunde est contraria priori; contraria
verò eadem est disciplina, id est, *idem* dissen-
di locus. Quod si dicas etiam dissolutionem
contrariam esse Polysyndeto, & tamen divi-
sim posita sunt: patet solutio ex dictis, qua
dissolutio alibi ponit potuit, alibi Polysynde-
ton, cùm hæc eandem conjunctionem repe-
tit, illa eandem omittat: sed disjunctio non
potuit; non enim ponit idem verbum sa-
pius, sed aliud quemadmodum polysynde-
ton. Inde Author dicit se illam perspicui-
tatis gratiâ huc retulisse, quoniam superiori
contraria est. Exempla affert idem Author:
quibus adde hoc. Populus Rom. Numani-
tiam delevit, Carthaginem sustulit, Coryn-
thum solo æquavit, Tregellas evertit. &c.

Synæ-
ciolis.

Synæcrosis est, que duas res adversu col-
ligat. Hoc modò: tam deest avaro quod ha-
bet, quā quod nō habet. Ità Cypr. Alii sic de-
finiūt: quæ duas res adversas in unū cōbinat,
Alii sic: quæ duo contraria eidē rei attribuit,
sub uno eodēq; verbo. Ità ut illud verbū semel
ponatur, alterā vice omittatur. Quod ultimā
additur, ut pareat hanc figuram jure relata,
esse

esse inter figuras per detractionem, semel enim ponitur verbum v.g. *deest*, deinde vero omittitur, & subintelligitur. Hæc definitio, aut potius primæ definitionis explicatio, bona videtur; tum quia exemplum allatum illam sic intelligendum esse docet, tum quia apparet quomodo sit figura secundi generis, & ab aliis distinguatur sufficienter. Nam Adjunctio licet semel ponat, verbum, & deinde omissit, non tamen continet contraria in se: Antithesis autem seu contra positum, licet contraria contineat, non tamen illa unirei attribuit; sed posito & attributo uno alterum removet. v. g. *vicit pudorem libido*, timorem audacia, &c. pudor enim & timor excluditur à subjecto, & removetur. Præterea in Synæciosi ad unum contrarium apponitur verbum, ad alterum vero omittitur & subintelligitur: quod in contraposito non fit. Ex his collige non esse Synæciosim si dicas: *Hic nec habet famulum, sed nec habet Dominum: potare est perniciosa utilitas, convivari est studium desidiosum, die tota garris ad populum est ars sine arte. Musica est concordia discors, Sapientia Christi est stultitia. Humilitas est divina sublimitas, moribus sceleratis est salutatis &c.* Hæc enim licet duo contraria contineant sub uno verbo, illud tamen verbum, ad nullum ex contrariis omittitur, & sic non potest esse Synæciosis, quæ est figura per detractionem. Neque est, si dicas: potare

eſt

348 *De Exornatione Argumentat.*
est perniciosa utilitas, convivari desidiosum
studium &c. licet enim omittatur verbum
est, non tamē omittitur ad contrarium illi,
cui erat appositorum, sed prius ad utrumque
contrarium ponitur, deinde ad utrumque
omittitur. In Synæciosi autem ad unum co-
trarium poni debet, & ad alterum omitti.
Unde nec illud Senecæ hujus loci est, Om-
nium somnos illius vigilantia defendit, om-
nium otium illius labor, omnium vacationem
illius occupatio; licet enim omittatur in po-
sterioribus verbum *defendit*: non tamē ad
unum, sed ad utrumque omittitur: præter-
quam, quod hæc contraria non uni anti-
huantur, sed alii somnus, alii vigilancia, &c.
Est autem synæcrosis in sequentibus: Nec
possum tecum vivere, nec sine te. Africanus
dicere solebat; Nunquam se minus otiosum
esse, quam cum otiosus, nec minus solum
quam cum solus esset. Nocet immoderata
servitus, & immoderata libertas, & nihil
dare aliis vitium est, cum habeas, & omnis
prodigere: Malum est nihil bibere, & mul-
tum bibere; & perniciosum est semper stu-
dere: Et vigilare & dormire quandoque
oportet. Tam non habet annos quos vixit,
quam quos non vixit, sed vixitrum se sperat.
Raphanus ille bonus, qui malus est. Mors
quæ probos, ac improbos manet. Qui opti-
mus hereticus, ille pessimus est. Qui
nunquam libros in manus sumit, neque
studiosus est, neque non studiosus. Quod
repi-

cepitum est, neque est calidum, neque frigidum. Qui Dei legem & præcepta non servat; neque DEI servus est, neque libertus; sed est enim DEO nihilominus. Ausonii est illud, non, qui habet, quæ cupit beatus est, sed qui non cupit, quæ non habet; ubi simul est commutatio.

C A P U T XXVIII

De Figuris verborum tertii generis.

Tertium figurarum genus, est, in quo non idem vocabulum repetitur, ut in figuris primi generis; sed simile, aut par: & cum contrariorum eadem sit disciplina, dissimile, & dispar, atque adeò contraposita hue referuntur (contraria enim sunt maximè dissimilia) correctio, & dubitatio: quæ etiam videntur per modum additamenti, & appenditis adjecta.

Paronomasia est, quando sibi similia, Paronomaut affinia, quoad syllabas, & litteras masia, vocabula ponuntur, aliquâ tamen immutatione factâ; quod sit quatuor modis. I. *Adiectione litteræ vel syllabe* v. g. Hic mero, non Homero dat operam; non libris sed liberis; audiam te, non exaudiam; non tibi bona verba, sed verbena apparantur, omunde immunde, lusti

150 De Extractione Argumentat.
sisti me abunde. Sunt oculi scopuli, titulo
meliore vocandi.

Ennus ita cecinit.

Quo vobis mentes, recte, qui stare
solebant.

Antelias, dementes fese flexere viam
Bini jocus est elegans :

Dixerat Astrologus Cælum sine re-
be futurum,

Principe silvarum lustra petente suo.

Dixerat, & contrâ ruiturum nubibus
Imbrem,

Vertere consuetus bubus arator
humum.

Vix ingressus erat princeps nemus illice
densum

Cum subito pluviae, præcipitanter
quaæ :

Laudat aratorem princeps ipsumque
doceri

Astra, sed Astrologum sumere rasta
jubet.

2. Detractione litteræ vel Syllabæ. v. g.
Somnio comparatur nostra vita: ita nimis
vana est ut sonorium; omnium quinimò vi-
nitatum est epitome. Hic est sepulchrum
haud pulchrum. Sacerdotium non est otium.
O fortunatam natam me Consule Romam.
Huc pertinet Echo. v. g.

Dic an dives ero si carmina scriperop
sero.

Serè igitur potiar divitiis? vitiis.
Nomen & omen habet. Ad harum non
ad se

ad aram; ad caulam non ad Aulam natus est.
Amicus noscitur amore, more, ore, re. In
Plauti Epitaphio: innumeri numeri. Cic. 3.
de Oratore qua tempestate Paris Helenam
innuptis, junxit nuptiis, Ovid. 2. Metamor.
ut dedit amp' exus injustaque justa peregit.

3. *Communatione litteræ, ut syllabæ v.g.*
dum diabolus peccantem vider, ridet. Gra-
tia, quæ tarda est, ingrata est gratia. Sic Clau-
dius Riberius Nero dicebatur, Calidus Bi-
berius Mero. Virgilius Virgineus. Huc per-
tinet illud de Vasconum pronunciatione, qua
U pronunciant in modum B.

Non temere antiquas mutat Vasconia
voces

Quæ nihil est aliud vivere, quam
bibere.

Cic. Catil. 1. qui de hujus urbis, atque
adeò orbis terrarum exitio cogitant. Idem
Philipp. 3, ex oratore Orator. Apulejus.
Hæce tuas flammæ dum potiar, patiar.
Ennius.

Haud doctis dictis certantes, sed ma-
ledictis.

Quæ nocte docent; qui pavet, cavers
Voluptatum cænum tibi est cælum: ita a-
mantes sunt amentes.

Quem fera non potuit vincere, vicit
hera.

Veras non prætorem egit Siciliæ, sed
prædonem. S. Agnes in martyrio fuit, ut
agnus. Delige quem diligas. Mors &
Mars unica distant littera. Ex rostris abiit ad
gastra,

352 *De Exornatione Argumentat.*
rastra, hinc ad castra. Cicero pro Roscio
non modò ignoscendi ratio, sed cognoscen-
di consuetudo de foro sublata est. Alius
Spartanus scribit Caracallam de fratre à se
interempto, quem Astrologi Divum, id est
Imperarorem fore prædixerant, ut ipse
illud: sit Divus, dummodo non sit vivus.
Cic. I. ad Attic. 2. judices illos magis famas,
quām fama commovit. Sic queritur Poë-
ta.

Nos Musæ mulæ, nostraque fama, fa-
mes.

Item. Alter respondit æquum, sed tulli
alter equum. Fide, sed cui fidas vide; nam
inibus rebus iam peractis; nulla fides est in
pactis, mel in ore, sed in corde, verba lacris,
fraus in factis. Ennius. quæ scis

In vulgum vulgas, artemque expre-
mis inerteni.

4. *Transpositione litteratum vel syllaba-*
rum v. g. **Cic 4. ad Atticum.** Consul ipse
magis parvo & pravo animo; facie magis
quām facetiis ridiculus. Item nolo esse lau-
dator, ne siam adulator. Corpus est porcus,
& voluptatis porcus. Huc spectant ana-
grammatismi, de quibus vide Palatium Elo-
quentiæ de Notatione v. g. amor, mora, Ro-
ma, Maro, Maria, ara, mī, prō mihi. JE-
SUS vis es, Eucharistia cithara JESU. Bar-
tholomæus, sol beatorum, Maria Magdale-
na, mala mea grandia. Societas Jeſu, virolo-
scēs, &c. Huc etiam pertinet retrogada
Quale est illud dæmonis.

Signo

Signate, signa temerè me tangis, &
angis;

Roma tibi subitò , motibus ibit a-
mor.

Nota Paronomasiam differre à Traducti-
one, quod traductio repeat idē vocabulum;
paronomasia autem non idem, sed simile v. g.
Hic quos bello vincit, mox catenâ vincit, Hic
situs est probus Imperator, verè probus. Ci-
cero ad Herennium. hunc avium dulcedo , ducit
in avium ; in his est Traductio , quippe idem
vocabulum; est autem paronomasia dicendo :
hunc dulcedo avium duxit in devium ; quia
non est idem sed simile per tertium modum ,
qui est commutatio. Quamvis autem Tra-
ductio aliquando mutet & inflectat vocem
per casum, non tamen mutat litteram vel syl-
labam unam in aliam , sed solùm sibi associat
alteram figuram quæ est polyptoton. Porro
polyptoton differt à paronomasia , quia hæc
per commutationis modum mutat literam
vel syllabam vocabuli, non autem casum ;
mutatio enim casus, ad polyptoton spectat,
similiter licet polyptoton adjiciat vel detra-
hat in fine vocis aliquid, tamen hoc sit so-
lùm per inflexionem casuum, non autem alio
modo: unde reliquos modos, qui per muta-
tionem casuum non sunt , sibi paronomasia
vendicat. Quod auté per casus non solù acci-
piatur Nominatiyus Gen. &c, sed etiā numeri.

354   *De Exornatione Argumentat.*
genera &c. dictum est supra. Sicut autem poly-
ptoton ejusdem vocis diversos casus habet, ita
& contraria.

Similiter cadens est, quod diversas voces ha-
bet in simili casu, positas, omi optoton Graci
appellant. Per casus autem quid intelliga-
tur, jam dictum est, & patet in exemplis ab ipso
Authore allatis. Nempe quidquid inflecti-
tur per numeros, genera, tempora, modos,
Rhetores appellant casus; unde sole partes
indeclinabiles hic excluduntur. Cic. Agrar.
tamenne vexari Rempublicam. Contemni
Majestatem populi Rom. deludi volnieri-
fos à tribunis plebis patiemini. Hic *Remp. Ma-*
jestatem vos metipos. Item: *vexari, contemni, de-*
ludi, casus sunt similes, idem Agrar. l. solicitam
mibi civitatem suspicione, suspensam metu,
perturbata in vestris legibus, & concionibus,
& seditionibus tradidisti. Hic in solicitam su-
sponsam, perturbatam. Item in ablativis utrius-
que numeri, sunt casus similes.

Similiter desinens est, quando mem-
Similiter bra Orationis similiter exeunt & terminan-
desinens. tur. Seu quando Constructio in fine simi-
lilem habet exitum, quem facere possunt non
tantum declinabiles. Hinc distinguitur à simi-
liter cadente, 1. quod admittat partes etiam
indeclinabiles. 2. quod similiter cadentia
ubicumque poniri possint. In constructio-
ne, similiter desinentia tantum in fine.
3. quod

3. Quod etiam in casu convenire possint voces non tamen similiter desinere, estò in fine ponerentur, ut supra, *in metu & legibus* patet. Et in hoc: quisquis dat pauperi, fæneratur DEO: & vicissim possunt esse diversi causas, & tamen similiter desinens v. g. viri isti sunt præclari, adooque digni amari; Ratio horum unica. Quia terminatio vocis hic attenditur, non inflexio & declinatio; atque ideo exemplum est: pugnavit fortiter, vicit feliciter, triumphavit hilariter. Concur- runt tamen frequentissime similiter cadens, & similiter desinens in unam eandemque vo- cem; Si scilicet similiter cadentia in fine po- nantur, & similem habeant terminationem. Exempla passim occurrerent legenti Ciceronem & alios.

Compar est, quando membra orationis, seu constructiones sibi sunt similes, quod ferè parem habeant syllabarum numerum: dixi fere, quia non est opus, ut tam accu- rata, & exacta sit paritas, sed sufficit ut aurium judicio disparitas non advertatur; fit enim ut parum pro nihilo computetur, & ut syllaba longa duas breves in aurium judicio adæquet: unde potest una Constru- ctio excedere alteram unâ vel altera syllabâ v. g. laudas hominem divititis abundantem, sed eundem virtute præstantem non laudas. Item in tuga fæda mors, in victoria gloriosa. Item in prælio pater mortem appetebat, do-

mi Filius nuptias s apparabat. Item, ego te con-
filiis, nummis , & sanguine juvi, tu me dolo-
arte, & gladiis invasisti. Maximam autem ha-
bet gratiam hæc figura , si tribus membris
conferet. Et tum Græcis tricolon dicitur, ut nec
Rei publicæ consuluisti, nec amicis profuisti,
nec hostes devicisti.

*Contra-
positum
seu Con-
tentio.*

*Contrapositum, aliis contentio, Græcè antithet-
sis vel antitheton, sit, cùm contraria, vel pug-
nantia inter se verba ponuntur, aut in eadem,
aut in diversa Construccióne: in eadem: exdi-
vite factus est pauper; ex felice infelix, ex glo-
rioso inglorius : in diversa: ut: nulla in eo pie-
tas, nulla assiduitas , nulla temperantia ; sed
scelus, desidia, luxuria, ebrietas, dum silendum
est loquitur, dum studendum otiantur, his simi-
lia sunt , quæ sequuntur. Cicero moribus
fuit compositis, pacis & tranquillitatis amans;
Catilina distortis, furoris ac seditionum con-
citator.*

Sudat quando vorat, frigescit quando
laborat,

Tota hominis vita est nil nisi nolo;
volo.

Propertius lib. 2.

Hujus ego vivus, mortuus hujus ero;
Catullus: non est dea nescia nostri.

Quæ dulcem curis , miscet amari-
tiem.

Martial. Non bene semper olet, qd
bene semper olet;

Per hanc figuram mirandæ sunt illæ sententiae, quæ paradoxa dicuntur v.g. hæc sunt antiqua nova, servus, qui non servit peccatis, est liber. Nil certius morte, nil eadem incertius. Inopem me copia fecit. Infelix Epulonis felicitas. Splendida paupertas vel miseria. Voluptas dulce venenum : amor est blandus tyrannus. Infelix omnis terrena felicitas, qui vult multum vivere, comedere vel bibere, debet parum, si enim non excesserit potu & cibo diutius vivet, & comedet; adeoque multum extensivè. Stultitia Christi sapientia est, ejus mors nostra vita. Humilitas est honorata celsitudo ; nescire, quæ Deus non vult nos scire, Sapiens est ignorantia. Macrob. lib. 2. Saturnal. Bellaria ea maximè sunt mellita, quæ mellita non sunt. Cic. in Bruto: subito in Civitate, cum alia acciderunt, cum ea ipsa, de qua disputare ordinar, eloquentia obmutuit. Catullus necquidquam tacitum cubile clamat. Horatius.

Alme sol curru nitido, diem qui
Promis & celas, aliasque & idem
Nasceris.

Christus Matth. 40. & 46. qui invenit animam suam, perdet illam; & qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. Et Joan. 12. qui odit animam suam, dicitur amare animam suam ; qui autem amat, odit. In quem locum Augustinus : magna, inquit, & mira sententia !

358

De Exortatione Argumentat.

quemadmodum sit hominis in animam suam
amor, ut pereat; odium, nè pereat : si male
amaveris odisti ; si bene oderis, tunc amasti;
felices qui oderunt custodiendo, nè perdant
amando. Ità ille, D. Paulus de vidua ait, 1. Ti-
moth. 5. quæ in deliciis est, vivens mortua est.
Talis contradic̄tio est in illo Matth. 44. cœci
vident, claudi ambulant &c. S. Egidius
socius S. Francisci vir sanctus, & à DEO il-
luminatus, hæc ab negationis sensuum dabant
paradoxa. Si vis bene videre, erue oculos
tuos, & esto cæcus; si vis bene audire, esto
surdus, si bene loqui, esto mutus: si bene am-
bulare, absconde tibi pedes; si bene operari,
mutila tibi manus, si bene amare, habeas te o-
dio; si vis bene vivere, te mortifica, si bene lu-
crari, disce perdere, si vis esse dives, esto pau-
per; si vis esse in deliciis, afflige te; si vis esse se-
curus, semper esto in timore; si vis exaltari, hu-
milia te; si vis honorari despice te; & honora
te despicientes; si vis honotari despice te; &
honora te despicientes; si vis habere bonum,
sustine malum; si vis esse in quiete, labora; si vis
benedici, desidera maledici, &c. Sic ille apud
Cornelium à Lapide in cap. 16. Matth. ad affe-
ctum sunt antilogiae illæ Ferdinandi III. de
de Passionis Dominicæ mysteriis, Tristatur in
horto latutia Angelorum,

A.M.

Affligitur in anima refectio animarum
sanctorum.

Solatur Angelus solatium Afflicto-
rum;

Traditur furori luporum mansuetissi-
mus agnus.

Capitur, quem cæli capere non pos-
sunt;

Ligatur, qui nostra solvit vincila,
Judici repræsentatur Judex vivorum &
mortuorum.

Negatur à Petro. petra ipsa Christus;

Facies illa velatur, in quam desiderant
Angeli prospicere

Falsò accusatur veritas æterna;

Non respondet Verbum, per quod
Verbum facta sunt omnia.

Indecore nudatur, qui vestit omnia;

Tremit, coram quo tremunt pote-
states,

Dirè flagellatur Dominus in similitudi-
nem servi factus;

Ignominiosè coronattur Rex Regum, &
Dominus Dominantium;

Stultitia insimulatur sapientia Patris;

Nocens dimittitur, innocentia dam-
natur.

Ponderi crucis stucumbit, qui tribus digitis

Cælum appendit,

Crucifigitur tanquam latro, ipse DEI
Filius;

Moritur eheu ! moritur vita æterna;

Ut te mortalem reddat immortalem,

Moritur DEUS homo factus, ut te hominem DEI faciat.

Morere & tu cum concupiscentiis tuis, ut vivas Christo.

Morere mundo, ut vivas Cælo,

Morere tibi ipso, & affectibus prævis,

Ut vivas soli DEO pro te mortuo in æternum.

Nota, non esse opus ad hanc figuram, ut semper sint strictè & propriè contraria; possunt enim esse pugnantia, & aliquo modo disconvenientia: ut, dum studendum est, hareret in popinis; dum orandum, confabulatur; Sic Iupiteras est dulce malum, blandum venenum &c. Item sufficit si dissimilitudinem & diversitatem importent, quod indicatur per particulas adversativas, sed, at, verum &c. v.g. non est mei ingenii, sed vestri auxili; non est scripta, sed nata lex &c. Sufficit igitur oppositio etiam solorum verborum.

Commutatio est, quando una sententia, seu sensus aliquis invertitur in alium per inversionem & commutationem verborum in priori sententia positionum. Seu est figura tertii generis, quæ contraria, aut disconvenientia complectitur, sed ita ut ver-

commu-
nitio,

ba, quæ in priori membro, vel inciso, seu constructione fuerunt, ponantur in posteriori cum aliqua inversione illorum. Potuisset hæc figura collocari inter eas, quæ sunt per adjectionem; repetit enim idem, licet cum Commutatione: sed quia sequens mem- brum priori opponitur, & contrariatur, indè post opposita, seu contraposita locatur; à quibus differt, quod contraposita non mu- tent sedes & clypeos, seu quod *mutua inter ea non sit conversio*, quemadmodum in Com- mutatione. Unde commutata sunt quæ ha- bet Cic. 3. de legib. vere dici potest Magistra- tum legem esse loquentem, legem autem, mutum Magistratum & pro Dejotaro: in dominatu servitus, in servitute dominatus, pro Muræna: cum haberet accusatores, non qui odio inimicitarum ad accusandum, sed qui studio accusandi ad inimicitias descen- derunt. Aristoteles apud Stobæum, quando- quidem haud res sunt prout vellemus, velle convenit, prout sunt: cui etiam tribuitur il- lud, quoniam Aristoteles non cepit Euripum, Euripus capiat Aristotelem. Biantis est istud. Sic ames tanquam ofurus; sic oderis tanquam a- matus. Plato interrogatus, quomodo beat' esse posset. Resp. reposuit, si aut sapientes reg- naverint, aut reges sapientes esse studerint: Isocrates apud Plutarchum in vitis Rheto- rum: quæ præsens locus, & tempus exi- gunt, ego non calleo; quæ ego calleo, nec loco præsenti sunt apta, nec tempori. Epi- curus apud Senecam epist. 29. ajebat, nunquam

volui populo placere: nam quæ ego scio, non probat populus, quæ probat populus, ego ne-
scio. Hic commutatio, & Antithesis conve-
niunt. Antiochus sophista in Hermogenem
Rhetorem sic cavillatus est. Hermogenes inter
pueros senex, inter senes puer; nam postquam
vigesimum secundum agens annum Rhetori-
cas illas institutiones scripsisset, vigesimo
quarto, mente captus est. Sophocles deliria
filio accusatus respondit: si Sophocles sum,
non deliro, si deliro, non sum Sophocles. Ad
horum imitationem sunt hæc: in pace bellum
optat, in bello pacem: quando habet non cu-
rat; quando curaret, non habet, aliqui bibunt
ut vomant, vomunt ut bibant, talem si videris
appellare potes.

Semisuemque virum, semivirumque suem.

Aut. Semicanemque virum, semivirumque
canem.

De stupido verò: semiasinumque virum,
semivirumque a sinum.

Sic Cyprianus lib. I. Cap. 9. ait; non Elo-
quentiam ex arte, sed ex Eloquentia ortam es-
se artem. Sic dicimus non locus honorat ho-
spitem, sed hospes locum: amor est otiosorum
negotium, & negotiorum otium: non
pes propter calceum, sed calceus propter pe-
dem, adeoque non pes calceo, sed calcens pe-
di adaptandus. Non Tullius claritatem à ge-
nere, sed genus claritatem à Tullio accepit.
Non servum Dominus expectare debet, sed
servus Dominum. ô beata solitudo Carthu-
sic!

sælō sola beatitudo. Cicero inter sapientes eloquentissimus, inter eloquentes sapientissimus. Augustinus inter sanctos doctissimus, inter doctos sanctissimus; tuit in eo humana eruditio, & erudita humanitas; sapiens pietas & pia sapientia; verè piē doctus docteque pius.

Angele Gonzaga es si pictas exuis alas.

Si Gonzaga alas induis, Angelus es.

In Evangelio habetur: qui se exaltat humiliabitur, qui te humiliat exaltabitur. Itē: erunt primi novissimi, & novissimi primi Marcī 2. Sabbathum propter hominem factum, non homo propter sabbathum.

Nota dum v. g. dicitur: sāpe vir in puero est, in sene sāpe puer, vel me fratri amantissimo, & mihi fratrem amantissimum reddidi. non est sola casuum commutatio, sed etiam sensū prioris in posteriorem iisdem verbis retentis: unde præter polyptoton est *commutatio non casuum, sed verborum.* Porro non requiri ut in hac figura contrarius sensus priori ponatur in posteriori membro, patet ex allato ultimo exemplo in auth. v. g. ut & sine invidis culpa plectatur & sine culpa invidia ponatur.

Correctio verborum, est figura, quæ verbum aliquod prius positum revocat, & retractat: differt à *Correctione sententiarum* quæ sensum & sententiam corrigit & emendat, non autem verbum. Fit dupliciti; aut enim revocato priori verbo aliud fub-

364   *De Exornatione Argumentat.*
Substituitur, aut nullum Posterioris modi Ex-
emplum est: Ovidius

Talis mater erat, si modò mater erat.
Sic Cic. Consules, si modò Consules appelle-
landi sunt & Cives, si hoc nomine appellari
eos fas est. Et tuis rapinis explevisse, si hoc est
explere, quod statim effundas. Huc spectant
illæ formulæ: quanquam, quid hominem ap-
pellem, quid oculis dico? si tamen ignorantia
est dicenda. &c. Prioris modi exempla sunt.
Stuporem hominis, vel dicam pecudis atten-
dite. ô hominem, qui ejusmodi nuntios, vel
potius pegasos habet. Huc pertinet jocus Ca-
tonis, qui cùm cuidam dixisset; eamus deam-
bulatum, & ille, respondisset, quid opus est de;
imò verò regessit Cato, quid opus est te? ubi
simul est Paronomasia. Cic. pro Milone, de
Clodio; quales illæ leges, si modò leges nomi-
nandæ sunt, & non faces urbis, ac pestes Reip.
sic dicimus quid loqueris? imò effutis, vel bla-
teras; te omnes homines malum, pessimū di-
cere debebam, non ignorant : quem hujus
malii incentorem, vel, ut mitius loquar, autho-
rem fuisse compertum habent. Quid egitigi-
tur? suafit, quid dico suafit? ut sit, impulit, imò
per manus traxit, Canifex ille tuus, erro Car-
minificem dicere volebam, si tamen novato
verbo datur locus.

Dubita-
rio.

Dubitatio verboram est figura, qui in du-
bio relinquitur, quo nomine, aut verbo res
aliqua sit afficienda: per quod differt à figura
sententiarum, quæ de rebus ipsis dicendis du-
bitat.

rat, non de verbis: & quanquam descripⁿio
dubitacionis ab Authore allata dubium *dere*
insinuare videatur, tamen dicto modo expli-
candam esse paret manifeste ex eo, quod
inter figur^{as} verborum ponatur: & ex exem-
pl^o quod affert Author cui adde h^{ec} : quo
nominete compelle? improbum? au-
dacem? perfidum? Cives vos asseram qui
Remp. perdidistis? milites, qui imperium
detrectatis? hostes in quibus vestrum
civium agnosco, vel milites an latrones
vos appelle, qui omnia diripi-
stis expilastis &c.

PARA

PARADIGMA.

In quo figuræ omnes verborum
expressæ, cum nonnullis senten-
tiarum ornamentis.

*Thema de nato Salvatore à Bethle-
mitis non recepto.*

Repeti-
io.

Con-
versio.

Proso-
popæja.

Com-
plexio
cum

Quid agitis? quid animo volvitis? quid
moramini ô Bethlemitæ? quid ad-
ventantem in carne DEUM hospi-
tio non recipitis? qui promissus est Patribus
Salvator, adest, quem affuturum vaticinati
sunt Prophetæ, adest; cuius adventum præ-
stolati sunt justi, & quæ ac peccatores, adest; &
vestram in urbem divertere cupientem ex-
cluditis? Non est, inquit ei locus in diver-
sorio, non hospitium in palatio, non cubile in
Civium incolaru: jam occupata omnia à do-
mesticis, repleta peregrinis, advenis omnia
sunt referta. Maturius eum adesse oportebat,
qui locum nancisci oportunum exoptabat.
Perpendite amabò Audit: inconditam, insul-
sam, nè dicam barbaram responcionem. Hi
subeant instructa hospitium receptacula, &
DEUS! hi magnificas incolant tabernas, &
DEUS!

Aposo-
pesi

DEUS! hi Principum sede gaudeant in pa-
latiis, & DEUS! DEUS! quis non, stupeat? Condu-
quis non miretur? DEUS, inquam, non le-
dum, non angulum, non locum habeat in di-
versorio? o tempora! o mores! humanitatem
indutus, venit DEI Filius, & nullam præstant
humanitatem adventanti Bethlemitæ; debita
tanto Numini obsequia non deferunt, nec
detulerunt, nec deferre meditantur. Non di-
versorium nec locum in diversorio, neque
diversori angulum cedere cogitant. o imini-
us! o feræ! o barbara incolarum pectora! ne-
que reverentiam, quam summo debent Nu-
mini, neque humanitatis, quam homini; ne-
que gratitudinis, quam Redemptori, ratio-
nem pensi habent: Ex urbe in diversorium, ex Synecdo-
diversorio in mapale suburbanum, ex mapali che
in stabulum, & quale, pro superi! ablegant.
quid enim inibi: solum (sit verbo venia) vacci- Hypoty-
niis, aër fætoribus, murorum latera, telis a-
tanearum sunt refertissima: divulsi hiant pa- Dissolu-
rietes, lacerata visuntur tecta, pervia patent,
& humano usuitam parùm serviunt, quæ ad-
sunt, quæ non adsunt: nil enim Cœli Adjunc-
injurias, aëris inclem tam, hyemis rigorem,
ventorum rabiem, prohibebat superstes illa Disjun-
facies parietinarum: unum præsepe, quod in ctio.
ruinam jam jam inclinat, unum est, in quo Synæcio-
natum Virgo Mater velut in cunas reclinat. Annomi-
Adstat asinus in obsequium, ad geniculatus natio:
bos in homagium, uterque afflat halitum in Similiter
solarium, ut humanitate sua Bethlemitarum cadens &
suppleant barbariem & frigoris saevitiam ca- deficiens
lore & com-
par.

Apostro-
phe &
Commu-
nicatio

Contra-
posita

Commu-
natio.

Anteoc-
cupatio.

Conces-
sio.

Dubita-
cio
Correctio

368   *De Exornatione Argumentat.*
lore suo depellant & arceant. Videte hīc at-
que ipsimet judicate Bethlemitæ; an non pe-
cude amentiores, ferâ ferociores existatis!
bruta suum agnoscunt Creatorem, ac possel-
forem; vos ignoratis; bruta suo recipiunt
hospitio; vos excluditis; bruta obsequio ve-
nerantur; vos contemnitis. Non jam igi-
tur rationis expers brutum, humanitatis mo-
rumque normam desumat ab homine; sed
hominem à bruto desumere est necesse, quan-
do hæc incarnato Numinis filio deserviunt,
non homo. Nec est quod hospitii angustias,
rerumque tenuitatem oggeratis; prompte-
mentis ad omnia paratae amisissent obsequia
infanti D E O, dum videret majora, pluraque
à vobis expectari non posse, quamquam quæ facul-
tas vestra tulisset. Cederent Principibus viris
augusta laquearia, obvenirent ampla diver-
soria, fumarent op̄i paræ culinæ, obsequere-
tur innumera familia: at tenui cubili conten-
ta foret DEI hominis infantia; si modò ad
honestatem concinnatum & ab aëris injuriis
liberum existeret, assuente larga voluntate,
affetuque. Sic sic confidere fas olim foret,
amplam pro tenui fortunam, pro levi obse-
quio, grande præmium, pro angusto cubili
augusta Cæli palatia vos adapturos in merce-
dem. At modò, ô homines! si tamen homines
dicendi estis, in quibus nullum humanitatis
vestigium; brutane appellem, qui bratis in-
cultiores extirristis? sed litem nolo de nomine:
quid est modò, inquam, quod sperare habe-
atis? an non bonorum rapinam, belli, famil-
que

que cladem, urbis excidium, exilium? ut præ-
teream numinis iram, & eternorumque pœnam
tormentorum. Est tamen, si effugere vultis
cuncta, & desideratis, venia locus adhuc, &
clementia: parvulus est, natus Deus, placari
potest, leniri potest, si delicti in animum sube-
at pœnitudo. Agite igitur, culpam cognosci-
te, in genua procumbite, manus levate, & sup-
plices facti veniam exorate: addite lacrymas,
pector a tundite, & tam durum non sentietis
infantem: quin lacrymarum stillicidio neque-
at emolliri. *Ad hujus Exercitiū imitationem*
possunt alia fieri, quo Tirones in principio
exerceantur. Sed facilitatis gratia præmittatur
exercitium, quo eandem sententiam seu Con-
structionem per has figurās varient. Exem-
plum habet P. Masen in *Palæstra Styli*
lib. 2. Cap. 5. quod tamen quoad
omnia cum Authore con-
sensit.

C A P U T   X X I X .

*Quid uerborum figura orationi conferantur,
quid in eis cavendum sit.*

Duo continentur hoc capite; Primum quanta sit gratia orationis, instructæ figuræ rum expolitione. Secundum, quâ moderatione utendum sit figuris; non enim quovis loco intrusæ arrident: appareat quippe violencia, quâ intrusæ sunt; suamet sponte influere eas est necesse, ut non vi sed ultero venisse videntur. Neque semper iisdem utendum, si enim frequentius eadem veniant, notantur, & satietatem afferunt. Parcè igitur, & cùm res postulat, usurpandæ sunt. Ut verò constet quid quævis valeat in ordine ad motum, breviter annotandum censui. Universim loquendo, figuræ per Adjectionem conferunt plurimum ad exhortandum, objurgandum, exprobrandum, quo maximè servit repetitio, conversio, complexio. In particulari loquendo Reputatio amplificat orationem, & eam reddit vehementem, servit ad permovendos Auditorum affectus. Traductio ad acutas & breves sententias valet. Conduplicatio confert ad affectus obtestationis, admirationis, doloris exprimendos: utimur hac majoris vehementiæ, amplificationis & certitudinis causâ. Polyptoton juvat ad amplificandam, ornandam, venustandamque orationem casuum varietate. Synonymia. Iet ad rem exaggerandam, inculcandam, &

coll.

commovendos Audit. animos: est enim necesse Auditorem vehementer commoveri, cum prioris dicti gravitas interpretatione verborum renovatur, & auditor diutius in eadem materia detinetur. *Polyphonton* servit ad orationis vehementiam exprimendam. *Gratatio* facit ad venustatem, leporem, & jucunditatem, juvat ad rerum seriem. & ordinem exprimendum, ut sunt virtutes, vitia, atque effectus, quorum unus descendit ab altero; item Genealogiae, successio Regum, Ducum &c. *Synecdoche* ad orationis brevitatem conductit, sicut & ad novitatem & celeritatem: ad quod etiam servit *Dissolutio* & *Adjunctio*; potissimum autem earum usus est, cum quid instanter acriter, & vehementer dicendum, suâ enim celeritate obruunt Audit. animos, & vehementiam faciunt. *Disjunctio* valet ad exprimendos affectus, iræ, doloris &c. ornat & amplificat. *Synecdoches* facit ad acutas, brevesque sententias, & allusiones. *Annominatio* valet ad orationem venustandam, & delectandum Auditorem; sed videndum ut sententiarum pondere gravis fiat, levis alias per se figurâ ut delige, quem diligas: *Similiter cadens* & *definens* elegantem faciunt orationem; sed tamen in re serâ parcus his urendum est; eo quod affectatione fidem rebus derogent, & fastidium pariant. Ad idem ferè valet *Isocolon* in qua figura, Conjunctionem omissione addit gratiam, acrimoniam & vehementiam. *Contrapositum* servit ad excitant-

372 *De Exhortatione Argumentat.*
dos affectus commiserationis, indignationis,
ad acutas sententias, ad ornatum Orationis.
Communatio confert ad acutas, & breves con-
clusiones; v.g. non ex Domino Domians,
sed ex domino domus aestimanda est: si sapi-
ens sum, non peccavi; si peccavi non sum sa-
piens. **Correctio** non solum amplificat oratio-
nem, sed & auget ejus vehementiam. **Dubita-**
tio suspendit Auditorum animum, in convitio
& laude. Ex dictis patet rectè cap. 25. definiri
figuram, quod sit extraordinarius loquendi
modus, qui non solum exhortat orationem,
quemadmodum phrasologicæ elegantia; sed
etiam animat, id est, vitam, & vigorem ei tri-
buit concitatione affectuum. Quæ om-
nia ex allatis supra Exemplis sunt
manifesta; & fient in se-
quentibus.

C A P U T XXX.

De Figuris sententiarum.

Has figuras *schemata* Græcivocant; est autem schema propriè idem, quod vestis, & metaphoricè figuram & formam Orationis significat: sicut vestis hominem induit, & si elegans sit, formosum reddit hominem, sic res, & sensum mentis induit sententiarum figura, & quia elegans est, mirificè exornat orationem. Est igitur schema hic idem, quod habitus quidam Orationis, in sensu, & significacione vim specialem complectens.

Interrogationem figuram esse negat Scaliger, cò quod non sit artificialis, & extra ordinarius loquendi modus; nemo enim, inquit ille, non sine arte interrogat, & omnis figura ab arte. Sed facile respondetur. Non enim omnem interrogationem figuram dicimus, quæ v. g. fit discendi causâ; hæ enim usitata quoque est in communi & vulgari sermone, sed illam quæ fit instandi causâ, indignandi, acriùs imperandi &c. Unde expressè ponit Author, quoties *non fuscitandi causâ* quærimus, id est non, ut aliquid resciamus, quod ignoravimus; solemus enim figuratè nos ipsos interrogare, v. g. quid agam &c. quod frustrà ac stultè fieret, si fuscitandi gratiâ fieret. Fit igitur instandi gratiâ, id est, interrogamus id, quod scimus, ut adversarium urgeamus, & premamus, atque

Interro-
gatio.

Aa 3.

in

374 *De Exhortatione Argumentata.*

in angustias redigatus, quando id, quod queritur negare non potest, aut certe difficulter. Item invidiae, miserationis, indignationis, admirationis, & majoris motus gratia; majorem enim vim habet, si dicat dux militum; non vis facere imperata? quam si dicat: fac. Solemus etiam nosmetipos interrogare, qui modus loquendi in ordinario sermone usitatus non est. Exempla sunt in Authore, illustre autem est illud Ciceronis in Catilinam. Quousque tandem abutere patientiam nostram &c. Quod Ecclesiastes quidam nostri temporis in illud Evangelii: spiritus sanctus arguit mundum de peccato; sic est imitatus: Siccine stulti mortales (arguentem Spiritum sanctum inducit) ad interitum cœcorum more ruitur; siccine momentum voluptatis cum beatitudinibus mercatores pessimi commutatis; siccine magis fordes, & scatinam amatis, quam cœli voluptates? pluris aestimatis cum porci volutari in luto, quam nutriti in croceis! potiores vobis sunt siliqua, quam manna? sapientior aqua Ægypti turbida, quam vinum de vineis Engaddi? gratior mephitis quam odor super omnia aromata? dulciora toxica, quam mella? Circæa quam virginæ pocula? ô belluas abominabiles! ô cadavera potentia! ô universi monstra! quo usque tandem abundanti patientiam, & bonitatem nostram? quamdiu nos etiam vesania ista vestra illudet? nihil vos tot beneficia; nihil tot è Cœlo data praesidia; nihil Angelorum vigilia! nihil timortarum!

P. Johada
Domini-
ca 4. post
Pascha
alloc. 2.

tari; nihil æterni præmii spes; nihil pulcherissimus beatorum locus, nihil præsentia nostra, nihil ora, vultusque movent? patere divinis oculis turpitudines vestras non sentitis? conscientia cordium vestrorum Numinia non animadvertis? quid proximâ, quid superiore nocte egeritis, ad quas domos, ad quas personas accesseritis; quam divinarum Personarum ignorare arbitramini? ô tempora! ô mores! Pater æternus hoc intelligit, Filius videt; vos tamen vivitis? vivitis? imò etiam lætamini, cùm male feceritis, & exultatis in rebus pessimis. Ad mortem vos, ô impii! justitiae jussu duci jam pridem oportebat; pridem quasi Sodoma, & Gomorrah esse merebamini; sed pepercit vobis bonitas mea, quâ tamen sacrilegè abutii non pertimuitis, & velideo peccare, quia ego bonus sum. Quid est, quod jam amplius expectatis, quâm ut mittamini in gehennam ignis inextinguibilis, ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur. Hactenus ille, quem ideo retuli, ut commonefacerem Eloquentiæ studiosum ad imitationem exemplorum ab Authore relatorum, in alia materia posse confici hujusmodi exempla in figuris sequentibus, in quibus ne sim longior, multa prudens prætermittam.

Responso-
sio.

Responso figura est, quando ad quæsitum non respondemus id, quod petitur (sic enim figura non esset, cùm hoc etiam in vulgaris sermone fiat) sed plus vel minus quam interrogatum fuerit, aut aliud aliquid, quod

376 De Exhortatione Argumentat.
tamen facit ad rem præsentem. Unde oportet, ut sit saltem mediatè & per plura quærendo connexum v. g. mactastine Petrum? respondendo, non fui h̄c; facis hujus locifiguram, quia ostendis mactare te non potuisse, cùm absens fueris. Faciunt autem hoc Ora-
tores, vel ut evitetur ulterior interrogatio, & dubium, quemadmodum sit in dato exem-
pli: vel ut augeatur, aut minuatur res, de qua
agitur v. g. estne fur suspensus? & meritò qui-
dem, estne miles in furcam actus? & quidem
propter sex nummos. Huc pertinet, quod
Christus Matth. II. & tu Capharnaum, nu-
quid in cœlum exaltaberis? usque ad infer-
num detraheris. Pulchrè Boëtius ostendit
in rebus creatis non esse felicitatem hunc in
modum: Quantis verò (res creatæ) implicitè
malis finit, brevissimè monstrabo. Quid enim?
pecuniamne congregare conaberis? sed
eripies habenti: dignitatibus fulgere vo-
les? danti supplicabis; & qui cæteros præ-
ire cupis honore, poscendi humilitate vile-
scas: potentiamne desideras? subiecto-
rum insidiis obnoxius, periculis subjace-
bis: gloriam petis? sed per aspera quæque
distractus securus esse desistis. Voluptuari-
am vitam degas? sed quis non spernat, at-
que abjiciat vilissimæ, fragilissimæque rei,
corporis servitium. Jam verò, qui bona præ-
se corporis ferunt, quam exigua, quam fragili
possessione nituntur: num Elephantes mole,
tauros robore superare poteritis? num tigres
velocitate præxibitis? respicite Cœli spatiū,

firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinit vilia mirari. Ita ille.

Subjectio est, cum Orator se ipsum interroget; & sibi ipsi respondeat, aut, si alium interrogat, non accipit ab eo responsum. Sed ipse illius loco respondeat. Unde patet esse figuram: nam in ordinario Sermone nemo se ipsum interrogat, taceo, ut sibi respondeat, neque dum alium interrogat, ipse ejus loco respondeat. Distinguitur autem haec figura ab interrogationis figura: quia in figura interrogationis nullum subjicitur responsum, sive alium, sive se ipsum interroget: si enim adjiciatur responsum, est *subjectio*. v.g. Cic. pro Ligar. Apud quem igitur haec dico? nempe apud eum, qui cum haec sciret &c. Idem pro Quintio: ad vadimonium non venit, quis? socius: quis? is, qui tibi semper praestò fuit. Et in Verrem Act. 4. utrum tibi, Siculos publicè, privatimque amicos, an inimicos existimari vis? si inimicos? quid te futurum est? si amicos &c. D. Paulus Rom. 3. legem ergò destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus.

Ex dictis collige discriueni inter prædictas tres figuræ: in prima enim fit interrogatio, sed nil respondeatur; in secunda respondeatur, sed non immediate ad peritum, neque directè; in tertia autem immediate, & directè.

Anteoccupatio, Græcè *Prolepsis*, est, cum id, quod Oratori posset contradici seu objici, non quod objectum est, tunc enim non est *Anteoccupatio*.

378   *De Extractione Argumentat.*
reoccupatio, quia non præoccupat, nec ante-
vertit objectionem, sed est confutatio ipse
prævenit, & sibi objicit ultrò, ac deinde, solvit,
& refutat. Fit communiter per particulas ad-
versativas; sed ast, at, verùm. Item sic: fortal-
sis nonnemo illud aggeret: Mirabitur aliquis.
Hic adversariem sentio nonneminem, aut
quærentem, mirantem, obstrepentem &c.
Sic etiam solet Orator in principio, causam
susceptæ accusationis, vel defensionis dicere
Auditoribus; item cùm aliquid ingratum est
dicturus Auditoribus; ipsius enim est prævi-
dere, & præmunire, ne quid ingrati afferatur; un-
de etiam nescendi sunt ipsi Auditorum affe-
ctus, & judicia, Cic. pro Roscio. Credo ego
vos, Judices, mirari quid sit, quod cùm tot
summi Oratores, hominesque Nobilissimi se-
deant, ego potissimum surrexerim, is, qui ne-
que ætate, neque ingenio, neque au^toritate
sim cum iis, qui sedeant, comparandus. Idem
in Verrina 1. Si quis vestrūm, aut corum, qui
adsunt fortè miratur, me, qui tot annis in cau-
sis, judiciisque ita versatus sim, ut defendērim
multos, læserim neminem; Subito nunc mu-
tatâ voluntate ad accusandum descendens, si
mei consilii causam, rationemque cognove-
rit, una & id, quod facio, probabit &c. Idem
pro lege Manilia. Requieretur fortasse nunc,
quemadmodum, cùm hæc ita sint, reliquum
possit esse bellum: cognoscite Quirites, non
enim sine causa quæri videtur. Idem pro Cz-
lio. Dicet aliquis; hæc igitur tua est discipli-

na? sic tu instituis adolescentes &c. Et pro Archia n. 15. quæ ret quispiam , quid illi ipsi summi viri quorum virtutes litteris proditæ sunt, istane Doctrinæ, quam tu effers laudibus, eruditæ fuerunt? difficile est hoc de omnibus confirmare &c. Vide Palatium Eloq. fol. 531. col. 2.

Correctio Sententiarum figura est, quæ non verbum aliquod uti facit *Correctio verborum*, sed sensum integrum aut rem aliquam jam dictam revocat, & retractat ; Cic. pro Ligario n. 24. Quæro , quid facturi fuissetis? quanquam quid facturi fueritis, non dubitem, cum videam , quid feceritis. Idem in Anton. Philipp. 14. n. 22. namquam in civili bello supplicatio decreta est : decretam dico ? ne victoris quidem literis postulata. Idem pro Deiotaro n. 16. quis considerat illo? quis prudentior? quanquam hoc loco, non tam ingenio, & prudentiâ, quàm fide, & religione vitæ defendendum puto. Idem pro Roscio, quem ubi dilaudâsset , corrigens se, ait; sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico ? ignotum hominem scilicet pluribus verbis commendo. &c. qui ultimus modus servit ad transitiones in oratione v.g. sed quid ego his pluribus immoror ! At, quid ego hæc commemoro , nota sunt , vilia &c.

Dubitatio sententiarum figura est , cùm Dubita- non de verbo, alicui rei attribuendo , sed de re dicenda , aut facienda deliberamus nobis- eum. Sic Cic. pro Roscio, quid primùm que-

rar.

380 *De Exhortatione Argumenta.*
rar , aut unde potissimum Jud. ordinar &c. &
Poëta: eloquar ? an fileam ? &c. exemplum
elegans est Virgilii 4. Aeneid, ubi Dido secum
deliberat , quid post abitum Aeneas factu sit
opus. Vide Palatium Eloquent. pag. 582, ex eo-
dem est pag. 532, de S. Agneta, quod in Exem-
plum exordii formandi propono , quando se
plurima dicendi copia offert. Sic autem habe-
tur ibi : Quid, amabo ex illius laudibus omit-
tendum est, ut vulgare ? quid promendum, ut
eximium ? justitiamne proferendam putem ?
est illa quidem in Agneta præstantissima ; sed
fortitudo videtur excellere: fortitudinem an-
teponam ? at illi justitia non cedit : an tempe-
rantiam ? proorsus id amplissimum ornamen-
tum est : sed sapientia videtur illustrior. Sa-
pientiam ! hæc ipsa temperantie societate
laudabilius existimatur , an ejus tranquillita-
tem, & otium laudem ? nihil actuosius ; an ne-
gotium, & occupationes ? nihil sedatus ; reli-
gionem ? humanissima est ; humanitatem ? re-
ligiosissima est : parsimoniam ? cum liberali-
tate disceptat ; liberalitatem ? cum parsimonia
dimicat ; utramque proponam ? at reticere
non vult animi submissio. Hanc igitur com-
mendabo ? at nunquam hæc est sine magnifi-
centia &c. Hinc patet figuram hanc valere
ad multa enumeranda , ad quod etiam servit
Præteritio. Differt autem à sustentatione,
quia licet in ea multa proponendo per mo-
dum dubii , dubium & suspensum teneam
Auditorem ; subjungere tamen debo aliquid
expectatione majus, aut in iunius, quod non sit in
dubitacione.

Com-

Communicatio est, quando non jam nobis-
cum deliberamus (hoc enim facit Dubitatio)
sed cum aliis v.g. cum adversariis, cum Audi-
toribus, judicibus &c. quia tamen hæc figura
deliberationem habet, inde dicitur, quod non
multam absit à Dubitatione. Cum aliis autem
Orator deliberat, quando eos ipsos consulit, &
in Consilium vocat, quid faciendum judica-
rent tali casu, vel quid aliud ipsi fecissent v.g. si
tua hīc res ageretur, cedo, quid ageres? cedo, si
vos eo loco essetis, quid aliud fecissetis? hic tu-
am appello conscientiam, an ferres ab alio fa-
ctum, quod tibi nunc vis esse impune? in hoc
turbulentissimo rerum statu, date consilium,
quid mihi faciendum censeatis? Sic Cic. pro
Cæcinna: Fac in hoc errare me, nec posse ul-
lo modo per hoc interdictum id assequi, quod
velim; te uti in hac re Magistro volo: quæreris
ne aliqua hujus rei actio. Idem pro Quintio.
Ego pro te nunc hoc consul, post tempus in
aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat,
consulere oblitus es. Quæreris abs te, Aquili, Lu-
culle, Marcelli, vadimonium mihi non obiit,
quidam socius, & affinis meus. Quicum mihi
necessitudo vetus, controversia recens de re
pecunaria intercedit: postulone à Prætore, ut
ejus mihi bona possidere liceat? an cùm Ro-
mæ domus ejus uxor, liberi sint, domum po-
tius denuntiem? quid est, quod hæc tandem in
re vobis possit videri? profectò si vestram bo-
nitatem, atque prudentiam cognovi, non mul-
tum me fallit: si consulamini, quid sitis respon-
suri: primum expectare &c.

Pre-

Prosopeja est ficta personarum induc^{io}, ut dum rebus inanimatis ac sensu carentibus vocem attribuimus : seu illas inducimus loquentes : sic Cic. inducit Patriam cum Catilina expostulantem , cum Verre Siciliam. Chrysippus justiam, Boëtius Philosophiam, Politianus Laniam , alias moriam, seu stultitiam. Ethoc est, quod Author at: formas quoque virtutum (itidem vitorum) singimus. Id est , personam iis attribuimus vocem & actionem , ut patet in Comœdiis & Tragœdiis. David in Psalmis alloquitur mare, flumina, montes, & colles, eosdemque facit Respondentes. Hoc modo mortuos excitant Oratores & loquentes inducunt: Sic etiam absentes homines inducunt loquentes item præsentes. sed ipsi in eorum Personas loquuntur. Hoc enim sufficit , ut figura sit, seu specialis modus loquendi. Huc revocatur Apologi, Dialogi &c. Cicero in Anton. Quod si nunc ille Brutus reviviscat , & hic ante pedes vestros adsit , non hac uteretur Oratione : ego Reges ejeci , vos tyrannos introducitis ; ego libertatem , quæ non erat perdi , vos partam servare non vultis ; ego capitis mei periculo patriam liberavi , vos liberi sine periculo esse non curatis &c. Formulas alias Chriarum, methodus , quæ circumfertur, offert , & habet Palatium, Eloquent. pag. 564. Lud. Granatens. Ecclesiast. Rhet. lib. 3. cap. 9. insignis est quam haber D. Ambrosius libro de Nabu. cap. 5. Sed quia

quia fusior, describere non vacat: breviorem
ponam S. Basili Seleuciensis serm. de Elisæo,
ubi Matrem viduam in Naim producit filium
mortuum deplorantem. Cuinam, fili, viduam
& orbam Matrem reliquisti? quem, te ademp-
to, adjutorem reperiam? cui baculo ætas mea
grandior innitetur? vel quo modo: angusti-
as orbitatis, & viduitatis ferre potero? duos
illustres oculos possidebam, virum & filium;
utrumque mors effudit. Quis fili Matrem
sepulchro mandabit, justaque persolvet? il-
lum, qui me lacrymis sequi debebat; lacry-
mor ego, & sepulchrum ei paro, qui parare
mihi debuerat. Par erat Matrem ante filium
à morte rapi; hic enim est naturæ ordo, ut fi-
lii parentes præmittant; sed quia ordinem
pervertisti, me celeriter tibi adjungat Deus.
Satius mihi erit eodem sepulchro condi;
quam sine filio, brevi hac luce perfrui: nulla
mihi vitæ ultræ jucunditas, cum ille non
supersit, cuius causâ vivere cupiebam.
Quamdiu supererat, sine dolore æruens
ferebam, & viri calamitatem, filii expectatio-
paulatim à memoria subtrahebat; sed sola-
tium meum mors amara conturbavit, & in
dolorem intolerabilem convertit. Quam
diversa sunt eventa ab his, quæ mihi propo-
sueram! ejus nuptias expectabam, pro thala-
mo sepulchrum construxi; quando de nuru
cogitabam, monumentum tunc paravi; cum
de nuptiali conditione tractabam, testa-
men;

384 *De Exornatione Argumentat.*
mentum ejus consignatum accepi; & filius
Matrem hæredem scripsit, quæ filium hæ-
redem constituere debebat; cùm vestem nuptiis
pararem, funebribus viciis cadaver constra-
gere cogor. Quàm diversa sunt hæc ab iis, quæ
proposueram! nullus dolor, cum cordis mei
acerbitate conferendus, nulla calamitas par-
calamitati meæ, nullus vulnus meum sanare
poterit, nemo tantus in urbe medicus &c. Hæc
ille dignus, qui in metrum elegiacum
vertatur. Cæterum notandum hic, ut in fin-
gendo consideretur Persona, & rei natura
quæ loquitur. v. g. an Deus, an homo sit? Gal-
lus, an Hispanus? doctus, an rufus; lascivus, an
tetricus? &c. Oratio enim personæ & rei con-
gruere deberet, ita ut sermo juvenis, sit alacer;
matronæ serius, senum gravis; vanitumens;
misericordia in humili conditione positi, in-
conditus rusticus; temerarius pueri; Oratoris
ornatus &c.

Apostro-
phe.
Apostrophe est, cùm à contextu materiat,
vel sermonis cæpti repente nos alio conver-
timus per allocutionem ad rem aliquam. Sic
apud Virgilium Aeneas, recensitis suis ærum-
nis, allocutionem facit ad occisos in Trojæ
occupatione: ô terque quaterque beatos,
quæs ante ora Patrum Trojæ sub mænibus
altis contigit oppere. Sic, facto sermone de
mundi fallacia, dicere potes; ô mundus! quæ
blanda sunt, quæ promittis, quæ amara, quæ
reddis. Item habitu discursu de peccato, sub-
dere potes; ô mendax peccatum! quæ dulcia
pol.

pollicebaris initio , quam nunc alia loqueris,
tuis casibus irretito. Sic Christus : Hierusalem
Hierusalem , quæ occidis Prophetas. Et,væ
tibi Corozaim, vœ tibi Bethsaïda. Hinc pa-
tet etiam, ad res inanimatas , & sensu caren-
tes fieri posse Apostrophen. v.g.ad cœlum,
terram,inferos,ad montes , sylvas,urbes,do-
mos tecta , v.g. ô tecta ipsa misera &c. Mul-
to verò magis ad Sanctos in cœlo , atque ad
Angelos , ad Damnatos in inferno &c. Ex-
empla passim leguntur , & audiuntur in Con-
cionibus.

Hypotyposis.
posis.

Hypotyposis est rei ad vivum per verbare·
præsentatio : quod fit , quando res ita verbis
propōnitur, ut cerni potius , quam audiri vi-
deatur. Huc spectat Cosmographia , seu
mundi descriptio. Chronographia seu tem-
poris descriptio ; Geographia , terræ de-
scriptio , Topographia seu loci descriptio ;
Prosographia seu personæ quoad habitum
& formam (nam si quoad mores fiat descrip-
tio , est Etopæja de qua postea) descriptio
ad vivum facta. Sic legere est descriptio-
nes horitorum, pratorum , avium, animalium,
tempestatum, præliorum , direptionum, nau-
fragorum, triumphorum, ludorum, tam apud
Poëtas , quam Oratores. Sic Virgil. l.4. Æ-
neid. describit tempestatem, Carthaginem, &
portum in Africam, Veneris habitum. In 2.
Trojæ excidium , in 6. Campos Elysios ; in
3. Polyphemi Cyclopis formam ; in 7. do-
num Caci &c. Ovidius describit diluvi-
um lib.1. Metamorph. tempestatem, l.2. qua-

Bb

tuor

386 *De Exornatione Argumentat.*
tuor ætates i. Met. Regiam solis Met. a. se-
dem somni met. ii. domum famæ. met. iii
Horatius ver. lib. i. oda 4. hyemem odà 9. Cic.
Civitatem act. 4. in **Verr.** & in **Catilin.** 4. item
pro Milone, Clodii, & Milonis apparatum ad
egressum urbis. &c. **Gregor.** Nyssen, hom. de
nativit. cœdem innocentium. Ambros. lib. i. de
Abel c. 4. voluptatis illecebras, alii alia, Quin-
tilianus sic urbis expugnatæ direptionem de-
scribit. Apparebant effusæ per domos, & tem-
pla flammæ, & ruentium tectorum fragor, &
ex diversis clamoribus unus quidam sonus:
aliorum fuga incerta, aliis in extremo comple-
xu suorum cohærentes, & infantium, femina-
rumque ploratus, malè usque in illum diem
servati fato senes: tum illa, profanorum Sa-
crorumque direptio, efferentium prædas, re-
petentiumque discursus, & acti ante suum
quisque prædonem captivi, & conata suum
infantem retinere Mater: & sic ubi majus lu-
crum est, pugna inter victores. Ita Quint. Sic
regiæ Priami irruptionem proponit Poëta,
Lib. 2. Æneidos.

Et domus interior, gemitu, miseroque
tumultu
Miscetur, penitusque cavæ plangoribus
ædes
Femineis ululant, ferit aurea sidera
Clamor.
Tum pavidae tectis Matres ingentibus
errant,
Amplexuque tenent postes, atque oscu-
la figunt.

In-

Instat vi patriâ Pyrrhus, nec claustra,
nec ipsi

Custodes sufferre valent; labat ariete
crebro.

Janua, & emoti procumbunt cardine
postes.

Fit via, vi rumpunt aditus primosque
trucidant

Immissi Danai, & latè loca milite com-
plent. &c.

Adolescentis defuncti metamorphosim de-
cantat lessus ille;

Vide Pa-

latium

Eloq. à

fol. 558.

Ut bulla defluxit aquosa, subsedit ut vespe-
re rosa,

Brevis omnis est flosculi sors, rapit ungue
celerrima mors.

Quam manibus osseis tangit, crystallinam
phialam frangit.

O inepta! & rustica mors, ô'caduca Ju-
venculi sors!

Ubi nunc decor ille genarum? ubi formæ
miraculum rarum?

Bina lumina subruit mors, cæcatenebras
intulit sors.

Ubi corporis bella figura? ubi lactis, ostri-
que mixtura?

Lac effudit in cespitem sors, texit ostrum
sandapilà mors.

Ubi rubra coralla sunt oris? ubi, retia, cri-
nes, amoris?

Parcæ rapuit forsicem sors, scidit atra cæ-
sariem mors.

Ubi cervix, & manus eburna? heu funebris
jacet in urna!

Atra nives imminuit sors, colla pressit tam
candida mors.

Eheu quid homines sumus, evanescimus
sicuti sumus!

Vana, vana terrigenum sors, cuncta dissipat improba mors.

Exinde patet, ad hoc genus descriptionis plurimum facere, partium, circumstantiarum, seu adjunctorum, antecedentium, & consequentium, atque effectuum multorum cum suis causis explicationem; eorum autem maxime, quae rem oculis ad vivum subjiciunt, ubi juvat non solum ars & ingenium, sed etiam oculis spectasse, quae velis effingere, aut expertum esse, quid in casu simili accidere soleat; aut saltem prælegisse tractationem argumenti similis in Authorum aliquo. Sic descripturus prælium, primò locum proponat cum suis circumstantiis. Planus, an monosofus? an palustris? quam longus, latus &c. deinde tempus nox, an dies? sole sereno, nubilo, hyeme? &c. dehinc copiam, numerum, ordinesque milium, corum armas, vires, animos, consilia, insidias. Tum con-gressum, pugnas, iactus, vulnera, strages, cada-vera sagas, ditiones, clamores, sonitus, fragores, & gesta fortium virorum, suis quaque coloribus, ut lector non legisse, Auditor non audiisse, sed prælio interfuisse, & spectasse videatur. An verò, & quomodo hy- potyposis differat à periphrasi, dictum est in Perio-

Periphrasi cap. 19. nempe quod periphrasis,
illa multa ponat pro voce una, Hypotyposis
autem pro re: unde ibi illa multa vocabula
tantum efficiunt, quantum si vox una posita
esset, in ordine ad motum; hic autem amplius;
ad vivum enim expressa res concitat affectum doloris, commiserationis, laetitiae, admirationis &c.

Aposiopesis est inchoati alicujus sensus in- Apo-
terruptio, & præcisio; dum scilicet aliquid pesis.
reticitur, quod ad sensum & sententiam cog-
noscendam est necessarium; neque aliunde
colligitur, quod reticeatur: debet enim esse
incertum, quod omittitur, ut à synecdoche
figura distinguitur. Fit autem hæc inter-
ruptio in vehementi affectu iræ, amoris, de-
siderii, pudoris, sollicitudinis &c. vehementia
enim affectus ab ripit rationem, & orationem
ad alia, neque sinit exprimere Verbis, quod
mente conceptum est. Terentius in Eunu-
cho, ergone illam? quæ me? sine, morime
malim. Idem in Andria. Quem quidem ego,
si sensero: sed quid opus est verbis. Sic in-
dignantes pœnam commerito dicimus: si
adhuc semel mihi veneris dabo ego tibi: si
vellem, possem; sed parco hæc vice. Virgilius
Æneid.

Non jam prima peto Mnestheus, neque
vincere certo

Quamquam ò! sed superent, quibus hoc
Neptune dedisti.
Extremos pudeat rediisse,

70 De Exornatione Argumentat.

Juvenal.

Tune duos unâ , sâvissima vîpera, co-
nâ

Tune duos ?

Ovid.in Epist.

Me tibi venturam quocumque vocâis
Laodamiæ.

Sive (quod heu timeo) sive superstes
eris.

Cic. ad Cassium. Brutus Mutinæ vix jam
sustinebat, qui si conservatus erit vicimus; sin
(quod Dii omen avertant) omnis omnium
cursus est ad nos.

Psalm 6. anima mea turbata est valde, sed
tu Domine usque quô? Joan. 20. Viso Domi-
no redivivo exclamat Thomas : Dominus
meus & Deus meus , neque sensum perficit.
Cicero Epist. 22. lib. 7. ad Attic. de Pompejo.
Scio nihil, eumque nisi in navim se contule-
rit, exceptum iri puto. Ô celeritatem incredi-
bilem ! hujus autem nostri , sed non possum
sine dolore accusare eum , de quo angor &
crucior. Et lib. 9. ep. ult. sed erit immittitus
Servius qui filium misit ad affigendum Cn.
Pompejum aut certè capiendum cum Pontio
Finiam, eisi. Hic quidem timoris causâ, ille ve-
rò : sed stomachari desinamus. Solemus etiam
abrumperc textum sermonem, quia inter lo-
quendum occurrit nobis noxiū aut aliis fu-
turum, si totum proferamus, aut id ipsum sape-
re arrogantiam aut turpitudinem. Sic Virgili-
us turpissimum scelus tegere volens, sic ceci-
nit : Ecl. 4.

No-

Novimus & qui te transversa tuentibus
hirquis,
Et quo (sed faciles Nymphæ risere) sa-
cello.

Author ad Herennium lib. 4. Tu ista nunc
audes dicere? qui nuper alienæ domi: non au-
sim dicere, ne cum te digna dixero, me indig-
num quidpiam dixisse videar. Ibidem. Mihi
tecum præcertatio non est, si video quod popu-
lus Rom. nolo dicere, ne forte arrogans vi-
dear; te autem sæpe ignominia: dignum pu-
tavit.

Juvenal.

Majorum primus quisquis fuit ille tuo-
rum.

Aut Pastor fuit, aut illud quod dicere no-
lo.

Cicero pro Milone : an hujus ille legis,
quam Clodius à se inventam gloriatur, men-
tionem, facere ausus eset vivo Milone, ne di-
cam Consule ? de nostrūm enim omnium:
non audeo totum dicere. Per hanc figuram
Eccl. siastes quidam inducit detrahentes. Pu-
ella inquiunt ista, speciosa, prudens, opulenta,
sed. Iste advocatus vir intelligens, bono inge-
nio, consilio, sed. Ille medicus. Princeps Ur-
bis habetur, plures conclamatos sanitati resti-
tuit, sed. Ille Dux exercitūs animosus, vigilans,
strenuus, sed. Ille monachus, illa Religio eru-
dita, temperans, casta, sed. Addit similia ex
Scribanio, quæ libens prætermitto. Commi-
nationis fuit illud quod Mauritius Bræssius
nomine Galliarum Regis ad Clementem.

Engel-
grave
Parte 4.
Dominini-
ca 8. post
Pente-
cost.

392 *De Exhortatione Argumentat.*

VIII. protulit in fine Orationis : Tua igitur beatitas, tam pium, tam sedi romanæ deditum, & addictum Regem Regnumq; foveat, amet, arctissimè complectatur : memor, quam diu Christianorum Regum & quis laudibus impresa vibrabuntur & Regum ipsorum fore, & rius rei Christianæ disceptatores & arbitros, summos Pontifices. Sin autem propendere, & inclinari in lancem alteram libra cæperit. Sed præstat festo, faustoque die faustam orationem fausta ominatione concludere.

Ethopæ-
ja.

Ethopæja, est morum fictio : sicut Ethica doctrina de moribus: sit igitur, quando hominis mores, aut ea, quæ ad mores spectant, ad vivum describuntur. Differt ab Hypotyposi. Hypotyposis quia rem, quo ad naturam describit, non quo ad ea, quæ ad mores spectant, contingit tamen sæpe, ut utraque milcentur. Sic Plutarchus Demetrium vivis depingit coloribus. Procerâ fuit staturâ, formâ orisque pulchritudine usque adeò egregiâ, atque præstanti, ut pictorum atque sculptorum nemo fuerit inventus, qui similem unquam potuisse effingere: nam leporem quandam habebat, benevolentiaque omnium animos fili conciliabat, terrorem incutiebat, gravitatem Regiam, & mansuetudinem domesticam præferebat, concurrebatque cum Juvenili, & præ alto vultû aspectu splendor cunctis admirabilis regia quadam dignitate conjunctus: itaque natus, factusque videbatur ad terrorem, stuporemque simul, & hominum gratiam concitandam. Erat autem, cum per otium fe-

sta,

sta, ludi, potationes, & convivia celebrabantur, & delicatissimus, & regum facetissimus. Cum verò res seria agebatur, aut perniciosa intendebatur, laborum erat patientissimus; ingeniique præstantia longo intervallo cæteros antecellebat, ita Plut. Ex Plauto hæc est avari simulque invidi descriptio. Quām avarus in re aliena sit orcus, vulturque, qui cada ver expectet, in re autem sua clargienda pumex avidissimus, rem suam periisse, teque eradicator, & Divum atque hominum clamat continuò fidem de suo tigillo fumus, si quā exeat foras. Pervigilat totas noctes, tum autem interdius, quasi claudus sutor domi sedet totos dies; tum ad servos ait: cave quenquam alienum in ædes intromiseris; quod si quisquam ignem quærat, extingui volo, ne causæ quid sit, quod te quisquam quæreret; tum aquam effugisse dico, si quis petat: cultrum, securim, pistillum, mortarium (quæ utenda vasa semper vicini rogant) fures venisse, atque abstulisse dico; profectò in ædes meas me absente neminem volo intromitti; atque etiam hoc prædicto tibi, si bona fortuna veniat, ne intro miseris. Hæc Comicus. S. Petrus Damiani l.2. ep. 3. sic adulatoris mores proponit. Quis ambigat eum, cum datur occasio favorabilibus Dominum suum verbis obtinere, ut cum possit blanda mulcere adulatione, ut ejus animum capiat, quid sibi magis placeat, callidus observator explorat, oculis gliscit, gestibus innuit, festivitatem sereni cordis prætendit, pendet ad nutum, ut herile sic præceptum tanquam

sibyllinum os , Phœbi præstoletur oraculum;
ire jubetur, evolat, stare jubetur, silicem repre-
sentat, si Dominus servet, ipse sudat, si ille x-
stum, hic cauma conqueritur ; At si vel leviter
frigeat, hic necesse est tremefactus visceribus
obtorpescat: si ille dormire vult, hic acediatur:
si satur est, hic ructare compellitur, sicque non
suus, nil aliud loquitur quām quod illi placere
suspiciatur, Hæc Damiani. Vide Palat. Eloq.

Emphasis

Emphasis est, cum ex eo , quod dicitur, ali-
ud præter hoc, quod dicitur colligendum est,
& desimendum. v.g. quod per funem demis-
sum lapsi sint, colligenda est præterea altitudo,
è qua sc̄ demiserunt, cùm ire , aut desilire non
potuerint. Sic cùm Julius Cæsar diceret veni,
vidi , vici , innuebat præter hoc celerità-
tem; & cum irruenti, in se inter occisores Bruto
diceret : & tu Brute fili mi, indicabat præterea
beneficia Bruto collata, propter quæ ingratus
existeret. Quo pacto Christus Judæ se traden-
ti locutus: Juda, osculo filium hominis tradis?
quasi diceret tu me tradis , qui es unus ex meis
Apostolis? & osculo quidem, ita, quod est sig-
num amoris, tu facis esse perfidiæ. Similiter
videns Hierosolymam, flens dixit: si cogno-
visses & tu , quæ ad pacem tibi? ubi tu, plus
significat, quām verba per se declarant; sicut
etiam in illo Petri ad Christum: tu mihi lavas
pedes ! in quem locum Augustinus: quid est,
inquit tu, quid est mihi, cogitanda sunt potius
quām dicenda, ne forte quod ex his verbis ali-
quatenus dignum concipit animus, non explic-
et lingua ; ita ille. Similiter Joannes Baptista

ad

ad Christum perentem baptisma dixit Matt. 3.
Ego debeo à te baptizari , & tu venis ad me ?
Emphasim etiam fecerunt Israelitæ de man-
na dicentes : Manhu ? quid est hoc : quomo-
do in tam parva re, tanta dulcedo, satis, &c.
Item dum Christus ad Magdalenam in horto
se post mortem quærentem diceret. Maria, ex
hac enim compellatione agnovit Christum
esse. Huc iridem refert sequentia : iste nec scit
os aperire, unde colligitur stupiditas ; nec par-
ticulam panis habet in domo , nec integrum
indusium in collo. Unde notatur paupertas.
Herculem hic labor exigit , unde patet diffi-
culty. Scanderbegus suo acinace Turcas per
medium diffiniebat, inde conjicitur robur illi-
us &c. Differt hæc figura ab Aposiopesi,
quia hic non omittitur aliquod verbum, quod
ad sensum perfectum requiritur ; sed solùm ex
eo, quod positum est, plūs conjiciendum est,
quam dicitur. v.g. Discipulus Magistrum do-
ceat ? Tunc fodalis ? & hæc atque illa fa-
cias ?

Sustentatio est, quando diu protrahuntur
Auditores expectantes, quem res in dicendo
habitura sit exitum, & finem , interim verò
præter expectationem eorum aliquid levitis,
aut gravius subjicitur , aut aliquid sequitur,
quod est præter opinionem. Et per hoc dif-
fert hæc figura à dubitatione, in qua quidem
etiam dubii expectant quid secuturum sit; sed
nihil præter opinionem subjicitur, quemad-
modum hic. Ubi sæpe verum est illud Ho-
ratii.

Sustenta-
tio.

396 *De Exhortatione Argumentata.*
Parturiunt montes , nascerur ridiculu
mus.

Sic Ecclesiastes quidam ingenio celebris,
agens de paucitate salvandorum , postquam
ex Chrysostomi sententia ostendisset paucos
salvandos in Urbe Antiochena, atque idem in-
ferre deberet de suis Auditoribus , invertit, &
contrarium intulit : omnes praesentes salvan-
dos esse, quod postea comprobavit. Terenti-
us. In me quidvis harum rerum convenit, que
sunt dicta in stultum : caudex, stipes, asinus,
plumbeus, in illum nihil potest, nam exsupe-
rat ejus stultitia haec omnia. Unde pater posse
hanc figuram fieri sine dubitatione , aut inter-
rogatione ; Communiter tamen sit illarum
ad inimiculc. Cicero Philipp. 2. Quid putem:
conremptumne me? non video, nec in vita,
nec in gratia , nec in rebus gestis , nec in hac
mea mediocritate ingenii quid despicer pos-
sit Antonius. An in senatu facilissime detrahi
posse credidit? atqui ordo clarissimis civibus
bene gestæ Reip. Testimonium multis, mihi
uni conservatæ dedit. an decertare mecum
voluit contentionе dicendi ? hoc quidem be-
neficium est; quid enim pleniū? quid uberior?
quam mihi, & pro me , & contra Antonium
dicere? Illud profectò est: non existimavit sui
similibus probari posse, se esse hostem patru-
ni si mihi inimicus esset. Vide plura in Pale-
Eloq. fol. 539.

Præter-
missio,
seu Præ-
teritio.

Prætermissio, vel *Præteritio* est, cùm dic-
imus nos raccere, præterire , & prætermitten-

velle , quod tunc maximè proferimus v.g.
nolo dicere , quod sis piger , non dico te esse
potatorem,furem , libidinosum &c. Valet ad
multa breviter commemoranda , cùm scilicet
iis diutiis insistere non liber , quia leviora
sunt, aut non vacat : Cic.pro Sextio : Possem
multa dicere de liberalitate , de domesticis of-
ficiis, de tribunatu militari , de provinciali, in
eo Magistratu abstinentia : sed mihi ante oculos
versatur Reip.dignitas, quæ me ad se rapit,
hæc minora relinquere hortatur. Idem act.
5.in Verrem. Auditis hæc, judices , quæ nunc
ego omnia prætereo , ac relinquo,nihil de lu-
xuria Apronii loquor , nihil de insolentia, ni-
hil de singulari nequitia,ac turpitudine , tan-
tum de quæstu ac lucro dicam unius agri , &
unius anni , quo facilius vos conjecturam de
triennio & de tota Sicilia facere potestis. I-
dem pro Cluentio: mitto illam primam libi-
dinis injuriam , mitto nefarias generi nuptias,
mitto cupiditate Matris expulsam ex Matri-
monio filiam , nihil de Oppianici nuptiis
queror , prætereo quæd&c. Vide eundem
in Verrem act.3. n.32 & act. 7. Non defen-
dam Apollonii causam , prætermittam illud,
non dicam ne illud quidem , etiam illud præ-
teribo &c. locus fusior est , quām ut huc
transferri possit: Breviter ; formulæ sunt:præ-
tereo,taceo,non memoro,non dico. Sicut li-
centia Poëtica dicitur , quando quis in versu
aliquid facit quod per Communem Poëti-
ce legem non licet; sic licentia oratoria est,
attentare aliquid quod plerumque non est
fas.

Licentia.

fas. non enim cuilibet licet reprehendere pa-
lam, & sine ambagibus alterum, ipliq; audam
dicere veritatem, sed habenti potestatem rati-
one Domini, Gubernationis, officii, quo mo-
do habebat Joannes baptista dum Herodii dice-
ret; non licet tibi habere uxorem fratris tui.

*Est igitur licentia præsumpta libertas in di-
cendo, quando scilicet timoris, aut verecun-
dæ causa subest, quò minus dicendum foret;
præsumit tamen, & audet dicere, liberè, quia
existimat prudenter, quod non sit offensurus
Auditores: quod bene notandum; si enim præ-
videat Auditorum offensam, tum id proferen-
dum non est apertè & liberè, de quo subvere-
tur; sed sub aliquo involucre, ne veritasodium
pariat; quod fecit Propheta Nathan Davidi
scelus exprobratus, inductâ priùs parabolâ.
Potest hæc figura dici licentia præsumpta, vel
interpretativa, cujus usus in utraque Repub,
Ecclesiastica, & profana, frequens est, cùm
scilicet ad habentem potestatem recurri non
potest, ut notum est in utr. que Jure, & Con-
scientia legibus. Usus hujus figuræ est in mo-
rendo, objurgando, insultando, minando &c.
Insultavit adversario Cicero pro Ligario,
quando admittit non tantum Ligarium fuisse
contra Cæsarem, sed liberè edicit etiam se
fuisse, quod reticendum videbatur, cùm Ca-
esar præsens esset, ejusque animum exalcerare
potuisset, rei acerbæ mentione; facit tamen, &
pro irato, benignum sibi efficit. Idem pro syl-
la, cùm deprecari potius debuisset, quod Len-
gulum, & Catilinæ sectatores suppicio affe-
ctus.*

cisset, aut saltem extenuare, excusare audet ex
hoc facinoris gloriam, & aggratulationem sibi
querere. Maxima, inquit, voce, ut omnes ex-
audire possint, dico, semperque dicam; adeste
omnes animis, qui, adestis corporibus, erigite
mentes, auresque vestras, & me de invidiosis
rebus, ut ille putat dicentem attendite. Ego
Consul & quæ sequuntur. Alia exempla re-
quire in Palatio Eloq. fol. 580. Audax illud pro
domo sua. Quare disrumpatur licet ista furia,
atq; audiat hæc ex me, quoniam lacepsivit &c.
Nec mitiora sunt, quæ in alios, præsertim in
Antonium, effatus est, ob quæ à multis Cice-
ro, ut nimium dicax, & audax vapulat, neque
fuisse mirum, si Antonium atque alios ob lin-
guæ libertatem habuerit adversantes. Nec ob
aliud passus Demosthenes: S. Chrysostomus
quoq; ab Eudoxia in exilium missus. Sanè ne-
mo libens nudam accipiet veritatem, quin sal-
tem erubescat. Quia tamen dicenda sepe,
præsertim Magnatibus, ne res, negotia, & sta-
tus Urbis, aut Regni pessum eat, neque sem-
per Orator sacer dissimulare vitia potest, ne
erescant in immensum, potest quis acrimo-
niam mitigare suaviter, præmuniendo v. g.
ignoscite, si quædam videbor & quo liberius
dicere: durius loquar, sed huc me compulit
vestri charitas. Dicam invitus, non dicturus,
nisi esset in rem vestram: Si quid est mole-
stia, atque acerbitalis in hac mea oratione,
cogitare velim graves morbos non sanari le-
vibus pharmacis. Si vos offendit sermo li-

berior

400   *De Extractione Argumentat.*
berior; illis magis æquum est, indignari, quo-
rum improbitas, ut hæc dicere, me impulsa
Simon Verepæjus hos mitigationis modos
annotavit. 1. cum præfamur, aut ab Audi-
toribus quasi veniam reprehendendi peti-
mus, v.g. ut ita dicam, quod pace tuâ dicam;
ut pace tuâ dixerim. 2. cùm eos, quod repre-
hendimus, initio moderate laudamus ex aliis
capitibus v.g. hæc & illa insignia sunt vestri
nominis decora, sed illud turpissimum est,
quod reliqua obfuscat omnia. Sic Cicero in
Philip. initio laudat Antonium & Dolabel-
lam, quos deinde acriter reprehendit. & A-
poc. 2. & 3. laudantur primum Episcopis ep-
tem Ecclesiarum; deinde vituperantur. 3.
Cùm his, quos redarguere intendimus, affir-
mamus nos amicos esse, neque objurgatio-
nem ex odio processuram, sed amore & bene-
volentiâ. Sic Cicero reprehensurus senato-
res, ait: venio nunc ad Consulares, quorum
nemo est, qui non habeat aliquam mecum
Conjunctionem gratiæ. &c. 4. Cùm quasi
coactè, invitè, & ex officio nos reprehendere
dicimus. Cic. Philip. 7. heu me miserum qui
semper senatum laudavi, nunc cogor repre-
hendere. 5. Cùm propter erratum eorum,
quos reprehendimus, nos affici dolore osten-
dimus, ut cum animi in ei dolore intellexi, vel
recolo hoc aut illud. 6. cum nostram perso-
nam non excipimus, sed includimus, non lo-
quendo solum de alius, sed in plurali in prima
persona; ut idcircone popul. Rom. nos Con-
sules fecit, ut in amplissimo gradu collocati

pro

pro nihilo Remp. haberemus. Debet hic modus maxime à sacris oratoribus adhiberi tunc, quando constat eadem sibi, quæ aliis dicit convenire, alioqui enim obstrepentes audiet, cur nobis solis hæc dicit? cur non & sibi? quasi vero esset immunis ipse. Imò si hoc ex sui abjectione faciant etiam non rei, valet, ad maiorem effectum in animis Auditorum, majoremque benevolentiam. Postremò mitigatur reprehensio nostra, dicendique libertas peccati ipsius culpam in alium rejecta, v. g. fuisse seductionem, subreptionem, levitatem, ignorantiam. Sic ad Galat. 3. Apostolus Galatarum crimen atrox elevat, culpam rejiciens in Pleudo apostolos, qui illorum imposuerant simplicitati, nec fraudem tamen, sed fascinationem appellat, & B. Petrus ad. 3. ubi errorem populib[er]iūt reprehendisset, nè tam acri sermone perterritos desperationi relinquere, mitigavit acrimoniam, ac veluti oleum post acetum infudit in vulnus, quando factum eorum ignorantiæ imputat, ac promittit p[re]nitentibus peccatorum veniam. Hic adde, fieri posse, ut volentes vitia grassantia perstringere inducamus exemplum *vetus*, atq[ue] illud exagitemus, & in Authorem invehamus. Hoc erit quasi in imagine, ac speculo deformitatem propone-re. Potest itidem fieri, ut nostri loco introducamus perorantem aliquem ex Prophetis, Apostolis, aut sanctis Patribus, atque eò facilius, si eorum propria, quæ locuti sunt aucto-
scripterunt verba habeantur. Hæc fusiūs in gratiam Concionatorum.

Cc

Con-

Concessio est, cùm orator aliquid admittit esse factum, vel dictum, quòd potius videretur negandum, aut excusandum; idque ideo admittit, quia prævidet, nil suæ causæ obfuturum, eo quòd non sequatur adhuc illud, quod adversarius intendit, idque facit non tantùm cùm negare non potest, sed etiam tunc, quando potest: eo modo, quo Philosophi permittunt transire falsum antecedens, aut præmissam, tanquam esset vera, & negant inferri, id posse, quod intenditur. Unde collige i. per hanc figuram non tantùm admittendum adversario, quod verum est, & negari non potest, sed etiam quod falso ast, aut verè factum non est. Ideo Author ait: Etiam iniquum, id est, quod æquum non est, eo quòd verè non sit factum, vel dictum, quod prætenditur. Collige secundò non tantùm dicta, sed etiam facta admissa spectare, ad hanc figuram; potest enim utrumque admitti, hoc loco, & assignari alia distinctione inter concessionem, & permissionem. Ideo Author non asseruit hanc distinctionem, sed dixit esse aliquos, qui Concessionem dictorum esse velint, permissionem factorum. Sed & exempla, quæ hic attulit, concessionem factorum esse probant, ut nihil dicam de auctoritate Quintiliani. Ex iisdem exemplis collige pertinere huc non tantùm facta vel dicta, sed etiam facienda & dicenda, quando scilicet facultas datur, quæ danda non esset, ut in futurum aliquid fiat, vel dicatur, que si jungatur ironia, est artificiosa pro-

hi-

hibitio. v.g. tantum convitieris, tantum revelles secretum nostrum, experieris quid sis reportaturus, tantum frequentes lupanaria, tantum fureris, si fueris deprehensus, non abibis impunitus. Talis est locutio illa pro Milo. ne; excitare, excitate, & quæ sequuntur ab Auctore relata, Virgil. est illa.

In nunc & verbis virtutem illud superbis?
Sine Ironia sunt sequentia. Cic. in Catilin.
Perge porro, quô cœpisti, egredere aliquando
ex Urbe, patent portæ, proficisci cere &c. Idem
alibi: sed sit beneficiū quod me non occideris;
at tale etiam latrones præstare solent. Idē pro
Ligario. Habet igitur Tubero (quod est accu-
satori maximè optandum) confitentem reum,
sed tamen hoc ita confitentem se in ea parte
fuisse, quâ te, Tubero, quâ virum omni laude
dignum Patrem tuum. Itaque prius de vestro
delicto confiteamini necesse est, quâm Ligarii
ullam culpam reprehendatis. Idē Pro Flacco.
Hoc de toto genere Græcorum dico, tribuo
illis litteras, do multarum artium disciplinam,
non adimmo sermonis leporem, ingeniorum a-
cumen, dicendi copiam, denique etiam, si quæ
sumunt sibi alia, non repugno: testimonio-
rum fidem, & religionem nunquam ista na-
tio coluit. Idem pro Murna. Sed hæc sa-
nè sint paria omnia, sit par forensis opera mi-
litari, sit par militari suffragatio Urbana,
sit idem magnificentissimus, & nullos un-
quam fecisse ludos. quid? in ipsa prætura ni-
bil existimas inter tuam, & istius sortem inter-

fuisse. Unde patet figuram hanc ad repetitio-
nem argumentorum præcedentium valere,
& transitionem ad nova. Item ad prius lau-
dandum aliquem, postea redargendum, aut
contrâ.

Parenthesis est nova sermonis inter jam in-
ceptum interjectio, quando scilicet aliquid
intrâ membra Orationis interponitur quod
non spectat ad continuationem sermonis
præcedentis, sed vel ad declarationem vel ad
affectionem excitandum. Virgilius.

Jupiter (hospitibus nam te dare juralo-
quuntur)

Hunc lætum, Tyriisque diem, Troaque
profectis

Esse velis. Idem.

Namque (fatebor enim) dum me G.
latea tenebat.

Sic dicimus: etiam Christiani (proh ma-
lum) etiam sodales (proh pudor!) immania
scelera perpetrant. Cavendum hîc, nè longa
nimis Parenthesis interjiciatur: obscuritatem
enim hac sensuum Confusione facit, nec Au-
ditor meminisse potest, quæ verba præmissa
sint, cum quibus sequentia sunt conjungen-
da. Quod si autem nihil inter cæptum sermo-
nem interjiciatur quod syntaxi turbet. Sed
fusius aliquid, quod interturbat cæptum ar-
gumentorum filum & contextum, vocatur
Digressio & definitur, quod sit brevis declina-
rio à proposito. Id est à causa, & statu quaesi-
onis, quod sæpe necesse est fieri ad declaratio-
nem Argumenti, quod nisi præviā ha-

beat notitiam aliquam, non satis intelligetur.
Solet etiam solius delectationis causâ adhiberi; ut enim declinare à via jucundum est
viatori, si propè viam viridis, floridus aut
umbrosus sit locus; ita etiam digredi à cau-
sa, si se offerat occasio recreandi fellos Audi-
torum animos. Et de hac, quæ ad volupta-
tem & delectationem ciendam valet, locu-
tus est Cic. cùm digressionem figuram es-
se dixit; qui verò figuram esse negant, &
solum partem causæ faciunt, intelligendi
sunt de illa digressione, quæ tantum ser-
vit ad declarationem causæ; hæc enim de
motu nihil habet, qui potissimum requiritur
ad figuram sententiarum. Digressiones faci-
unt frequentes Poëtæ ex occasione unius
rei connexæ cum alia, uti seneca Tragicus in
choris. Virgilius in descriptione locorum,
Regionum, Personarum, fabularum, & in
singulis libris Georgicorum in fine. In
primo enim expatiatur in luctum funebrem
interempti Cæsaris; in secundo evagatur in
laudem rei Rusticæ & privatæ; in tertio
excurrit in laudem Octavii Cæs. Au-
gusti, & suam in ipsam observationem
detegit, in quarto se effundit in fabu-
lam Orphei. Solent & sacri Oratores in
Concionibus ea uti, ut si agant de otio a-
dolescentibus fugiendo, invehantur occasio-
ne arrepta in parentū incuriam, quâ filiorum

406 *De Extractione Argumentat.*
institutionem & educationem negligunt. O-
portet autem digressione factâ , aptam po-
nere transitionem, quâ fiat redditus ad propo-
situm statum Questionis : quod plerumque
serviet correctio sententiarum v.g. sed quod me-
dicendi rapuit impetus ad rem, unde digre-
si sumus, redeamus.

Ironia.

Ironia sententiarum figura , est fictio toti-
us voluntatis , id est integri & perfecti sen-
sûs, non autem partis ; & per hoc differt ab
ironia , quæ est tropus ; unde tropus debet
esse brevior, figura potest esse longior. Sic
Cic. in Pisonem . Non est integrum Cn.
Pompejo jam Consilio uti tuo, erravit enim
non gustarat istam tuam Philosophiam , ter
jam homo stultus triumphavit. Crasse, pudet
me tui; quid est, quod formidolosissimo bel-
lo coronam illam lauream tibi tantopere de-
cerni volueris à senatu ? P. Servile. Q. Me-
telle, Cai. Curio P. Africane, cur non auditus
hunc tam doctum hominem, tam eruditum,
priusquam in illum errorem induceremini ? o
stultos Camillos, Curios, Fabricios , Calati-
nos, Scipiones, Marcellos, Maximos &c.

Distributio est, cùm aliquid per suas par-
tes explicatur, sive jam illud sit totum, quod
vocabus genus, sive quod integrale & actua-
le. Differt autem hæc figura à loco, qui partiū
distributio dicitur; quia locus dat materiam ,
figura formam quâ res amplificatur ad mo-
tum ; & locus adhibetur solius probationis,
seu illationis causâ (est enim argumenti sedes)
figura autem etiam ornatus & amplificatio-
nis gratiâ. Unde, cùm ad Argumentum tra-
stan-

Distributio.

standum satis esset dicere, omnes te oderunt, Cic. in Pisonem, sic extulit ornatiss & amplificationis ergo. Age, odit te Sanatus quod eum facias afflictorem & proditorem Ordinis, ac nominis sui ; videre Equites Romani non possunt, quo ex ordine Lu. Alius te consule relegatus; plebs Rom. perditum cupit, in cuius tu infamia, ea, quæ per latrones, & per servos de me egeras, contulisti. Italia cuncta execratur, cuius idem tu, superbissimè decreta, & preces repudiasti. Idem in 2. Catil. hanc propositionem; *omnes tibi adhaerunt sceleratu* si sic auget : *Quis tota Italia Veneficus, quis gladiator? quis latro? quis parricida? quis adulter? quæ mulier infamis? quis perditus inveniri potest, qui se cum Catilina non familiarissime vixisse fateatur?* Idem pro lege Manilia. Quod denique belli genus esse potest, in quo illum non exercuerit fortuna Reip. Civile, Africanum, Trans alpinum, Hispaniense, mixtum ex civitatibus arque ex bellicosissimis nationibus, servile, navale bellum, varia & diversa genera bellorum & hostium, non solum gesta ab hoc uno, sed etiam confecta. Idem in Lælio ait. omnes ad unū idem sentiunt; & hi, qui ad Rempub. se contulerunt; & hi, qui rerum cognitione, doctrinaq; delectantur, & hi, qui suū negotiū gerunt otiosi; postremō hi, qui se totos tradiderunt voluptatibus, sīc amicitia vitam esse nullam. Nota i. distributionem fieri dupliciter, aliquando enim statim, vel paulò post, cuique parti sua ratio subjungitur, ut in primo exemplo liquet, aliquando autem non subjicitur, ut in sequentibus patet.

Permissio est, quando Orator plenè aliquid tradit arbitrio Auditorum, id est, ut elegant, statuant, decernant, quod judicaverint, quod voluerint. *Differat à concessione*, quia *Concessio* admittit *factum* vel *faciendum*, *dilectum* vel *dicedendum*, quod negare vel excusare posset. At *permisso* relinquit liberum Auditoribus, *ut judicium, conclusio-*
nem & sententiam ferant de dicto vel facto: Unde in priori admittitur aliquid iniquum, id est, crimen in dicto vel facto; in hac autem admittitur libertas judicii, & sententia de crimine in dicto vel facto: seu ibi admittitur Crimen, hic *judicium & sententia de pena & executione criminis*. Seu ibi admittitur una *præmissa*, vel antecedens, tanquam esset verum, negatur tamen *Conclusio*, hic autem admittitur ipsa *Conclusio libera adversarii*, ut patet in Exemplis, quæ affert Author.

Differat à Communione, quia in Communicatione exquirimus Consilium, quid adversarii facturi fuissent in re simili, quæ jam est præterita; hinc autem de re futura quæritur, neque exquiritur *Consilium*, sed *judicium & sententia legitimè inferenda*. Fit autem hæc *judicii, & conclusionis libertas Auditoribus*, quoties supponitur, quod non sint aliud *conclusuri*, aut *judicari*, vel *electuri*, quam concluderet Orator, ideo dicitur ab Author. quoties alicui revehementer confidimus v.g. postquā ostendisti per ardua iri ad cœlū, per mollia ad infernū, sub-

subjicere potest, nunc eligite quod placuerit. Item si patuerit quod per studium, honores, & opes quis adipiscatur; per otium, dedecus, & paupertatem subde: nunc sectemini, quod arriserit. Hujus loci est, si dicas: dum hostis Petrum aggressus est, ut tueri vitam non posset suam, nisi vim vi repellendo. Quid aliud ei fuerat agendum vos ipsi judicate, en hic non petitur Consilium, uti in Communica: sed judicium de ipso facto relinquitur aliis. Sic & in hoc: qui inscius hominem trajecit, feram existimans, an poena mortis afficiendus sit vos ipsi ponderate, & statuite. Hac figurâ usus est Divus Petrus in Actis Apostolorum, sitnè magis obtemperandum hominibus, quam DEO ipsi judicate.

*Deprecatio, obsecratio, seu obtestatio est, Depre-
cùm opem alicujus expetimus, & invocamus,
quod fieri potest vel simpliciter, vel inter po-
litis iis, quæ novimus esse in pretio, aut amo-
re apud eos, quos imploramus, ut sic an nos,
facilius, aut fortius inclinemus ad id, quod
petimus v.g. per DEUM te oro, per quinque
vulnera Christi, per salutem tuam. Sic Ec-
clesia Orationes suas concludit ad DEUM.
Per Dominum nostrum JESUM Christum.
Et in Litaniis orat. Per incarnationem, Na-
tivitatem, Dulcissimum nomen JESU. &c.
S. Paulus obsecro vos, inquit per misericor-
diam DEI. Sic alii per Majestatem, Sce-
ptrum, Diadema, per amicitiam, amorem,
quo te, tuosque diligis. Per agnatam clemen-
tiam &c. Virgil. 6. Aeneid.*

C 5

Quod

De Exhortatione Argumentat.
 Quod te per cæli jucundum lumen, &
 auras,
 Per genitorem oro, per spem surgentis
 Julii,
 Eripe me his invicte malis.

Eadem invocatio est usitata Poëtis initio
 Poëmatis v. g. Musa mihi causas memora
 &c. Oratores adhibent in vehementi affe-
 ctu, ac maximè in Peroratione, uti Cicero
 pro Milone, Muræna &c. quem require, &
 Palatium Eloquen. fol. 526.

Optatio.

Optatio est, quâ alicui, sive nobis, sive aliis
 bonum vovemus & precamur. Dii faxint!
 inquit Cicero, ut meus collega vix fortissi-
 mus, hoc Catilinæ nefarium latrocinium,
 armatus opprimat. Et pro lege Minilia: uti-
 nam virorum fortium tantam copiam habe-
 remus &c. Virgilius

Vivite felices, quibus est fortuna per-
 acta

Jam sua,

S. Chrysologus ad arborem, cuius fructum
 comederunt parentes nostri, sic loquitur: O
 si tunc vel levis turbo mortiferam arborem
 dejecisset! O si nebulæ fumus illius mulieris
 tenebrâset aspectum! O si terræ nubes lethali-
 pis pomi speciem caligâsset! O si manus tan-
 gens inconcessa, tremuisset! O si peccati di-
 em tenebrâset nox injusta &c.

Execratio est optati oni contraria, quippe
 Execratio malum alicui imprecamur. Sic Dido apud
 Virgiliu m. Sed

Pars Quarta.

311

Sed mihi, vel tellus, optem! priùs ima-
dehiscat!

Vel pater omnipotens adigat me ful-
mine ad umbras.

Pallentes umbras Erebi, noctemque
profundam!

Ante pudor, quām te violē, aut tua
jura resolvam.

Cic. in Antonium. Quin tu abis in malam
pestem. Terentius dispcream! si quid stu- Epiphō-
dio mihi jucundius. nema,

Epiphonema est dictum sententiosum nar-
rationem factam concludens, aut etiam Ar-
gumentum fusiūs deductum. Virgil. 4. Ge-
org. postquam apum industriam in confici-
endo melle descripsisset sic finit.

Tantus amor florū, & generandi
gloria mellis.

Idem Georg. 2. adeo à teneris asuescere
multum est. Similes clausulas invenire est
in Seneca Tragico, præsertim in choris, fiunt
autem sic: expendatur, quid ex dictis, aut pro-
batis, aut narratis inferri possit per modum
consequentiæ, tum omīssā formā illationis,
seu particulā, ergo, igitur &c. ponatur abso-
lutè, aut per figuram Exclamationis, interro-
gationis: sic Satyricus. O curvæ in terras
animæ cælestium inanes! vide plura in Palat.
Eloqu. fol. 57.

Excla-

Exc'a-
matio.

412 De Exornatione Argumentat.

Exclamatio est, quando vehementi affectu commoti erumpimus in exclamationes v.g. admirationem, indignationem, detestationem, dolorem, gaudium &c. v.g. David. Domine Dominus noster, quām admirabile est nomen tuum in universa terra. Christus in Cruce: DEUS Deus meus, ut quid dereliquisti me.

Poëta.

O cives! cives! quærenda pecunia primū,

Virtus post nummos.

Cic. pro Cælio: proh dii immortales! cur interdum pro hominum sceleribus maximis connivetis? atque præsentis fraudis pœnas in diei reservatis? Atque hæc sunt Orationis ornamenta ab Authore posita aliis relictis, tum quodd de his Communis Authorum sensus, tum quodd alia minutiora, hæc præcipua, tum quodd pleraque ad hæc referri possint. v.g. Admiratio ad interrogationem; exclamationem adjuratio v.g. Testor Deum! ad Apostrophen, aut exclamationem &c. Pœnitentia ad correctionem &c. &c.

Appendix de usu figurarum prædictarum.

Interrogatio præter ea, quæ annotavit Cyprianus, valet ad varietatem, & vigorem Orationis; aculeos enim subjicit Auditori, nec sinit

sinit languescere. *Responso* ad exprimendos valet affectus odii, indignationis, & ad rem exaggerandam. *Subjectio* conduceat ad perspicuitatem: docilitatem, vehementiam, ad exprimendos item affectus indignationis, odii &c. *Anteoccupatio*, ad solidè confirmandum valet. *Correctio* apta est ad amplificandum, ad res exaggerandas, vel minuendas, ad mordaciter perstringendum, ad transitiones; pulchre trahatur per Ironiam.

Dubitacionis usus occurrit in Exordiis Orationum, & Epistolarum generis demonstratiivi, & deliberativi, dum scilicet ob rerum multitudinem, vel unius facti magnitudinem dolore, vel gaudio affecti hæremus, quid potissimum laudare aut vituperare, aut quomodo aggredi debeamus. Pulchre admiscetur Interrogationi, & exclamacioni. *Communictatio* valet ad urgendum, & objurgandum, ad confessionis veritatem exprimendam; interdum etiam ad judicem invitandum, ad benevolentiam, vel misericordiam, si nos omnem fiduciam in ipsius æquitate collocatam habere dixerimus. *Prosopopœja* ad vehementes affectus exprimendos, & acriter commovendos animos. *Apostrophe* servit variis animi affectibus, lætitiae, indignationis, commiserationis, invocationis &c. Utendum hac figura, cum servet Oratio, tum enim plurimum valet ad
con-

314 De Extractione Argumentis
concitandos affectus. Hypotyposis pluri-
mum valet ad delectandum, docendum, il-
lustrandum, ornandum, amplificandum, de-
stendendum. Ethopæja est morum mitiorum
& affectuum repræsentatio, valet ad exagge-
randum in laudem, vel vituperium, ad af-
fetum amoris, vel derestationis. Emphasis
ad exprimendam rem aliquam magnam, aut
magnum dolorem, iram &c. Sustentatio valet
ad res exaggerandas, augendo, vel minuen-
do, ad affectus doloris, indignationis, gau-
dii &c. concitandos ex inopinato eventu.
Prætermissione utimur cum res sint multæ,
sed parvi momenti, vel odiosæ, vel turpes,
vel satis notæ. Licentia valet ad ostenden-
dum veritatis amorem, ad arguendum sine
offensione. Concessio ad stendendam fiduciam
tansæ, interduim est artificiola quædam pro-
hibitio, cum Ironiæ jungitur. Parenthesis ad
declarandum valet id, quod dicitur. Ironia ve-
nustat orationem, recreat Auditorem, valet
ad contemptum rei alicujus exprimendum.
Distributio valet ad ornandam orationem,
& res declarandas. Permissio valet ad osten-
dendam rei alicujus magnitudinem, aut ve-
ritatem, aut fiduciam causæ suæ. Deprecatio
ad dolores, timores, aliosq; affectus expre-
dos. Opratio ad exprimendum rei alicujus ma-
gnum desiderium. Execratio ad indigna-
tionem & iram. Epiphonema ad declaran-
dam rei magnitudinem, ad laudandum, ad
af-

affectus excitandos. Ejus potissimum usus est in Conclusionibus rationum, & ratiocinationum, & in Epilogis. Exclamatio ad quid serviat invenies in Cypriano.

Per plerasque harum figurarum, eandem sententiam, seu propositionem variari posse ostendit P. Juglaris in Ariadna, observatione 27. ubi tamen pro anteoccupatione, accipi Correctionem, & concessionem, ac permissionem, intellige conformiter ad dicta. Simile exemplum invenire est in P. Masen. Palæstra Stylilib. 2. cap. 5. & in Oratoria, ad quorum imitatiouem similia effungi possunt,

C A P U T XXXI.

De Collocatione.

Sicut figuræ ad ciendos affectus varios serviunt, ità collocatio ad aurium lenocinium, & gratiam: aures enim, ut annotavit Cicero, vel animus potius, aurium internuncio, naturalem quandam in se continet volumen omnium dimensionem: unde sicut musicum concentum, artis licet imperitus, dijudicat, approbat, improbat, ità & cursum Orationis, plenusne sit, ac planus? an hiulus, durus, asper? continuus? an abruptus? saavis? an acerbus? verbo, aptene an inepte cadat

cadat ad aures. Quæ si offendantur asperitate vocum aliquâ, non potest tam grata ipsi animo influere, tropis licet & figuris instruta oratio, nec proinde gratiam obtinebit flectendi ac persuadendi. Ut igitur visui servitur, dum pro munere offertur res aliqua, ut scilicet non ipsa solum, sit grata, sed & id, in quo offertur, ita necesse est, ut etiam serviatur auditui, ut gratum quoque accidat id, quod in verborum involucro praesentatur. Hoc autem rectâ verborum collocazione, ac structura perficitur, in qua quidem primùm observandus est *verborum ordo*, nè quod prius erat ponendum, collocetur posterius, tum *junctura*, ut non solum asper, ac durus vocum concursus evitetur, sed etiam *suavis*, & *concinnus* efficiatur, placido verborum flu-

mine.

C A P U T XXXII.

De Ordine.

Ac ordinem quidem quod attinet, id necesse est præponere, quod naturâ suâ, vel dignitate est prius. Naturâ est prius sol, quam dies, manë, quam vesper; nasci quam mori, infantia, quam adolescentia; ingredi, quam egredi. Malus igitur est ordo in illo Poëtæ: postquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit: prius enim est ad mare venire, quam tangere fluctus. Dignitate præstant, ac priora sunt Pontifex, Cardinali, aut Episcopo, Episcopus Sacerdote. Cæsar Rege, Rex Principe, Princeps Comite, Eques Nobili, Nobilis Cive. Consul Senatore, Senator Cive, unde & in titulis Diplomatum, Privilegiorum, testimoniorum, ea quæ majoris sunt dignitatis præponuntur v. g. nos N. Romanorum Imperator, Ungariæ & Boëmia Rex. Dux. &c. Nos Consul & Senatores &c. Quæ omnia accuratè observanda, ne ordinis perversione offendantur animi. Accidit hic etiam sæpe, ut id, quod sequitur, fiat superfluum & vitiosum, si in priori jam contineatur, aut supponatur: ut si dicas, sunt gemini fratres, ex hoc ipso enim, quod sint gemini, intellegitur, quod sint fratres: Si autem dixeris, fratres gemini, nihil redundat, Livius tamen dixit: gemini fratres & ter-gemini fratres,

D d

Hoc

418 *De Exornatione Argumentat.*

Hoc vitio laborat illud Terentii ; valet & vivit, si enim valer , supponitur quod vivat. Sicut si dedit pecuniam , supponitur habuisse : & qui defunctus est , vixisse , & qui surrexit , jacuisse ; perversa igitur verborum Series est , dedit pecuniam , & habuit ; Surrexit , & jacuit. Hic præterea attendendum , an augere , vel minuere rem velimus per incrementum verborum. Si enim augere , seu plus & plus dicere , non debet fortiori subjungi aliquid infirmius , id est , id quod sequitur , non debet minus aliquid significare , eo , quod præmissum est , sed maiorem in significando vim habere oportet v.g. facinus est vincire civem Roman. scelis verberare , patricidium necare , quid dico in crucem tollere ? Cicero pro Milone : neque vero se populo solum , sed etiam Senatui commisit , neque Senatui modo , sed etiam publicis praediis , & armis , neque iis tantum , sed etiam ejus potestati , cui Senatus totam Rempub. commisit. Quod si minuere velimus , invertendus est verborum ordo. Ut quæ plus significant præmittantur , & minora ac minora semper subjiciantur v.g. Præceptorem is agat , qui sine barbarisini , & solecismi labore , constructionem formare nescit ? qui nec loqui , nec os aperire potest ? qui vix , ac ne quidem vix latinè legere ? item , non aureum , non Rhenensem , non dimidium , non obulum possidet. Universum hic attentundum , ut sic verba ponantur , quo auditor , aut lector , plus & plus

plus audiendo, vel legendo, semper proficiat
in sensu suo, minus vel majus semper judici-
um formando, teneaturque sciendi avidus,
dum ad finem decurrat Oratio: cuius sensus
& sententia, quia pendet à verbo personali,
hinc optimum judicatur verbo sensum clau-
dere, si compositio patiatur: non patitur au-
tem, si cadentia verbi, quoad præsentem mate-
riam, & affectum, sit inulta: si duriorem cur-
sum aut finem efficiat. Quare juncturæ euiam
habenda ratio de qua jam.

C A P U T XXXII.

De Junctura.

Junctura duo præstare debet: 1. asperi-
tatem verborum quoad sonum tollere. 2.
Inducere, gratum auribus verborum fluxum,
& cursum. Per primum efficit, ut aures
non offendantur soni duritie aut hincitate;
per secundum verò, ut etiam demulceantur
vocum gratiâ: unde fit, ut in verbis, non so-
lum sit nihil, quod displiceat, sed etiam adsit,
quod placeat. Quare per juncturam devi-
tanda ea, quæ offendam, & accrescenda quæ
voluptatem in auribus primùm, tum animis
creant Auditorum: nam ut Quintil. ait l. 9. c.
4. nihil intrare potest in affectum, quod in
aure, velut in quodam vestibulo offendit.

D d 2

Cre-

420 *De Extractione Argumentis*
Creant verò offendam verba aspera, & hiulcas
voluptatem, numerus oratorius : modulatio
nem enim certa illa syllabarum dimensio in-
ducit ; non absimilem illi, quæ est in musica, &
carmine. Sed de numero postea, nunc de ver-
bis asperis & hiulcis. *Aasperum concursus fa-*
ciant consonantes quædam asperiores, si con-
junctæ sint. Reddunt enim Orationem pro-
nunciatur difficilem, & sono ingratam. Cujus-
modi sunt S. & X. ut exercitus Xerxis. Item
S. in fine præcedentis, & principio sequentis
positum. Ut ars studiorum ; quod etiam habet
X. ut Rex Xerxes. Pindarus litteram S. vocat
adulteram, nec verè litteram esse censem, quam
ob causam totas odas sine ea conscripsit, ut te-
stis Demetrius Phalareus : veteres verò Poë-
tæ eander elidebant. Certè serpentinum
quid habet, sibilat enim sicut serpens. Ut
Sofia in solario soleas suebat suas. Etiam R.
caninum quid refert Persio. Utraque tamen
suo loco posita gratiam invenire potest. Sima-
teriæ aut affectui congruat. Ut si ventorum
rabiem, & sibilum exprimere sit opus, recte
cum Virgilio pones Aeneid. I.

Totumque à sedibus imis,
Unà Eurusque Notusque ruunt, creber-
que procellis
Africus --- furit æstus arenis
Et Frangitur inque sinus scindit sese unda
reductos.
Ejusdem est I. Georg. --- crepitans salit hor-
rida Grando.

Hud.

Hulcam & vastius diductam orationem efficit vocalium certarum concursio v. g. Phillida amo ante alias. Maximè si sint ejusdem generis ; dura enim sit collisio non sine hiatu oris & orationis, ut : Herculea arma allata sunt Æneæ. Sitamen ipsa rei magnitudo, vel deformitas, aut affectus exigat, potest fieri cum gratia hæc collisio. v.g. Quinquaginta atris immanis hiatibus hydra. Heu me miserum. Tellus, quæ me æquora possunt accipere ! quæ etiam causa est, quod Poëtæ de industria elisionem faciant. Ut in illo : Monstrum horrendum, informe, ingens. Et : à nimium cœlo, & pelago confise sereno. Nec Poëtis hæc usitata solum, sed & Oratoribus ut Platonii, Demostheni, Ciceroni; tum quod rem ipsam faciant ampliorem, tum quod indicium sit non ingratæ negligentia, de re magis, quam verbis laborantis. *Diffonam* etiam, atque auditu ingratam Orationem faciunt. Si verba in syllabam desinant à qua sequens verbum incipit, ut. O fortunatam natam me Consule Romam : Casus Casandra canebat. Discolor unde auri, per ramos aurare fulsit. Magnis de rebus inter se cernere certant. Cæca caligo, dissitus situs. Eodem vitio laborant verba ab iisdem ferè syllabis incipientia, aut similiter cadentia, aut desinentia v.g.

122 *De Exornatione Argumentat.*

Et sola , insicca secum spatian are-
na.

Périfer perpetienda parit patientia pal-
mam.

Plorantes, lacrymantes , flentes : ad mala
patrata sunt atra theatra parata. Nimia enim
ejusdem figuræ repetitio satietatem , satieras
nædium parit. Quod etiam facit ejusdem ver-
bi assiduitas. Ut quisquam quidquam cui
quam probet.

Secundò, Monosyllaba plura juxta se po-
sita ; ut in hac re me nil juvat. Huc revocantur
etiam voces , quæ quidem plurimum Syllaba-
rum sunt, sed spectata quantitate Brevium,
cùm enim duæ breves uni monosyllabo longo
æquivalent tempore, & quantitate, idem faci-
ent quod monosyllabum v. g. stat sua cuique
dies brevis irrevocabile tempus. Habent ta-
men & hæc gratiam, si res citata , aut citò facta
exprimatur. Tunc enim verba rem ad vivum
exprimunt. v.g.

At tuba terribilem sonitum dedit ore
canoro.

Volat fulminis ocyon alis.

Quadrupedante putrem sonitu quatit
ungula campum.

Sicut contrà cum gravitas, tarditas, aut mag-
nitudo rei est exprimenda , optimè affectan-
tur longa, & polysyllaba vocabula v. g.

Nimborumque facis , tempestatumque
potentem.

Ó Fortunatæ gentes Saturnia Regna.
Cæc.

Caterūm optimē miscentur monosyllaba
poly syllabis & longae brevibus. Sic Cicer. ini-
tiū pro Muræna. Quod precatus sum à Diis
immortalibus &c. Monosyllaba cum polysyl-
labis attemperat. Et Virgiliius de Scylla & Cha-
rybdi canens breves longis permiscet.

Sorbet in abruptum fluctus, rursusque
sub auras

Erigit alternos; & sidera verberat un-
dis.

Servit hic plurimum Hyperbaton ; ejus
enim beneficio trajici voces , è loco, quo con-
cussum durum faciunt , possunt eum in lo-
cum, ubi durus non erit. Sic Cicero. Hoc aditu
laudis non mea me voluntas , sed meæ vitæ ra-
tiones prohibuerunt : pro me mea voluntas.
Sed nè quis in hoc nimis sit anxius , rectè mo-
net Author , non requiri diligentiam opero-
sam : quò minus ars appareat , subrepere po-
test aliqua nonnunquam negligentia : Qui
verò lectioni Tullianæ addiderit animum ,
facilè cum Stylo facilitatem hauriet , ut ipso
in orationis cursu advertere queat , quid du-
rum pronuntiatu , & ingratum auditu
accidere possit.

C A P U T XXXIV.

De modo & forma verborum.

Juncturam non solum carere oportet verborum asperitate, & hiulcitate, sed etiam nimia constructionis extensione; mensura enim & modus teneri debet, ut in longitudine sensus, & sententiae modum, & limites oratorios non excedat verborum structura. Quidam nimis curti, & breves sunt, abruptis, & incisis sententiolis, sua sensa explicant; aliorum è diverso oratio fertur in immensum, & in infinitum fluminis instar, quod ab origine progressum manare non cessat, donec mare contingat. Ita sensum & sententiam trahunt hi eo usque, dum rem totam, quam explicandam sumiserunt, absolvant oratione, nunquam interrupto cursu loquendi, nulla audienti data quiete. Fatigant igitur non solum se ipsos, quando sine respiratione pronunciandum est perpetuo; sed etiam Auditoris animum & aures; animum quidem, quia non statim percipit plenè, quid dicatur, sed expectare necesse habet, usque dum ille sensum sententiamque perficiat, quam in immensum extendit; aures autem quia diutinâ, nec unquam interruptâ audiendi quiete languescant, ac vociferatione obtunduntur; contingit enim illis, quod in molendino existentibus, qui molesto rotarum fragore, ac strepitu propè ob-

sur-

furdescunt. Et verò currit hic istorum lingua,
ut rota molaris, quamdiu materies loqua-
citatis affluit. Sed hoc imperitorum legule-
jorum est: Orator verò id, quod dicit
non materia, neque diçendi spiritu, determi-
nat, sed arte verbis modum ponit; finem &
terminum, cancellis quibusdam verba con-
cludit, argumenta sua ceu milites in manipu-
los cogit, verborum flores offert non diffu-
sos, sed collectos in fasciculo. Hic mo-
dus verborum *forma* dicitur, quippe verba
ad formam certam rediguntur, ne sine fine
evagentur libera & dissoluta ad eum ferè mo-
dum, quo argumenta in certam Argumenta-
tionis formam coguntur, ut vim, robur-
que suum melius exerant. Sicut autem
non utitur diffusa in immensum oratione, ita
nec argatis, arctis, ac decurtatis senten-
tiis semper loquitur orator; sed cum modo
ac moderatè prout res exigit, nunc breviter ac
per incisa, nunc longius per membra & peri-
odos attemperat omnia; incisa enim, membra,
& periodi, sicut nimirae prolixitati, ita & conti-
nuæ brevitati modum pœnunt; cæsim enim
& membratim dicta brevitati, periodice, &
circumscripè effusa, longitudini congruae de-
serviunt. Attemperatum ac promiscuum
horum usum quia plurimi non observârunt,
indè tanta stylorum diversitas, ut iste cum
Seneca ac Petrarcha sit concilus, & argutus;
ille, cum Livio diffusus, ut Salustius à Cæsa-
re, ab utroque Tacitus, ab omnibus Plinius

Dd 5

se-

426 *De Exornatione Argumentat.*
secundus hic ab ipso Cicerone sit diversus, &
diffimilis. De qua diversitate vide Palæstram
Styli P. Masen. lib. 2. à capite 6. usque ad 25,
Orator verò cum Cic. Sic illigat sententiam
verbis, ut nihil inane, nihil inconditum, nihil
curtum, nihil claudicans, nihil in oratione sit
redundans.

De nomi-
ne Ora-
torio.

Hoc *Oratorio fit numero*. Advertendum
autem, quod hic numerus incisis membris &
periodis adstrictus, non solum hoc habeat,
quod brevitatem cum longitudine sermonis
attemparet; sed etiam quod aptam ad aurium
judicium, concinnam & suavem, ad earum
dem oblationem efficiat orationem. Sicut
enim metrum seu carmen certam habet sylla-
barum dimensionem & quantitatem, ita &
incisa membra, & periodi suam habent, nam
etiam pedibus suis incedit Oratio, licet non
ita determinatis aut certis: Unde sicut carmen
modulationem quandam facit, ad aurium il-
licium, & voluptatem, ita non minus Oratio.
Duo igitur numerus oratorius (in quo mo-
dus & forma verborum consistit) prestat,
congruam longitudinem & brevitatem, per
incisa membra, & periodos, quæ orationem,
velut limitibus coērcent, ne in immensum si-
ne fine fluat oratio, sed ut detur intervallum &
spatium respirandi, tum loquenti, tum audi-
enti. Deinde suavitatem seu concinnitatem
ad aurium lenocinium, in quantum videlicet
incisa illa membra, atque periodi suis pedibus
colligata concinnè, & blandè cadunt ad aur-
um judicium.

CA.

C A P U T XXXV.

De Origine Orationis numerosa.

Hujus numeri inventor fuisse dicitur **T**ra-symachus, qui tamen in eo reprehenditur cum **Gorgia**, quod nimius fuerit in ejus usu: nec enim tota, ex numeris constare debet, nihil ut fiat extra modum, verba sunt Tulli (id est, ut nullum verbum sit, quod non sit ad numeros accommodatum) nam id quidem esset Poëma. Sed omnis nec claudicans, nec quasi flu-duans; sed æqualiter, constanterque ingrediens, *numerosa* habetur *Oratio*: atq; id in dicendo numerosum putatur, non quod totum constat è numeris, sed quod ad numeros proximè accedit. Ita Cic. in *Orat. Pers.* Causam idem reddit; sic minimè, inquit: advertetur delectationis aucupium, & quadrangula orationis industria: si enim advertantur hæc duo, tollitur actioni affectus, & suspectam habet oratoris fidem, dum se ex insidiis circumveniri putat Auditor. Aliud est cum carmine, quod non ad faciendam fidem, sed ad volupratem est compositum. Hinc Aristoteles acerrimus judicio sophus, versum in oratione vetat esse; numerum jubet. Causa verò quod Oratores pedibus quoque Orationem instruere cæperint, erat voluptas aurium, ut suavius ad aures il-lapsa oratio, gratius in animum penetraret.

CA-

C A P U T XXXVI.

Cur numerosa oratio inventa?

Habent enim aures iudicium quoddam natura ipsa judicium, ut de quantitate toni, & soni in verbis & cantu Musico discernant, quid aptè, quid ineptè consarcinatum sit. Itaque diffona sentit, mutila notat, sibique esse aliquid ad plenam aut aptam clausulam adyertit. Si verò quid concinnè depropatum esse, aut rectè, aptèque cecidisse inaudit, recreatur & approbat. Mestante, verba sunt Tullii l. cit. Causus Carbo Tribunus plebis in Concione dixit his verbis & Marce Druse, Patrem appello, tu dicere solebas, sacram esse Rempub. quicumque eam violavissent, ab omnibus esse eis poenas personatas. Deinde Patris dictum sapiens, temeritas filii comprobavit. Hoc dichorao (comprobavit) tantus clamor Concionis (licet imperitæ) excitatus est, ut admirabile esset. Quæro, inquit Cicero, nonne id numerus efficerit? verborum ordinem multa, fac sic, comprobavit filii temeritas, jam nihil erit, et si temeritas totidem habeat syllabas, animo istuc satis est (quocunque loco verba ponantur) auribus non est satis, ita Cicero, quem aliis exemplis ostendisse, quanti momenti sit aptè dicere, invenies in Cypriano cap. 50. itaque ut Poëta, quo

pla-

placerent autibus , certâ pedum dimensione
constrinxerunt orationem , sic & Oratores,
multò tamen serius , neque ita certis ac deter-
minatis pedibus , ne affectatio fastidium pa-
reret , & delectationis auxipium tolleret si-
dem , & affectum , prout dictum est ; sed &
de pedibus dicetur postea , ubi primùm de
incisis , membris , & periodis explanatum fu-
erit .

C A P U T XXXVII.

De incisis membris & periodis.

Doctrinam atque praxim de incisis , mem-
bris , & periodis , tam utilem Tironi clo-
quentiae censuit P. Sigis. Lauxmin. in sua
praxi Oratoria , ut in hac primùm exercen-
dum Tyronem existimârit , ac basim funda-
mentumque eloquentiaz in ea collocârit ,
sed bonâ tanti viri veniâ , ego in tropis , & fi-
guris prius exercendum putarem , ut aliquam
quamcumque propositionem dilatandi pri-
us habeat facilitatem ; qui enim sermonem in
membra secabit , in periodos quadrabit , si ex-
tendere eundem nesciat , formam scilicet vo-
let inducere , cum materiam non habeat : & e-
rit ea deductio destituta ornatu , vitâ & vigo-
re , si tropis , & figuris destituatur , quarum
usum supponitur non habere . Utilius igi-
tur operam in troporum , & figurarum

ex-

exercitio collocabit, tum verò ad incisa, membra, & periodos adstringendus erit, ut dilatatio illa thematis, brevitate, & amplitudine debiā coērceatur, ac conformetur, pedumque concentu decoro cadet ad aurium illebras. Potest id fieri primū dissolutā, & dissipatā aliqua Ciceronis periodo, quam in scii mutationis, jubeantur concinnare ad numeros; demum quo pacto à Cicerone expressa sit prælegatur. Alias verò distortum alicuius Authoris fragmentum accipi potest, quod ad numerorum leges formetur, & patebit mox quantum intersit inter fluxum Authoris, & Oratoris, verbistamen iisdem ferme retentis. Hic videri potest in Cypriano C. 50. & fieri reflexio, quid fractum sitem trum respectu compositi. Demum & ex le formare exempla poterunt, eandem sententiam, jam incisim, jam membratim, jam periodicè offerendo. Verū prius horum doctrina atque differentia rectè inculcanda est, ne velut in tenebris sine lumine operari compellantur. Quare quid incisum sit, quid membrum, quid periodus; quid incisim, quid membratim dicere, quid periodicè explicandum erit.

Incisum ex Quintiliano definitur, quod sit sensus non expleto numero conclusus, id est, est sententia, constructio, seu structura verborum, quæ pronuntiatione dispergitur, interpolatur, & interrumptur. Author ad He

Herennium sic definit. Articulus (qui idem est quod incisum) dicitur, cum singula verba intervallis distinguuntur cæsa oratione, hoc modo: acrimoniâ, voce, vultu adversarios perterritisti. Item: inimicos invidiâ, injuriis, potentia perterritisti. Hic cæditur & dissecatur inter dicendum oratio, ita ut singula propè post verba spatium, & intervallum interponatur. Intercisum igitur dicitur, quod incidat continuam pronuntiationem. Membrum autem à Quintiliano definitur, quod sit sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abrup tu, & per se nihil efficiens, id est, est constructio, seu structura verborum, quæ habet completum numerum, sed non habet completum, & perfectum sensum; hic enim absolvitur tūm primum, cum periodus finitur. Sic: ô callidos homines? perfectum est inquit author; at remotam a cæteris vim non habet, ut perse manus, pes, &c. Author ad Herennium sic definit: Membrum orationis appellatur, res breviter absoluta, sine totius sententia (id est perfecti sensu) demonstratione, quæ denuo alio membro excipitur, hoc modo: Et inimico proderas: id est unum quod appellatur membrum, deinde hoc excipiatur ab altero: Et amicum lædebas. His ita positis facilis est distinctio inter membrum incisum; utrumque habet imperfectum sensum, sed membrum habet numerum completum, & perfectum, quem incisum non habet: *Incisum* enim dicitur sensus non complete

432 De Exornatione Argumentat.
plete numero conclusus; Membrum autem
sensus numeris conclusus. Verum in hoc
difficultas est, quid sit esse numerum com-
pletum, quid incompletum. Neoterici,
ut P. Masen. in Palæstra orator. l.i. cap. 34.
§. 2. P. Læuxmin in praxi oratoria cap. 1.
quæst. 1. & 2. ut alios præterea, in hoc di-
stinguunt, quod incisum admittat numerum
syllabarum solidi octo, novem, decem;
Membrum autem ultra decem, & excus-
rere potest ad octodecim, ad viginti. Una
de incisum hemistichio simile faciunt,
Membrum autem hexametro. Sed oppo-
situm habetur ex Quintiliano, cuius defini-
tionem refert author, & ex Cicerone, cuius
exemplum etiam ponit author, & Quintilia-
nus. Hic quidem dicit, se per numerum in-
telligere aquam & justam è pedibus con-
fessionem, seu pedum dimensionem; non igi-
tur illud in definitione: non ex pleto numero
intelligi potest de numero syllabarum, sed de
justa quantitate syllabarum accipi debet. Ci-
cero autem exemplum Incisi, & Mem-
bris posuit, in quorum uno tot syllabæ sunt, quo
in altero: nam exemplum Incisi est: domus
tibi deerat? at habebas; pecunias superabas,
at egebas. Hæc incisè dicta sunt quatuor in-
quit Cicero: at membratim, quæ sequuntur:
O callidos homines! O rem excogitatum! O in-
genia metuenda! ita ille. En, ut in primo, &
tertio inciso, tot sunt syllabæ, quo in primo
& secundo membro, sicut & in illo: Teste-
dare volumus, quod Cicero dicit esse mem-
brum

brum. Non igitur per numerum intellexit numerum syllabarum *arithmeticum*, sed ut patet ex Quintiliano proximè allato, *oratorium*, qui in quantitate seu dimensione pedum consistit. Et verò de hoc potissimum ab hoc capite usque ad 50. tractatur ab authore, & hoc sensu de numero & numerosa oratione agit Cicero in oratore perfecto, ut vel ex principio patet dum ait: neque numerosa esse ut poëma, neque extra numerum, ut sermo vulgi est, debet oratio. Itaq; Incisum erit sensus, qui non habet expletum numerum oratoriū, membrum erit sensus, qui habet expletū numerum oratorium. Verūm quo pacto discerni poterit, an sensus habeat numerum *oratoriū completum* an *incompletum*? Dicam quod mihi occurrit, aliis meliora excogitandi locum appetiens. Numerus oratorius (de hoc enim hic agunt Oratores, non Arithmetico syllabarum) cùm injusta pedum conclusione constat, ex dictis, tunc erit completus, quando verborum dimensorum quantitate aurium judicium aptus erit completere : incompletus autem erit, quando aptus non videtur ad aurium judicium implendum. Habent enim aures animo judice vocum omnium dimensionem, cùm discernant quid graviter, leviter quid aptè, quid ineptè, cadat, ut patet in concentu musico, quem etiam ignari artis dijudicant dignoscuntque è cessatione abrupta, vel debitè remissa, num plura expectanda sint, necnè. Porrò judicium aurium expletur, quando pronunciatio sermonis interrupti de-

434 *De Exornatione Argumentat.*
debitè & congruè cadit in cessatione ; quod
exinde fit , quia vox in altum pronunciatio-
ne sententiæ elata. in terminacione illius de-
primitur , & demittitur *saltem aliqualiter*, quâ
cadentia , seu clausula aures conquietunt,
quando verò pronunciatione terminatur vox
in alto pendente , animadverunt plura sibi
expectanda esse , ideoque suspenduntur , &
iplæ , desiderio pronunciationis, eodem tono
post interruptionem continuandæ . Declara-
ri id potest per abruptos in numeris musicis
sonos, & concentus : item in versu hexametri
cæsura: & rōto carmine. Ego id in exemplo ab
authore relato exponam. Domus tibi deerat
at habebas , pecunia superabat : at egebas. U-
bi post incisa singula pronunciatio , & vox in
alto abruptitur , & expectationem aurium
ad ulteriora provocat. Id ipsum patet in illo:
inimicos invidiâ , injuriis , potentîa , perfidîa
fustulisti : ubi post singulorum verborum in
pronuntiando discontinuationem ; vox non
cadit , sed in alto suspensa detinetur , eodem
tono postea resumēda. At in illo ô callidos ho-
mines ! ô ingenia metuenda ! vox in fine depri-
mitur , & remittitur ; ideoq; vi pronunciationi
non provocat ad audienda plura , sed aurum
expectationem explet , & quiescere facit salté
aliquo modo. Dico : aliquomodo & aliqualit-
ter , quia cùm enuntiato membro non ha-
clausula , & cadentia finalis , qualis sit absolu-
ta periodo , aurum expletatio perfectè , &
omnimodè expleta non est , sed adhuc suspen-
ditur : pendente enim aut huc sensu , non po-
test

test finalis terminatio pronuntiationis habere locum. Hæc ubi olim commentatus fuisset Rhetoricæ præceptiones exponens; sacris posse dictioribus applicitus incidi in Augustinum, ingeniorum illud portentum, cui ut potestate Rhetoricæ quoque magno Magistro fidem adhibendam esse non dubitavi. Sic autem ille l. 4. de doctr. Christ. c. 7. dum Pauli locum Rom. 5. v. 3. ad Rhetoricæ leges expendens, ubi gradationem esse dixisset, ait: agnoscitur & aliud decus; quoniam post aliqua pronuntiationis voce singula finita, quæ nostri membra, & cæsa. Græci cola, & commata vocant, sequitur ambitus, sive circumitus, quam periodum illi appellant, cujus membra suspenduntur voce dicentis, donec ultima finiantur. Nam eorum, quæ præcedunt circuitum, membrum illud est *primum*, quoniam titubatio patientiam operatur: *secundum*, patientia autem probatione n: *tertium*, probatio verò spem. Deinde subjungitur ipse circuitus, qui tribus peragitur membris, quorum *primum* est: spes autem non confundit: *secundum*, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: *tertium*; per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hactenus Augustinus, qui mox aliud exemplum subjicit ex Paulo 2. Cor. 11. & secundum præsentē doctrinam ponderat. Ex his patet etiam Augustinum sensisse, quod membra suspendantur voce dicentis, donec ultima finiantur, id est, donec sensus perficiatur; deest enim pronunciationi finalis cadentia, usque dum sensus compleatur. Neque tamen

436   *De Exornatione Argumentat.*
negavit aliquo modo deprimi, & remitti; inter pronuntiandum vocem, dum membra terminantur. Unde ut dicta breviter concludamus: Incisum non habet expletum numerum, qui: dum enunciatur nullo modo expletum judicium & expectationem, sed potius provocat ad ulteriora excipienda vi pronuntiationis, quam exigit. Membrum licet aliquatenus suspendat propter defectum ab soluto sensu, aliquatenus tamen compleat vi pronuntiationis, eò quod non interrumpat vocem in alto pendenteim, sed aliquatenus remittat, licet non cum finali cadentia & clausula. Periodus autem perfecte complet, & aurum expectationem & animi, eò quod non tantum sensus sit absolutus, sed & vocis terminatio in fine formari solitae. Definitur autem periodus in authore sic: cùm ab initio ad finem usque quasi in orbem, inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis, perfectis, absolutis sententiis: id est quæ fertur per membra sibi invicem colligata, & à se invicem dependentia, usque dum perticiatur, & absolutatur sensus. Aliter vocatur ambitus, circuitus, comprehensio, continuatio, circumscriptio. Requiruntur autem ad periodum membrorum minimum duo, ita enim Cicero in Oratore perfecto: postquam dixisset, diximus, restes dare volumus, extrema inquit, sequitur comprehensio, sed ex duobus membris, quæ non potest esse brevior. Cui conformiter August. loc. cit. minus enim ait ille, quam duo membra circuitus habere non possunt, plura vero possunt, sic ille. Et vero si unum membrum sufficit,

cit ad periodum, erit idem membratim, & periodice dicere, cum haec tamen sint distinguenda, ita, ut aliud sit *loqui per membra*, aliud *membratim*, aliud *per incisa*, aliud *incisim*. *Incisim loquimur*, quando vocabula propè singula, etiam ad eandē syntaxim pertinentia, pronuntiatione distinguuntur, interpolantur, & discontinuantur, quasi colligata & concatenata non essent; tunc enim *in singulis liberior existit oratio*; ut teruntur literæ, signa, manus, denique uniuscujusque confessio. Et aliquando prorsus vincita non sunt, ut in illo; excessit erupit, evasit. *Veni, vidi, vici*. Per *incisa* autem dicimus, quando non singula prope vocabula pronuntiatione disjungenda sunt, sed continuato aliquot dictionum cursu; ac præterea sic *incisa à se* invicem dependent: quippe *vincita & colligata inter se*: ut nullum prætermitti possit sine sensus, atq; syntaxeos perversione; ut teruntur tuæ, quas ad senatum populumque Romanum dedisti, literæ tua manu exaratæ, ubi plures voces incisum faciunt, non singulæ, psaque *incisa* sibi illigata sunt, atque à se dependentia, ut nullum prætermitti possit, quod non evenit dum *incisim* dicitur, ut *incisa* inter se colligata non sunt, cum sinè syntaxeos & sensus perturbatione omitti possit v. g. signa, manus, unde hic liberior existit oratio, quia minus *vincita*, non item dum per *incisa* loquimur.

Quare *incisim* dicta scopis dissolutis, per *incisa* verò scopis colligatis rectè comparaveris. Similiter *membratim & per membra* di-

Et accipe: nam Membratim dicimus, quando membra, quæ pronuntiatione disjunguntur, etiam quoad syntaxim concatenate non sunt, sed à se invicem independentia, quia tunc in singulis membris liberior insit oratio, quippe membrum à membro quoad syntaxim & conjunctionē independens. v. g. Cicero pro Milone de sica Clodi: hæc intentata nobis est, huic ego vos objici pro me non sum passus; hæc insidiata Pompejo est &c. Per membra autem dicimus. quando membra à se invicem dependent quoad aliquas particulas copulativas, aut syntaxim ut eti verendum non est proficissimo uno dicere, timoris tamen adsunt causæ non leves, & si me violentè non invalisset Clodius, nunquam ego Milo Clodium confodissem. Et tali casu membra sic vincita conficiunt periodum: tunc enim ab initio usque ad finem, quasi in orbem involuta fertur oratio, quia concatenate & continua. Hoc itidem casu membrum est pars periodi, quia actu dependet à periodo; quando autem membra concatenate non sunt, tum non est pars, quia à se invicem non dependent, sicut digitus pars manū non est, quando actu à manu non dependet, sed relictus est. Idem dicendum de Inciso, quod tunc pars membra est, quando actu à membro dependet, eisque iunctitur. Si autem non dependeat, pars non est, sicut nec articulus est pars digiti, si ei non cohæreat. Taliæ incisa sunt: veni, vidi, vici; excessit, erupit,

erupit, evasit. Quando autem incisim, quando membratim, quando periodicè seu per membra concatenata sit dicendum, vide in Authore c. 48. & si plura requiris consule P. Masen & alios. Hic interim

Nota ex capite 47. posse orationem quæ membratim sit, excurrere ad quindecim, aliquando etiam ad viginti membra, quia eni^m à se invicem independentia sunt, non ita fatigant audientem vel dicentem continuâ pronuntiatione. Verum periodus ex mente Ciceronis optima est, quæ ex quatuor membris conficitur: quæ enim brevior est, nec aures, nec animum ita explet: quæ verò longior, obruit intellectum, dum uno obtutu comprehendere nequit principium, & finem. Hæc vocatur *quadrimembris quadrata tetracolos*, sicut quæ tria membra habet dicitur *trimembris & tricolos*; quæ verò duo, *bimembris*, seu *dicolos*. *Unimembris* seu *menocolos* juxta dicta non datur. Quod si periodus quatuor membra superet, dicitur *pneumatica*, quia non commensuratur justæ magnitudini, sed spiritui dicentis. Sic & membrum æquò longius dicitur *pneumaticum* seu *schinotenes*. Horum exempla require in P. Lauxmin, doctrinam tamen hic positam cum illius nè confundas. Denique *Nota*, inter punctiones quas Grammatici *comma*, *colon* & *punctum* vocant, distingul à commate, colo, ac periodo Oratoria. Potest enim esse colon Grammaticum, ubi præcisè Incisum est & comma Rhetoricum; & ubi est colon

440 *De Exornatione Argumentat.*
oratorium, esse comma grammaticum. Præterea dum Orator per incisum interrogat v. g. domus tibi deerat? aut per membrum exclamat v. g. ô callidos homines! non ponitur comma, vel colon grammaticum, sed signum interrogationis, vel exclamationis; & tamen est incisum & membrum, igitur hæc idem non sunt. Et verò interpunctiones illæ grammaticæ à magis vel minus expleto sensu dependent. Commia autem & colon, seu Incisum & Membrum Oratorium à magis vel minus expleto numero Oratorio, id est, aurium iudicio & expectatione. sed de his consule Grammaticos.

C A P U T XXXVIII.

De Pedibus.

Præcipuum, & quod tanquam differentia à commate, colo & puncto collocatur in definitione incisi, membra & periodi, est numerus oratorius: non enim satis est Oratori scire in partes orationem, quia hoc faciunt Grammatici, & scriptores alii per commata, colas & punctas; sed requiritur etiam, ut incisa, membra & periodi aptè cadant ad aurum iudicium & voluptatem. Hoc autē facit justa pedum dimensio; unde numerum oratorium ad similitudinem poëtici definiunt communiter sic: Est suavis quædam orationis modulatio, ex apta pedum collocatione & varietate pro-

proveniens. Et oratio numerosa est, quæ longis, brevibusque syllabis concinnè collocatis, jucunda progreditur, & aptè cadit ad aurium gratiam & lenocinium. Qui porro pedes usui sunt Oratori, collocantur ab Authore hoc capite, quod require.

C A P U T XXXIX.

De numero Oratorio.

Licet autem pedibus utatur Orator pariter ac Poëta, non tamen adstringitur ad certos tantum pedes, neque ad ponendos certo ac inviolabili ordine, quemadmodum adstringuntur Poëtæ. Unde oratio neque tota constat ex numeris, ut metrum, neque tamen est sine numeris ac pedibus; quo ex capite difficultius est constare orationem numerosam: certam enim pedum legem non habet Orator, uti Poëta; sed ex Oratorum scriptis cognoscere habet, qui pedes initio, qui in medio, qui insine magis probentur; quod lectione assiduâ Ciceronis atque imitatione assequetur, nec non inspectione præceptorum, quæ in sequentibus capitibus tradit Author, ad quem te remitto. Vide etiam quæ Causinus l. 7. c. 8. 9. 10. Palatum Eloquentiæ à fol. 26, Breviret P. Balbinus in quæsto 29.

Ec s

CA-

C A P U T II.

De Triplici genere dicendi, seu elocutionis.

Ex majori vel minori, vel attemperato usu troporum, figurarum, atque numerorum nascitur elocutio magis vel minus, vel mediocriter polita, & insignis. Hinc *triplex dicendi genus*, seu elocutionis forma statuntur ab *Auctoribus*, quam Græci characterem & *Itatum* nominant. Differt à triplici genere orationis, demonstrativo, deliberativo, & judiciali, quia hæc exprimunt *materiam*, quam oratio complectitur (quod idein accipe de quinque causarum generibus l. 2. c. 5.) istud verò de quo hic agitur, triplex genus significat *formam* elocutionis, quā unum ex illis generibus exornatum est. *Primum* ex his vocatur *humile*, *tenue*, *submissum*, *gracile*, *sntile*, *acutum*, *attenuatum*, *Atticu* ⁿ, *communiter infimum*. *Alterum* *sublime*, *grande*, *grave*, *vehemens*, *rapidum*, *copiosum*, *ampulum*, *magnificum*, *communiter summum*. *Tertium* inter hæc duo medium, & mediocre dicitur, *temperatum*, *interjectum*. *Infimum*, seu *humile* dicendi genus est, quod quasi humi serpere videtur, altius tamen est nitore supra sermonem vulgarem, amat enim præter verborum proprietatem & puritatem, cultum verborum, tropos etiam, pœ-

ser-

sertim metaphoras communes, & figuras loquentibus familiares: quibus tamen orationem non infarcit, eò quod proxime ad quotidianum, & familiarem eruditorum (non tamen vulgi) sermonem accedar. Amplificationes & graviores ad motum figuram non admittit, numeris etiam non ita adstringitur: ejus enim usus eò spectat, non ut declamamus, sed doceamus, declarando, narrando, probando. Genus *summum* est, quod rerum & sententiarum pondere turgens regiam in perorando refici Majestatem, constat enim argumentorum, troporum figurarum & numerorum gravissimo apparatu, eò enim spectat, ut moveat, flectat, & percellat Auditorum animos. Hinc frequentibus, & illustribus exornatur tropis, & figuris, intumescit amplificationibus, inturgit affectibus concitatis. Dictionem habet atiocem, rapidam ac vehementem, incisa, & membra plurima, quibus instat, mordet, pungit, periodos paucas, nè aurium tantum illecebris serviat, sed sonantes; litterarum hiatum, ac duram syllabarum collisionem negligit, modò affectui & rei melius exprimendæ deserviant. Vim habet hoc genus longè maximam, dum modò persistit, modò irrepit in sensus, novas opiniones inserit, iisitas evellit, amplificationibus attollit orationem, & vi superlationum erigit, iram & misericordiam, odium & amorem imprimit, & per omnes affectus optationis, exclamationis, execrationis

nis

nis &c. Vagatur, ut videre est in peroratio-
nibus Ciceronis pro Muræna, Milone &c.
Medium seu mediocre genus est, quod inter
humile & sublime, seu infimum & summum
utriusque ornatum sic attemperat, ut quod
humili sublimius sit & robustius, sublimi
verò submissius. Huic pleraque dicendi orna-
menta convenient: sunt in eo mediocres sen-
tentiae, verba decora, schemata illustria, com-
positio numeris plena, ac fluida, omnia deni-
que supra quotidiani sermonis usum allu-
gentia. Plutimum habet suavitatis, qua par-
tim numeris, partim juncturâ, partim tro-
porum, & figurarum splendore comparatur,
valet atque adhibetur ad delectandum Au-
ditorem. Ex his

Collige, quando summo, quando medio,
quando infimo dicendi genere sit utendum.
Sunt quidam, qui ex materia id colligi debet
existimant, eo quod res magnæ summum;
res mediocres medium; res parvæ infimum
characterem, & formam sibi postulare vi-
deantur. Sed quia res etiam magna, ali-
quando stylo infimo proponi opus habent, ut
cum de Deo aut rebus divinis loquendum est
ad captum Auditorum ideo regula optima fu-
nitur ex triplici Oratoris fine: an velit Ora-
tor docere, an delectare, an flectere Audi-
torem: dum enim docet, infimo genere uten-
dum est, etiamsi de maximis rebus dicat, ut
intelligatur, quid velit. Dum vult delectare,
mediocri utendum est, ut adsit condimentum

sine

sine acerbitate, & vehementia. Dum autem
moveat, tum summo, ut quantos potest im-
petus faciat in animos Auditorum. Hinc sit,
ut in eadem saepe oratione omnia tria genera
sint miscenda, diversis tamen in partibus;
dum enim narrat aut probat Orator, infimo
utitur, dum exorditur, cum velit facere be-
nevolos delectando, utitur medio; in ampli-
ficatione & epilogo, si res postulat utitur
summo, ut patet in oratione Ciceronis pro
Milone &c. Tali autem casu a potiori parte
sumitur denominatio, aut fine, a quo tan-
quam objecto formaliter specificatur oratio, cu-
jus sit generis, & styli. Porro si universam
orationem species, infimum dicendi genus
invenies in oratione Ciceronis pro Quinctio,
pro Flacco, pro Plautio, Divinatione in
Verrem, secunda & tertia Catilinaria. Me-
dium pro lege Manilia, pro Marcello, pro
Archia. Summum in ultima Verrina, in
prima Catilinaria, in Antoniuin & Pisonem,
Ex dictis

Infer 1. recte epistolas, officia, libros Phi-
losophicos, de Oratore & Senectute dialogos
a Cicerone stylo infimo esse tractatos, quia
in iis tantum docere intendit.

Infer 2. Errare eos qui in scribendis epi-
stolis, dedicatoriis, petitoriis, &c. in concio-
ne catechetica ad rudes, in libris asceticis &c.
grandes & vehementes figuræ intrudunt,
tum enim præcipue intendit delectare, aut
docere.

Infer 3.

Inter 3. In concionibus & orationibus Panegyricis v. g. de Christo resurgentे, ascendentе, de B. Virgine, de Sanctis, in victoriarum, triumphorum, nuptiarum, Natalis diei aggratulatione, in Principis salutatione &c. adhibendum esse stylum mediocrem, mens enim est tum delectate. At in cohortatione ad milites, ad peccatores inverteratos, & obduratos, ad contumaces & refractorios vel cum agitur de negotio Reipubl. aut animæ in periculo gravi constitutæ, opus est stylo summo, quia motus faciendus est. Sed

Nnta eum, qui hoc summo genere uti cupit, opus habere celeri lingua, forti voce, memoria expedita; alioqui evanescet omnis figurarum impetus, & pro motu risum, aut fastidium est reportatum: quid enim ex ilia vox, tarda lingua, & memoria hæsitans præstabit vita & vigoris? qui in hoc genere desideratur.}

APPEN-

APPENDIX I.

De Triplici stylo in Narrationibus.

Rem eandem narrare potest & solet Historie, Orator, & Poëta; alia tamen & alia, narrationis sit facies oportet. Hoc etiam nosce cum sit Rhetoris, an nec tam differentiam stylī Historici, oratorii & Poëtici in narrationibus, ut, si factum idem efferre jubantur Tyrone's exercitii gratiā per triplicem hunc dicendi modum, quid eos præstare sit necesse, cognoscant. *Stylus Historicus* consistit in hoc, ut illo simpliciter & sine fuco rerum factarum veritas exprimatur. Ille igitur historicè narrabit, qui illum dicendi modum adhibuerit, qui fidem facit, illum vitaverit, qui veritati aduersatur, aut eam suspectam reddit. Hoc utrumque prætabit adhibendo puram & dilucidam dictionem, simplicitatem, & lenitatem orationis, ut suavitat ac fluens decurrat oratio absque salebrosa claudicatione, nullo tamen elocutionis illico singulari, nè lector à rebus abstractus verbo rum illeceberrā, his inhæreat, illis non attendat; itaque res describatur, ut non tam ad rerum commemorationem accessisse, quam rebus ipsis interesse videatur. Periodi nec numero ambitu sint circumductæ, nec ni-

Stylus
Historic.

mia

mia brevitate concisæ, nè artificio dictionis apparente, suspecta habeatur scribentis fides. Ornant historiam vocabula quædam narrationi propria, & constructiones, quæ ex regulis Syntaxeos & Authorum sensu habentur pro pure historicis. v. g. ponere multos infinitivos ad unum verbum personale pertinentes, aut ipsum personale omittitur, quod facile subauditut, nomina multitudinem significantia, in singulari posita, cum plurali verbo jungere &c. Item ornant suō loco positæ prosopopæjæ, interlocutiones dialogisticae & factæ breves ad historiam veterem, aut proverbium illusiones, digressiones ad institutum facientes, ut descriptio locorum, morum eâ ætate &c. Excellit in stylo pure historico ex antiquioribus Julius Cæsar, in commentariis de bello Gallico, Curtius, Livius, Salustius. Ex Recentioribus P. Famianus Strada de bello Belgico. Nota tamen si historicus descripturus est munitionem aliquam, regionem, pugnam, adhortationes Ducum &c. potest esse stylo elatiore, nempe medio de quo suprà, aut etiam summo, in ultimo nimirum casu, hic enim sonorum, quid & tubam poscit. Tunc tamen ille dicendi modulus ex Oratorio & Historico confatus censebitur.

Viginti

Viginti Precepta pro historica Lege
ac Stylo à quopiam Salustii
interprete annotata.

Prima Historiæ lex est, nè quid aut falsi dicere; aut veri (quod quidem scitu dignum sit) suppressere in alicujus odium, aut gratiam audeat; debet enim esse vera & sincera.

II. Nè ordine perverso aut præpostero quid recitet: ut enim quidque primum gestum est, ita primum narrabitur. Neque prolepsim aut præsumptionem rerum diligens Historiographus ex aliena præsertim persona usurpaverit, cum temporum, locorum, aut rerum in eis gestarum immemorem esse rufissimum sit. Ex talium enim rerum ignorantia, aut mendax, aut imperitus convincetur. Unde etiam Poëtæ virtio datur, quod portus Velinos tempore Aeneæ nominaverit, qui tempore posteriorius extiterant.

III. Nè quid repugnans aut implicans seu falsitatis se mutuo coarguens asserat. Nam si mendacem decet esse memorem, si comprehendendi non vult; quanto magis Historiographum, cui nè dubium quidem asserendum est. Non tamen continuo quidquid apud Historiographum legimus, ab eo assertum dixerimus. Multæ enim sunt apud eos sen-

450 De Extractione Argumentat.

rentiae, quas pro iudicio loquentium, non
suo inducunt. Neque quando aliquid dictum,
aut factum narrat, illud propterea aut vere
dictum, aut recte factum afferit.

IV. Ne quid superfluum aut imminutum
contineat Historia. Superfluum autem con-
tinere videbitur, si altius, quam opus sit exor-
dium reperierit; si digressiones ad rem nihil
facientes induxerit, si non solum multa pau-
cis, sed omnino pauca dicere contendent; In
quare Salustius excelluit. Nam ubi alius sibi
brevis locutus videretur, si ita diceret. Ci-
cerò intellectā re januas obserari jussit; vene-
runt conjurati, quā constituerant horā; ve-
rū cūm clausum ostium offenderent, co-
gnoscebant se frustā tantum facinus susce-
pisse. Iustius sic absolvit. Ita illi januā prohi-
biti tantum facinus frusta suscepérant. Im-
minuta autem erit, si quid scitu necessarium
omiserit; & ita obscuram locutionem fecerit
quod vitium sic notat Flaccus in arte: dum
· brevis esse labore, obscurus sio.

V. Aptam tamen digressionem ad institu-
tum facientē, & decerrem exhortationem
non minis fucatam, nec affectata, historis
non vitaverit; immo concionibus, orationi-
bus, consiliis exhortationibus, apertioribus
fraudum, & stratagematum locupletari, &
dicendi flosculis stylo historico aptis deco-
rari poterit. Et hęc quinque praecepta
oeconomiam & rerum ferraginem respi-
ciunt.

VI. Ia

VI. In concionibus & cæteris orationibus habenda est dicentium ratio, ut docto disertus sermo, & illiterato minùs cultus, ut que viro acri, & strenuo non languida detur oratio; nec inerti, aut molli, acris. Neve præter ætatis, aut statūs decorum aut turgeat, aut deprimatur sermo.

VII. Ex verbis obsoletis & nimium vetustis, multumque affectatis, non affectabit historicus multæ lectionis, aut scientiæ aucupium, nec diligentia juncturæ aut compositionis stylum obscurabit.

VIII. Historia sic erit brevis, ut in brevitate ipsa aptè delectet, plenè doceat, sensumque acriter, quantum opus fuerit, moveat. In qua re præcipua Salustio laus, cui cùm nihil demi, sicut & Virgilio nihil addi possit, sic tamen brevis est, ut minimè sit obscurus. Unde quod Cicero de decora brevitate præcepit, ad unguem observavit. Verba Ciceronis sunt hæc: Oportet orationem tres habere partes, ut brevis, ut apta, ut probabilis sit. Brevis erit si unde necesse est, indè sumatur initium, & non ab ultimo repertatur, & si cuius rei satis erit summam dixisse, ejus partes non dicantur: nam sæpe satis est, quid factum sit diligere, non ut enarreret quemadmodum factum sit. Et si non longius quam scitu opus est, in enarrando procedetur, & si nullam in rei aliam transibit, & si ita dicet, ut nonnunquam ex eo quod dictum sit, id quod dictum non est, intelligetur; et si non modò quod obest, verùm etiam id quod non obest, nec ju-

452   *De Exornatione Argumentat.*
vat præteribit, & si semel unumquodque di-
cetur, & si non ab eo, in quo proximè desi-
tum erit, incipietur deinceps. Ac multis
imitatio brevitatis decipit, ut cùm se breves
pùtant esse, longissimi sint, cùm dant ope-
ram, ut res multas breviter dicant, non ut o-
mnino paucas res dicant, & non plures quam
necessæ sit. Nam plerisque breviter dicere vi-
dentur, qui ita dicunt. Accessit ad ædes, pue-
rum vocavi, respondit, quæsivi Dominum:
domi negavit esse. Hic tametsi tot res brevius
non potuit dicere, tamen quia satis fuerat di-
xisse, Dominum, negat esse domi; fit rerum
multitudine longus. Quare hoc quoque in
genere vitanda est brevitatis imitatio, & non
minus rerum non necessariarum, quam ver-
borum multitudine supersedendum est. Hac
Cicero.

IX. Est, ut stylus sit uniformis, atque simili-
lis. Primum nè medio, medium nè discre-
pet imo: sic tamen ut interloquentium servet
decorum. Nam aliud servandum ubi perpe-
tuò loquitur *Historicus*, aliud ubi introducit
ab eo personæ.

X. Sic erit compositio historica numero-
sa, ut non censeatur metrica, nec versum con-
stituat, quamquam *Livius* ab hexametri capi-
te, *Authore Fabio exorsus* est. Factusne o-
peræ pretium simi. Ubi quatuor hexametri
versus pedes continui.

XI. Imperfectis infinitis pro Indicativis fre-
quenter utetur in rerum narratione *Histori-
cus*, in qua re *Salustius* est frequenter.

XII. Multa infinita ad unum finitum semel positum referet Historiographus. Pulchrum autem est infinita activæ vocis sic subiungere; ut postquam cœpere urbes, atque nationes subigere, libidinem dominandi causam belli habere; maximam gloriam in maximo imperio putare. &c.

XIII. Accusativos plurales tertiae declinationis in Is aut in Eis dyphthonon, quoties genitus erit in Iuni pulchrè usurpaverit Historicus, præsertim si adhæreat accusativo in Es, ut apud Salustium statim in principio. Omnes seu omnes homines, quod & alibi frequenter facit.

XIV. Tametsi in ore Oratoris partem & proprietatem cum adjectivo laudis vel virtutis venustè ponit utrumque in ablativo, tamen toti & subjecto conformare poterit, posita parte aut proprietate nihilominus in ablativo. Exemplum prioris ut: Catilina nobili fuit genere: secundi: Antonius pedibus æger.

XV. Secundam personam verbi etiam singularem pro qualibet frequenter ponet in narrando, aut admonendo Historicus, ut priusquam incipias consulto opus, id est. priusquam quis incipiat. &c.

XVI. Proprietatem rei, seu abstracta adjectivorum potius in dativo, quam per emphasis eodem casu posuerit, ut potius dixerit cum Salustio: quibus corpus voluptati, & animus oneri, quam quibus est voluptas & onus &c. Quæ res frequens est apud Salustum.

XVII. Deerunt in oratione s^epe verba & nomina, sed quae intellectu sint facilia, præfertim ad loquaciam spectantia, aut generalitatem portantia, ut gero, facio, dico, loquor, &c.

XVIII. Quoties Relativum ponitur inter duo substantiva, quorum sequens est alicui rei proprium, pulchre conformatur sequenti, ut : Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur. Et ad possessivⁱ, veluti ad primitiva fiet relatio, etiamsi illa exprimi nequeunt, ut : Corpora nostra ab injuria tuta forent. Qui miseri.

XIX. Gerundia nomina pro gerundiis venustè usurpantur, ut : magis dandis quam accipiendis beneficiis amicitias parabant.

XX. Quæcunque venustatis præcepta Oratori dantur, Historiographo servanda sunt.

Orato-
rius in
narran-
do stylus. Orator præter fidem & veritatem intendit etiam motum delectationis, aliorumque affectuum ex occasione nata inferendorum, qui tamen mitiores sunt, aut si vehementes, breviter interjiciuntur veluti igniculi. Oratorius igitur stylus erit perfectior, quo veritate & affectibus exultus magis. Hinc serviant celebriores verborum ac sententiarum figuræ, ut sunt hypotyposes, & vivaces rerum descriptiones, prosopopæjæ, acutæ sustentationes ex re natæ, inspersæ interrogations, exclamations, epiphonemata, definitiones conglobatæ, loci communes pronuntiatis sententiolis comprehensi, allusiones breves ad

ad illustriores historias, adagia, affectus doloris, laetitiae, commiserationis, indignationis, Apostrophe &c. Vide P. Balbinum in quæstis oratoriis parte i, quæst. 50. Excelluit in hoc genere Cicero plurimis in locis, maximè in Verrinis, Florus &c. Poëta narrat & delectat.

Unde Poëticus stylus èò erit perfectior, quò ipse dicendi modus majorem admirationem & delectationem parit. Id verò comparatur dictionis festivitate seu lepore, & lætitia, verborum grandium pompâ, modulatione numerorum, audacibus metaphoris, floridis rerum quasi ob oculos positatum descriptiōnibus. In hoc stylo debent omnia esse pigmentis oblita floridarum dictionum; serviunt etiam hyperbolæ, comparationes seu similitudines, fictiones, allusiones ad fabulas frequentiores, proso popæjæ, periphrases poëtice, & quidquid in carmine venustum & admirabile esse solet. Juvat frequenter aspergere suaves & teneros affectu, peribreves exclamations excitantes dolorem, commiserationem, admirationem. &c. Clauditur cincinnè narratio gratulatione, applausu, epiphonemate læto, lugubri, prout res postulat, Excellit in Narrationibus Poëticis ex antiquoribus Seneca in Tragœdiis, Virgilius in plerisque libris Æneidos, Ovidius in Metamorphosi, maximè dum narrat fabulam Narcisci, Atalantæ, Phætonis, &c.

Exemplum rei ejusdem per triplicem humectum deductæ elegant, habet P. Faßianus Strada in Prolusionibus academicis. l. 2. pro kus. 3. partis 2. mihi fol. 28².

Exemplū
stylis tri-
plicis.

De Stylo in Elogiis etiam hic dicendum esset aliquid, cum etiam hujus notitiam & usum Eloquentiae Tirones habere oporteat; sed quia praे manibus plerorumque est P. Massen in argutiis, P. Rhadau in Oratore extemporaneo, P. Juglaris, Emmanuel Thesaurus &c. Poterunt illi consuli. Breviter edicogenitus hoc scribendi stylum amat argutum, & concisum, ideoque cxi sim & membratum dicendum, periodus quadranda nulla.

APPENDIX N.

De Stylo Epistola ex Simone Verpaeo. lib. 2.

Verat hic Author in Epistolis stylum nimis excultum, ornamentis compluribus nitidum, ac Rhetoricis coloribus illuminatum, vult latinis, puris, elegantibus, & electis constare illas vocibus, ut vitetur plebei sermonis deformitas ac sordes; rationem dat, l.i. quod epistolæ finis sit supplere sermonem, quem præsentes præsenti facturi essemus, *et enim sermo absentis ab absentem*: Unde si vulgarem loquendi modum excedat, & eruditorum & prudentium sermonem referat, quam proxime, sufficit. Oratoriis vero pigmentis si excolatur, id arrogantiae vel ostentationis est. Hunc in finem refert Seneca ita ad Lucilium scribentem: qualis, inquit, sermo meus esset si unù sederemus, aut ambularemus, illaboratus & facilis, tales esse epistolas meas velo. Post hunc Paulum Mænium

nutium l. 2. epist. 2. Non soleo, inquit ille, studiosus epistolas elaborare: primùm si quid scribitur ad familiares, planè familiariter a-gendum puto: odi illa nimis ambitiosa, con-structa verbis & sententiis exquisitis. Et infra, imitetur epistola sermonem (communem) excurrat liberè nullis adstricta legibus, & sua-vem quandam perfectā non indiguam amici-tiā negligentiam præ se ferat. Ita Manutius. Verepæus verò ubi lib. 2. dixisset rarioem esse figurarum usum in epistolis, etiam nu-merum oratorium, & periodos ab iis remo-vet: quod confirmat authoritate Quintilianī, qui vult epistolas solutas esse numeris, com-matis verò & colis, ut ferè constat sermo no-stor quotidianus sic & epistolæ, quæ nobis quotidianum sermonem repræsentant. Ex eodem notatu dignum est, quod habet fol. 57. de rebus amplissimis sit gravissima, de me-diocribus concinna, de humilibus elegans. In petendo quidpiam sit verecunda, in narran-do lucida, & graphica, in commendando of-ficosa, in suadendo gravis & sententiosa, in exhortando vehemens & animosa, in rebus afflictis seria, in consolando blanda & amica, in secundis gratulabunda, in jocosis acumine & lepore referta, in encomiis delectet appa-ratu. Elaborator & lucernam oleum erit, si scribatur eruditio; artificiosè contexta, si ar-tis perito; carebit attificio si simplici, Laco-nismum habeat, si occupato; blandior si ami-co; licentior si familiari; fucatior sit si curio-so, adulantior si ambitioso, asperior si impro-

Ff s

bo,

bo, priscis verbis constet si antiquario. Sic Rhetoricè Rhetori discolo non sine sale scripsit quispiam. Audio te inter nepotes Tullii adoptatum, & verè ut inaudio nepos es, Tulliano more id accipe. Novus tu mihi plane Rhetor! dissolutio, quam in mores etiam admittis, tibi in usu vel maxime. Nec licentia figura tibi ignotior, cui quidquid libet, licet sic nempe vivere didicisti licentiā Magistrā. Adjunctio tibi alia non gratior, quam tuis similibus. Allegoriam non nosti, nisi in quantum inversio, immo perversio morum est. Statutus hic nè quære, ubi nulla morum gravitas animum occupavit; Protheo tu inconstantior, trocho versatilior es, omnibus majorum imperiis contrarius; ita hic etia n amas antitheta. Translatio in campos, digressio in popinas tibi non infrequens: videris nove inter Rhetores Annibal, ne tibi hæc inquam sepius digrederis, Compania fatalis fiat; aut nè novum ibi parentheseos genus edicas, dignum tali Rhetore, quæ non melius orationem tibi, quam faciem distinguat. Exclamationibus vero, o quantum indulges, quibus noctu lymphaticus forum imples! Quanquam vix tu melius, quam inter pocula exclamas, ibi latera firma, ibi canoram vocem tibi melle probas; tunc vel maxime tenare cum Vericle, fulminare cum Demosthene, & omnia permiscere solitus. Mentiar, nisi Eloquentia id est ars benedicendi in artem benebibendi auctore, degeneravit. Profecisse quoties te afferis mentiens, immo superementiens hyperbole

bole est. Moneo si profectum negligis, tuæ
saltēm prospectum consultumque velis,
vel ut Cato monuit, famam servare me-
mento.

Hæc de stylo epistolæ hic adjicienda cen-
sui, quod alia in classe discentibus proponi
commodius ad captum non possit. Sed &
artem illius conficiendæ percipere melius
non possunt, quam post degustata Eloquen-
tiæ præcepta, licet alibi excitationes us
hujusmodi imponantur. Quare cùm turpe sit
aliquem post absoluta Eloquentiæ studia
non posse concinnam efformare epistolam,
& ejus rei frequens sit usus, methodus verò,
quam concinnavi brevis & universalis, non
inutile judicavi hic eam subjecere. Præmoneo
tamen, me locuturum de epistola, quæ *arti-*
ficialis est, non quæ *familiaris* est, hæc enim
cùm familiariter noto scribatur, affectum
potius sequitur, quam artis præcepta, unde
familiaris epistolæ leges dare universales im-
possibile judicant omnes, & patet ex episto-
lis Ciceronis, quas ad leges renovare Hercu-
leus labore est. Hoc prænōtato.

Vide 1. Cujusmodi epistolam velis confi-
ceret, an petere aliquid vel suadere, vel gratias
agere, vel accusare, &c. indè enim denomina-
bitur epistola petitoria, suasoria, gratiarum
actoria, accusatoria &c. Vide 2. quæ sunt
rationes, causæ, vel motiva, quæ te ad peten-
dum, suadendum &c. movent aut incitant,
quoad rescies interrogando te, cur hoc pe-
tis?

Artificiæ
epistolæ
univer-
sæ.

ris? cur suades? quare istum accusas? cur gratias agis? &c. 3. ad dispositionem epistole accede, ordine inverso, sicut Cicero facendum moneret in oratione, libro de inventione. Et quia plerumque epistola quatuor habet partes sicut oratio, quatuor tibi observanda sunt; quid in Exordio, quid in Propositione, quid in Confirmatione, quid in Epilogo dicere debeas. *Epilogus* debet hoc facere, quod epistola gerit in titulo à quo denominatur talis vel talis. v. g. si est petitoria, cum in hujus epilogo necessum est petere, seu ponere formulas petitorias; si suasoria suasorias; si accusatoria sit, epilogus in accusatione consistet. *Confirmationes* semper continebit & tractabit rationes, causas & motiva, ob quæ istum accuso, defendo, cur suadeam, petam, gratuler, gratias agam &c. rationes enim sunt id, quo rei aliquam stabilimus & confirmamus, id eoque in confirmatione ponendæ sunt. *Propositio* sicut nomen ipsum declarat, proponere debet, quid hæc, quam scribiimus, epistola velimus & intendamus, an accusare, an gratulari, an petere. *Exordium* captat benevolentiam vel significationem amoris, doloris, gaudii, iræ &c. prout res est, de qua scripturi sumus. Surauit etiam materiam ex opportunitate, occasione & connexione personæ, quæ scribit, ad quam scribit, circa quam scribit, ut v. g. quod tibi incumbat illius curam gerere, qui se male gerit, quod persona, ad quam scribis, sit liberalis naturæ, multatihi contulerit, ideoque adhuc speres te impe-

traturum, quod præsenti epistola petis &c.
quod alius te rogaverit, ut pro te intercede-
res &c. Si à doctioribus fiat syllogismus, po-
test major poni in exordio v.g. in epistola
laudatoria sit major: omnis doctus & pius est
commendatione dignus & officio. Sed iste
N. est doctus & pius, ergo est commendatio-
ne dignus. Major tractabitur in exordio, mi-
nor in confirmatione, est enim causa cur istum
commendes, quia est pius & doctus. In epi-
logo conclusio. Post exordium interpene
propositionem, & habebis omnes epistolæ
partes.

Hoc breve & universale est artificium, &
caput facile, quod exemplis pluribus, quæ in
gratiam discipulorum elaboravi, com-
probarem, nisi timerem esse lon-
gior: Unum tamen, alte-
rumque subjicio.

EPIS.

E P I S T O L A

Quâ Demetrius Alexium commendat, ut ad officium alii quod promoteatur.

Ratio datur, quia est probus, & doctus.

Hinc formati potest syllogis. Major. Viti probi & docti sunt commendatione digni. Minor. Sed Alexius est vir probus & doctus. Conclusio. Ergo Alexius est commendatione dignus. Major ponenda ad Exordium, Minor ad Confirmationem, Conclusio ad Epilogum: In Propositione interpone, quid præsenti epistola velis, nempe Alexium commendare, v. g.

Non parum refert ad Reipublicæ emolumentum & gloriam, si per viros administretur, qui pietate ac litteris sunt insignes: hi enim præterquam quòd majori sint commendo bono publico, etiam fulgore vitæ, doctri næque velut sidera eandem illustrant, cùm è diverso rudes atque improbi eam dedecorent. Quamobrem etiam atque etiam cuperem, ut curæ tibi foret Alexius opportunitate proxima, qua vacantem officio locum in Republica esse contigerit. Etenim vir est non motum solūm probitate, sed & artium ingenuarum

Exordi-
um.

Proposi-
tio.

Confir-
matio.

pe.

peritiā exultissimus. Est in eo ardens religio-
nis avitæ cultus; mysterio rum cīvinorum æ-
stimatio & frequentia, orationis studium, ca-
stimoniae & sobrietatis amor, juris & a qui te-
nacissima mens, abhorrens ab omni eo, quod
sive luxi cupiditate, sive ambitionis tumore
labem fame posset apergere. Vir integerri-
mus, quem sanctimoniam suspicias, candore &
affabilitate amabilem amplectaris. Eā vero
litterarum expolitus varietate, ut nihil in illa
sive mansuetudinis eruditionis ē Pœtarum,
Oratorum, historiarumque officina, sive rigi-
dioris, ex Philosophorum ac Jurisperitorum
placitis valeas desiderare. Dignissimum igitur
censeo, quem non modo diligas, sed &
cures, ut ubi sese occasio tulerit, inter Rei-
publicæ ministros censi facias. Erit ille
rum bono publico percommodus, ut quod
summā industrā & fidelitate provehet, cūm
tibi honori, qui talē virum evexeris, quin
& pro ea, quā est grati animi memoria
te officius colet semper, & ama-
bit. Vale.

Epilo-
gus.

EPIS.

E P I S T O L A
Quâ Achilles Landelino suader
militiam.

*In exordio dices, cùm Turca cum rebelli-
bus Hungarię terris nostris infundere levit,
decrevisse Augustissimum Cælarem eos justo
bello reprimere, & hæc cauia est cur mil-
ites scribantur, quibus ut se etiam Landelinus
adjungat, dices, te ei in Propositione velle
persuadere. In Confirmatione dabis rationem,
quâ ei persuadeas, ut nomen militiae det, qua-
lis esse potest, quod vita militaris jucunda sit,
ut pote à plurimis laboribus, curis & molestiis
libera, quod non habent artes aliaz, aut nego-
tia rei familiaris, in quibus die nocteque labo-
randum, sudandum, caputque frangendum
est, ut subsistas. In Epilogo adhortaberis il-
lum ut tam jucundum vitæ genus sibi deligat.
Poterit sic efferti.*

Exordi-
um.

Proposi-
cio.

Tubarum tympanorumque strepitus au-
ditur apud nos, non ambigo quin vestra e-
tiam in urbe. Quod spectet! non ignorabis,
cùm pervulgatum sit Augustissimum Cæ-
larem scribere milites, quas Ottomannicæ
potentiaz, junctisque perduellibus opponat,
qui patriæ nostræ excidium minitantur. Pla-
cetne tibi clangor hic Martius, qui Marte sæpi
us verbis spirare auditus es? Hoc cupio, ut ge-
nero.

nerosorum pectorū nomine tuo adaugeas nus-
menū. Et quid tergiverseris? cùm vita hæc de-
mū sit jucundissima, quæ liberrima est à labo-
ribus molestiis & curis, quibus distorquentur
& excruciantur ii, qui aut rem procurant, do-
mesticam, aut arti exercendæ sive liberalis ea
sit, sive illiberalis operam navare compellun-
tur. Vita militaris sinè labore agitur, & nè
tempus nihil agendo longum evadat, face-
tissimorum commilitonum jocis, lusibus &
potationibus lætissimè diluitur & diffuit.
Abrumpe igitur moram deliberandi tecum,
torporem excute, & quæ tibi offertur oppor-
tunitas, vitam tetricam, curisque ac tædiis re-
fertam cum amœnissima commuta, & ample-
stere. Aurea libertas est, hanc assequeris, si
Martem pro arte sequaris. Dic ergo vale ar-
tibus, ubi primum meum acceperis vale,

Constitu-
matio.

Epilogus.

EPISTOLA DISSUASORIA,

Qua dissuadetur Landelino esse mi-
litiam sequendam.

Exordium facies declarando quām since-
rē sis Landelino affectus, & quām benē
ei semper volueris hactenus; ut sic eum tibi
concilias, ad auscultandum tuis consiliis. In
Propositione dices, cùm hoc ita sit, sperare te
tuam suasionem locum apud eum repertus
ram, & à proposito militiam sequendi, des-
titurum. In *Confirmatione* dabis cau-
G g sam

sam , propter quam militiam amplecti non
debeat , v.g. quod licet à molestiis , quas artes
aut negotia domestica secum apportant , sit
futurus liber , in maiores tamen sit deventus
rus , quas tum noctu vigilando in calore &
frigore , in fame & siti , in dura cubatione ,
cum in multo rigidiori disciplina , & obedi-
entia subire debebit , & quamvis aliquam pec-
pandi libertatem assequi videatur , hanc tamen
appetere non debet , eò quod illa libertas sit
turpis & inhonesta , animæque noxia. Quare
ut militiam non sequatur , in *Epilogo* dehorta-
beris Landelinum , Hæc omnia sic exprimi
possunt.

Exordiū. Quantum honori commodisque tuis stu-
duerim hactenus , plurimis à me tibi palam
factum esse documentis , nullus dubito dul-
cissimè Landeline ; amor enim quo in tefe-
ror , non sinit ut ullam serviendi tibi oppor-
tunitatem prætermittam , cùm semper cupi-
am esse tibi quam optimè. Qua ex causa cùm
ad aures meas rumor (utinam falsus esset)
attulerit , castra te sequi velle : dissimulare non
potui , quin ab eo te dehortarer proposito.
Proposi-
tio. Cogites velim mihi charissimè vitam illam
Confir-
matio. jucundam quidem videri , verùm sub melle
latere venenum , sub rosis spinas ; quid enī
vigiliæ diurnæ nocturnæque , quid sub aper-
to Jove frigora , calores , quid pluvia , durissi-
maque strata ? non ibi tectum , non paratam
dapibus mensam , non focum reperies ; dee-
runt etiam fami siue depellendæ perne-
cellæ.

cessaria , sive rerum in tanta militum copia,
inopia , sive æris defectu , quod si petas pro
verbis verbera reportabis , reticeo quotidiana
mortis & vitæ discrimina . Dum igitur quas
pateris in artium studio molestiis te eximere
cupis , in maiores te conjicies ; *incidis in scyl-*
lam cupiens vitare charybdim : Et dum fræ-
num fernlæ refugis , rigidiori disciplinæ et
subjicis imprudens . Libertas quidvis agendi
si quæ permititur , ea dedecori tibi est , aviz
mæque noxia , honestati enim repugnat & le-
gibus divinis . Quamobrem quid agas medi-
tare , nète facti serò subeat prænitudo : altius
memtem evibra ; sectari castra liberum est
semper ; at semel se illis juramento obligasse ,
perpetua est servitus , retrò pedem ferre non
licet , nisi funem exspectes . Igitur finem pros-
spice tam vitæ temporalis quam æternæ , ut
bene semper vivas , & valeas .

Epilogus

EPISTOLA.

Novi Anni apprecatoria.

In *Exordio* Excusabis te , quod tam serò gra-
tuleris amico novum annum : causam adjicies
quod fueris impeditus . In *Propositione* dices
te id modò facturum . In *Confirmatione* cau-
sam obs quam id præstare te oporteat , da-
bis magnum amorem , quo in amicum pro-
pensus es . *Epilogus* in aggratulatione con-
fister .

Gg 2

Si

Exordium
ab excusa-
tione serz
aggratu-
lationis.

Proposi-
tio.

Confir-
matio.

Epilogus.

Si verum est quod agit Tullius noster, se-
ram gratulationem reprehendi non solere,
præsertim si nulla negligentia prætermissa est;
spero veniam te mihi daturum, quod du-
dum tibi fortunatum novi anni auspicium
non sim appreca^{tus}: nec enim id mea ut ob-
livione, vel negligentia factum est, sed nego-
tiorum quædam moles me detinuit, ac re-
morata est. Quare quæ tunc ad calamum
producere non potui animi mei vota, & ag-
gratulationes, nunc exhibeo. Nec enim at-
doris in me tui affectum comprimere valeo,
quem indies subjectis benevolentia & libe-
ralitatis fomentis inflamas. Tuus in me a-
nimus tot se prodit indicis, & collocatis apud
me beneficiorum momentis, aut obliisci
tui non possim, monent illa me alia omnia
agentem, neque alia sinunt agere sine tui
memoria. Quoniam vero par referre ne-
queo, tibi votis animum tibi detego meum;
quo medullitus opto, ut anno insequenti ad
votum fluant omnia resvantque, quæ sive
ad corporis, sive ad animi emolumendum fa-
ciunt, & felicitatis tuæ incrementum. Quæ
ut Deus ter optimus maximus evenire fa-
ciat, meis apud eum precibus expetere non
desistam.

Nota, si Exordium veritati circum-
stantiarum non consonet, accipi potest se-
quens.

Gau^o

Gaudeo lætorque amice charissimè, eâ felicitate annum veterem decutrisse tibi, ut non modò sinistræ fortunæ adversitatem passus sis nullam, sed etiam omnia tibi ad voluntatem & voluptatem evenerint. Hoc idem ut anno quem cœpimus sorte beatiori faciant Superi, præsentibus appreco. Nec enim &c.

EPISTOLA PETITORIA.

Quâ filius à Parente vestes petit
hyemales.

IN Exordio dices, te debere potius gratias. Exordiū.
Agere pro acceptis beneficiis, quām nova
petere, quia tamen nosti liberalem parentis
animum, ideo in *Propositione* dices audere
te per has novam vestem hyemalem petere.
In *Confirmatione* dabis causam, v.g. quod
altera jam lacera, & insuper sit hyems,
quâ bonâ veste opus est. In *Epilogo* ver-
ba supplicia formabis, quibus vestem illam
enixē petas.

Ad referendas potius immortales, quām
petendas calatum stringere me oporteret gra-
tias multorum beneficiorum causā, quibus
me, tum ab ineunte ætate, cùm maximè ope-
ram studiis navantem affecisti & afficere non
desististi, illa quoque liberalissimè sæpius sup-
peditando, quibus opus non omnino habeo.

Gg 3.

Qua-

470 De Exornatione Argumentat.

Proposi-
tio.

Confir-
matio.

Epilogus.

Quare maximam etiam spem concepi obti-
nendi ea multò facilius , quibus me egere , si
bene meministis , scitis ipsi. Vests enim,
quam uno abhinc anno mihi comparasti , us-
su jam attrita est , atque in partes agitur , adeò
ut mendicabili instar floccidus non multò
post cogar incidere , non minori mēa confu-
sione , quām vestro dedecore. Accedit illa
temporis asperitas hyemalis , quā uti est fri-
gidissimus atrox nivibus , ità & gelidis sēva
ventis ; quā omnia uno velut agmine malè
sartas pervadunt vestes , corporiique lēdunt
sanitatem , quam semel debilitatam difficile
est reparare , & majori impendio , quam
vestium foret pretium. Itaque supplex oro ,
ut hac in necessitate constituto eā , quā so-
letis , promptitudine , & facilitate subve-
niatis : hoc uti mihi gratissimum erit , ità
non desinam mēa in studiis operā vo-
bis solatio esse. Valete.

EPIS.

EPISTOLA

Gratiarum actoria.

Pro veste accepta hyemali.

PRIMÒ explicabis tuum gaudium , quod habuisti , ob novam acceptam vestem. In *Propositione* dices motum ad te referendas, gratias. In *Confirmatione* dabis causam ob quam gratiæ tibi sint agendæ. v. g. primò, quòd parens magnum beneficium contulerit. 2. Quia juxta proverbium : Qui citò dat bis dat. Denique claudes epistolam dicendo te per diligens studium id effecturum , ut hoc & aliis beneficiis non abutaris.

Ubi advenisse inrellexi , atque etiam oculis intuitus sum meis , transmissa mihi pro hysme vestimenta , dici non potest , quâ animi dulcedine , lætitiaque perfusus sim ; quo enim ante hac mihi desiderata fuerant vehementius , eo gratiùs & acceptiùs obvenerunt. Hac de causa morari etiam non potui , quin ad amplissimas agendum gratias , me accingerem ocyus. Unum tamen hoc ipsum attentantem non parùm absterruit , animumque sic exultantem perturbavit , summo enim mihi dolor est , quòd imparem me non tantùm ad referendas , sed ne quidem agendas animadverterem ; ea enim est hujus collati mihi beneficij magnitudo , quam aliquantulum quidem animus concipit , lingua tamen vel calamus

Proposi-
tio.

Confir-
matio.

ne-

Gg 4

472 *De Exhortatione Argumentatione.*
nequit explicare. Unde optarem perspicere
vobis animum meum liceret, ut intelligere-
ris, quanti ego id ipsum faciam, quamque
ex celio loco constituam, cum quod in se mag-
ni sit momenti, & estimatione dignissimum,
rum quod incunctanter ad meam protinus
petitionem sit collatum promptissime; au-
get siquidem beneficij excellentiam, ac
magnitudinem, ipsa facilitas, qua prae statur,
& novum singulare que beneficium est, in be-
nefactis esse velocem; nam ut communiser-
tur adagio: Qui citò dat, bis dat. Quare
Epilogus. cùm verbis & quare magnitudinem non va-
leam, meā indefessā in studendo industria,
efficiam, ut intelligatis impensa mihi subsidia
opemque exhibitam in auras non abiisse, sed
quām optimè collocata esse.

EPISTOLA

Qua Parenis hortatur filium ad fer-
vens literarum studium.

IN Exordio dices te putare fervorem, quo
studia aggressus est filius, jam intepuisse;
ideo in Propositione dices, te illum velle adid-
turus adhortari. In Confirmatione dabira-
tionem, cur diligenter studendum sit, qualis
esse potest, quod ipsi non alteri profutura
sit studia. In Epilogo illud facies, quod in
Propositione dixisti te velle facere.
Jam

Jam menses aliquot elapsi sunt, à quo stu- Exordiū.
diis animum addixisti tuum, literasque ad-
discere cæpisti magno fervore, & alacritate.
Verū quoniam subvereor, ne; ut diutur- Proposi-
nitate res aliae solent remittere, tuus quoque tio.
fervor ~~int~~ repuerit aliquantulum. Statui no-
vis eum subjectis igniculis inflammarē, teque
ad continuandum in artibus liberalibus la-
borem exstimalare. Et quidem ipse tu tibi. Consi-
deesse non deberes, tua enim res agitur; cui matio,
enim proderit literas te nosse? disciplina-
rumque peritiam esse adeptum? tibi artas ti-
bi occas, tibi seris, tibi eidem & metes: te
non alium me herculè, è sordibus egestatis,
& lacernæ dederit ad opulentum evehent
stipendum, nec alteri cederis honor, quem
in eminentiori positus dignitate consequeris.
Hæc meditare, hæc cogita, & nisi ejus sis Epilogus
animi, qui inglorius & turpi oppressus es
gestate semper vult delitere, excita temet-
ipsum ad alacriter ferendas, quas literæ
secum afferunt molestias.

Vale.

EPISTOLA
Qua Familiaris familiarem invitat
ad Bacchanalia.

IN *Exordio* dices te gaudere de praesentia Bacchanaliorum ; ideo ut tecum Amicus latetetur illum in *Propositione* invitabis. In *Confirmatione* profers causam cur illum invites v. g. ut, cum alias inter studia multas molestias, curas & tædia habeat, per latitudinem suum oblectet, & genio liberalius indulget. In *Epilogo* illum invitabis, vel potius adhortaberis ut hoc faciat.

Exordiu.

Imminent, ut vides, festivissimæ Bacchiferæ, quæ cum magnorum sint mater gaudiorum, non possunt non mihi jucundissimæ gratissimæque accidere : nec enim axodurior sum, qui his non movear oblectamentis : nec ejus sum animi, quicum Heraclito deplorem omnia. Mei persimilem cum te esse cupiam, amicorum meorum intime, has ad te adhortatoris munere functuras expedivi, quibus adducaris ad seria pauxillum removenda. Satis enim ea mentem mordent tuam reliqua anni tempestate, quæ non nisi molestissima inter chartarum negotia pallescere, ex iis prosilientes haurire cogbris pulveres, unde non pauca laborum fastidia, animique continuo intenti lassitudines, quæ stomacho parum faciunt, procreantur, idque

Proposi-
tio.

Confir-
matio.

idque potissimum, si nulla interposita quiete,
aut animi relaxatione ea prosequaris; corpo-
ris enim sanitas maximopere laeditur, animi
vero alacritas ac vigor in melancholicum
(quo nihil pestilentius) degenerat humorem.

quare si quandoque dandum aliquid hilari-
tati, nunc commodissimum adest tempus, &
ad laetitiam omnino natum; utere igitur occa-
sione, pro libris chartarum folia, pro calamis
scyphos assume, & quos haufisti pulveres
Scholasticos, largiori Baccho ablue.

Expectant curæ que catenatique labores
Gaudia non remeant, sed fugitiva volant.
Hæc utraque manu, complexuque affete
toto

Sape fluent imo, sic quoque lapsa sinu.

Nota *Transitiones* in hoc Epistolarum mo-
do esse faciles: cum enim in Confirmatione
detur causa, valent particulæ causales, nam
namque enim etenim, siquidem & cum ex
causa aliquid inferatur in Epilogo, valent par-
ticulæ illativæ, quare, quam ob rem, qua-
propter &c. Quæ etiam plerumque pro ac-
cessu ad Propositionem serviant. Reliquas
transitionum formulas vide in fine partis 3.

Annecto tabulam Calendarii Romani
pro Epistolis Ciceronis.

Epilogus.

(479)
TABELLA CALENDARII ROMANI.

	Calendis.	Aprilis.	Maius.	Iunius.	Septemb.	August.	Julius.	Oktobr.	Januar.	Februar.
6. Nonas.	2		2		2		2		1	1
5. Nonas.	3		3		3		3		2	2
4. Nonas.	4	2	4	2	2	2	4	2	3	3
3. Nonas.	5	3	5	3	3	3	5	3	4	4
Pridie Nonas	6	4	6	4	6	4	6	4	5	5
Nonis.	7	5	7	5	7	5	5	7	5	6
8. Idus.	8	6	8	6	8	6	6	8	6	7
7. Idus.	9	7	9	7	9	7	7	9	7	8
6. Idus.	10	8	10	8	10	8	8	10	8	9
5. Idus.	11	9	11	9	11	9	9	11	9	10
4. Idus.	12	10	12	10	12	10	10	12	10	11
3. Idus.	13	11	13	11	13	11	11	13	11	12
Pridie Idus.	14	12	14	12	14	12	12	14	12	13
Idibus.	15	13	15	13	15	13	13	15	13	14
29. Cal mens. seq.							14	4		3
28. Cal mens. seq.		14					15	15	14	15
27. Cal mens. seq.	16	15	16	14	16	16	16	16	15	16
26. Cal mens. seq.	17	16	17	15	17	17	17	17	16	17
25. Cal mens. seq.	18	17	18	16	18	18	18	18	17	18
24. Cal mens. seq.	19	18	19	17	19	2	19	19	18	19
23. Cal mens. seq.	20	19	20	19	20	20	20	20	19	20
22. Cal mens. seq.	21	20	21	20	21	1	21	21	20	21
21. Cal mens. seq.	22	21	22	21	22	22	22	22	21	22
20. Cal mens. seq.	23	22	23	22	23	23	23	23	22	23
19. Cal mens. seq.	24	23	24	23	24	24	24	24	23	24
18. Cal mens. seq.	25	24	25	24	25	25	25	25	24	25
17. Cal mens. seq.	25	25	26	25	26	6	26	26	25	26
16. Cal mens. seq.	27	26	27	26	27	27	27	27	26	27
15. Cal mens. seq.	28	27	28	27	28	38	28	28	27	28
14. Cal mens. seq.	29	28	29	28	29	Y9	29	29	28	29
13. Cal mens. seq.	30	29	30	29	30	30	30	30	29	30
Pridie Cal. m. seq.	31	30	31	30	31	31	31	30	30	31

Cæterum notitia veteris Calendarij Rom. consistit in his.

1. Sciendum , primam mensis diem **Ca-**
lendas dici ; reliquos dies usque ad Idus No-
nas : indè sequuntur octo dies Iduum ; post
illos numerus dierum usque ad **Calendas**
mensis sequentis , à quo etiam nomen acci-
piunt v.g. decimo sexto **Calendas Augusti**,
dices 17. Julij nostratis **Calendarij** , & est sen-
sus : decimo sexto die ante **Calendas**, seu ante
Augusti.

2. Sciendum quòd aliqui menses habeant
sex Nonas , aliqui verò tantùm quatuor qui-
nam sint disce ex versu sequenti : **Sex Nonas**
Majus, October, Julius, & Mars.

Quatuor ad reliqui : dabit Idus quili-
bet octo.

Inde dies reliquos omnes dic esse **Ca-**
lendas.

Addito videlicet nomine sequentis men-
sis , ad cujus primam diem (ipsammet in-
cludendo) quot supersunt , tot pro nu-
merando assimi debent post idus : ut si su-
persunt octodecim , simul adnumerando
primam sequentis , dices decimo octavo
Calendas N. ut autem noris , quot super-
sint , tenere te oportet , quot quisque men-
sis dies habeat , quod te hi versus doce-
bunt.

Ju-

Junius, Aprilis, Septemque Novemque
Tricenos:
Unum plus alii , viginti Februus octo.

3. Sciendum retrogradè procedi in numerando : v.g. sexto, quinto, quarto Nonas &c. Octavo, septimo, sexto &c. Idus, Decimo octavo, decimo septimo, decimo sexto Calendas. Ubivero ponendus esset numerus secundus, ponitur pridie. v.g. pridie Nonas, pridie Idus, pridie Calendas. His igitur præcognitis vide quot Nonas habeat ? si sex; tum post Calendas dices sexto Nonas, & sic deinceps retrograde. Si quatuor, quarto Nonas. Nonis finitis dices octavo Idus, & sic ulterius retrogradè numerando. Post Idus, vide quot supersint dies, usque ad primam sequentis inclusivè : quod facilè occurret , si quot quisque mensis dies habeat, ex prædicto versu annotaveris. Quapropter si mensis habeat triginta unum diem & sex Nonas (uti habet Martius , Majus , Julius , October) à decimo septimo incipes numerare , qui incidet in nostratem decimum sextum. Quod si mensis habeat triginta unum diem & solùm quatuor Nonas (uti December Januarius Augustus) à decimo nono incipes numerare retrogradè , qui incidet in nostratem decimum quartum. Si verò habeat quatuor Nonas, & triginta dies (ut Aprilis, Junius Septem- ber

Pars Quarta.

479

ber, November) incipies retrogradè computare à decimo octavo , qui incidit in nostrum decimum quartum. Februarius cùm singulare quid habeat , maximè in anno bis-sextili observandus erit,

PARS